

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
ANA BİLİM DALI

HASAN ALİ YÜCEL'İN MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI DÖNEMİNDE
ORTA ÖĞRETİMDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
AYHAN UÇAR

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ALİ YAKICI

ANKARA - 2009

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Ayhan UÇAR'ın "HASAN ALİ YÜCEL'İN MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI DÖNEMİNDE ORTA ÖĞRETİMDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ" başlıklı tezi 10.02.2009 tarihinde, jürimiz tarafından Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı):	Doç. Dr. Ali YAKICI.....	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ.....	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Ayşen KILINÇ.....	

ÖN SÖZ

Tüm insanlar doğum sonrası hızlı bir büyüme ve gelişme dönemine girerler. İlk izlenimleriyle önce kendini, sonra sırasıyla yakın ve uzak çevresini tanıyan insana; bu içten dışa algılama-anlamlandırma dönemlerinde; hazır bilgiler, toplumsal birikimler ve deneyimler yardımcı olur.

Eğitim, insan davranışlarını istenilen yönde değiştirme sürecidir. Öğretim ise elde edilen bilgi, beceri ve davranışları bireye kazandırma işidir. Bireyin toplum hayatına uyum sağlaması için toplumun birikimlerinden (sözlü-yazılı) yararlanıp davranışlarını da ona göre şekillendirmesi gerekir.

Edebiyat bir milletin sahip olduğu sözlü ve yazılı ürünlerin bütünüdür. Edebiyat bir milletin hafızasıdır. Geleneklerimiz, göreneklerimiz, adetlerimiz, folklorumuz, hayat tecrübemiz kısacası her şeyimiz edebiyatımızda ifadesini bulur.

Türk dili ve edebiyat eğitiminin amacı, yetişen genç nesillere milletler arenasında kim olduğumuzu öğretmek ve edebiyatımızın özünü oluşturan, halkımızın değer yargılarıyla bütünleşen, ortak duygu, düşünce ve bakış açımızı kazandırmaktır. Eğitim tarihimizde, sözlü ve yazılı olarak edebiyatımızda estetik ifadesini bulan bu değerlerin öğrencilere kazandırılması için zaman zaman farklı yollar denenmiştir. Türk dili ve edebiyatı dersleri, amaçlarına daha kolay ulaşması ve öğrencide etkili, kalıcı olması için geliştirilen farklı program ve alınan kararlarla günümüze kadar gelmiştir.

Edebiyat derslerinin taşıdığı önemden hareketle derslerin havası değiştirilmeli, gençlerin ihtiyaç ve isteklerine göre şekillendirilerek ilgi çekici hale getirilmelidir. Bunu yapmak için, bu derslerin geçmişten günümüze gelişim ve değişim çizgisinin ortaya konularak doğru ve yanlışlarının belirlenmesi, bunlardan hareketle ders ortamının düzenlenmesi gereklidir.

Bu alışmamda, Maarif Vekilliği sırasında yaptığı çalışmalarıyla Türk eğitiminin dönüm noktası olan Hasan Ali Yücel Döneminde, edebiyat eğitimi ele alınmış; dönemin edebiyat eğitimi tarihindeki yeri ve önemi belirtilmiştir. Çalışmamın diğer dönemlerin incelenmesine de ışık tutacağı kanısındayım.

Gerek lisans ve gerek lisansüstü eğitimimizde bize sevgi, anlayış ve sabırla yaklaşan; bilgisini bizden esirgemeyen; tez çalışmamda da aynı samimi duygularla bana yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Ali YAKICI'ya ve her konuda ufkumu aydınlatan, çalışmamın şekillenmesinde bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. İsmet ÇETİN'e katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Ayhan UÇAR

HASAN ALİ YÜCEL DÖNEMİNDE ORTA ÖĞRETİMDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ

UÇAR, Ayhan

Yüksek lisans, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal

Alanlar Eğitimi

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali YAKICI

Ocak - 2009

Tezimizin ilk bölümünde eğitim ve edebiyat dünyamızda önemli bir yeri olan Hasan Ali Yücel'in hayatı, edebi kişiliği, dil ve edebiyat hakkında görüş ve düşünceleri ile beraber Maarif Vekilliği dönemindeki çalışmalarını kısaca anlattık. Hayatının ilk günlerinden itibaren kişiliğinin oluşmasına etki eden olaylarla birlikte ruh ve düşünce dünyasında edebiyatın anlamını ve Türk dilinin işlevini tesbit ettik.

Tezimizin ikinci bölümünde ilk bölümün bilgi ve birikimleri ışığında; Yücel Dönemindeki Türk dili ve edebiyatı derslerinde; ders ortamının değişkenlerinden olan ve amaçlara ulaşmada sonucu en çok etkileyen başlıca ders kitaplarını, gelişim çizgisiyle beraber müfredat programlarını, yetiştirme şartları içinde edebiyat öğretmenlerini ele aldık.

Sonuç olarak; Yücel Döneminde orta öğretimdeki edebiyat derslerini, ona etki eden ders içi ve ders dışı öğelerle birlikte değerlendirerek edebiyat derslerinin önemi ve amaçlarının öğrenciye zevkli ve etkili bir şekilde kazandırılmasına yönelik yapılacak çalışmalar doğrultusunda; doğru, kalıcı, etkili kararlar alınması ve çalışmalar yapılması için bir dönemi gözler önüne serdik.

Anahtar Kelimeler: Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri, edebiyat müfredat programları, edebiyat ders kitapları, öğretmen yetiştirme sistemi

THE ABSTRACT

THE EDUCATION OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE REALIZED IN SECONDARY EDUCATION IN THE TERM OF HASAN ALİ YÜCEL

In the first chapter of the thesis, we briefly explain Hasan Ali Yücel's life shortly, his literary personality, his views and thoughts about language and literature; and his Works when he was at the Ministry of Education; who has an important role in our world of education and literature. We determine that the events which influence on his personality from his early life; and the meaning of the literature and the function of Turkish Language in his spiritual thought world.

In the second chapter, we deal with the principal course books, affecting the result most in order to achieve the goals, the curriculums in the progress line and the teachers of literature in the growing conditions in the courses of Turkish Language and Literature in Yücel's period with the help of informations and accumulations of the first chapter.

Consequently, we exhibit a period to make the true decisions about on the subject about the studies in order to have the students get the importance and the goal of the courses of literature with the help of all the things inside or outside the courses of literature of secondary education in Yücel's period.

Key Words: Hasan Ali Yucel, Village of İnstitutue, literature curriculum, Literature Textbooks, teacher training system

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I-II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V-VI-VII-VIII

I. BÖLÜM

1.GİRİŞ	
2. KONU ALANINA GENEL BİR BAKIŞ	
2.1. Araştırmanın Amacı	1
2.2. Araştırmanın Önemi	1
2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
2.4 Varsayımlar	4
2.5. Terimlerin ve Kısaltmaların Tanımlanması	
3. YÖNTEM	
3.1. Araştırma Modeli	4
3.2. Evren ve Örneklem	5
3.3. Veri Toplama Teknikleri	5
3.4. Toplanan Verilerin Analizi	5

II. BÖLÜM

HASAN ALİ YÜCEL'İN HAYATI, SANATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, MAARİF VEKİLLİĞİ DÖNEMİNDE EĞİTİMİMİZE KATKILARI

1.Hasan Ali Yücel'in Hayatı, Sanatı ve Edebi Kişiliği.....	6
1.1. Hasan Ali Yücel'in Hayatı.....	6
1.2. Hasan Ali Yücel'in Edebi Kişiliği.....	12
1.3. Hasan Ali Yücel' in Dil ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri	21
2. Hasan Ali Yücel' in Maarif Vekilliği Döneminde Eğitim Alanında Yapılan	

Çalışmalar Yenilikler ve Gelişmeler	33
2.1. Eğitim Teşkilatı.....	35
2.2. İlköğretim Davası	38
2.3. Köy Enstitüleri:	40
2.3.1. Köy Enstitülerine Doğru	40
2.3.2 Enstitülerin Kuruluş Nedenleri	45
2.3.3 Kurulan Enstitüler ve Eğitim Programları:.....	49
2.3.4. Enstitülere Yönelik Eleştiriler ve Enstitülerin Kapatılması:	53
2.3.5. Enstitülerin Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Önemi.....	56
2.4. Yücel Döneminde Yapılan Şuralar, Kongreler, Sergiler	58
2.4.1. Birinci Maarif Şurası: (17-29 Temmuz 1939)	58
2.4.2.İkinci Maarif Şurası (15-21 ŞUBAT 1943).....	63
2.4.3.Birinci Neşriyat Kongresi (2 Mayıs 1939)	67
2.4.4.Birinci Coğrafya Kongresi (2 Haziran 1941):.....	72
2.4.5 Birinci Gramer Komisyonunun Toplantısı (7 Temmuz 1941).....	67
2.4.6 Dördüncü Türk Dil Kurultayı (10 Ağustos 1942):.....	74
2.4.7. Beşinci Türk Dili Kurultayı (26 Kasım 1945).....	76
2.4.8. Üçüncü Tarih Kongresi (15 Kasım 1943) :.....	79
2.4.9. Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu (16 Şubat 1945)..	80
2.4.10. Beden Eğitimi ve Spor Şurası (18 Şubat 1946).....	82

III. BÖLÜM

HASAN ALİ YÜCEL DÖNEMİNDE RESMİ (GENEL) LİSELERDE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ

1.Hasan Ali Yücel Döneminde Liseler	84
1.1. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı Dönemine Kadar Liselerin Tarihi Gelişimi.....	84

1.2. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı Döneminde Liseler:.....	87
2. Hasan Ali Yücel Döneminde Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları.....	89
2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri.....	89
2.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarından Hasan Ali Yücel Dönemine Kadar Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları.....	91
2.2.1. 1924 Müfredat Programı ve Özellikleri:.....	93
2.2.2. 1927 Müfredat Programı ve Özellikleri:.....	95
2.2.3. 1929 Müfredat Programı ve Özellikleri:.....	97
2.2.4. 1934 Müfredat Programı ve Özellikleri :	102
2.3. Hasan Ali Yücel Döneminde Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları.....	104
2.3.1. 1938 Müfredat Programı ve Özellikleri.....	104
2.3.2. 1942-1944 Dönemi Edebiyat Programları ve Özellikleri	110
2.3.3. 1945 Türkçe (Edebiyat) Programı ve Özellikleri.....	118
3. Yücel Döneminde Öğretmenlerin Yetiştirilmesi.....	127
3.1. Yücel Dönemine Kadar Öğretmen Yetiştirme Sistemine Genel Bir Bakış.....	128
3.2. Yücel Döneminde Ortaöğretim Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi:.....	137
3.3. Yücel Döneminde Ortaöğretime Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Uygulamalar	142
3.3.1. Yüksek Muallim Mektebi.....	137
3.3.2. Gazi Orta Muallim ve Terbiye Enstitüsü.....	145
3.3.3. Yardımcı Öğretmenlik Uygulaması:.....	149
4. Yücel Döneminde Ders Kitapları.....	157
4.1. Yücel Döneminde Genel Liselerde Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları:	163
4.2. Edebiyat Ders Kitaplarının İçeriklerinin Karşılaştırılması.....	170
4.2.1. Lise I. Edebiyat (Ali Canip YÖNTEM).....	173
4.2.2. Türkçe Metinler I. (Komisyon).....	168
4.2.3. Türkçe Metinler II. (Komisyon).....	175

4.2.4. Güzel Yazılar I (Süleyman Şevket TANLI).....	177
4.3. Yücel Döneminde Türkçe – Edebiyat Derslerinde Öğrencilere Önerilen Kitaplar	184
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	184
KAYNAKÇA.....	192
EKLER	
EK-1: Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi.....	202
EK-2: Ortaokul- Lise Edebiyat Kolunda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Haftalık Ders Dağılımındaki Yeri.....	202
EK-3: Ortaokul- Lise Fen Kolunda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Haftalık Ders Dağılımındaki Yeri.....	203
EK-4: Yıllara Göre Uygulanan Lise Programlarında Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri.....	203
EK-5: Yıllara Göre Türk Dili Ve Edebiyatı Dersi Haftalık Dağılım Çizelgesi.....	204
EK-6: Yücel Dönemi Edebiyat Ders Kitaplarının İçeriklerinin Tasnifi.....	205

1.GİRİŞ

2. KONU ALANINA GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Araştırmanın Amacı

Hasan Ali Yücel'in Türk Milli Eğitimi içindeki yerini, rolünü ve önemini belirlemektir. Hasan Ali Yücel döneminde, Türk dili ve edebiyatı derslerinde; ders ortamı değişkenleri olarak sıralayabileceğimiz öğretmenlerin yetişmesini, ders kitaplarının tür ve konularına göre dağılımını, müfredat programlarının gelişim ve değişim çizgisi içinde içerik ve önem bakımından dönem içindeki durumunu tespit etmektir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği döneminde gerçekleştirilen Türk Milli Eğitimi içindeki radikal değişimlerin, eğitim ve öğretimin o günkü durumundan bu günkü görünümüne kadar büyük katkıları olmuştur.

Hasan Ali Yücel, gerek Atatürk zamanında gerek Atatürk'ten sonra, Türk dilinin çalışmalarında önemli görevler almış; başarılı çalışmalar yapmıştır. Kendisi de bir edebiyatçı olan ve edebiyat dünyamıza küçük yaşlarda katılan Yücel'in dil ve edebiyat birikimi, edebi görüşleri Maarif Vekili olmasıyla edebiyat derslerine yansımıştır.

Dil kurultaylarına katılan, edebiyat müfredat programlarının hazırlanmasında görev alan, ilk ders kitabı özelliği taşıyan eseri hazırlatan Yücel'in edebiyat derslerinin şekillenmesindeki rolü ve katkıları, kendi hakkında yapılan çalışmalarda yeterince ele alınmamıştır.

Dönemlerin ve önceden alınan kararların tespitiyle orta öğretim gençlerimize sözlü ve yazılı kültür öğelerimizden yola çıkarak geçmişten günümüze ortak his,

düşünce ufku kazandırmayı amaçlayan Türk dili ve edebiyatı derslerinin amaçlarına ulaşması kolaylaşacak; çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bilgi birikimiyle derslerle ilgili her konuda ileriye dönük sağlam kararlar alınacaktır.

Hasan Ali Yücel Dönemi eğitim anlayışı ve o dönemde Türk dili ve edebiyatı derslerindeki değişim, yenilik ve farklılıklar; çalışmamızda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Eğitimci ve edebiyatçı kişiliğiyle tanınan bir Maarif Vekili olan Yücel'in kültür politikasına da ışık tutan çalışmamız, diğer dönem çalışmaları için hem rehber olacak; hem de kronolojik olarak kapsadığı zaman dilimiyle diğer dönem çalışmaları arasında önemli bir halka oluşturacaktır.

Üniversitelerde veya üniversite dışı kurumlarda yapılan araştırmaların amacı; toplum, yaşam, gelecek ve gelenek adına yeni bir şeyler bulup bunu insanlığın hizmetine sunmaktır. Bu amacın devamlılığını sağlayacak bilginin sürekliliği ve değişkenliğini koruyacak ön koşulların başında, var olan bilgilerin en doğru, kalıcı, çabuk yoldan yeni kuşaklara iletilmesi gelmektedir. Eğer araştırılıp ortaya konulan bir doğru en uygun yolla sonraki nesillere iletilemezse yok olmaya mahkûmdur. Bir toplum olarak ne bildiğimiz değil, bildiğimizi yeni kuşaklara anlatma ve iletme konusundaki başarımız önemlidir. Hasan Ali Yücel Döneminde yapılan yenilikler ve tüm gelişmeler, edebiyat derslerinin durumu, siyasi görüşlerden uzak tarafsız bir şekilde değerlendirilerek bir döneme ışık tutulmaya çalışılmış; bulunan bilgi ve yapılan değerlendirmeler kısaca aktarılmıştır.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Atatürk Döneminde, Türk halkının eğitimi konusunda köklü ve kalıcı düzenlemeler yapılmıştır. Ulu önder, ülkenin zor ve sıkıntılı günlerinde bile yaptığı toplantılarda halkın eğitim ve okuryazarlık problemlerini görüşmüş; kalkınma ve aydınlanmak için bu problemlerin öncelikle çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Atatürk Döneminde, hür ve bağımsız yaşamak için eğitim ordusunun savaşları kazanan ordu kadar etkili olduğu belirtilerek eğitimin millet hayatındaki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir.

Atatürk Döneminde tüm çaba ve gayretlere rağmen halkın okuryazarlık oranı yüzde yirmilere ulaşmış; Yücel, Maarif Vekilliğini bu oranla devralmıştır. Yücel Döneminde halkın eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle bakanlık faaliyetlerinin ilköğretim çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı ve orta öğretimin ikinci planda kaldığı görülür.

Yücel Dönemi, İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılarının yaşandığı bir dönemdir. Döneminde çok partili siyasi hayata geçiş sancıları; barışın düşünce ve eylem alanında devlet politikasına etkisi; nitelikli ve eğitilmiş insanın en mükemmel silah olduğu düşüncesiyle, savaş tedbirlerinden arta kalan kıt kaynaklarla Milli eğitimi etkili ve verimli olarak gerçekleştirme çabaları görülür.

Yücel Dönemi; eğitim alanında yapılan ilk, kalıcı ve temel uygulamalarıyla sonraki dönemleri de etkilemesine rağmen arka planında imkânsızlıklar, sıkıntılar ve ülkenin yeniden imarı ve kalkınması için aşılması gereken engellerle doludur.

Etkili bir eğitim ve öğretimden bahsetmek için, bu öğeleri etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı tüm öğelerin istenilen seviyelere uygun, hazır olması gerekir. Hedeflenen kazanımlar; davranış örnekleri, konuları gösteren yetiştirme programları ve bu programlar doğrultusunda hazırlanan kitap, dergi vs... araçlarla, öğretmenin öğrencileri göz önüne alarak oluşturduğu sınıf içi etkinliklerle kazandırılır. Bunun için eğitimin hedefleri, bu hedefleri kazandırma yönünde hazırlanan materyaller ve öğretmen; bir dersin amacına ulaşmasında etkili olan ana öğelerdir. Çalışmamızda Yücel döneminde Türk dili ve edebiyatı müfredat programları, öğretmenlerin yetişmesi, ders kitaplarının içeriği ve dönemin önceki dönemlerden farklılıkları ele alınmıştır.

2.4. Varsayımlar

Yücel'in Bakanlık Dönemi, yaşamından bir kesit gibi ele alınmamış, doğumundan ölümüne kadarki zaman dilimi içerisinde yeri ve önemi belirtilerek değerlendirilmiştir.

Yücel'in edebiyatçılığı, eğitim anlayışı ve döneminde eğitimin misyonu aynı çatı altında değerlendirilmiştir.

Yücel'in dil ve edebiyat hakkındaki görüş ve düşüncesi, makaleleri, eserleri ve söylevleri incelenerek tespit edilmiştir.

Türk dili ve edebiyatı dersleri; öğretmenlerin yetişmesi, müfredat programlarının özellikleri, ders kitaplarının içeriği ve farklılıkları ele alınarak değerlendirilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Hasan Ali Yücel Dönemi Orta Öğretimde Gerçekleştirilen Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi konulu araştırmamız betimsel bir araştırmadır. Çalışmada öncelikle araştırma konusu alt başlıklara ayrılarak konuyla ilgili kütüphaneler ve internetten katalog taramaları yapılmıştır. Tokat ve Sivas İl Halk Kütüphanesinin kaynak bakımından fakir olması nedeniyle araştırmamıza kaynaklık eden eserlere Milli Kütüphane' de ulaşılmıştır.

Eserler ışığında ulaşılan eserler danışmanım denetiminde düzenlenerek tezimizde sunulmuştur.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Hasan Ali Yücel Döneminde eğitim anlayışı; bu anlayışın Türk dili ve edebiyatı derslerine yansımaları; bu derslerde okutulan kitaplar, ders yöntem-tekniklerinde yapılan yenilikler ve düzenlemelerdir. Yücel Döneminde Türk dili ve edebiyatı dersleri incelenirken öğrencilerine kazandırdığı genel kültür, bilgi ve edindirdiği tecrübelerle onları hayata ve yüksek öğretime yetiştirmeyi amaçlayan genel liseler esas alınmıştır. Mesleğe yönelik orta öğretim kurumlarında meslek dışı derslerin ikinci planda kalması ve bu okulların amacının pratik bilgi ve becerilerle öğrencileri hayata hazırlaması gibi nedenlerle çalışmamızın araştırma alanı genel liseler olarak belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Tekniğı

Araştırmamız desenine göre belgesel bir araştırmadır. Konusu olan döneme ait eser, bilgi ve belgelere ulaşılmıştır. Aynı konuda birden çok kaynağa gidilerek, bilgilerin geçerlik ve güvenilirliği test edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Alt başlıklara ayırdığımız konumuzla ilgili toplanan tüm eser ve belgelerdeki bilgiler; kullanılabilirlik, geçerlik ve güvenilirlik açısından değerlendirilerek kullanılmıştır.

II. HASAN ALİ YÜCEL’İN HAYATI, SANATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE MAARİF VEKİLLİĞİ DÖNEMİNDE EĞİTİMİMİZE KATKILARI

1. Hasan Ali Yücel’in Hayatı, Sanatı ve Edebi Kişiliği

1.1.Hayati

Hasan Ali Yücel, 16 Aralık 1897’de İstanbul’da doğmuştur. Babası, Osmanlı İmparatorluğu’nda Posta ve Telgraf müfettişliği görevinde bulunmuş olan Ali Rıza Bey, annesi Neyire Hanımdır. (Çıkar, 1998, s.13) Dedeleri, Posta Nazırı (Bakanı) Göreleli Hasan Âli Efendi ve 1890 yılında Japonya kıyılarında batan Ertuğrul gemisinin süvarisi Tekiroğlu Kaymakamı (Yarbay) Ali Bey’ dir. (Oğuzkan, 1987, s.623)

Yücel’in çocukluk yıllarında, sosyal çevresinde Mevlevî kültürü, dinî kurallar ve gelenekler etkilidir. Laleli’deki Yolgeçen Mektebinde dört yaşında okula başlar. Altı yaşında, ailesi ile beraber İstanbul’daki yalıdan Gümüşsuyu ’nda yaptırdıkları yeni köşke taşınırlar. (Boybeyi, 1998, s. 151) Bu köşkün Mehmed Celaleddin Efendi’ye yakın olması ve aile dostları Şerafettin Yaltkaya ile sık sık görüşmeleri, Yücel’in kişiliğini derinden etkilemiştir. (Çıkar, 1998, 13)

Yücel, önce Topkapı’daki Taş Mektebe daha sonra Mekteb-i Osmanî’ye gönderilir. (Boybeyi, 1998, s. 151) Okuma hevesi ve öğretme aşkı Yücel’de erken yaşlarda başlamıştır. Babası, onun yetişmesinde ders kitaplarını yeterli olarak görürken; annesi, Yücel’in farklı kaynaklara yönelmesini hoşgörüyü karşılamıştır. İlköğretim döneminde Yücel’in okuduğu ciddi eserler arasında Victor Hugo’nun Doksan Üç İhtilâli ve Abdülhak Hamid’in Eşber’i de vardır. (Oğuzkan, 1987, s.624) Mekteb-i Osmanî’yi başarıyla bitiren Hasan Ali, Vefa İdâdisinde eğitimine devam

eder. (Boybeyi, 1998, s. 151) Yücel'in Vefa İdadisinde öğrencilik yaptığı yıllarda, Balkan Savaşı esnasında evlerinin önünden geçen muhacir topluluğunun üzerinde bıraktığı etkiyle yazdığı "İntikam Olsun" başlıklı ilk makalesi, Mektepli dergisinde yayınlanır. (Çıkar, 1998, s.30).

Yücel, Vefa İdâdisi son sınıfta iken Birinci Dünya Savaşı (1914) çıkar, birçok arkadaşları gibi o da lise (idadi) öğrenimini tamamlayamadan yedek subay olarak silâh altına alınır.(Oğuzkan, 1987, s.624) Alman Subayı Robe'nin yaveri olması nedeniyle yüz yirmi bin şehit verdiğimiz Çanakkale Savaşına katılmaz. Talimgâh, tabur, alay, karargâhlarında görev yapan Yücel'in askerlik yılları, onun için bir hayat üniversitesi olur. (Çıkar, 1998, s.31) Mondros Mütarekesi'nin ardından orduların dağıtılmasıyla üç buçuk yıl süren askerliği sona erer. O, bu yıllarda Mustafa Kemal'in Millî Mücadele çalışmalarına hayranlık duyar ve onu gönülden destekler.(Boybeyi, 1998, s. 152)

Yücel, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Darülfünûn'daki eğitimini tamamlamak için (Darülfünun-u Osmaniye Hukuk Medresesi) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne yazılır. Bu fakültede "Hukuk-ı Esasiye" Profesörü Celâlettin Arif Bey ile sorduğu bir soru üzerine tartışır. Yücel, tartışmanın da etkisiyle Hukuk Fakültesinden ayrılarak Edebiyat Fakültesine geçer. Yücel bu fakültenin Felsefe şubesine girer ve aynı zamanda Yüksek Öğretmen Okuluna da kaydolar (1913). (Oğuzkan, 1987, s.624).

Kurtuluş Savaşı'nın zor günlerinde hocaların ve öğrencilerin buluştuğu İkbâl Kırâathanesi, Yüksek Öğretmen Okuluna çok yakındır. Yücel, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi ile ilk defa burada karşılaşır. (Çıkar, 1998, s. 36) Aynı yıllarda Ferit Tek'in çıkardığı İfham Gazetesinde muhabirlik yapar. (Oğuzkan, 1987, s.624) O dönemde Yücel ile tüm muhabirler, cephe haberleriyle öğrencileri aydınlatmışlardır.(Çıkar, 1998, s. 36)

Yücel, memleketin zor ve sıkıntılı günlerinde protesto hareketlerine de katılır. 23 Mayıs 1919’ da yapılan ve büyük ses getiren Sultan Ahmet Mitingi’nde o da vardır. (Çıkar, 1998, s. 39)

Yücel, 1921 yılında Felsefe bölümünü başarıyla bitirir. O zamanın rektörü üstün bir başarı gösteren Yücel’i ödüllendirmek için Maarif Nezâretine bir yazı yazarak onun öğretmen olmasını ister. (Oğuzkan, 1987, s.624) Yücel’in öğretmenlik mesleğini isteyen fikir ve his dünyasının oluşumunda öğretmeni İsmail Hakkı Baltacıoğlu’ nun etkisi büyüktür. (Oğuzkan, 1987, s.624)

Bir süre Edebiyat Fakültesi’nde inzibat memurluğu yapan Hasan Ali Yücel, evlendikten kısa bir süre sonra İzmir Erkek Öğretmen Okulunda edebiyat öğretmenliğine atanarak İzmir’e yerleşmiştir. (Çıkar, 1998, s. 47) İzmir’de bulunduğu yıllarda, 3 Şubat 1923’de Mustafa Kemal’le karşılaşır. Atatürk’ün yaptığı toplantıda söz alarak medreseler ve Arapça eğitimi hakkında sorduğu sorusuyla, dikkatleri üzerine çeker. (Boybeyi, 1998, s. 153)

Hasan Ali Yücel, İzmir’deki öğretmenliği döneminde Ruhیات Elifbası adında bir eser yayınlar. W. James, Bergson, P. Janet ve Ribot gibi çağın ünlü ruhbilimcilerinin düşünce ve görüşlerini kapsayan bu eseri, 1930’da Ruhیات Alfabeti adıyla yeniden basılır. (Oğuzkan, 1987, s.625)

Hasan Ali Yücel; İzmir’i, öğrencilerini, meslektaşlarını ve öğretmenlik yaptığı okulları çok sevmesine rağmen görevini daha uygun bir fikir ve sanat ortamı içinde sürdürmeyi arzu eder. (Oğuzkan, 1987, s.625) Bu nedenle 1923 yılı sonlarında İzmir’deki işini bırakarak İstanbul’a yerleşir. (Çıkar, 1998, s. 47) 1924 yılında Kuleli Askeri Lisesinde edebiyat öğretmenliğine başlar, 1927 yılına kadar İstanbul Erkek Lisesinde felsefe ve Galatasaray Lisesinde Türkçe öğretmenliği yaparak öğretmenlik hayatını 1927’de sona erdirir (Çıkar, 1998, s. 48)

Hasan Ali Yücel’in Öğretmenlik yaptığı dönemde üç ayrı kitabı yayımlanır: (Boybeyi, 1998, s. 153) Felsefe Elifbası, Suri ve Tatbiki Mantık, Hıfzı Tevfik

Gönensay ve Hamamizade İhsan ile birlikte yazdığı Türk Edebiyatı Numuneleri adlı eserlerdir. (Çıkar, 1998, s. 49)

Yücel, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yeniden düzenlenen eğitim kurumlarına müfettiş olarak atanır. Dönemin tanınmış matematikçisi ve aynı zamanda müfettişi Salih Zeki ile Paris'te öğretim kurumlarını inceleyerek eğitim alanında birçok çalışma yapar.(Boybeyi, 1998, s. 153)

Yücel, Fransa'da akademi müfettişlerinin ve daha alt yönetim birimlerinde çalışan müfettişlerin yetkilerini, sorumluluklarını, seçilme ve görevlendirilme şart ve yöntemlerinin yanında; Fransız eğitim sistemini; ilk, orta ve yüksek öğretim, teknik öğretim, tarım öğretimi vb... yönlerden bir bütün halinde inceler. Tüm İnceleme ve raporlarını, Fransa Maarif Teşkilâtında Müfettişler (1934) ve Fransa'da Kültür İşleri (1936) adlı eserleriyle yayınlanmıştır. (Oğuzkan, 1987, s.625)

Atatürk, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasından sonra 11 Kasım 1930 tarihinde Türkiye çapında bir denetleme gezisine çıkarken bakanlıklardan kendisine danışmanlık yapacak ve araştırmalarda bulunacak birer müfettiş görevlendirilmesini ister. Maarif Vekilliği bu görevi Hasan Ali Yücel'e vermiştir. Yücel, 11 Kasım 1930-3 Mart 1931 tarihleri arasında yapılan bu gezi esnasında, Atatürk'ü etkilemeyi başarır.(Çıkar, 1998, s. 54-55)

Hasan Ali Yücel, 1932 yılında öğretmen yetiştiren Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne, (Çıkar, 1998, s. 64) 1933'te de Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne atanır. 1935'e kadar görevde kaldığı süre içerisindeki bilgi birikimini Türkiye'de Ortaöğretim adlı eserinde toplamıştır. (Çıkar, 1998, s. 65)

Hasan Ali Yücel, öğretmenlikten bakan olduğu döneme kadar sanat ve edebiyat alanlarında birçok eser vermiştir: Türk Edebiyatı Numuneleri (1926), Sanat Musahabeleri (1928), Tarihi Kadîm ve Doksan Beşe Doğru (1923), Goethe, Bir Dehânın Romanı (1932), Mevlâna'nın Rubaileri (1932), Dönen Ses, (1933), Türk

Edebiyatına Toplu Bir Bakış (1933) başlıca bu döneme ait eserlerdir. (Oğuzkan, 1987, s.626)

Yücel, 1935 yılında, Cumhuriyet Halk Partisi'ne dilekçe vererek milletvekili olmak istediğini belirtir. Bu isteğin yerine getirilmesiyle 1935'te Orta Öğretim Genel Müdürlüğü görevi sona erer ve yapılan seçimler sonucu TBMM'ye girer. (Çıkar, 1998, s. 66)

Başkentteki bilim ve sanat dünyasını yakından takip eden Yücel, Türk Dil Kurumu (Türk Dili Tetkik Cemiyeti), Türk Tarih Kurumu, (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti) Türk Ocağı ve sonraları Halkevi gibi kuruluşların toplantılarına katılır; bu kurumlarda önemli görevler alır. Bu arada Atatürk'ü ve İnönü'yü şahsen ve daha yakından tanıma fırsatını bulur. Felsefe, bilim ve ahlâk, kültür sorunu, aydınların yetiştirilmesi, sanat ile ilgili konularda yazdığı makalelerini 1937 de Pazartesi Konuşmaları adı altında bir kitap halinde yayımlar. İçten ve Dıştan adlı eseri de yine bu dönemin ürünlerindendir. (Oğuzkan, 1987, s.627)

Hasan Ali Yücel, 1938 de Celâl Bayar'ın başbakanlığında kurulan hükümette Maarif Vekilliği'ne (Eğitim Bakanlığına) getirilir. Yücel, daha sonra Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu kabinelerinde aynı görevine devam eder. (Oğuzkan, 1987, s.628) Aralıksız yedi yıl, yedi ay ve dokuz gün sürdürdüğü bu görevden 7 Ağustos 1946 da ayrılır. (Boybeyi, 1998, s. 154)

Hasan Ali Yücel'in İkinci Dünya Savaşı nedeniyle sıkıntılı günlerde yaptığı bakanlık görevi; sınırlı ödeneklere, birtakım güçlüklerle rağmen başarılarla doludur. Bu başarılarla imza atmasında Yücel'e idealist, vatansever, akılcı ve azimli bir kadronun sürekli yardımı ve desteği vardır. (Oğuzkan, 1987, s.633)

Hasan Ali Yücel, 1950 yılında milletvekilliği seçimini kaybettikten sonra partiden istifa eder. Cumhuriyet gazetesinde "Eski Bir Öğretmen, Tanınmış Bir Maarifçi" unvanıyla yazdığı 15 Haziran 1952 ile 29 Nisan 1957 arasında çıkan

makalelerinden kırk bir tanesi, 1974 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Dizisi'nde Kültür Üzerine Düşünceler adıyla yayınlanmıştır. (Oğuzkan, 1987, s.633)

Hasan Ali Yücel, emekliliği sırasında bazı kurum ve kuruluşlarda uzun ve kısa süreli birtakım görevler almıştır. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları yöneticiliğini yapan Yücel, bankanın yayın politikasının sağlam temeller üzerine oturmasını ve banka yayınları arasında değerli eserlerin yer almasını sağlamıştır.

Hasan Ali Yücel'in 1950'lerden sonra ölümüne kadar çeşitli eserler yazıp yayımladığını görürüz. Onun bu dönemde yayımladığı önemli eserlerden biri de İyi Vatandaş İyi İnsan adlı kitabıdır.

Hasan Ali Yücel, Kıbrıs ve İngiltere olmak üzere iki yurt dışı gezisi yapar. Bu gezilerdeki gözlem ve birikimlerini Kıbrıs Mektupları (1957) ve İngiltere Mektupları (1958) adıyla yayınlar. Genellikle özgürlük temasını işlediği yazılarından oluşan, onun ölümünden önce yayınlanan son çalışması Hürriyet Gene Hürriyet adlı eseridir.(Oğuzkan, 1987, s.634)

Yücel, 27 Mayıs 1960 Harekâtından sonra Milli Eğitim Bakanlığında kurulan Eğitim Millî Komisyonu Raporunu İnceleme Kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Ölümünden kısa bir süre önce UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Genel Kurulu üyeliği ile yeni anayasayı hazırlamak üzere oluşturulan “Kurucu Meclis” üyeliklerine de seçilmiştir.(1961).

Hasan-Âli Yücel geçirdiği kalp krizi sonunda 26 Şubat 1961'de İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur. Kabri Ankara'da kendisinden önce eğitim bakanlığı yapmış elan Vasıf Çınar, Mustafa Necati ve Dr. Reşit Galip'in yattığı Cebeci Mezarlığındadır. (Oğuzkan, 1987, s.635)

1.2. Hasan Ali Yücel'in Edebi Kişiliği

Yücel; yazar ve şairliği ile tanınan, düşünmenin, duymanın ve bunu karşımızdakiyle paylaşmanın en etkili aracı olan dilimizi saf ve sade şekliyle kullanan ve samimi hislerle yazılarını kaleme alan bir sanatçıdır.

İnsanın düşünce dünyasının ve kişiliğinin oluşmasında sosyal çevre ve etrafını kuşatan olaylar zinciri büyük rol oynar. Yücel, 1897 doğumludur. 1908 Meşrutiyetinde on beş, I. Dünya Savaşı başlarken on yedi, Kurtuluş Savaşı başlangıcında ise yirmi iki yaşındadır. Bu geçen zaman dilimi dahi onun hayatına nelerin sığdığını göstermeye yeter. Yücel; Tanzimat ve yenileşme hareketleri, Abdülhamit Devri, II. Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşını kaybeden Osmanlıların dağılması ve Mili Mücadele Dönemi gibi ciddi ve zor günlerin aydınlarından. Bu dönem eğitimlerini yarım bırakmak zorunda kalan Yücel gibi birçok aydınımız, sonradan öğrenim görürken “...acıyı, karamsarlığı ve onuru...” aynı oranda yaşamışlardır. (Bolulu, 1997 (b), s. 125)

Yücel'in çocukça heveslerinin ardından ilk yazısı, “...komşu kızına nağmeler yazmak yerine...” Balkan Harbi'nde evlerinin önünden geçen muhacirlerin halini görüp bu acıklı tablonun üzerinde bıraktığı etki ve üzüntüyle yazdığı “İntikam Olsun” başlıklı yazısıdır. Eserleri dikkatle incelendiğinde şairliğini öğretmenlik ve mütefekkirlikle beraber yürütmüştür. (Çağlar, 1937, s. 10-11)

Yücel'e göre hakiki şair; kalplerde düşündüğümüz, hissettiğimiz ve sevdiğimiz şeylerin sedasını şiire taşıyabilen ve bu sesleri uyandırabilen kişidir. (Çağlar, 1937, s. 45) İnsan ruhu kendine kuvvet bulmak ve hamle yapmak umuduyla sonsuzluğa atılır; ilim, akıl ve tecrübe yoluyla bilinmeyenleri anlatmağa çalışır. Şiir ruh üzerinde sorularla etkisini sürdürür. Hayal yardımıyla kendini duyurur, varlığını önceden hissettirir. (Çağlar, 1937, s. 46) İnsanlar etrafında gerçekleşen olayları değerlendirerek kendilerine niçin sorusunu yöneltir. Çoğu zaman cevapsız kalan bu

düşünceler “...soyut şeklinde metafiziktir, hayali şeklinde ise şiirdir....” Fikirsiz şiir şekil ve gölgeden ibarettir ve sonunda ölecektir. (Çağlar, 1937, s. 47)

Yücel Dönemindeki şairlerle aynı çizgidedir. Eğitimi alanındaki çalışmaları ve devlet adamlığı vasfı, onun şiirlerini ve şairliğini gölgede bırakmıştır. Onun gençlerin ruh dünyalarını ve düşüncelerini aydınlatan şiirleri, bu özelliklerinin göz ardı edilmesiyle “...zaman dışı şairlerle aynı kefeye...” konmuştur. Eserlerinde estetik kaygılara ve kurmaca dünyalara rastlansa da Yücel’in ürünleriyle kişiliği, her zaman örtüşmüştür. (Bolulu, 1997 (b), s. 126)

Yücel’in şiir alanında eserleri şunlardır: Dönen Ses (1933), Sizin İçin (1938), Dört Hayvan Bir İnsan (1943), Mevlana (1952), Dinle Benden (1960), Allah Bir (1961).

Yücel, şiirlerinde Cumhuriyet kavram ve değerlerini işleyerek o bilinci kazandırmaya çalışır. Ürünlerine göre şairliği ele alınırsa Dönen Ses’te lirik ve rind meşrep; Sizin İçin’de didaktik; Allah Bir ve Dinle Benden de kendini savunan, toplumla ilgili görüşlerini açıklayan, kişiliğini, inanç yapısını ve zihniyetini ortaya koyan bir şair karşımıza çıkar. Eserlerinde ve eserlerine yansıyan dönemlerde nazım biçimleri ve temalarda ayrı ayrıdır. (Bolulu, 1997 (b), s. 126-127)

Yücel “...konusuna, konumuna, dönemine göre...” kullanacağı biçim ve ölçüleri seçer. Dönen Ses’te Milli Edebiyat Akımının etkisiyle milli benliğe dönmek isteyen bir şair olarak Türk şiirinin halk şiirinden gelen biçim ve ölçülerini kullanır. Sizin İçin’de, öğretmen edasıyla yazdığı didaktik şiirlerinde; fabl türünden, maniden ve manzum öyküden yararlanır. Dinle Benden ve Allah Bir adlı şiir kitapları öyküleme ve savunma ağırlıklı olduğu için mesnevi biçimine de yer verilmiştir.(Bolulu, 1997 (a), s. 524-525)

Yücel’in **Dönen Ses** adlı şiir kitabında 1917 ve 1930 yılları arasında yazdığı şiirler bulunur. Sevgi ve aşk konulu, rint meşreple yazdığı şiirlerinin konusu zamanla değişerek Kurtuluş Savaşı ve o dönem toplumu olmuştur. Kitapta aşk konusunun

yanında “...doğa, gece, sabah, yurdun işgali, şehitler, Yunus Emre, ölüm, uygarlık değiştiren Türk toplumu...” gibi temalar işlenir. Şiirler şekil olarak halk şiiri tarzında, Milli Edebiyat Akımında yazılmışlardır. (Bolulu, 1997 (a), s. 526)

Dönen Ses'teki şiirlerinde tasavvufun ve Yücel'in rind meşrebinin yansımaları vardır.

“Yüce dağlar eder bizimle secde
Ummanlar hayrandır dildeki vecde
Bak bize kimleriz kendinden geç de
Sevda cezbesinde müptelalarız.”

(Yücel, 1933, s. 81-82)

Yurd sevgisi ve onu tehlikelerden korumak arzusu da Dönen Ses'teki şiirlerinde tema olarak yer alır.

“Sevgimiz sanadır, düşmanın kin;
Uğrunda savaşmak en yüce dilek.
Yaşıyoruz seni yaşatmak için ;
Azdır nemiz varsa yoluna döksek.
Sen bize anasın ey Anadolu
Göğsünde yaşayıp ölür her Türk oğlu”

(Yücel, 1933, s. 57-58)

Zamanla toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen ve onu kısıtlayan her kural ve tabu, yerini yeni değerlere bırakır. Yücel cumhuriyetin ilanı ile beraber gündeme gelen yeniliklerin, düzenlemelerin arka plandaki anlayış ve kişilik yapısını “**Yeni Hayat**” adlı şiiriyle özetler.

Yücel, Yeni Hayat'ta öncelikle insan olduğumuzu hatırlatır. Ona göre duyarak düşünerek de dinimizde doğruları bulabiliriz. Yeni Hayat'ta keşköl, asa, külâh, hırka çıkarılarak gönüllerde bilim ışığı yakılır ve ahirette mutlu olma yerine, dünyayı cennet etmenin telaşı içine girilir. Yücel bu şiirinde kendilerini “...yeni hayatın erenleri olarak...” tanıtır. Bu erenlerin göğüsleri vatan aşkıyla doludur.

Gönlümüz kılıncıdır, tenimiz kını;
Orada saklarsınız vatan aşkını.

Çarpsın göğsümüze düşman akını;
Ulu Türkelinin biz siperiyiz.

...

Yaşayıp yaşatmak işimiz bizim,
Haram lokma kesmez dişimiz bizim,
Her yerde bulunmaz eşimiz bizim,
Biz yeni hayatın erenleriyiz.

(Yücel, 1933, s. 9-10)

Yücel, “Hülya” adlı şiirinde “...sevmeyi binlerce sevgilinin saçını yolduğu sonsuz bir yola...” benzetir. Sevgisiz bir günü geçmemiştir ama yine de fani sevdalara küskündür. Tüm bu ruh halinden sıyrılıp görüşlerini ve hayata bakış açısını değiştirerek “her gönül sevgilim, her güzel benim” diyecek kadar hayata sevgiyle bakıp rahatladığını söyler. (Yücel, 1933, s. 13-14)

Yücel’in Dönen Ses’te otuz üç şiiri vardır. Hece ölçüsüyle yazılan şiirlerinde tüm uyak çeşitlerinin yanında şiirde ahengi sağlayan redif ve aliterasyonlara da rastlanır. Şiiri, hece ölçüsü içinde yeni duygulara, yeni söyleyişlere açıktır. Şiirlerinde aşkın kaynakları “...kadın, tanrı ve vatan...” olmak üzere üç türdür. Tüm varlıklara ve insanlara “...sevgi ve gönül...” ikliminde yanaşır. Yücel, Yeni Hayat’ın doğuş sancıları çektiği günlerde; Doğu’nun düşünce, anlayış ve inanç yönünden karanlık içinde ve geride olduğunu belirtip Batı’ya yönelmemiz gerektiğini söyler. (Aydın, 1997 (a), s.292-293)

Yücel’in şiir kitapları arasında yer alan **Sizin İçin**’de “...doğa, yaşam, olgular, ulusal değerler, cumhuriyet ve onun nasıl kazanıldığı...” anlatılmış, eser okul kitaplarına ve öğretmenlere kaynak metinler oluştururcasına yazılmıştır. Eseri oluşumunda Yücel, “...Didaktikliğinde Ziya Gökalp ’in soyutluğunu aşarak somut yaşamı içinden kavrayan manzumeler yazmıştır...”(Bolulu, 1997 (a), s. 535-536)

Yücel, Sizin İçin kitabında Cumhuriyet ve Atatürk ile ilgili kavramları; kitabın mevsimler tabiat adlı bölümünde insan, doğa ve çevresini, bunların işlevlerini ele alır. Sizin İçin’in Dört Hayvan Bir İnsan bölümünde fabl türünden örnekle sosyal gerçekleri; Kahramanlık Destanları bölümünde de yiğitlik, millet olarak çektiğimiz sıkıntıları ve savaşları özetlemiştir. (Bolulu, 1997 (a), s. 535-536)

Yücel, “**Dinle Benden**” adlı eserinde siyaset arzusunu bir kenara bırakıp kendi kimliğini sorgulayan ve doğru gördüklerini okuyucularına anlatma kaygısı taşıyan bir kişiliğe bürünür.

“Benim vergim nedir ki, birkaç kitaptır ancak,
Çobanın armağanı bilirsin ne olacak.”

(Yücel, 1960, s.10)

Yücel, Dinle Benden adlı eserinin “Seni Kimler Düşündü” adlı bölümde “...akıllıyı çıldırtır hakkımda söylenenler...” diyerek okuyucularına kendisine yapılan eleştirilerin ağır ve yalan olduğunu anlatır. Herkesin gözüyle görmeden “köküne ermeden” hiçbir şeye inanmaması gerektiğini söyler. Onun başına gelenler kısaca “...sivrinin göze batması ve arkada kalanın tekmelenmesinden...” ibarettir. Vatan ve millet yolunda çalışan kimsenin kötülenmemesi gerektiğini, eğer bu kişiler haksız eleştirilere maruz kalırsa millet için hizmet edecek dahası “...dağda davar güdecek...” kimsenin bulunamayacağını vurgular. (Yücel, 1960, s. 14)

“Denenler olmasaydı bir sürü yalan dolan,
Kendimden söz etmeğe utanırdım ben inan.”

(Yücel, 1960, s. 15)

Dinle Benden’de eğitim konusunda yapılan çalışmalar da anlatılır. Köylere okul yapılması, Köy Enstitülerinde köylü gençlerin öğretmen olarak yetiştirilmesi, o dönemde yapılan çalışmalar kısaca özetlenir. (Yücel, 1960, s. 16-18)

Dinle Benden’de Yücel, halk eğitiminin eldeki imkânların en iyi kullanılarak gerçekleştirilmesinin halkta gerçek demokrasi anlayışının yerleşmesi için atılacak en önemli adım olduğunu önemle belirtir.

“Evlad yetiştirmede ne aile ne devlet,
Ben acizim diyemez gösteremez mazeret.
Batıda kalmadı hiç bunu düzenlemeyen,
Bilgisiz gözü bağlı demokrasiye giden”

(Yücel, 1960, s. 20)

Yücel, Dinle Benden’de kısaca kendi hayatını anlatır. Lise son sınıftayken I. Dünya Savaşı başlamıştır. Yücel, askere alınır ve onun onbaşı olarak başladığı askerliği, talimgâhta rütbesinin yükselmesiyle devam eder. Savaşın yenilgiyle sonuçlanması üzerine Yücel ve arkadaşları, savaş dönemi zorlukları ve sıkıntılarıyla adeta harap olmuş evlerine dönerler. (Yücel, 1960, s. 32). Yücel, ülkenin bunalımlı günlerinde yarım kalan eğitimi devam ettirmeye çalışır. Yurdumuz haksız işgallere uğrarken, halkı uyandırmak için mitinglere katılır. Bu dönemde Yüksek Öğretmen Okulu’nu da başarıyla bitirmiştir.

“İşgalden sonra yaptık toplanmalar, mitingler;
Sultan Ahmet Meydanı hala o sesle inler.”

(Yücel, 1960, s. 33)

Yücel’in Dinle Benden’de belirttiği ülküsünde milletimizi köylü ve kentlisiyle yoksulluktan, bilgisizlikten ve cahillikten kurtarıp dünyada üstün millet yapmak için canla başla çalışma vardır. Onda yaşam şartları, sağlık, çevre gibi her yönden mükemmel bir ortam hazırlayarak yaşadığımız coğrafyayı “Türk’e cennet yapmak” düşüncesi hakimdir.

“Bozkırlar yeşillensin, her yer ağaçla dolsun;
Yeryüzünde bu vatan Türk’e uçmak olsun.
Kalmasın tek kişi yurdumda susuz aç;
Olamasın hiçbirisi merde, namerde muhtaç.”

(Yücel, 1960, s. 36)

Yücel, Dinle Benden adlı eserinin “Ne Kadar Benzemişim Bana Ben” adlı bölümde kendisini komünistlerin hamisi olarak gösterenlerin iddialarının yalan olduğunu söyler. Komünistlerin asıl amaçlarının fertleri millet olma duygusundan kopararak milleti parçalamak ve devleti kökünden yıkmak olduğunu söyler. (Yücel, 1960, s. 45-46)

Yücel, Dinle Benden’in “Öğrensinler Aslım Ne” adlı bölümünde atalarından bahsederek Peçenek Türklerinden olduğunu açıklar. Dönemin siyasi görüşlerini eleştirir. Yanlış bir Türklük anlayışını ayrılıkların sebebi olarak görür.

“Türküm ! Diyen bir Türke Türk değilsin diyenler
Memlekete bilerek nifak tohumu eker.”

(Yücel, 1960, s. 51)

“Anla, ırkla milliyet başka şeylermiş demek,
Milliyeti gerçekçi bir gözle görmek gerek.

Dildeki, dilekteki birlik yapar milleti,
Milliyet anlamının budur ancak özeti”

(Yücel, 1960, s. 63)

“Din de milliyet için esaslı bir temeldir,
Toplumda din birliği bu işte başta gelir.”

(Yücel, 1960, s. 64)

“Doğru milliyet budur: İçten dıştan bir olmak;
Vatanı yükseltmeğe kalpten kalbe yol bulmak

...

Bizim Tarih boyunca başımıza gelenler
Ayrılık yüzündendir, bunu kim inkâr eder?”

(Yücel, 1960, s. 66)

Yücel, Dinle Benden’de ayrıca milli birliği bozucu ve yıkıcı her fikrin Türk için zehir olduğunu söyler ve Türklüğü bu milletin birliği olarak açıklar.

“Nerden gelirse gelsin ayırıcı her fikir
Türk için şifası yok, öldürücü bir zehir.

Büyükler bunu görmüş, koymuş onu kanuna;
Türklük, birlik demektir. İnanmalıyız buna.”

(Yücel, 1960, s. 66)

Yücel, aynı eserde gelecekte olabilecek ırk ve din birliği gibi düşünceleri, milletin durumunu göz önüne alarak hayal olarak görür.

Diyordu: ırk birliği, din birliği bir hayal;
Bugünkü halimizle yoktur buna ihtimal.

Milleti harabeder hayal peşinde koşmak;
Sonunda zarar verir hisse kapılıp coşmak

(Yücel, 1960, s. 67)

Dinle Benden'in mısraları arasında Yücel; Faşizmin ırka dayandığını, milleti ırktan ibaret gördüğünü ve başka ırkları da kendine köle yapmak düşüncesinden beslendiğini belirtir. Değişen dünya dengeleri ve siyasetlerini değerlendirerek bu fikirleri yayan devletlerin asıl amaçlarının “dünyayı bölüşmek” olduğunu söyler. Rusya'nın insanlık ülküsünde gerçekçi olmadığını barışta emekçi olmamasıyla açıklar. (Yücel, 1960, s. 61-62)

“**Allah Bir**” adlı eserinde de Mevlevi kültüründe yetişmiş Yücel'in kendine özgü sade bir dil ve içtenlikle yazdığı şiirler mevcuttur.

Senden korkmam, rahimsin, sen;
Âdilsin sen, hâkimsin sen.

Korkum, beşer adlı korkusuzdan;
Vicdanı sağır, o duygusuzdan.

(Yücel, 1961, s.57)

Taptım sana, başka Tanrı bilmem;
Fâniler önünde ben eğilmem....

(Yücel, 1961, s.59)

Dilde sadeleşme 1932'de başlamasına rağmen Yücel'in çok önceden sade bir dille, akıcı bir üslup kullandığı görülür. “Dil ve düşüncenin içi içeliğini” rahatlıkla gördüğümüz şiirlerinde onun kültür öncülüğü ile karşılaşılır. (Bolulu, 1997 (a), s. 533)

Yücel'in şiirleri; dil, biçim ve sanat anlayışı bakımından Milli Edebiyat Akımı örneklerindendir. “Yücel, dilde halk kaynağına yönelmiş ve genellikle kendi yaşantısıyla yerli konuları öne çıkarmıştır.” Halk şiirini taklit etmek yerine ondan esinlenerek kendine has üslubunu oluşturmuştur. (Aydın, 1997, s.292-293)

Yücel sınıf edebiyatı yerine, milli edebiyatın gerçekliğine inanır. Yücel'e göre sanat ve edebiyat; acılar, sevinçler, istek ve özlemlerin dilidir. Bunların ifadesi ne kadar kuvvetli olursa edebi eserin sahası da o kadar genişler. Etki alanı genişleyen

ve insanların ortak duygularına seslenen eserler ise sonunda evrenselleşir. (Aydın, 1997, s.292-293)

Yücel, kalbine doğan duyguları ve kafasında doğru bulduğu düşünceleri, okuyucuya şiirlerinde güzellikle anlatabilmiştir. (Çağlar, 1937, s.3) Yücel yazarlığını ve şairliğini devlet hizmetinde bulunduğu günlerde bile bırakmamıştır. “Şiirini alet etmemiş ve şiirine alet olmamış halis bir şair tipidir.” (Çağlar, 1937, s. 10-11)

Yücel’in şiir kitapları dışında ilk üç eseri sırasıyla Ruhیات alfabesi, Türk Edebiyatı Nümûneleri, Mantık ve Metodoloji’dir. 1932’de Bir Dehanın Romanı’nda Goethe’den bahsetmiş, bu eseriyle Türk okuyucuların Batı’da en iyi tanıdıkları sima Goethe olmuştur. Aynı yıl Mevlana’nın Rubailerini yayınlamıştır. Türk Edebiyatına Toplu Bakış isimli eserini tenkid eden Peyami Safa’ya göre “bizde ilk defa metodla yazılmış; tezkiretüşşuarâlardan hakkı ile ayrılabilmiş, Osmanlı Edebiyatını garplı bir Türk görüşüyle tasnif etmiş, tebarüz ettirebilmiş ilk edebiyat tarihi kitabımızdır.”(Çağlar, 1937, s. 10-11)

Yücel’in felsefe eğitimi alması felsefe ve edebiyatın ortak ürünlerinden olan denemelere yönelmesine neden olmuştur. Yücel, denemelerinde karşısındakine sorular yöneltir; gerçeklerin altını çizerek anlatır. Ayrıca anılarından, çevreden ve tanıdığı kişilerden de etkilenmiştir. (Onaran, 1997, s. 119)

Yücel’e göre duyguların ve düşüncelerin ifadesinde iyi düşünmek değil, iyi yazmak gereklidir. “Biçemin olmadığı yerde ne mimari, ne resim, ne de edebiyat vardır” diyerek sanat eserinde anlatış şeklinin önemini sıralar. (Onaran, 1997, s. 121)

Yücel’in devlet adamlığı ile yazarlığı örtüşür. Tüm görevlerini bırakıp köşesine çekildiğinde bile yazma işine devam eder. Bu yazılarını hayat ve başına gelenler konusunda adeta bir iç hesaplaşmadır. Bu yazılarını 1955 yılında “Hürriyete Doğru” adlı kitabında toplar. “Hürriyet gene Hürriyet” adlı ikinci eseri bir önceki eserini de içine alan daha geniş bir çalışmadır. Siyasetten sıyrılıp kendi köşesine

çekildiği yıllarda, kendine yöneltilen suçlara karşılık “İyi vatandaş İyi İnsan” adlı eserini yayınlar. (Onaran, 1997, s. 121)

1.3. Hasan Ali Yücel’in Dil ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri

Yücel, “Hümanizma ruhunun ilk duyuş ve anlayış merhalesi sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat eserleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır.” diyerek; onu, sanatın bir kolu olarak belirtir. (Önertoy, 1997, s. 296). Yücel’e göre sanatın sosyal, siyasi ve ahlaki gayeleri anlatmak için vasıta olması, kutsallığına ve özüne zarar vermez. Çünkü “Hayatın kendisinden başka olan her şey vasıtaadır.” (Özdenoğlu, 1949, s.76)

Yücel’in düşünce dünyasında edebiyat da diğer sosyal müesseseler gibi hayat tarzının ürünlerindendir. “Ayrıca edebiyat ve sanat, insanların yaşamda çektikleri acıların yerine getirmeye çalıştıkları isteklerin dilidir.” (Önertoy, 1997, s. 296)

Yücel’e göre sanat ve edebiyat önce içinde bulunduğu millet için doğar. İfade ettiği duygular ve mesajlar, mili his ve düşüncelerden fışkırarak insanlığın ortak değerlerini işlemelidir. Onun edebiyat anlayışında toplumdan insanlığa çıkış vardır. Bunu başarmada en büyük göreve sahip edebiyatçıların bu çıkışı başarmaları için “yalnız yazıcı değil okuyucu da olmaları”, okuma ve kendi çabaları sonucunda bir birikime ulaşmaları gerekir. (Önertoy, 1997, s. 297)

Yücel, edebiyatımızın halktan kopuk olması nedeniyle evrensel nitelik kazanamadığını savunur. Ona göre aydınlarımızın ve edebiyatçılarımızın halkı tanınması gereklidir. Halkı tanımak ise içinden çıktığı toplumun his ve düşüncelerine tercüman olan “halk edebiyatını tanımaktır.” (Önertoy, 1997, s. 297)

Bir milletin dününü, bugününü ve yarınını içine alan Milli Edebiyatımız toplumun isteklerini ifade etmelidir. Bu konuda yazar ve şairlere büyük görevler düşmektedir. Yücel, bu noktada edebiyatçıları, “milletin varlığına, o milletle

amaçlaşmış bir çınar gibi köklerini her yandan sarabilmiş bir insan” şeklinde tarif ederek; onların önemine kısaca değinir. (Önertoy, 1997, s. 297)

Yücel, sanat edebiyat ve eğitime hep milliyetçi açıdan bakar ve bunların Atatürk ilke ve inkılâplarının doğru anlaşılması konusunda önemli misyona sahip olması gerektiğini söyler. (Dündar, 1997, s.116)

Yücel’e göre, “...milli edebiyat belli bir millet hakkındaki edebiyat değildir. Okunduğu zaman o millettten bir insanın duyduğu, düşündüğü bir gerçeği söylemiş olması...” yeterlidir. Edebiyat ve sanat eserleri milletin ortak malıdır. Bu ortak zenginliğin milli olup olmama gibi bir ayrımla azaltılması yerine, tam aksine sınırlarının genişletilerek çoğaltılması gerekir. (Özdenoğlu, 1947, s.76)

Yücel’e göre, eserlerin millilik vasfı kazanmasında dil önemlidir fakat dil perdesinin arkasında bulunan insanın kendisi ve insanlığın ortak değerleri dilin önemini ikinci plana sürükler. Yücel’e göre Mevlana’nın Mesnevi’si Türkçe yazılmadığı halde Türk’tür ve millidir. (Özdenoğlu, 1947, s.75) Divan edebiyatında Türk milletinden birçok öge bulunur fakat bu edebiyatın bu millete kaybettiği birçok şey vardır. (Özdenoğlu, 1947, s.76)

Yücel, divan edebiyatının klasik edebiyat olmadığını savunur. Bunun nedenlerini; Uygur edebiyatında en soyut kavramları karşılayacak Türkçe sözler varken İslam dininin kabulüyle Arap - Acem ortak edebiyatından sözcükler alınmasını ve bu alışverişin etkisiyle Türkçe’nin her üç lehçesinin özünü yitirmesi şeklinde sıralar. Yücel’e göre bir edebiyat kurumunun klasik olması, ulusal ve evrensel değer kazanması için kendinden önceki edebiyatlara bağlı olduğu gibi kendinden sonraki edebiyatlara da örnek olması gerekmektedir. (Yurdakul, 1997, s.101)

Yücel’in değerlendirmelerine göre, Eski Yunan edebiyatının bu gün bile yaşayan eserlerindeki ölmeyen tarafı; insanlığın değişmeyen sevgilerini, zaafalarını, kıskançlıklarını, kahramanlıklarını ele alan konularıdır. Bizim divan edebiyatımız ise

sayılı “...yirmi, yirmi beş mevzu...” arasında kalmış ve yaratıcı kudretini sadece bu mevzuları ifade ederek göstermiştir. Beşer tabiatını canlı bir noktadan yakalamak yerine kelime oyunları ve dış tasvirlerle uğraşan divan edebiyatımız, beşeri değerden mahrum olduğu gibi çekilen emeğe de uygun bir değer taşımamaktadır.(Yurdakul, 1997, s.102)

Yücel’e göre, halk edebiyatı sade ve özlü bir edebiyattır. Halk edebiyatı ürünlerinden“...millî destanlar, atasözleri gibi Türk içtimaî vicdanının vasıtasız ve isimsiz ifadesi olan mahsuller, saz şairlerinin şiirleri milli ruha tercüman olduğu için...” önemlidir. Milletler, tarihini ve en saf şekilde dilini bu eserlerde saklayabilmiştir. Kendisini halktan soyutlayan ve asırlardan beri onunla ilgilenmeyen aydınlarımızın halkı tanınması ve onun ruhunu anlaması ancak halk edebiyatı ürünleriyle olacaktır. (Uraz, 1939, s.98)

Türk köylüsünün çoğumuza kaba saba gelen konuşmaları ve görünüşlerine ısınmak suretiyledir ki bu yanık alınların arkasında işleyen canlı bir beyin; güneşten kararmış, kıllı göğüslerin içinde çarpan içli bir yürek olduğunu anlaya bileceğiz. Bunu yapmadıkça onları takdir etmek, sevmek bizim için kabil olamayacaktır. Bu takdirde kendilerini sevmeyen, kendileri için yüreği çarpmayan münevverlere halk, asla itimat etmeyecektir. Bu edebiyat, münevverle halk arasındaki kale duvarını yıkacak en kuvvetli ve ateşli bir toptur.

(Uraz, 1939, s. 99)

Halk edebiyatı eserlerinin Türk ruhunun tahlilini yapmak ve onun dünya görüşünü, insan anlayışını, yaşama bakış açısını aydınlatmak gibi özellikleri; ilmi araştırmalara kaynaklık etmektedir. Milli ruhun sanat dünyamıza yansıması, halk edebiyatı hazinesinin değerlendirilmesiyle olacaktır. Bu noktada en büyük problem, halk edebiyatı eserlerinin toplum hayatının değişmesiyle paralel olarak değişen duygulara tamamen cevap verecek durumda olmamasıdır. Yücel’e göre bunlarla yetinmek “tereyağı, ayran gibi temiz, fakat basit katıklardan bir kır yemeği ile bütün bir ömrün gıdasını temin etmek olur. Halbuki bugünün zevki, aynı temiz maddelerle, insan zekâsının yarattığı suni yemekleri yemek için bizi zorlamaktadır.”(Uraz, 1939, s. 100)

Yücel, halk edebiyatının dil âlimleri için en kıymetli kaynaklardan biri olduğunu söyler. “En eski destan metinlerinden bugün yaşayan saz şairlerimizin deyişlerine kadar halk edebiyatında geçen öztürkçe kelimeleri, kullanılan sentaks şekillerini münevverlerin bozulmuş edebiyatında bulmak kabil değildir.” Kelimelerde zamanla görülen değişimleri ve tarihi gelişimleri tespit edilirken bu eserler, en önemli kaynak olacaktır. (Uraz, 1939, s. 100)

Yücel ‘e göre halk edebiyatı şiirleri, yarın doğacak Milli edebiyatımız ve musikimizin mayası olacaktır. Sanatçılar eserlerini ondan aldıkları ilhamlarla ve ondaki milli ruhu yeni his ve fikir kalıpları içinde değerlendirerek oluşturacaklardır. Türk sanatında, “Hümanie: İnsan” vasfını alan eserlerin ham maddesini bu eserler oluşturacaktır. (Uraz, 1939, s. 101)

Hasan Ali Yücel, 1932 yılında yayınlanan "Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış" adlı eserinde, edebiyatımızın geçirdiği evreleri ve tarihte nasıl bir seyir takip ettiğini göstermiştir. Bu eserin hazırlanmasında edebi hareketleri gerçeğe uygun bir şekilde ortaya çıkarmak için doğdukları toplumun incelenmesi gerektiği savunulmuş, Türk edebiyatının doğuşu ve gelişimini bu düşünceyle değerlendirilmiştir.

Yücel, Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış adlı eserinde Türk edebiyatının doğuş ve gelişme evrelerindeki toplumsal çevreleri (içtimai muhitleri) şöyle belirtmiştir:

1. İslam dininin fikriyatını meydana koyan medrese,
2. Devlet teşkilatının merkezini teşkil eden saray,
3. Dini, kalbî ve bedîî bir şekle sokmak isteyen İslamdan evvelki Türk itikat ve ananelerini kısmen yaşatabilen Tekke,
4. Arızı tesirlerden kendini kurtarmaya çalışan, halkın durağı içtimaî varlığın höceyesi mahiyetinde olan köydür."

(Yurdakul, 1997, s.100)

Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış kitabının birinci bölümünde halk edebiyatı ve nev'ileri incelenmiştir. Milli destanlar bölümünde destanların doğuşu, İslamdan önceki ve sonraki gelişmeler ele alınır. Yücel, Halk Masalları bölümünde Kul

Ahmet, Hayali, Koroğlu, Âşık Ömer, Gevheri, Karacaoğlu, Dertli, Emrah, Seyrânî gibi ozanları; mani, koşma gibi değişik biçimlerdeki yapıtlarından örnekler vererek açıklamıştır.

Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış adlı eserin Tekke Edebiyatı başlığını taşıyan bölümünde, Türklerde tasavvufun doğuşu anlatılırken Ahmet Yesevi gibi ilk Türk mutasavvıfları hakkında bilgiler ve onun şiirlerinden örnekler verilmiş; "Mevlevilik, Bektaşilik, Alevilik" gibi akımların Türk şiirindeki ağırlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. (Yurdakul, 1997, s.101)

Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış adlı eserin Divan Edebiyatına ayrılan ikinci bölümünde ise bu şiir hareketinin doğuşuyla beraber Doğu, Batı, Orta Asya, Güneş lehçeleri saptanarak; Kaside, gazel, mesnevi, hamse vb. biçimindeki örnekleri kısaca değerlendirilmiştir. (Yurdakul, 1997, s.101)

Hümanizma konusuna edebiyatımızda değişik yorumlar yapılmıştır. Yücel'e göre "Nerde insan ve insan eseri varsa orada hümanizma vardır. Eski Yunan ve Latin bu kaynaklardan biridir." İnsanlık, kendi atalarını ve hangi yollardan geçtiğini öğrenmedikçe ortak değerlerde buluşamaz. Maziye ve atalarımızı öğrenmek yönünde yapılan her hareket, ileriye ve ilerlemeye yönelik hareketlerin gelişimine paralel ve eş değerdedir. Yücel, insanlığın ortak değerleri olan tercümelerin üzerinde önemle durarak; bu eserlerin etkisiyle gençlerin fikri değerlerinin yükseleceğini ve edebiyatımızın bu şekilde tekamül edeceğini söyler. (Özdenoğlu, 1949, s.77)

Yücel' e göre edebiyatta tenkit, memleketteki genel edebiyat görüşlerinin bir ifadesidir hatta o, münekkidi olmayan bir edebiyatı, ortak değerlerde buluşmayan bir topluma benzetir. Ona göre etkili ve faydalı bir tenkit yapılabilmesi için münekkidi iyi bir okuyucu olmalı, eserin okunup anlaşılmasında okuyucuya yardımcı olmalıdır. Eleştiride aşırı övgü ve yerginin okuyucuda ters tepkiye neden olduğu gözlemlenmiştir. Yücel ifadesiyle "Türk halkı eleştiride göğe çıkarılanı tutmamış ve yere batırılanı da himayesi altına almıştır." (Yücel, 1938, s. 730)

Yücel'e göre tenkid sadece günümüz edebiyatçıları ve eserleri hakkında değil eserleri ve kendileri fenaya intikal etmiş bütün kıymetlerimiz hakkında yapılmalıdır. Eserler, edebiyat tarihçiliğinden farklı, psikolojik ve estetik yollardan incelenmeli; onların değerleri gün yüzüne çıkmalı ve eserler edebiyat dünyamıza tanıtılmalıdır.(Yücel, 1938, s. 730)

Yücel, Zweig, Gundolf, Maurois, E. Jaloux gibi büyük şahsiyetleri yeniden yaratırcasına yazan ve okuyanları yazan insanlarla beraber doğup büyüyen münekkilere ihtiyaç duyduğumuzu belirtir. Ona göre Fuzuli, Hâmîd, Fikret, Haşim, Yahya Kemal, Mehmed Âkif böyle yazılmalıdır. Yücel, bu türlü yazılarla onları anlama-anlatma imkânı bulacağımızı, edebî kıymetlerimizin yeniden hayat bulacağını ve hepsinin toprak altından çıkarılmış antik eserler halinde gözlerimizin önünde yaşayan birer manevî varlık olarak belireceğini söyler. (Yücel, 1938, s. 730)

Yücel, toplumumuzdaki okuma sorunlarını, kültür ve yazı işleriyle uğraşanların beynine çöreklenmiş bir yılan olarak değerlendirir. Hatta bu yılanın kendisini de tedirgin ettiğini belirtir. Yücel'e göre bu olumsuz durum toplumumuzda okuma alışkanlığının olmamasından kaynaklanır. Okuma ve yazma faaliyetlerine yeni harflerin getirdiği kolaylıklarla toplumdan daha çok katılım sağlanmıştır. Yücel, okuma alışkanlığı konusuna başlıca engelleri; anne ve babaların kitap okumamasını, vatandaşa kitap alacak para olmadığını, kitapların pahalılığını ve kitapların köylere kadar kolay gönderilemeyişi şeklinde sıralamıştır. (Yücel, 1935 (a), s.225-226)

Yücel'e göre edebiyatın bir misyonu vardır. İnsanlığın ortak değerlerini anlamak ve bunların toplum hayatına yerleşmesi için "...düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan yazının kütlenin ruhuna işleyen etkisinden ..." yararlanmak gerekir. Sanat dalları içinde düşünce ve düşünce öğelerinin en zengin olduğu dal edebiyattır. Bu etki ve düşünce yönü dikkate alınarak diğer ulusların edebiyatları ve başyapıtları kendi dilimize çevrilmeli, algı ve anlama gücümüzle yapıtlar yeniden yaratılmalıdır. (Dündar, 1997 (b), s.114)

Hasan Ali Yücel, Atatürk Döneminde başlayan bütün dil çalışmaları içinde yer almıştır. 12 Temmuz 1932’de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin de kurucu üyesidir. 26 Haziran 1932’de açılan Birinci Türk Dil Kurultayına Maarif Vekilliği müfettişi olarak katılır. Oradaki bildirisinde; İslamiyet’in Türkler arasında yayılmasıyla beraber Farsça ve dinin köklü kavramlarını anlamak için Arapça’nın dilimize karıştığını, bu karışma sonucunda halkın anlamadığı ve sevmediği bir dilin ortaya çıktığını savunur. Selçukluların ilk dönemlerinde; Türkçe’nin karanlık bir yapıya büründüğünü fakat son dönemlerinde - özellikle Osmanlının ilk kuruluş yıllarında- bir halka dönüş hareketinin olduğunu; Sultan Veled, Yunus Emre, Aşık Paşa’ dan örnekler vererek anlatır. (Aydın, 1997 (b), 55-56)

Yücel, Birinci Türk Dili Kurultayı’nda Hüseyin Cahit Yalçın’ın tezine karşılık vermiştir. Dili sosyal bir müessese olarak tanımlayan Yalçın’a göre, dilimize giren yabancı kelimeler, ecnebi milletlerle karşılaşmanın ve dilin tekamülünün bir sonucudur. Bu görüşe karşı çıkan Yücel, medeni dillerin teşekkülünde böyle bir şey olmadığından bahsetmiştir. (Levent, 1972, s. 410-412)

Yalçın’a göre yabancı sözcüklere düşmanlık uyandıran anlayışın arkasında konuşma ve yazı dilini yakınlaştırma, düşünceleri daha geniş bir kitleye anlatabilme arzusu vardır. Dünyanın hiçbir yerinde konuşma ve yazı dili aynı değildir. Yücel, yabancı dillerdeki konuşma ve yazma dili arasındaki farklılığın bizim dilimizden ayrı bir mahiyette olduğundan bahsederek, bizde anlaşılma problemi altına çizmiştir. (Levent, 1972, s. 411- 412)

Yücel’e göre dile tabi kuvvetler tesir eder. Dil şahsi arzulara oyuncak olamaz. Yıldırım şeklinde evimizi delik deşik eden elektriğin kanunlarını öğrenip onu ampul içine hapsettiğimiz gibi, dilin kanunlarının tespitiyle ona etki eden dış tesirler de esir edilebilir. Bunu yapabilmek için insan iradesi, ilim ve bilgiye ihtiyaç vardır. (Levent, 1972, s. 413)

İslamiyet’ten önceki devirlerde kopuzlarını çalarak öztürkçe söyleyen ve halkı coşturan milli şairlerimiz, İslamiyet’ten sonra da varlıklarını devam

ettirmişlerdir. Yücel'e göre; halkı çoşturan, yerinden oynatan, acılarını anlatan "...Bakilerin ve Nedim'lerim tomtraklı..." sözleri değil, Köroğlunun, Karacaoğlanın, Dertlinin "... yürekten kopan ve koptuğu yer kadar sıcak olan..." şiirleridir. Onlar Türk milletinin hatıralarını, acılarını, sevinçlerini; bugün duyup almamamıza vesile olacak şekilde öztürkçe ile ifade etmişlerdir.

Yücel, divan şairleri elinde dilimizin bozulduğunu ve karışık bir hal aldığını; Türk dilinin saflığı ve özüyle halk şairlerinin eserlerinde yaşadığını bildirmiştir. (Aydın, 1997, 59) Onun ifadesiyle klâsik yazma dilimizin grameri, normal konuşma dilimizin gramerinden farklıdır. Klasik edebiyatta "...yazma dilimiz öz suyunu kendi ulusal kaynaklarımızdan almamıştır...." (Yücel, 1935, s. 280)

Yücel'in açıklamalarına göre Sekizinci asırda Kutadgu Bilig'de görülen "...yüksek felsefe ve ahlak kavramlarının ifade edildiği..." güzel dilimiz , "... ümmet düşüncesinin hakim olması..." nedeniyle on sekizinci asırda yabancı unsurlarla dolar. Dilimiz kendi kaynaklarından beslenmemiş, basıcı ve bozucu tesirlerle karmaşık bir görünüme bürünmüştür. (Yücel, 1993, s.172)

Yücel'e göre milli bir Türkçe yaratmak için, Türkçülük esasına dayanan inkılâpçı bir düşünüşle yabancı unsurların dilimizden atılması gerekir. 1928 Harf İnkılâbı, dilimizin bu unsurlardan kurtulmasında atılan en önemli adımdır. Ona göre, Harf İnkılâbı'ndan daha önce yapılan dilde sadeleşme ve Türkçeleşme hareketleri, kökten bir çözüm niteliği taşımaz. (Yücel, 1993, s.173)

Yücel, köken sorunlarını çözme konusunda, kuram ve önerilerle Güneş Dil Teorisi ve Terimler sorununun ele alındığı 18 Ağustos 1934 tarihli İkinci Dil Kurultayına Ortaöğretim Genel Müdürü; 24 Ağustos 1936 tarihli Üçüncü Dil Kurultayı'na ise İzmir milletvekili olarak katılmıştır. 1938 yılında bakan olduktan sonra Gramer Yarkurulunu toplayarak dilbilgisi, yazın ve terimler sorununu çözmeye çalışır. Yücel, bu kurulda; Türkçenin bilim dili olabilmesi için kendi kaynakları ve kendi kurallarından faydalanılması gerektiğini belirtir. Dördüncü ve Beşinci Dil Kurultaylarında Maarif Vekili olarak Merkez Kurulu Başkanlığı görevlerini üstlenir.

19 Aralık 1949 tarihinde Altıncı Dil Kurultayına yine milletvekili olarak katılan Yücel, bu kez bilim kurulu üyeliğine seçilir. O, Türk diline olan sevgisini hayatının sonuna kadar sürdürmüştür. (Aydın, 1997 (b), 61)

Yücel, Türk Grameri Komisyonu çalışmalarını bitirirken (12 Temmuz 1941) yaptığı konuşmada; dil meselesinin Türk Kültürü'nün bel kemiği olduğunu ve bütün yönleri, tekamülüyle ele alınacağını belirtir. Onun döneminde eğitimin ana davalarından biri de gelecek nesillere dil meselesinin aktarılması konusudur.

Yücel Döneminde, dil meselesinde; kaynağı ne olursa olsun dil unsurlarının sözlüklerinin tespit edilmesi, eski ve yeni metinlerin yayınlanması, dilimiz hakkında yerli ve yabancı âlimlerin yaptığı çalışmaların yayınlanması, bu çalışmaların fişlenmesi olarak kabul edeceğimiz ansiklopediler oluşturulması gibi; sistemli, canlı, dinamik bir çalışma yöntemi izlenir. (Yücel, 1993, s.103)

Yücel Döneminde, anadilde; okuma, yazma ve dil kurallarını öğretme amaçlı, öğretmenlere yönelik kitaplar hazırlatılır. Çocuklarımızın anadilde yazma ve söyleme güçlüklerinde, her bilim dalına ve genel edebiyata ait kütüphanemizin olmaması gerçeği vardır. Anadil davasında başarıya ulaşılması için öğretmenler konulan kurallara uymalı, bu konu yükselme ve tefekkür davası olduğu için önemle üzerinde durularak öğrencilere kavratılmalıdır. (Yücel, 1993, s.174)

Yücel, öztürkçeciliği "...Türk beynindeki kımıldanmanın sesi..." olarak tanıtır. Dil değişimini "...atamızın eli değmemiş varlıklardan, en yeni kurumlara en ileri yapılara kadar bütün dünyaya Türk ulusunun gözünü, gönlünü açmak..." olarak yorumlar. Dildeki değişmelerin amacının halkla anlaşmak olduğunu onla anlaşılmadan ulusçuluktan bahsedilemeyeceğini söyler. (Yücel, 1935 (b), s. 162)

Yücel, eski edebiyatın savunucularına "...varsın Arapçalı ve Farsçalı sözlerden ayrılmak istemeyen üç beş tiryaki Osmanlıca ile haşır olsun..." diyerek karşılık verir. Amaçlarının "Nedim ağzından gazeller yazarak kendilerini ve iki üç tiryakiyi eğlendirmek..." olmadığını; "Sadabad bahçelerinden arta kalmış bülbüllerin

sesini değil, yaşamak isteyen bir yığının dilek iniltisini duymak, can kulaklarını onun bağı üstüne koymak” ve “derisi katılaşmış, eliyle sapanını tutan, çatlak topuklu, çorapsız ayağıyla Türk topraklarının göbeğine basan yurttaşlarımızın dediğini anlamak, istediğini yapmak, yapmasını istediklerini ona kolayca anlatmak” olduğunu söyler. Yücel, bu çalışmalarla ulusal bir değişin ortaya çıkacağını “Öz Türkçe, bu kaygıları, bu dilekleri, bu ülküleri anlatan; bu kaygılarda, bu dileklerde, bu ülküde ulusun anlaşmasına yarayan bir dildir” sözleriyle savunur. (Yücel, 1935(b), s. 162)

Yücel’e göre öztürkçe, bir düşüncedir; bu düşünceye kendimizi alıştıramazsak bunu başarmak imkânsızdır. Düşünmenin hemen ardından öztürkçe konuşmalı ve öztürkçe yazılmalıdır. Sadece yazı dilinde öztürkçe kullanmak, bunun yanında konuşmamak ve düşünmemek; bu konudaki en büyük eksiklik ve yanlışlıktır. (Önertoy, 1997, s. 297)

Yücel, kendilerinin sahip olduğu “tam milliyetçi dil görüşünü” daha önce gelen milliyetçilerin düşünmediğini savunur. Ziya Gökalp, halk diline yerleşmiş her sözcüğü Türkçe kabul ederken yabancı dillerden sözcük alabileceğimizi ama kesinlikle kaide alamayacağımızı söyler. Yücel ise alınan her sözcüğün yanında kaidelerinin de dilimize girdiğini savunmuştur. (Yücel, 1993, s.119)

Yücel, Gramer Komisyonunun ilk toplantısını açarken (7 Temmuz 1941) yaptığı konuşmada dilimizin üç meselesinden bahseder. Bunlar: İmla meselesi, gramer terimleri meselesi ve dilimizin yapısı meselesidir.

Yücel’e göre en büyük sorumuz, gazetelerde ve kitaplarda farklı imlalara rastlanması; yani imlâda birliğin sağlanamamış olmasıdır. Bu sorunu halletmek için Türk Dil Kurumu’nun İmla Lügati’nin ikinci basım çalışmaları başlatılır. Yücel Döneminde tüm yurttan imla birliğinin sağlanması amaçlanır. (Yücel, 1993, s.101)

Yücel’e göre “dünyanın neresinden ne uzmanı getirtirsek getirelim, dil ve terim konusunda ciddi bir karar vermezsek hiçbir kültür derdimize çare bulamazlar

ve bulamayız” ve “kafamız batılı olmadıkça ne din, ne dil, ne düşünce, hiçbir kültür meselemize doğru yolu bulduramayız.” Dil ve terim konusunda kim olduğumuz ve bizim için doğru olan şeyler ortaya konularak hareket edilmelidir. Bunlar yapılmazsa düşünce ve ruh dünyamızdaki karmaşıklıklar, ruhlarımızı bir kurt gibi kemirecektir. Kaybedilen şey ise zamanın ötesinde bizzat kendi hayatımızdır.(Dündar, 1997 (b), s.114)

Gökalp, terimler konusunda İslam beynelmilelliğini esas alır. Yazılan bir kitabın Bağdat ve Delhi’de de anlaşılmasını savunmuştur. Yücel Gökalp’i “milliyetçiliği, İslamlık ve muasırılıkla telife çalışıyor” şeklinde eleştirir. Yücel, Kemalizm görüşünün telifçi bir tarafının bulunmadığını, bunun için inkılâpçı olduğunu söyler. Ayrıca Yücel, Türkleşme gibi bir anlayışı yanlış bularak; çalışmalarında dilin kendi öz unsurlarıyla “Türk düşünme imkânını” elde etmeyi amaçlamıştır.(Yücel, 1993, s.119-120)

Bilimin kaynağına ulaşılması ve aydınlarımız arasında yayılması için Türk düşünce dünyasına uygun terimler ve ifade sistemi gereklidir. Bunun için dilimizde Arapça ve Farsça birçok terimin yerine Türkçe karşılıkları bulunmuştur. Yücel, bu davranışları uydurma olarak nitelendirenlere, yaptıkları şeylerin “...dilde uydurma olan şeyleri atış ve koğuş...” olduğunu söylemiştir. (Yücel, 1993, s.174)

Yücel’e göre terimler konusunda karışıklık yaşanmaması için bilim adamı veya topluluğu bulduğu terimleri kendi başına yaymamalıdır. Türkçeleşmiş bir terim yerine, daha güzel ifadeli ve anlatım gücü yüksek bir terim bulunduğu; noksan ifadeli terim terk edilerek yerine yeni terim kullanılmalıdır. Terimler konuşma ve yazılarımızda kullanılmalı, eskilerin tenkidi yapılarak yeni terimlerin nedenleri ve özellikleri anlatılmalıdır.(Yücel, 1993, s.173) Terimler ve imla konusundaki ayrılıkların ortadan kaldırılmasıyla özde birlik kurulacaktır. Bu birlik olmadan Milli kültürün kurulması imkânsızdır. (Yücel, 1993, s.174)

Yücel Döneminde dilimizin yapısı incelenirken hangi kadronun içinde yer aldığı, iskeletin ne olduğu gibi konular en ince ayrıntılarına kadar araştırılmış;

zenginliğinin gözler önüne serilmesi amaçlanmıştır.(Yücel, 1993, s.102) İşlam dünyasının eğitim kurumları olan medreselerde Türkçe eğitim yapılamaması, dilimizin ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Varlığı tarihimizden gelen dilimizin kaide ve kuralları, ihmal ve kıymet bilmeme yüzünden tespit olunamamıştır. Tanzimat Döneminde, Türkçe eğitimin başlamasıyla beraber okul gramerlerinin ilki 1851 yılında hazırlanmıştır. (Yücel, 1993, s.70)

Yücel, 12 Kasım 1940 tarihinde Okullara Gönderilen Türk Grameri Anketi başlıklı yazısında gramer eğitiminin önemi ve tarihi hakkında kısaca şu bilgileri verir: Tanzimat’tan önce eğitim kurumlarımızda Arapça gramer eğitimi yapılmıştır. O dönemde dilimizde Arapça ve Farsça sözcük sayısı fazladır. Tanzimat Döneminde önceki uygulamaların tersine Fransız grameri örnek alınarak dil kaidelerimiz ona uydurulmaya çalışılmıştır. Atatürk’ün dil inkılâbıyla bu taklit devreleri sona erer dilimizin öz kaynakları tespit edilerek oradan beslenmesi yoluna gidilir. (Yücel, 1993, s.70)

İlköğretimden yüksek öğretime kadar bütün okullardaki anadil derslerine kaynak olacak ilk gramer kitabı, Yücel Döneminde Tahsin Banguoğlu’ na hazırlattırılır. Bu kitap her türlü taklitten uzak, Türk dilini araştırılarak onun kurallarını ortaya koyma yönünde bir çalışmadır. Bu kitapla dilbilgisi eğitiminde birlik sağlanması amaçlanır.

Yücel’in Vekillik Döneminde, (1940- 1941) ders yılında ilk defa gramer tedrisatına başlanır ve öğretmenlerden öğrencilerin (ilköğretimden - yüksek öğretime) seviyelerine uygun eğitim yapmaları istenir. (Yücel, 1993, 71)

Türk grameri konusunda, anketlerle hazırlanan “Ana Hatlarıyla Türk Grameri” isimli eserden sonra uzmanlardan oluşan bir komisyon kurularak; ilk ve ortaokul grameri yazdırılmıştır. Bu gramerin hazırlanışında “metne dayalı öğretim” esas alınmıştır. Ayrıca Türkçe Edebiyat gibi ayırım yapılmaksızın orta öğretimde gerçekeştirilecek dilbilgisi derslerinin ortak müfredatı Tebliğler dergisinde yayınlanmıştır.

2. Hasan Ali Yücel' in Maarif Vekilliği Döneminde Eğitim Alanında Yapılan Çalışmalar Yenilikler ve Gelişmeler

Atatürk Döneminde, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kuruluşunun ardından ekonomik, siyasal, hukuki ve kültürel alanda kalıcı, köklü birçok değişiklikler yapılır.

Atatürk'e göre eğitim kesinlikle milli olmalıdır. O, Kurtuluş savaşı yıllarında ve öncesinde, millet olarak geçirdiğimiz zor günlerin nedenini eğitimimizin milli olmamasına bağlar. O, yeryüzünde İslami terbiye alan bütün insan kütlelerinin başkalarının kölelik ve horlanma zinciri altında olduğunu, bunun nedeninin de verilen terbiye ve ahlakın kölelik zincirini kırarak insan meziyetlerini kazandıramamasından kaynaklandığını söyler. (Akyüz, 2004, s. 306)

Osmanlının son günlerinde; azınlıklar, yabancı okullarda verilen eğitimle siyasi bilinçlenmelerini tamamlayarak devlete karşı yıkıcı, yıpratıcı faaliyetlerde bulunurlar. Buna karşılık verecek Türkler ise etkisiz, anlamsız ve milli bilinç kazandırmaktan yoksun eğitim sistemleriyle adım adım kendi öz yurtlarında esarete sürüklenmişlerdir. (Akyüz, 2004, s. 307) Batılı devletlerin destek ve kışkırtmaları sonucu dil ve eğitim ile azınlıklarda uyandırılan milli şuur, Balkanları kaybetmemize neden olmuştur. Bu olaylar zinciri; Türk milletine de kendi ruhunu, benliğini ve hayatını anlatan, kendi dilini esas alan bir eğitim verilmesi gerektiğini gözler önüne serer. (Akyüz, 2004, s. 306) Eğitimin milli olması için onun yöntemi, araçları ve dilinin de milli olmalıdır. Atatürk Döneminde bu alt başlıklar da dikkate alınarak eğitimde millilik esas alınmıştır. (Akyüz, 2004, s. 308)

Atatürk Döneminde Türk eğitiminde görülen en belirgin sorunlar şunlardır: Öğretim yöntemlerimizin uygun olmayışı, her eğitim bakanının farklı bir program uygulaması nedeniyle oluşan istikrar yoksunluğu, toplumdaki bilgisizlik ve çocuklar üzerindeki aile baskısı... (Akyüz, 2004, s. 304 - 306)

Ulu önder Döneminde; demokratik, laik eğitim sisteminin asıl amaçları arasında toplumu cahillikten kurtarma, onun bilgi ve ahlak düzeyini yükselterek kabiliyetlerini ortaya çıkarma, çalışma ve üretkenliği telkinle geri kalmışlık zincirini kırma gibi maddeler yer alır. (Akyüz, 2004, s. 311) Bu dönemde geçmişteki eğitim sistemimizdeki yanlışların tespiti, ilerleme ve kalkınmanın öncüsü olan Batılı devletlerin eğitim sistemlerinin incelenmesi ve bu bilgiler ışığında çağdaş bir eğitim sistemi oluşturmak için yabancı uzmanlar getirilmiştir. John Dewey (ABD), Kühne (Almanya), Ömer Buyse (Belçika), Albert Malche (İsviçre), Mis Parker (ABD), Philippe Schvvartz (Almanya); Atatürk Döneminde ülkemize gelerek eğitimimiz hakkında raporlar sunan başlıca eğitim uzmanlarıdır. (Akyüz, 2004, s. 370)

Atatürk Döneminde, eğitim sistemimiz geçmişteki yanlışların verdiği tecrübe, birikim ve çağdaş eğitim ilkeleri ışığında yeniden teşkilatlanır; yeniliklerin benimsenmesi, toplumun aydınlanması ve milli hedeflere ulaşmak için eğitim alanında yapılan çalışmalara öncelik verilir.

Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanı seçimlerinde iktidar mücadelesi başlar. 11 Kasım 1938'de İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasıyla 26 Aralıkta toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Olağanüstü Kurultayı, İnönü'yü değişmez genel başkanlığına seçer ve ona "Milli Şef" ünvanını verir. (Çıkar, 1998, s. 69)

Hasan Ali Yücel, 28 Aralık 1938' de Celal Bayar'ın kurduğu kabinde Saffet Arıkan'ın istifa ettirilmesiyle Maarif Vekilliğine atanır. Hükümet değişikliklerine rağmen Milli Şef İsmet İnönü ile olan yakınlığı ve eğitim işlerindeki ortak anlayışları sayesinde sekiz yıl görevde kalır. Kendisinden sonra gelen hiçbir eğitim bakanı, Yücel kadar görevde kalamadığı gibi onun kadar köklü girişimlere de ön ayak olamamıştır. Onun dönemi Türk eğitimi'nin altın çağıdır ve o, Milli Şef siyasetine gönülden bağlıdır. (Sakaoğlu, 1993, s. 86)

Hasan Ali Yücel, bakanlık görevine başlarken yaptığı konuşmada; göreve bizzat Atatürk ve büyük Türk milletinin şuur ve iradesini temsil eden Mili Şef'in

direktifleri ile başladığını, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür meselelerinde tespit ettiği prensipler ve hükümet programlarında yazılı esaslara uyarak Saffet Arıkan'ın bıraktığı noktadan çalışmalara devam edeceğini söyler. Ayrıca Yücel eğitimci vasfıyla aralarında yetişmekten gurur duyduğu öğretmen arkadaşlarına, görevlerini "...yükselen irfan değerlerine ve artan kültür ihtiyacına uygun, dikkat ve itina ile yapmalarının vazifenin başarılmasında atılacak en önemli adım..." olduğunu hatırlatır. (Yücel, 1993, s. 1)

Yücel Döneminde Türk milli eğitimi, Atatürk'ten geriye kalan otorite boşluğunun doldurulması ve Milli Şef siyasetinin radyo ve televizyon olmadığı bir dönemde halka anlatılması için temel araçtır. 01 Haziran 1939' da CHP'nin Beşinci Büyük Kurultayı'nda belirtilen, Hasan Ali Yücel tarafından yürütülecek olan eğitim politikasının dayandığı temel ilkeler şunlardır:

Millî talim ve terbiyede esas düsturlarımız şunlardır:

- 1) Maarif siyasetimizin temel taşı, bilimsizliğin giderilmesidir. Maarifimizde nispeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.
- 2) Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı devletçi, laik ve inkılâpçı vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türkiye Devletini sayın tutmak ve tutturmak bir vazife olarak telkin olunur.
- 3) Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için bütün hayatın safhalarında muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir;
- 4) Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli, vatanperver ve modern olmalıdır;
- 5) Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamaya, şefkatle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddi bir intizam ve inzibata ve samimi ahlak telakkisine alıştırmamanın mühim olduğu kanaatindeyiz;
- 6) Maarifimiz bu günün ve yarının isteyeceği tahsil derecelerini önceden gören bir tertiple planlanacak ve bütün tahsil kademeleriyle sanat ve meslek ihtiyaçları bu plana göre düzenlenecektir."

(Taşdemirci, 1998, s. 29)

2.1. Eğitim Teşkilatı

Türk Milli Eğitim Teşkilatı iki temel kanunla kurulmuştur. Birincisi Taşra Teşkilatı ve Okullara Yönelik 789 Sayılı 1926 tarihli Kanun, ikincisi ise 2287 Sayılı 1933 tarihli Kanun'dur. Bu kanunlara rağmen Yücel Dönemine kadar eğitim teşkilatında organlar arası birlik sağlanamamış, bir eğitim sistemi kurulamamıştır.

Yücel, eğitimimizde “ahenk meselesini”, ana davalardan biri olarak kabul eder. Yücel'e göre eğitim teşkilatının tam ve mükemmel bir uzviyet göstermesi için “...her uzvun birbiriyle münasebetli işlemesi...” lazımdır. Yücel Dönemi başlangıcında eğitim basamakları arasında irtibat olmaması; tüm eğitim kademelerini içine alan plan ve program yoksunluğunu, eğitimde olumsuz sonuçları ve başarısızlığı, eğitim kurumları arasında anlamsız şikayet dalgasını da beraberinde getirir. Yücel'e göre bu sorunları ortadan kaldırmak için eğitim basamakları arasında irtibat sağlanmalı, eğitim kurumları bir önceki kurumdan gelen öğrencileri seçerek kabul etmelidir. Eğitimde birliğin önemine değinilerek Birinci Maarif Şurası'na katılanlardan yeni eğitim teşkilatını kurma yönünde görüş belirtmeleri istenmiş ve eğitimin tek çatı altında toplanması için çalışmalar başlamıştır. (Yücel, 1993, s. 19)

1933 yılında 2287 sayılı Maarif Vekâleti Teşkilat Kanunu yürürlüğe girmiştir. Maarif Vekâleti Merkez Örgütü; 1935 - 1941 yılları arası Kültür Bakanlığı, 1941-1946 yılları arası Maarif Vekilliği, 1946- 1950 yıllarında ise Milli Eğitim Bakanlığı adını almıştır. (Akyüz, 2004, s. 360)

Yücel'in göreve başladığı yıllarda merkez örgüt yapısı şöyledir:

“...Kültür Kurulu (Talim ve Terbiye) Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yüksek Öğretim, Orta Öğretim, İlk Öğretim, Ertik ve Teknik Öğretim, Ar (Sanat) Genel Direktörlüklerini; Özel Okullar, Beden Eğitimi ve İzcilik, Yayın, Antikite ve Müzeler, Kitapsaraylar, Okul Müzesi, Zatişleri, Özel Büro, Gereç, Arşiv, Millî Seferberlik Direktörlüklerini; Umum Müfettişlik ve Maarif Müfettişliğini kapsamakta, her ilde de Maarif Müdürlükleri...” bulunmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ve Fakülte Dekanlıkları, Dişçi, Eczacı, Ankara Tarih Dil Coğrafya Fakültesi, Siyasal Bilgiler Okulu,

Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye Enstitüsü, Yüksek Ticaret Okulu, Güzel Sanatlar Akademisi, Kandilli Rasathanesi, Prevantoryum ve Sanatoryum, Devlet Basımevi, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü, Devlet Konservatuvarı ve Tiyatro Okulu, Müzeler, Kütüphaneler...” de Maarif Vekilliğine bağlıdır.

(Sakaoğlu, 1993, s. 89)

Eğitim ve öğretim işlerinin tek çatı altında toplanması adına Vekilliğin her türlü yayınlarını, genelge ve emirlerini içinde toplayacak olan Tebliğler dergisi yayın hayatına girmiştir. Bu dergi, ilk eğitim şurasından itibaren her pazartesi yayınlanır. Bunun yanında 2287 sayılı Kanun'a ek veya bazı değiştirici maddeler eklenir. 1941 yılında çıkarılan 4113 sayılı bir Kanunla da Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, Meslekî-Teknik Öğretim Teftiş Heyeti, Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim ve Ticaret Öğretimi Genel Müdürlükleri, Meslekî-Teknik Öğretim Yapı ve Teknik Büro Müdürlükleri, Hukuk Müşavirliği, Meslekî ve Teknik Öğretim Muamelat Şefliği kurulur. (Taşdemirci, 1998, s. 32)

Yücel Döneminde, köy okulları ve 3803 sayılı ve 17.04.1940 tarihli Kanunla kurulan Köy Enstitülerinin teşkilat yapısında zaman zaman değişiklikler yapılır. İlköğretimi köylerde yaygınlaştırmak adına, köy okullarının yönetim ve denetim bakımından bağlı oldukları kurumlar ve yöneticilerinin görev ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesine ihtiyaç duyulur. Bu amaçla 4274 sayılı ve 1942 tarihli Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilatlandırma Kanunu çıkarılır. (Taşdemirci, 1998, s. 33)

Hasan Ali Yücel Döneminde (28.12.1938-15.08.1946) uygulanan birleştirici ve bütünleştirici eğitim politikası sonucu, bütün yüksek öğretim kurumları Maarif Vekilliği'nin bünyesinde yer alır. 1940 tarih ve 3848 sayılı Kanun'la Ankara Hukuk Mektebi, Fakülte haline getirilir ve Maarif Vekilliğine bağlanır. 1941 yılında İstanbul Teknik Yüksek Mühendis Mektebi, Maarif Vekilliğine bağlanarak 1944 tarih ve 4619 sayılı Kanunla da İstanbul Teknik Üniversitesi haline getirilir. Yine 1943 tarih ve 4492 sayılı Kanunla Maarif Vekilliğine bağlı olarak Ankara Fen Fakültesi, 1945 tarih ve 4761 sayılı Kanunla Ankara Tıp Fakültesi kurulur. Böylece 1945 yılına

gelindiğinde Yücel'in gayretleriyle Türkiye'deki bütün öğretim kurumları Maarif Vekilliğinin çatısı altında toplanmıştır. (Taşdemirci, 1998, s. 33)

2.2. İlköğretim Davası

Toplumunu çağın ihtiyaçlarına ve seviyesine uygun eğitememesi sorunu, Osmanlı devletinin kendini yenileyemeyerek geri kalmasının en önemli nedenidir. Tazimatla eğitim alanındaki sorunlar kısmen tespit edilmiş fakat sorunlara kalıcı ve etkili çözümler getirilememiştir. Kurtuluş Savaşı sonucu kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, geçmişin yanlışlarından ve eğitimde başarısızlığa neden olan bu sorunlardan kurtulmak için yoğun çalışmalar başlatılır. Yeni Türk devletinde öncelikle eğitim politikası milli ve modern düşüncelerle yeniden hazırlanır. Okuma yazma oranının ve buna paralel olarak eğitim seviyesinin yükseltilmesi için ilköğretime önem verilir. İlkokulların sayısı artırılarak, fiziki koşullar düzenlenir.

İlköğretim davası, Reşit Paşa'dan beri devlet büyüklerince düşünülen ana devlet meselesidir. İstanbul Öğretmen Okulunun kuruluşu bu davanın ilk izidir. Bu davanın üzerinde en çok duran devlet adamlarından biri de İsmet İnönü' dür. 1 Kasım 1939' da TBMM'nin altıncı intihap devresinin açılış nutkunda İsmet İnönü, eğitim işlerinin meclisin en belirgin özelliği olmasını ister. İnönü; hükümetin ilköğretimde yapılacak işlere ve ana problemlerine el koyduğunun altını çizerek bu konuların süratle inceliip karara bağlanmasını milletvekillerinden ister. İnsan yetiştirmek en çok zaman isteyen bir iştir ve bütün eğitim önlemlerinin amacı insanı yetiştirmek olduğundan zaman kaybetmeden işe başlanmalıdır. (Yücel, 1993, s. 164)

Cumhuriyetin yöneticileri ve hükümetleri, Cumhuriyet Halk Partisi ve tüm meclis üyeleri, Atatürk'ün görüş ve kararlarına uyarak ilköğretim davasını öncelikli olarak ele almışlar; halledilmesi için kalıcı çözüm önerileri getirmişlerdir. Yücel'e göre bu davanın kazanılmasında en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. "...Onların temiz yürekleri, ülkücü varlıkları ve Türkçü ruhları zaten bunu bilmektedir..." Vatan toprağını her yönden yetmiş canlı ve bilgili çocuklarla

doldurmak öğretmenlerin en büyük ideali olmalıdır. “...Mürebbinin ilk vasfı idealist olmaktır. Bizim birinci vasfımız mürebbiliktir...” (Yücel, 1993, s. 177)

İlköğretim davasının temelinde her vatandaşın duygu, düşünce, anlayış, ülkü ve işlerde birleştirmek vardır. Duygu ve dilekte birlik olmadıkça milletin varlığı sağlam temeller üzerine oturamaz. Yurdunu, devlet ve millet malını kendi öz malıymış gibi benimseyen nesiller, yüreklerindeki sevgiyle onun için her türlü fedakârlığı yapacak kıvama geleceklerdir. Yaşadığı çevrenin imkânlarını değerlendiren, işini iyi yapıp başarıya ulaşan insanların sayısının artmasıyla geçim sıkıntısı ve hastalık gibi sorunlar da ortadan kalkacaktır. İlköğretimde aydınlanan insanlarla ailelerde “...bilgisizliğin doğurduğu katı yürek, katı yüreğin doğurduğu ahlaksızlıklar...” ortadan kalkacak, toplumun çekirdeği olan aileler aydınlanacaktır.(Yücel, 1993, s. 177)

Yücel, bakanlık görevine başlar başlamaz İsmet İnönü’ nün emriyle ilköğretim davasını halletmek için arkadaşlarıyla geceli gündüzlü çalışıp bir rapor hazırlar. İnönü, raporu ince ayrıntılarına kadar inceler, görüşlerini sunar ve meselenin kökünden halledilmesi için direktifler verir. (Yücel, 1993, s. 165) Ülke genelinde yapılan ilk tespitler iç açıcı değildir. Şehir ve kasabalardaki ilköğretim çağında bulunan çocukların yüzde kırkı (% 40), köylerde ise yüzde yetmiş sekizi (% 78)’i okulsuzdur. Ülke nüfusuna oranla okur yazarlık oranı erkek nüfusun % 23.3’ünü, kadınların ise % 8,2 sini oluşturmaktadır. Halkımız ilköğretim hizmetlerinden şehirlerde yüzde atmış (% 60), köylerde ise yüzde yirmi (% 20) oranlarında faydalanırlar. (Sakaoğlu, 1993, s. 89) Acilen otuz bin okula, kırk bin öğretmene ihtiyaç vardır. (Yücel, 1993, s. 177) İhtiyaçlar göz önünde bulundurularak, Birinci Maarif Şurası kararları doğrultusunda Eğitimci Yetiştirme ve Köy Enstitüleri Projesi uygulamaya konulur ve program kanunlaşır.(Sakaoğlu, 1993, s. 89) Köy Enstitüleri Kanunu ilköğretim meselesini halletmeyi amaçlayan ana kanundur. (Yücel, 1993, s. 165)

İlköğretim davasında, Yücel’in bakanlığının son dönemine rastlayan 1945’li yıllara gelindiğinde büyük başarılarla imza atılmıştır. Yücel, geline nokta 4 Ocak

1945 tarihinde yaptığı radyo konuşmasında okulların ders yılı içindeki mevcutlarını sayarak kısaca özetler. 1944 - 1945 eğitim öğretim yılında geçen yılın mevcuduna göre 264.552 öğrenci daha eğitime katılmıştır. Tam teşkilatlı ve beş sınıflı ilkokullarımızdaki 1.044.771'i bulan öğrenci sayısına, öğretmenlerin okuttukları 204.264 çocuk da eklendiğinde; ilkokullarımızda bulunan öğrenci sayısının 1.294.035 olduğu görülür. 1945 yılının Cumhuriyet Bayramı'nda 1996 öğretmen Köy Enstitülerinden mezun olur. Bunların 1878'i, 1744 köye tayin edilir. Geri kalanlar ise Köy Enstitülerine ve Yüksek Köy Enstitülerinde alınır.

Yücel Döneminde köye öğretmen yetiştirilirken eğitim ortamının düzenlenmesi ve öğretmenin köydeki durumu da düşünülür. 1530 köyde 595'i yeniden, 948'i tadil edilmek üzere 1543 okul binası, 1439 işlik, 1546 öğretmen evi yapılır. Köy enstitüsü öğretmenlerin ziraat yapmaları ve onlar için ek gelir sağlaması için görev yapacakları okullara 6.141 hektar 73 dekar arazi tahsis edilir. (Yücel, 1993, s. 264)

Yücel'in bakanlık görevinden önce ülkemizde 6.700 ilkokul, 13.500 öğretmen, 546 eğitimci, 864.590 öğrenci vardır. Yücel Dönemi sonunda ise ilkokul sayısı 13.655'e, öğretmen sayısı 19.658'e, eğitimci sayısı 8.751'e öğrenci sayısı ise 1.360.000'e çıkmıştır. (Sakaoğlu, 1993, s. 89)

Gelinen nokta; bakan olarak Yücel'in başarısını kanıtlamanın yanında döneminde yurdun dört bir yanında eğitim meşalesinin yakıldığını, asırların sorunu olan eğitim davasında kalıcı, etkili ve tutarlı kararlarla yol alındığını gösterir. Ana hatları belirlenerek çözüm için canla başla çalışılan ilköğretim davası, diğer dönem eğitim bakanlarının çalışmalarına da temel teşkil etmiş ve cehaletle savaşın adı olmuştur.

2.3. Köy Enstitüleri:

2.3.1. Köy Enstitülerine Doğru

Köy ve şehir hayatında; mücadele, yaşam tarzı ve başarılması gereken zorunlu işler farklıdır. Eğitimin hedeflerine ulaşabilmesi için günlük hayatla iç içe olması ve ona dönük pratik bilgiler vermesi gerekir. Bu anlayıştan hareketle öğretmen okullarının köy ve şehre yönelik olması ve öğretmenlerin köy, şehir öğretmeni olarak sınıflandırılması gerektiği yönündeki anlayış, Meşrutiyet yıllarına kadar gider.

İlk olarak Ahmet Tevfik adında bir öğretmen, Darulmuallimlerin köylerde ve köylerin civarında kurulması fikrini ileri sürer. Çiftlik mektebi adını verdiği bu okullarda, ziraat dersleri uygulamalı olarak öğretilecek; “muallim çiftçiler” yetiştirilecektir. (Akyüz, 1999, s. 257)

İkinci Meşrutiyet Döneminde Selanik Darulmuallimi müdürlüğü yapan İsmail Mahir Efendi, sancaklarda hangi köye okul yapılacaksa o köyden çocukların alınıp kızlara dokumacılık, aşçılık, dikişçilik, tavukçuluk gibi konuların; erkeklere ise ziraat konularının Darulmuallimi İptidaiyenin programının yanında öğretilmesi gerektiğini savunur. Köyde eğitim için ön hazırlık olarak mektep ve öğretmen konutu yapımında köylülerin görevlendirilmesi, öğretmene ziraat yapması için arazi tahsis edilerek ek gelir sağlanması, tüm yönleriyle öğretmen ihtiyaçları karşılanarak köy eğitiminin etkili ve verimli şekilde gerçekleştirilmesi İsmail Mahir Efendi’nin planları arasında yer alır. (Akyüz, 1997, s. 258)

Ethem Nejat’a göre ilköğretimin amacı köy hayatını medenileştirmektir. Yatılı okulların öğrenim sürelerinin artırılıp okulun bulunduğu bölgenin şartları göz önüne alınarak; okullarda tarım, sanayi, ticaret gibi özel uzmanlık sınıfları oluşturulmalıdır. Nejat’a göre yatılı okulların amacı, ortaokullara öğrenci ve ilçeye tahrirat memuru yetiştirmek değildir. Taslağını çizdiği yeni tip köy okullarında yurt dışında eğitim almış, uzmanlaşmış öğretmenlerin görevlendirilmesini ister. (Akyüz, 1997, s. 248-259)

Şemseddin Günaltay ise dönemin öğretmen yetiştirme programlarının yanlışlarını sıralar. Köylü çocuklarını sultani mekteplerine sokarak genel bilgiler vermek yanlıştır. Ona göre köylü çocukları tüketici değil, üretici olarak yetiştirilmelidir. Köylü çocuğunu “...hükümet kapısına göz dikerek, üç dört kuruşluk maaş bulabilmek için rastgelenin eteğini öpmeye mecbur edecek şekilde yetiştirirsek...” memleketin geleceğinin karanlık olduğunu söyler. (Akyüz, 1997, s. 259-260)

TBMM’nin açılışının ardından 2 Mayıs 1920 de kurulan Maarif Vekâletine Rıza Nur vekil olarak atanır. Bu dönemde Ankara’ya bağlı otuz sekiz il ve sancakta iki bin üç yüz kırk beş (2345) ilkokul vardır. Bu okullardan beş yüz seksen bir (581) tanesi kapalıdır. İlkokullardaki öğretmen sayısı üç bin atmış bir (3061)’dir. Bunların sekiz yüz yetmiş beş (875)’i öğretmen okulu çıkışlı, diğerleri ise medrese ve diğer kaynaklardan gelen öğretmenlerdir. (Başgöz, 1995, s. 55)

TBMM’nin açıldığı yıllarda, aylıklarını düzenli alamamaları ve geçinememeleri nedeniyle her yıl yüzde on civarında öğretmen meslekten ayrılır. Köy hayatına uyum sağlayamama da öğretmenlerin en önemli sorunlarından biridir. Emeklilik, istifa, ölüm gibi nedenlerle 1928 – 1933 yılları arasında 4. 565 kişi kadro dışı kalır. Mevcut imkânlarla öğretmen açığını kapatmak şöyle dursun, kadrodan ayrılan sayı kadar öğretmen yetiştirilemez. (Sakaoğlu, 1993, s. 90)

Cumhuriyetin ilk yıllarında, köyün özelliklerine ve yapısına uygun öğretmen yetiştirmek için Maarif Vekili İsmail Sefa Özler ve Vasıf Çınar döneminde; öğretmen okullarında açılan kurslarda, okuma yazma bilen medrese eğitimi görmüş imamlar da eğitilir. Köy okullarında öğretmen yardımcısı olarak göreve başlayan bu kişiler, başarılı çalışmaları sonunda kadro alırlar. (Kalyoncuoğlu, 2002, s. 48)

1924 yılı ABD'den Profesör John Dewey, 1925 yılında Almanya'dan Dr. Kühne, 1927 yılında Belçika'dan Dr. Ömer Buyse, 1933-34 yıllarında ABD'den dokuz kişilik bir kurul, 1934 yılında Amerikalı eğitimci Miss Dr. Beryl Parker, cumhuriyetin ilk on yılında eğitimimizin geleceği hakkındaki görüş ve önerilerini raporlaştırır. Bu raporlar; etkisini en çok ilköğretimde, teknik öğretimde ve öğretmen okullarında gösterir. İlköğretimde 1926 tarihli ilkokul programı yayınlanır. Meslekî ve teknik öğretim yeniden örgütlenecek çağdaş eğitime yönelik birçok okul açılır. Öğretmen okullarının programlarında değişiklikler yapılır.(Binbaşioğlu, 1993, s.15)

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey Döneminde, J. Dewey'in raporundan esinlenerek 1927-28 ders yılında Kayseri'nin Zincidere köyünde; 1928-29 ders yılında da Denizli'de birer "Köy Öğretmen Okulu" açılır. (Taşdemirci, 1998, s.41) Bu okullar iki yıl mezun verdikten sonra, özellikle harf devrimi gibi devrimlerin yapıldığı sırada; okullara gereken önemin verilememesi; Bakan Mustafa Necati Bey'in ölümü; gerekli arazi, bina vb. gibi alt yapısının hazırlanamamış olması; köy için ayrı öğretmen okulunun açılmayacağı gibi düşüncelerle 1931- 1932 ders yılında sırasıyla kapatılmıştır. (Binbaşioğlu, 1993, s.16)

Dr. Reşit Galip'in başkanlığında 1933 yılında toplanan Köy İşleri Komisyonu Raporu, çağdaş eğitime ve öğretmen yetiştirmeye yönelik çabaların en somut örneklerini ortaya koyar. Bu rapordaki öneriler, Atatürk'ün son Maarif Vekili Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç ile önce eğitmen yetiştirme sonra da Köy Öğretmen Okulu'nda öğretmen yetiştirme girişimiyle hayata geçmiştir. (Binbaşioğlu, 1993, s.27)

Bu raporda öğretmen de bulunması gereken nitelikler şunlardır:

- 1) Köyün inançlarına etkili olmak özelliği: Devrimcilik, Laiklik, Cumhuriyetçilik;
- 2) Köyün toplumsal yaşamına etkili olma özelliği: Medeni Kanun'un köyde uygulanması ve onun kurallarının ailede, köy görgü kurallarında, toplum ve uygarlık esaslarında yerleşmesi;

- 3) Köyün maddi ve ekonomik yaşamında etkili olabilme özelliği: Köye bilimsel tarım yöntemlerini, geniş mal alışverişini ve düzenli pazar ilişkilerini sokabilme yeteneği;
 4) Aydın olma özelliği: İyi ve yetişmiş okul öğretmeni olmak, öğretmenlik mesleğinin bütün yeteneklerini kazanmış olmak.”
 (Binbaşoğlu, 1993, s.20)

Atatürk Döneminde Harf İnkılâbı sonrası, halkın okuma yazma problemini çözmek için askerdeki Türk gençlerine okuma-yazma öğretilir ve bu gençler köye gittiklerinde halka, çocuklara ve gençlere okuma-yazma öğretip yardımcı olurlar. Üç yıllık köy okullarının öğretmen ihtiyacı bu gençlerden oluşan köy eğitimleriyle karşılanmıştır. (Akyüz, 2004, s. 354) Bu uygulamadan alınan olumlu sonuçlarla 11 Haziran 1937’de 3238 sayılı Köy Eğitimleri Kanunu (Aydoğan, 2000, s.7) ile 7 Temmuz 1937 tarihli ve 3704 sayılı Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun çıkarılır. (Aydoğan, 2000, s.16)

Atatürk Döneminin Maarif Vekili Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’ un çalışmalarıyla beş yıllık köy okullarına öğretmen yetiştirmek için 1937 Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızılçullu Köy öğretmen okulları açılır. (Taşdemirci, 1998, s.42-43) Bu okullar köy enstitülerinin “deney evresini” oluştururlar. (Sakaoğlu, 1993, s. 90)

Eğitmenler sadece okuma yazma, hesap yapma yeteneği ve yurttaşlık bilgileriyle köye dönmezler. Köylünün geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgiler de verirler. Tarım aletlerinin kullanımı, tohum seçimi, verimi artıracak önlemler konusunda köylüyü bilinçlendirirler. Tarım Bakanlığı; ziraat araçları, tohum ve damızlıkları, fidanları eğitime temin ederek köylerde gözle görülür bir üretim artışına katkıda bulunur. (Gedikoğlu, 1949, s. 195)

Eğitmen sisteminin verimli olması, 1937 yılında açılan öğretmen okullarının program, tarım ve sanat çalışmalarını içeren uygulamalarındaki başarısı, 17 Nisan 1940’ ta Köy Enstitüleri’nin Kuruluş Kanunu’nun hazırlanmasını kolaylaştırmıştır.(Sakaoğlu, 1993, s. 90)

Türk Eğitim Tarihi'nde köy eğitim kursları ve köy öğretmenleri konusunda en kapsamlı çalışmalar, İnönü'nün de bizzat emriyle Hasan Ali Yücel tarafından yapılmıştır.

2.3.2 Enstitülerin Kuruluş Nedenleri

Yabancı eğitimcilerin raporları doğrultusunda çağdaş eğitim ve buna yönelik öğretmen yetiştirme ile ilgili ilk yerli rapor, Reşit Galip Bey tarafından 1933 yılında hazırlanır. Atatürk'e sunulan raporda Köy İşleri Komisyonunun köy eğitimi ve öğretimi konulu maddeleri, Köy Enstitülerinin temelini oluşturur. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 19-20) Atatürk Döneminde Maarif Vekili Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç eğitimci yetiştirme köy öğretmen okullarında öğretmen yetiştirme girişimleri ile bu rapor ve önerileri eyleme dönüştürmüşlerdir. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 27)

Ülkemizde 1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre erkeklerin % 76,7'si, kadınların da % 91, 8'i okuma yazma bilmemektedir. Nüfusun % 81'i çiftçidir ve köylerde yaşamaktadır. Otuz bir bin köy okulsuzdur. Kalkınmanın halk eğitimi ile paralelliği göz önüne alınarak köy halkının acilen eğitilmesi gerekir. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 30 - 32)

1940 yılında, on yedi milyon olan ülke nüfusunun dört milyonu şehirlerde, on üç milyonu köylerde yaşamıştır. Şehirlerde yaşayan çocukların % 80'i, köylerde yaşayan çocukların % 25'i eğitim görebilme şansına sahiptir. Köy Enstitülerin amacı, köy-şehir arasındaki bu eğitim farklılığını ortadan kaldırmak olmuştur. (Yücel, 1993, s. 45)

Toplumu eğitecek ve onu bilinçlendirecek olanlar öğretmenlerdir. Cumhuriyetin ilk on yılında aylıklarını düzenli alamamaları ve aldıkları maaşla geçinememeleri nedeniyle her yıl öğretmenlerin yüzde onu (% 10'u) görevinden

ayrılır. Emeklilik, istifa ve ölüm nedenleriyle 1928-1933 yılları arasında meslekten ayrılan öğretmen sayısı 4.565 kişidir. Mevcut imkânlarla öğretmen açığını kapatmak imkânsızdır. (Sakaoğlu, 1993, s. 90)

Yücel Döneminde halkın çoğunluğunun yaşadığı köylerde, eğitim sorununu çözmek için bazı düzenlemeler yapılır. Köyünden alınarak yetiştirilen gençlerin yine köyüne her konuda rehber olarak dönmesiyle on beş yıllık bir program taslağında asgari bir buçuk milyon köylü çocuğunun okuması hedeflenir. Öğretmene köy ortamını cazip kılmak, onun bütün ihtiyaçlarını karşılamak için köylüye okul ve lojman yaptırılır. Köy halkının da yararlanabileceği modern tarım aletleri ve köy arazisinin bir kısmı, öğretmene ziraat yapması için ayrılır. Köy öğretmenin maaş azlığı bu yöntemle çözülerek, geçim sıkıntısının önlenmesi amaçlanır. (Yücel, 1993, s. 49) Ayrıca köye gönderilen öğretmenden sadece eğitim alanında faaliyet beklenmemiş; öğretmenin köyün sosyal-ekonomik tüm problemlerine çözüm bulması, halkı bilinçlendirmesi ve kalkınmaya destek vermesi de düşünülmüştür. (Yücel, 1993, s. 50)

Enstitülerden önceki öğretmen okulları, yetiştirdiği öğretmenlerin köye gitmek istememesi ve öğretmen adaylarına sadece okuma yazma, nazari bilgiler öğretmesi yönünden eleştirilmiştir. Türk Eğitim Tarihinde şehirde yetişen öğretmenlerin köy yaşamına ayak uyduramaması, köyün sosyal yaşamında ve ekonomik faaliyetlerinde bir rehber ihtiyacı duyması gibi nedenler, “köy kökenli öğretmen yetiştirme” çalışmalarını beraberinde getirmiştir. (Sakaoğlu, 1993, s. 91). Kırsal kesimde öğretmen olanların ellerinde yalnız kalem değil kazma, kürek, çapa da bulunmalıdır. Enstitüleri doğuran ana felsefe kısaca bu şekilde ifade edilmiştir. (Akyüz, 2004, s. 354)

Yetiştirilmesi hedeflenen öğretmenlerin özelliklerini Yücel şöyle sıralar:

“Çalışan, öğrenen ve köye, köydeki kardeşlerine faydalı olmak için çırpınan bu çocuklar, mezun olup hoca oldukları zaman yalnız okul binası içerisine vazifelerini hasredecek değillerdir. Bir insan, öğretici sıfatıyla bir köye gider, bunda da müspet bir kıymet sahibi olursa bunun için şu lâzımdır: Bir defa ahlâklı olmalıdır, doğru sözlü, doğru özlü olmalıdır, memleketini

sever olmalıdır, memleketine hizmet etmek bütün hareketlerinin miyarı olmalıdır. ... Bu manevi vasıflardan sonra köy hayatının maddi tarafında ikaz edici, söyleyici ve söylediği yapıldığı vakit hayır getirici tarafları olmalıdır. Meselâ bir köylünün hayvanı hasta olmuştur. Takdir buyurursunuz ki biz bunları bir veteriner olarak yetiştirmiyoruz. Amma o hayvana ilk müdavat olarak ne yapmak mümkündür, bilecek. Bunu yapmaya imkân yoksa bir baytara götürmek lazımdır, onu söyleyecektir. Bir anne, başı yarılmış çocuğunu getiriyor. Köy enstitüsünden mezun ettiğimiz bu genç öğretmen, bir operatör değildir. Otursun da uzun, ince ameliyat yapsın, buna imkan yoktur. Amma usulü dairesinde oksijenli suyla yarayı yıkasın, tentürdiyotu sürsün, üstüne temiz pamuk koysun. Daha mühimse, müdahaleyi icabettirecek bir vaziyet var ise kazasına, vilayet merkezine göndersin, çocuğu muhakkak bir tehlikeden kurtarsın. Bunu yapabilsin. Sonra tohumu muhafaza etmek ve tarlaya en iyi şekilde serpmek için, öğüt verebilsin. Ziraat Enstitüsünde olduğu gibi toprağı ince uzun tahlil ve tohumu tetkik etmeyi tabii öğretmiyoruz ve bunları da istemiyoruz. Amma umumi olarak ziraat bilgisinde fikri olsun ve köylüye rehberlik edebilsin. Öğretmen, bu şekilde köye hayati bakımdan, maddi ve mânevi yardımcı bir unsur olunca, esasen böyle olanı takdir eden köylünün evlatlarına terbiye vermek için de hak kazanmıştır. Bizim için hareket noktası çocuğu okutmak değil, yaşadığı muhitte önder olmaktır. Bu olunca çocuğu okutmak keyfiyeti de kendiliğinden hasıl olacaktır. Birinci nokta köydeki öğretmen, Cumhuriyetin ve inkılâbın yayıcısı, bekçisi ve öğreticisidir. Kutsal bildiğimiz ve bu memleketin, milletin hayatı için canımızı vermeye hazır bulunduğumuz ana kıymetleri bu unsurlar vasıtasıyla halkımıza, merkezden uzak köylere götürmek imkânı hasıl olacaktır. Köylünün maddi hayatında rehber olacak ve köylünün çocuğunu bizim düşündüğümüz ve istediğimiz gibi yetiştirmeye çalışacaktır. ...”

(Yücel, 1993, s. 140-141)

Enstitülerde yetişen öğretmenlerle aydınlanan köylerin ekonomik ve sosyal refahı yükselecek ve köylü şehirlere akın etmeyecektir. “Köylüyü köyünde tutma” düşüncesi, enstitülerin ana hedeflerindendir. (Yücel, 1993, s. 48)

Köy Enstitülerinin ilk uygulamaları 1937 yılında Kızılçullu ve Çifteler öğretmen okullarıyla başlar. 1939’da çıkan 3704 sayılı “Köy Eğitim Kurslarıyla Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun’la bu okulların adları “Köy Öğretmen Okulu” olur. (Aydoğan, 2000, s.16) 1940’da çıkan kanunla da “Köy Enstitüsü” olarak adlandırılır. (Aydoğan, 2000, s.26)

Köy Enstitüleri ile eğitimimizin misyonu değişmiştir. Dış dünyaya kapalı olarak yaşayan köy halkını dış dünyayla tanıştırmak, onlara hakları ve sorumluluklarını öğretmek, onları bilim ve teknikten haberdar etmek, cumhuriyet

ilkelerini benimseterek yönetime katılmalarını sağlamak, başarılı çocukları yüksek öğretime yönlendirmek, Köy Enstitüsü sisteminin eğitim açısından yeni misyonunu özetleyen belli başlı maddelerdir.

Çeşitli sanat dalları ve köylünün yaşamı için gerekli pratik bilgileri alarak köye öğretmen olarak dönen kişiler; modern tarım aletleri, usul ve tekniklerini köylüye öğretmenin yanında, yetenekli gençlere köy yaşamında gerekli sanat dallarında (dülgerlik, marangozluk, demircilik) mesleki eğitim vererek; ekonomik açıdan köyün gelişmesine katkıda bulunur. Köy öğretmenleri, Köy Enstitülerinin sosyal-ekonomik misyonunu gerçekleştirmek için canla başla çalışmışlardır.(Aydoğan, 1998, s. 17)

Köy Enstitülerinin toplumsal misyonunda, köy dışına çıkmayı gurbet olarak gören ve dar kalıplar içinde kalarak tutucu olan köy toplumunun kültürel değerlerinin farkına varması, geleneksel ve içe kapanık yaşayış biçiminden kurtarılması hedeflenmiştir. Ağa ve eşraf yönetiminde olan köylüleri ağalık baskısından kurtarmak, cumhuriyet değerleriyle tanıştırmak demokrasiyi öğretmek Köy Enstitülerinin siyasal miyonunu kısaca özetler. (Aydoğan, 1998, s. 18)

Köy Enstitüleri, nüfusun % 81'inin kırsal kesimde yaşadığı yıllarda; dönemin mali, politik ve bölgelerin kültürel özellikleri de dikkate alınarak hazırlanan programlarla; köylü gençlerini öğretmenliğin yanında köy işlerinde rehber yapma, köyü bilinçlendirip kalkındırma idealleriyle kurulur. Öğretmen rehberliğinde köyde ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve öğretmenlerin maaş yükünün bir kısmının verilen arazilerdeki yetiştireceği ürünün geliriyle kapanması, eğitim ortamının hazırlanmasında köylü halkın desteğine başvurulması, enstitülerde öğrencilerin kendi ihtiyaçlarını tarım ve hayvancılıkla karşılaması gibi çalışmalarla; 1940'ların sıkıntılı bütçesinden eğitimin mali yükü hafifletilmeye çalışılmıştır.

2.3.3 Kurulan Enstitüler ve Eğitim Programları:

Enstitülerde, köye gönderilecek öğretmenlere genel kültür meslek derslerinin yanında; onları köyde etkin kılacak, öne çıkaracak ve köylüye her yönden yardım edebilecekleri ziraat, hayvancılık gibi dersler de gösterilir. Enstitülerde yetişen öğretmen sadece sınıf ortamında çocuklara ders veren birisi değil, köy halkına kendi yaşamıyla ilgili her konuda yardım eden kişidir. Öğretmeni köylünün tüm ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlamak için Enstitülerin kurulacağı yerler Ziraat Vekilliğinden gelen raporlar sonucunda tespit edilmiştir. Enstitüler imar edileceği bölgeye uygun ziraat yapılabilinen, bölgede iklimi müsait olan yerlere kurulmuştur. (Yücel, 1993, s. 47)

Yücel'in bakanlığı devraldığı dönemde köy okullarının eğitim- öğretim süresi üç yıldır. Bunlar bir yıl kadar kısa bir süre içinde beş yıla çıkarılır. Bu okullarda eğitim alan çocuklar başarılarına ve beden yeteneklerine göre enstitülere alınmışlardır.

Köy Enstitüleri Kanunu 1940'ta çıksa da bunun uygulaması 1937'de kurulan Kızılçullu ve Çifteler Öğretmen Okullarıyla önceden başlamıştır. 1939'da çıkarılan 3704 sayılı Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun'la bu okulların adları resmen Köy Öğretmen Okulu olmuştur. 1938 yılında Edirne-Karaç (daha sonra Kırklareli-Kepirtepe), 1939 yılında da Kastamonu-Gölköy Öğretmen Okulları açılmış; 1940'ta Köy Enstitüsü Kanunu'nun çıkmasıyla bu okullar Köy Enstitüsü'ne dönüşmüştür. (Binbaşioğlu, 1993, s.41)

Köy Enstitüleri, Teşkilat Kanunundan sonra yurdun her bölgesinde dengeli bir dağılım gösterir. Mevcut Köy Enstitüleri ve kuruluş yılları aşağıda sıralanmıştır:

- | | |
|---------------------------------------|-------------|
| 1- İzmir / Kızılçullu Köy Enstitüsü | (1937/1940) |
| 2- Eskişehir / Çifteler Köy Enstitüsü | (1937/1940) |

3- Edirne/Kepirtepe Köy Enstitüsü	(1938/1940)
4- Kastamonu/Gölköy Köy Enstitüsü	(1939/1940)
5- Antalya/Aksu Köy Enstitüsü	(1940)
6- Isparta/Gönen Köy Enstitüsü	(1940)
7- Adapazarı/Arifi ve Köy Enstitüsü	(1940)
8- Kayseri/Pazarören Köy Enstitüsü	(1940)
9- Malatya/Akçadağ Köy Enstitüsü	(1940)
10- Adana/Düziçi Köy Enstitüsü	(1940)
11- Samsun/Lâdik Köy Enstitüsü	(1940)
12- Trabzon/Beşikdüzü Köy Enstitüsü	(1940)
13- Balıkesir/Savaştepe Köy Enstitüsü	(1940)
14- Kars /Cilavuz Köy Enstitüsü	(1940)
15- Ankara/Hasanoğlu Köy Enstitüsü	(1941)
16- Sivas/Pamukpınar Köy Enstitüsü	(1942)
17- Konya/İvriz Köy Enstitüsü	(1942)
18- Erzurum/Pulur Köy Enstitüsü	(1943)
19- Diyarbakır/Dicle Köy Enstitüsü	(1944)
20- Aydın/Ortaklar Köy Enstitüsü	(1944)
21- Van/Erciş Köy Enstitüsü	(1948)

(Sakaoğlu, 1993, s. 92-93)

Yukarıda isimlerini saydığımız yirmi bir Köy Enstitüsünden 1948'e kadar yirmi beş bin öğretmen mezun olmuştur. Enstitülerin öğrenim süresi beş yıldır. Kurulan bu okullarda amaca ulaşmak için enstitü öğrencilerine ve topluma yönelik kesin kurallar uygulamaya konulmuştur. Bunlar kurallar şunlardır : (Sakaoğlu, 1993, s. 93-95)

- 1) Sağlık nedeni hariç okuldan ayrılan öğrenciler kendilerine yapılan harcamaları faiziyle öderler.
- 2) Köy Enstitüsü mezunu genç öğretmen, yirmi yıl köyde kalma zorunluluğunu yerine getirmek istemezse devlet memurluğu hakkını kaybeder. Okul hayatı boyunca kendisi için yapılan harcamaların iki katını devlete öder.
- 3) Öğretmen atanacak köy önceden belirlenerek köy bütçesi ayarlanır. Köylü halk, okul ve öğretmen konutlarının yapımında yılda en az yirmi gün inşaatta çalışacaktır.

Kurulan enstitülerde, iklim ve bölge şartları gibi dış etkenlerin yanında eğitim kadrosunun seçimine de dikkat edilmiştir. Enstitülerin 1940 tarihli kuruluş yasasında fakülteler, yüksek okullar, sanat okulları, Gazi Eğitim Enstitüsünden vs. öğretmen tayin edileceğini belirtilir. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle öğretmen seçiminde dikkatli olunmamış, bazı köy öğretmenleri bile enstitülerde görev alabilmiştir. (Akyüz, 2004, s. 356)

Köy Enstitüleri kurulduğu yıllarda önceden belirlenmiş bir eğitim ve öğretim programları yoktur. Kızılçullu ve Çifteler Köy Enstitülerinin öğretmenleri tarafından hazırlanan programlar, kurulan diğer enstitüler için model olmuşlardır. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 41) Köy Enstitülerinde öğretmenler, 1943 yılına kadar bakanlıktan gelen genelgeler, çevrenin ihtiyaç ve özelliklerine göre enstitülerde kendi programlarını oluşturmuş ve bizzat uygulayıcısı olmuşlardır. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 63)

Köy Enstitülerinde, 1943 yılına kadar öğrenciler; kuruluş yıllarından hemen sonra acele yapılması gereken yol, köprü, bina, su arkı gibi işlerde canla başla çalışmışlar ve derslerini daha sonra telafi etmişlerdir. 1943 yılında enstitülerin ilk programı hazırlanmış; eğitim ve öğretim, amaçları yönünde planlı bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır.

1943 Programı, enstitülerin ilk programıdır. Planın hazırlanmasında “çevreye ve zamana görelilik ilkesi” göz önünde bulundurulduğundan değişik şekillerde kullanılabilen esnek bir programdır. Programda zamanın dörtte biri tarım dersleri ve çalışmalarına, diğer dörtte biri teknik dersler ve etkinliklerine, dörtte ikisi de kültür derslerine ayrılmıştır. Demircilik, dülgerlik, yapıcılık, köy, ev ve el sanatları gibi dersler teknik dersleri çalışmaları oluşturmuştur. (Binbaşıoğlu, 1993, s. 63)

1943 Programındaki dersler üç başlık altında toplanır: Bunlar: Kültür dersleri, ziraat dersleri, teknik ve sanat dersleridir. Programa göre eğitim kesintisiz bir yıl sürer; öğretmenler ve öğrenciler tatillerini nöbetleşe yaparlar. (MV, 1943, s.5-7) Programın en önemli özelliği, öğrenciye verilen bilgilerin teori olmaktan çıkıp pratiğe dökülmesidir. Programda, köy çocuklarının enstitü arazilerinde hayvancılık,

tarım, el sanatları gibi yaşam tarzına ve yetiştiği çevreye yönelik iş metotlarını öğrenmesi ve gönderildiği köy ortamını aydınlatacak kültür birikiminin kazandırılması amaçlanır. (Gedikoğlu, 1971, s. 230)

Köy Enstitülerinde eğitim tüm hızıyla devam ederken İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemizdeki etkileriyle okulların yapısında bazı değişimler görülür. (Taşdemirci, 1998, s. 70- 71) II. Dünya Savaşı yıllarında hem Almanya'nın hem de Rusya'nın baskısı ile karşı karşıya kalan Türkiye, Avrupa devletleri safında yer almak ister ve yapısında bazı düzenlemelere gider. II. Dünya Savaşı'ndan sonra eğitim politikalarında izleri görülen demokratlaşma hareketleriyle Avrupa devletlerinde İş Okulu modeli kabul edilmiş; Rus baskılarına karşı Avrupalı devletlerin yanında yer almak isteyen Türkiye ise Köy Enstitülerini İş Okulu şeklinde düzenlemiştir. (Taşdemirci, 1998, s.70-71)

Yapısı ve kuruluş amaçları bakımından Köy Enstitüleri, Sovyetlerdeki Üretim Okulu modeline de Avrupa'daki İş Okulu modeline de uymaz . Sovyetler 1940'lı yıllarda % 90 oranında okur- yazar kitlesiyle Türkiye gibi okuma- yazma problemi olmayan bir ülkedir. Sovyetlerde köy ve şehir öğretmeni yetiştirme gibi bir proje ve çalışmaya da rastlanmaz. Üretim okullarının amacı, endüstriye kaliteli eleman yetiştirmektir. Enstitülerde gösterilen basit meslek dersleriyle öğretmenlerin endüstriye değil, köy hayatına hazır hale getirilmesine çalışılmıştır. (Taşdemirci, 1998, s.72)

Hasan Ali Yücel, enstitülerin kopya okullar olduğunu savunanlara karşı; bu okulların bizim ihtiyaçlarımızdan doğduğunu, okullarda basit mesleki bilgiler verilmesi ve içinde atölyeler bulunması nedeniyle enstitü denildiğini hatırlatır.(Yücel, 1993, s. 47- 51)

1947 yılında enstitüler için hazırlanan yeni programın, uygulamada olan 1943 programıyla arasında belirgin farklılıklar vardır. Bu farklılıklar kısaca şöyledir:

- 1) 1943 Programı hazırlanırken enstitülerin kurulduğu bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı dikkate alınmış; 1947 Programında buna dikkat edilmemiştir.
- 2) 1943 Programında teorik bilgiler ve pratik iç içeyken 1947 Programında ayrılmış, program üzerinde teorinin ağırlığı artmıştır. 1943 Programında kız ve erkeklerin beraber ve farklı öğrenmeleri gereken sanatlar açıkça belirtildiği halde 1947 programı bu yönden eksik kalmıştır.
- 3) 1943 Programında iş ve sanat eğitimi hem araç hem amaçtır. 1947 Programında ise sadece araç olarak ele alınmıştır. (Taşdemirci, 1998, s.68)

1947 Programında öğretmenlerin öğretmenlik bilgisi derslerine daha çok ağırlık verilir. Alan çalışmalarının yerini atölye ve işlik çalışmalarına bırakması, enstitülerin üretime yönelik çalışmalardan geriye dönüşünün ilk belirtisidir. “Bununla birlikte, köy enstitüsü **programları**, doğacılık (naturalizm), yararcılık (pragmatizm), ilerlemecilik (terakkicilik, progressivizm) ve hatta yeniden kurmacılık (reconstructionalizm) adı verilen çağdaş eğitim felsefelerinin izlerini taşımaktadır.”(Binbaşıoğlu, 1993, s. 63)

2.3.4. Enstitülere Yönelik Eleştiriler ve Enstitülerin Kapatılması:

Enstitüler, yapısı ve çalışma şartları bakımından döneminin en yeni ve en gözde kurumlarıdır. Halkın okuma yazma sorununu çözmek, onları köy hayatında etkin kılmak için kurulan enstitüler; 1940’lı yıllardaki siyasal güç ve mevcut imkânlarla seksen-yüz yıl sürecek köy eğitimi sorununu kısa zamanda çözmeyi hedeflemişlerdir.

Enstitülere yapılan eleştirilerin başında devrin ideolojik görüşleri vardır. Aşırı sağ, enstitülerde sosyalist rejim hazırlığının yapıldığını; aşırı sol ekonomik kalkınmada köyü ideal yerleşme yeri olarak alıp tarıma dayanmanın yanlış olduğunu savunur. (Gedikoğlu, 1971, s. 313) Lenin’in köylüyü muhafazakar niteliklerinden dolayı Komünizm için engel olarak görmesi, Marxisizm’in köylü sınıfı değil işçi

sınıfı üzerine oturmayı hedeflemesi, Köy Enstitülerinin benzetildiği Rusya'daki üretim okullarının köye değil endüstriye nitelikli eleman yetiştirmeyi amaçlaması eleştirilere verilen belli başlı cevaplar arasındadır. (Taşdemirci, 1998, s. 71)

Enstitülerin kapatılma nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

- a) Kişisel görüşlerin, anlaşmazlıkların, kin ve garezlerin hazırladığı ortam.
 - b) Çıkarıcı ve tutucu çevrelerin iktidar sahipleriyle kurdukları güç birliği,
 - c) İktidar partilerindeki egemen görüşlerin, yetkililerin rolü,
 - d) Türlü ideolojik akımların, sömürücü düzenden yana olanların etkileri,
- olarak özetlenebilir. (Gedikoğlu, 1971, s.319)

Köy Enstitüleri Kanunu'nun oylamasına, CHP'den yüz elli bir milletvekili katılmamıştır. Bu sayı, enstitü sisteminin vekiller arasında fikir ayrılığına neden olduğunu gösterir. Bu fikir ayrılığı zamanla derinleşerek kendini açıkça hissettirmiştir. (Aydoğan, 1998, s. 33)

Enstitülerin kurulduğu yıllarda, köylerde büyük toprak sahipleri, din adamları ve beyler söz sahibidir; bu kişilerin köy hayatında büyük çıkarları vardır. Köyde söz sahibi olacak yeni öğretmen ve öğretmenlerin etkisiyle aydınlanacak halkla çıkarlarının zedelemesinden korkan bu insanlar, enstitü sistemine karşı çıkmışlardır.

Geleneksel eğitim metodunun savunucuları, köy eğitim sisteminin getirdiği yeni eğitim amaçlarına ve bazı eğitim ilkelerine taraftar olmazlar. Önemli noktada bulunan kamu yöneticileri ve eğitimcilerden oluşan bu grup, enstitü sisteminde görev almamanın yanında sistemin yayılmasını da engellemeye çalışmışlardır. Enstitü sistemi direk bakanlık ve Cumhurbaşkanı tarafından kontrol edilmesi, yanlışlar ve eksiklikler konusunda yöneticilerin anında uyarılması; hızlı çalışmayan bürokrasinin ve yöneticilerin olumsuz tutumlarına yol açmıştır. (Aydoğan, 1998, s. 34)

İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntıları nedeniyle eğitime gerekli ödeneğin ayrılamaması; enstitülerin kurulması için gerekli binaların olmayışı; enstitülerin kuruluşunda çalışacak gönüllü, inançlı, eğitimin gerektirdiği nitelikte insan gücünün bulunmaması da okulların kurulduğu dönemin olumsuz koşullarındandır. Bu

olumsuz koşullar nedeniyle de enstitüler sürekli eleştirilmiştir. (Aydoğan, 1998, s. 35)

1946 yılında çok partili hayata geçen Türkiye’de ilk genel seçim rüzgarıyla Demokrat Partililer, Köy Enstitülerine yönelik eleştirilerini artırır. Demokratlar bu kurumlar için “...öğretmenler için gerekli bilgileri verememek, gelenek ve görenekleri hiçe sayıp ahlak töresini tahrip etmek, halkın çocuğunu zorla çalıştırmak, halka angarya yükleyip eza etmek ve milliyetçiliği öldürmek suçlamalarını yöneltmişlerdir.(Sakaoğlu, 1993, s. 99)

Demokratlar ayrıca köy okullarının yapımında köylülerin çalıştırılmasını da eleştirmişler; köy okullarını devlet eliyle yapacaklarını belirtmişlerdir. Demokratlara göre gelişmiş ülkelerin hiç birinde köy için ayrı, şehir için ayrı bir öğretmen yetiştirme sistemi yoktur ve bizdeki bu sistem tamamen yanlıştır. (Gedikoğlu, 1971, s. 319)

Enstitülerin uçsuz bucaksız yerlerde kurulması da eleştiri konularından biridir. Enstitülerin arka planındaki fikirler arasında Meşrutiyetten beri bahsedilen halka doğru gitmenin etkisi büyüktür. Hatta bu kurumlar bu düşüncenin eyleme dönüştürülmüş halidir. (Gedikoğlu, 1971, s. 269) Kısacası enstitüler halkın yaşadığı, uçsuz bucaksız dahi olsa, her yere eğitim götürmeyi hedeflemişlerdir.

Enstitü kadrosunda yer alan kişilerin çoğunlukla sol görüşlü olması (Gedikoğlu, 1971, s. 294); enstitü kitaplıklarında Sosyalizm, Sosyal Mücadelenin Umumi Tarihi gibi eserlerle, Rus yazarların eserlerine de yer verilmesi (Gedikoğlu, 1971, s. 297); uzun zaman denetlenmediği için bu okulların fesad yuvası haline gelmesi enstitüler hakkında yapılan siyasi eleştirilerin başlıcalarıdır. (Gedikoğlu, 1971, s. 319)

CHP, çok partili hayata geçiş sürecinde Demokrat Parti’nin eleştirilerinden kurtulmak için enstitü sisteminde bazı düzenlemeler yapar. 1947 Programında pratikten çok teoriye yer verilmesi, öğrencilerin arazilerden işliklere kaydırılması ve Hasan Ali Yücel’in yerine bakan olarak atanan Reşat Şemsettin Sirer’in Köy

Enstitülerinde yetişen öğrencilerin asıl işlerinin öğretmenlik olduğunu önemle açıklaması okullarda yapılan değişikliği kısaca özetleyen maddelerdir. (Taşdemirci, 1998, s. 71)

Enstitülerin felsefesindeki asıl değişim Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un görevden alınmasıyla başlar. 1951 yılında enstitülerdeki karma eğitime son verilir ve 1954 yılında da 6234 sayılı Kanun'la Köy Enstitüsü adı da kaldırılarak kurumlar resmen kapatılmıştır.(Sakaoğlu, 1993, s. 100- 101)

2.3.5. Köy Enstitülerinin Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Önemi:

Köy Enstitüleri, ilk mezunlarını 1942 yılında vermeye başlar. Hasan Ali Yücel Dönemi sona ererken 5447 öğretmen, 8756 eğitimci ve 541 sağlık memuru enstitülerden mezun olur. 1946-1947 eğitim öğretim yılında yirmi enstitüde toplam 16.400 öğrenci eğitim görmeye başlar. Bu tarihlere kadar köy çocuklarının yetiştirilmesi için de 380 bölge okulu açılmıştır. (Sakaoğlu, 1993, s. 100-101) Enstitülerde kapandığı tarihe kadar olan sürede ise 1398'i kadın, 15.943'ü erkek öğretmen, 8675 eğitimciyle birlikte 26.016 eğitimci yetişir. (Taşdemirci, 1998, s. 68) 1248 sağlık elemanı da bunlarla beraber yetiştirilerek köylere gönderilir. (Aydoğan, 1998, s.31)

Öğretmenlerin köylere gönderilmesiyle 1941-1942 eğitim öğretim yılında 3899 olan beş yıllık köy okulu sayısı enstitülerin kapatıldığı 1951-1952 eğitim öğretim yılında 12735'e çıkar. 6533 tane eğitimci köy okuluyla beraber ilköğretim okullarında toplam sayı 19.268'e yükselir. (Taşdemirci, 1998, s. 68) Yücel Döneminde yapılan çalışmalarla birlikte öğrenci sayısına paralel olarak 1936'da % 23.3 olan okur yazar oranı 1946' da % 30.3'e kadar yükselir. (Gedikoğlu, 1971, s. 237)

1940-1946 yılları arasında Köy Enstitüsü öğrencilerinin gayretleriyle 15.000 dönüm toprak işlenmiş, 750.000 fidan dikilmiştir. Öğrencilerin çalışmalarıyla oluşturulan 1200 dönüm bağ, 1500 dönüm sebzeliğe beraber ülke topraklarımızda tarım faaliyetleri artmış ve tarımın ülke ekonomisindeki payı büyümüştür.(Gedikoğlu, 1971, s. 245) Köy Enstitülerinde yetişen öğretmenler köylüye hak, ödevler ve demokrasi bilincinin yanında yer altı ve yerüstü zenginliklerimizi de değerlendirmeyi öğreterek; ülkemizin gelişmesine her alanda katkıda bulunmuşlardır. (Gedikoğlu, 1971, s. 238)

1937–1946 yılları arasında kurulan yirmi dokuz enstitüde 150 büyük yapı ve 60 işlikle 723 bina; öğrencilerin emeği, alın teri ve gayretiyle yapılmıştır. Üstelik yapılacak tüm faaliyetler için 44. 293. 179 lira ödenek verilmiştir. Bu dönemde inşa edilen yapı ve tüm faaliyetlere ödenen bu miktar, yapılan işler karşısında çok düşük bir rakamdır. (Gedikoğlu, 1971, s. 245)

Köy Enstitülerinde yetişen gençler içinde farklı mesleklere yönelenler de olur. Üst düzey kademelere kadar yükselen bu gençlerin köylerin kalkınmasında ve köylerde demokrasi bilincinin gelişmesinde aktif rolleri vardır. (Aydoğan, 1998, s. 33) Köyden yetişen bu aydınlar, köy yaşamını ve onun sorunlarını ele alan bir köy edebiyatı oluşturmuşlardır. Aldıkları eğitimle kültürel değerlerimize yönelen bu aydınlar sayesinde yöresel oyunlar, halk türküleri gibi gösteriler yapılmış, korolar düzenlenmiştir. Köy kültürünün canlanmasını ve gelişmesi konusunda köyden yetişen aydınların büyük emeği vardır. (Gedikoğlu, 1971, s. 251)

Enstitülerde yetiştirilen öğretmenler, okulda öğrendikleri el becerileri ve sanat dallarının yanında köylünün görmediği alet ve makinelerle köye gelirler. Tarım, hayvancılık ve köy hayatında etkili el sanatları ile köylüyü aydınlatan öğretmenler, onları her konuda köyünde kendi kendine yetecek konuma taşımaya çalışmışlardır.(Aydoğan, 1998, s. 33)

Köy Enstitüleri yetiştirdiği öğretmenleriyle eğitimi günlük yaşamın içine yerleştirmiş; kırsal kesimdeki tüm vatandaşlarımızı okuma, yazma, el becerileri,

tarım, hayvancılık, sanat gibi konularda etkili ve yeterli bir düzeye getirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin eğitim konusunda geldiği noktada enstitülerin yeri ve önemi çok büyüktür.

2.4. Yücel Döneminde Yapılan Şuralar, Kongreler ve Sergiler

2.4.1. Birinci Maarif Şurası: (17-29 Temmuz 1939)

Eğitim davasını ilk defa tetkik ve programlaştırma amacıyla toplanan bir şuradır. Eğitim alanında doğru kararlar alınması ve hedeflerin gerçekleşmesi için eğitim sistemimizin tek çatı altında (ilk, orta, yüksek ve teknik tahsil derecesinin) toplanması şarttır. Yücel Maarif Şurasının açılış konuşmasında ahenk meselesini eğitimin ana davalarından biri olarak belirler. Ona göre “bütün maarif teşkilâtı tam ve mükemmel bir uzviyet olabilmek için her uzvunun birbiriyle alâkalı, birbirleriyle münasebetli bir surette işlemesi lâzımdır.” (Yücel, 1993, s. 20) “Her iş. her şeyden evvel bir organizmaya dayanır.... İşlerimizin yüzde yüz başarılması için merkez teşkilâtından başlayarak köylere kadar normal bir şekilde işleyen yeni bir teşkilâta lüzum ve ihtiyaç vardır.” (Yücel, 1993, s. 26) Birinci Maarif Şurasında dört tahsil derecesine (ilk, orta, yüksek ve teknik) göre kararlar alınıp Cumhuriyet Dönemi eğitim planının toplu bir taslağı çıkarılmaya çalışılır. Yücel, “mevcut öğretim bünyesini nasıl kurmalıyız ki her parçası birbirinden haberli olarak işleyebilsin” diyerek bu konuda verilen kararların çok önemli olduğunu belirtir. (Yücel, 1993, s. 19-20)

22.06.1933 tarih ve 2287 sayılı Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun'un 3, 4, 5 ve 6. Maddeleri; Milli Eğitim Şurasının amaç, görev ve statüsünü belirlemiştir. Kanuna göre Maarif Şurası'nın üç yılda bir toplanması gerekirken ilk toplantı 17-29 Temmuz 1939 tarihlerinde yapılabilmektedir. Şuranın gecikme sebebini Hasan Ali Yücel, I. Maarif Şurası açılış konuşmasında

1933'ten sonra eğitimde uzmanlık sahasının genişlemesi ve planlamanın uzun zaman alması şeklinde açıklar.

Maarif Şurası Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsünde yapılır. Şuraya oy kullanma hakkına sahip olarak 52 asil üye, uzmanlık alanlarına göre danışman olarak 86 üyeyle birlikte toplam 138 kişi katılır. (Dinç, 1999, 25-26)

Milli Talim ve Terbiye Dairesi tarafından önceden tespit edilen şuranın gündem maddeleri şunlardır:

- 1 - Cumhuriyet Maarifinin Plan ve Esasları
- 2- Muhtelif Öğretim Derecelerindeki Müesseselere Ait Talimatnamelerin Tetkiki
- 3- Bütün Müfredat Programlarının Tetkiki
- 4- Şura üyelerinin Teklif ve Dilekleri

(MV, 1991 (A), s.13)

Maarif Şurası belirlenen program doğrultusunda sekiz komisyona ayrılır. Bu komisyonlar şunlardır;

- 1- Plan komisyonu
- 2- İlköğretim talimatnameleri ve müfredat programları komisyonu
- 3- Orta Öğretim Komisyonları
 - a. Ortaöğretim Talimatnameleri Komisyonu
 - b. Ortaöğretim Müfredat Programları Komisyonu
- 4- Teknik öğretim Komisyonları
 - a. Ticaret Okulları Talimatnameleri ve Müfredat Programları Komisyonu
 - b. Erkek Sanat ve Yapı Usta Okulları Talimatnameleri ve Müfredat Programları Komisyonu
 - c. Kız Enstitüleri, Erkek Terzilik ve Akşam Kız Sanat Okulları Talimatname ve Müfredat Programları Komisyonu
- 5- Yüksek Öğretim Komisyonları
 - a. Ankara ve İstanbul Üniversiteleri, Siyasal Bilgiler Okulu, Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye Enstitüsü Esas ve Talebe Kabul Talimatnameleri Komisyonu
 - b. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesiyle İstanbul Üniversitesi Fakülteleri, Gazi Terbiye Enstitüsü Şubeleri Tedrisat ve İmtihan Talimatnameleri Komisyonu (Asistanlık, Doçentlik ve Doktora Talimatnameleri dahildir)
- 6- Neşriyat Komisyonu
- 7- Beden Terbiyesi ve Spor Komisyonu
- 8- Dilekler Komisyonu

(MV, 1991 (a), s.13)

I. Maarif Şurası Komisyonları, 18-21 Temmuz 1939 tarihlerinde kendilerine verilen konular hakkında çalışmalar yaparak raporlar hazırlarlar. Halkın büyük bir

çoğunluğunun okuma yazma bilmemesi nedeniyle 1938 yılında başlayan ilköğretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunun gündem maddeleri, şurada ilköğretim komisyonu tarafından araştırılır. Komisyon başkanı İstanbul Amerikan Kız Koleji öğretmeni İsmail Hakkı Baltacıoğlu, raportör ise Kayseri İlköğretim Müfettişi Cemal Ongun' dur. İlköğretim komisyonunun tetkik ettiği konular şunlardır:

Talimatnameler;

1-Maarif Müdürleri ve Memurları Talimatnamesi

2-İlköğretim Müfettişleri Talimatnamesi

Programlar;

1-İlkokul Müfredat Programı

Meseleler;

2-Bir Öğretmen Tarafından İdare Edilen Üç Sınıflı Köy Okullarında Sınıfların

Beşe Çıkarılması

(MV, 1991 (a), s. 19-20)

İlköğretim Komisyonunda üç sınıflı okulların beş yıla çıkarılması kararlaştırılır. Nüfusu dört yüzden az olan yerlerde öğrencilere öğretmenlerin üç yıl eğitim vermesi, öğrencilerin son iki yılını tamamlamaları için de bölgenin merkezine ayrı bir okul kurulması planlanır. İlkokul programları ve yönetmelikleri incelenerek komisyon tarafından kabul edilir. (Çıkar, 1998, s. 75)

Birinci Maarif Şurası'nda başkanlığını Pertevniyal Lisesi edebiyat öğretmeni Tevfik Ararad' ın, raportörlüğünü Maarif Vekilliği Müfettişi Halil Vedat Fıratlı' nın yaptığı Orta Öğretim Komisyonu şu meseleleri tetkik etmiştir:

Talimatnameler;

1.Okul Pansiyonları Nizamnamesi

2.Yardımcı Öğretmen Talimatnamesi

3.Lise İmtihan Talimatnamesi

4.İlk öğretmen Okulları İmtihan Talimatnamesi

5.Ortaokul İmtihan Talimatnamesi

6.Ortaöğretim Okullarında Talebeye Yaptırılacak Tahriri Vazifeler Hakkında Talimatname

7. Prevantoryum ve Sanatoryum Talimatnamesi

- 8.Başka Yabancı Diller Okutan İki Mektebin Birinden Ötekine Nakledilen Talebinin Yabancı Dil Dersi Yoklaması Talimatnamesi
- 9.İlk ve Ortaokullarla Liselere ve Öğretmen Okullarına Mahsus Kooperatifleri Yasası
- 10.Ortaokul ve Liseler İnzibat Talimatnamesi
- 11.Talebe Kasketleri Talimatnamesi

Müfredat Programları;

- 1.Lise Müfredat Programı
2. Ortaokul Müfredat Programı
- 3.İlk öğretmen Okulları Müfredat Programı
- 4.Galatasaray Lisesi Müfredat Programı
- 5.Okulların Zehirli Gaz Müfredat Programı Meseleler;
- 1.Derslerin Öğleden Evvele Toplanması Sisteminin Tetkiki
- 2.Tedrisatın Gün ve Sene İçindeki Zamanların Tayini
- 3.Yeniden Ortaöğretim Okulları Açılmasında Göz Önünde Tutulacak Esasları
- 4.Hususi Türk Lisesi
- 5.Dilekler Komisyonundan Gelen Tekliflerin Tetkiki

(MV, 1991 (a) , s. 20-23)

Ortaöğretim Komisyonunda Ortaöğretim kurumlarının il ve çevre ihtiyaçları analizinden sonra açılması önerilir. Orta öğretimde öğrenciyi gün boyu ders işleme yılgınlığından ve ezbercilikten kurtarmak için derslerin öğleden önceye alınması kararlaştırılır. Öğleden sonra ise öğretmenlerin gözetiminde öğrencilerin öğrendiklerini pratiğe dökmesini amaçlayan etüdler yaptırılır. (Çıkar, 1998, s. 75-76)

Ortaöğretim Komisyonunda Ortaöğretimde Sınav Yönetmeliği, Disiplin Yönetmeliği, Öğretim Programları yeni biçimleriyle kabul edilir. (Sakaoğlu, 1993, s. 102) Liselerde öğretmenlerinin pedagojik bilgi bakımından yeterli olması için üniversitelerde bu derslerin öğretmen adaylarına verilmesi ve okullarda staj uygulamalarının yaptırılması gerektiği kararlaştırılır. (MV, 1991 (a), s. 121-122)

Yüksek Öğretim Komisyonunda yüksek öğretimde fiziki yapının yetersiz oluşu, maddi imkanların yetersizliği, üniversitede akademik kariyerlerin statüleri ve sorunları, üzerinde en çok durulan konular olmuştur. Yüksek öğretimde yetişen gençlerin ülkesine ve milletine faydalı olması için gözlem ve deneye bağlı çalışma ve araştırma yeteneği kazanan, inceleme yapan ve bir metni okuyup anlayacak kadar en

az bir yabancı dil bilen öğrenciler olması amaçlanır. Yüksek öğretimde öğrenci sayısının ülke ihtiyaçlarına göre ayarlanması ve ticaret lisesi mezunlarının olgunluk sınavı vermeden üniversiteye alınmaması da komisyonda karar verilen maddeler arasındadır.

Yüksek Öğretim Komisyonunda; Gazi Eğitim Enstitüsü Sınav ve Kayıt Kabul Yönetmeliği, Yüksek Öğretmen Okulu ve Siyasal Bilgiler Okulu Yönetmelikleri, İstanbul Üniversitesi Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine ait eğitim, öğretim, sınavlar, öğrenci işleri ve doktora çalışmaları yönetmelikleri incelenerek kabul edilmiştir. (Çıkar, 1998, s. 76) İstanbul Üniversitesi ve Ankara'daki fakülte ve yüksek okulların eğitim, öğretim, sınav, öğrenci işleri, doktora çalışmaları yönetmelikleri incelenerek uygun bulunmuştur. (Sakaoğlu, 1993, s.102)

Neşriyat Komisyonu başkanlığını İzmir Kız Öğretmen Okulu öğretmenlerinden Hakkı Baha Pars, raportörlüğünü de Maarif Vekili Neşriyat Müdürü Faik Reşit Unat yapmış ve komisyon şu konulan tetkik etmiştir:

- 1- Basma Yazı ve Resimleri Derleme İşleri Hakkında Kanun ve Talimatname
- 2- Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkında Kanun ve Talimatname
- 3- Hususi Müessese ve Şahıslar Tarafından Neşredilen Mecmualara Maarif Vekilliğince Yapılacak Yardımlar Hakkında Talimatname
- 4- Okul Mecmuaları Talimatnamesi
- 5- Türk Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesi
- 6- Dilekler Komisyondan Gelen Teklifler

(MV, 1991 (A), s. 33)

Neşriyat Komisyonunda ders kitapları yayın işlerinin bakanlıkça üstlenilmesi ve okul kitaplarının devlet matbaasında bastırılarak tüm yurttaki tek tip devlet kitabı okunması kararlaştırılır. (Sakaoğlu, 1993, s.102)

Beden eğitimi komisyonunda görüşülen meseleler şunlardır:

- 1- Jimnastik Şenlikleri Talimatnamesi
- 2- Okul Flamaları Talimatnamesi
- 3- Okulların Talebe Spor Yurtları Talimatnamesi

- 4- Beden Terbiyesi Öğretmenlerinin Teklif ve Dileklerinin Tetkiki
- 5- Dilekler Komisyonundan Gelen Teklifler

(MV, 1991 (A), s. 77)

Şûrada Jimnastik Şenlikleri, Okul Flamaları ve Okul Öğrenci Spor yurtları yönetmelikleri incelenir. (Çıkar, 1998, s. 77)

Planlama Komisyonunda ise okul kapasiteleri ve okullaşma oranları, eğitimde verimlilik, tüm eğitim kademelerine öğretmen yetiştirme ve öğretmenlerin huzuru, yüksek öğretimde aynı okullar arasında koordinasyon ve işbirliği, bütün yüksek öğretim okullarının Maarif Vekilliğine bağlanması ve yükseköğretim yasasının çıkarılması gibi kararlar alınır. (Çıkar, 1998, s. 77)

2.4.2. İkinci Maarif Şurası (15 - 21 Şubat 1943)

İkinci Maarif Şurası, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde 15-21 Şubat 1943 tarihleri arası Maarif Vekili Hasan Ali Yücel başkanlığında yapılır. İkinci Maarif Şurası'na yetmiş asil ve yetmiş iki danışman üye olmak üzere toplam yüz kırk iki üye katılır. (Dinç, 1999, s. 47) Şuranın temel gündem maddeleri şunlardır:

- 1- Okullarda Ahlak Eğitiminin Geliştirilmesi
- 2- Bütün Öğretim Kurumlarında Anadili Çalışmaları Verimin Artırılması
- 3- Türklük Eğitiminde Tarih Öğretiminin Metot ve Vasıtalar Bakımından İncelenmesi

(MV, 1991 (b), s. 13)

İkinci Maarif Şurası'nın ağırlıklı konusunu; kültür ve kültürün milli eğitimde program, ilke ve müfredatlara yansıtılması meselesi oluşturmuştur. Yukarıda saydığımız gündem maddelerine bağlı olarak üç ana komisyon kurulur. Bu komisyonlar şunlardır:

- 1- Anadili Komisyonu
 - a. Anadilinin Öğretimi Komisyonu
 - b. Terim İşleri Komisyonu
- 2- Ahlak Eğitimi Komisyonu
- 3- Tarih Eğitimi Komisyonu

(MV, 1991 (B), s. 14)

Anadili Komisyonu Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Pedagoji Profesörü İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun başkanlığında toplanır. Komisyon çalışmalarında Anadili Öğretimi ve Terim İşleri olmak üzere iki alt komisyona ayrılmış ve komisyonlarda toplam 59 üye görev almıştır. Anadili Komisyonunun incelediği konular şunlardır:

I. Kısım: Anadilinin Öğretimi İşleri

Bütün Öğretim Kurumlarında Anadili Çalışmaları Veriminin Artırılması

- a) Türkçe ve Bilhassa Yazma Öğretiminin Daha Verimli Olacak Bir Hale Getirilmesi İçin Gereken Tedbirlerin Saptanması
- b) Okullarda ve Resmi, Özel Yayın Alanlarında İmla Birliğini Kolaylaştırma Yollarının Tayini

II. Kısım: Terim İşleri

Türkçe terimlerin yüksek öğretimde yayılması yollarının kesin esasa bağlanması

(MV, 1991 (b), s. 24)

İkinci Maarif Şurası Ana Dili Komisyonu Raporlarında ilköğretmen okullarının ana dili öğretimi konusunda yetersiz oldukları belirtilir. Öğretmenlerin Türkçe'ye vakıf olmaları için öğretmen okulu programlarında yeniden düzenlenme yapılması kararlaştırılır. Anadile hâkim bir öğretmen tarafından yetiştirilecek öğrencilerde dilimizin zenginliğine yakışır bir kullanım şekli görülecek dilimizin mahiyeti ve kutsiyeti genç nesillerce daha iyi anlaşılacaktır. (MV, 1991(b), s. 38- 39)

Öğretmen okullarında alınacak tedbirler şunlardır:

- 1- Programlarda Türkçe saatleri mutlaka artırılmalıdır.
- 2- Öğretmen okullarına alınacak talebeler Türkçeden sıkı bir imtihana tabi olmalıdır.
- 3- İlk iki sene talebeye okulun maksat ve gayesine uygun yeni bir programla edebiyat bilgisi verilmeli ve üçüncü senede talebe bir taraftan gramer ve sentaks tatbikatı, diğer taraftan ilkokul Türkçe kitapları ve çocuk edebiyatı tetkikleriyle meşgul olmalıdır. Türkçenin tedris ve usulü de bu

dersin programı içine girmeli ve aynı öğretmen tarafından okunmalıdır. Diksiyon ve deklamasyona ayrıca önem verilmelidir. Bunlardan başka el yazısı dersleri de programda yer tutmalıdır. Bu okulların Türkçe öğretmenleri böyle bir programa göre hakkıyla ders verecek yeterliliğe sahip olmalıdır.

4- Son sınıf imtihanlarında her talebenin mutlaka Türkçe' den bir tatbikat imtihanı geçirmesi şart olmalıdır. Diğer derslerden geçireceği imtihan şimdi olduğu gibi yine kura ile tayin edilebilir.

(MV, 1991 (b), s. 41)

Ana Dil Komisyonunda; orta ve yüksek öğretimde Türkçenin yazımı ve düzgün konuşulmasına önem verilmesinin yanında öğretmenlerin yaz tatili kurslarıyla eğitilmesi, bilgilerini yenilemek için güncel dergileri takip etmesinin sağlanması, diksiyonlarının gelişmesi için öğretmen okullarında gramofon plaklarından faydalanılması kararlaştırılır. (Dinç, 1999, s. 51)

Ana Dili Komisyonu Raporunda Türkçe ders kitapları; muhtelif metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşması, okuma parçalarının ardından metinle ilgili kelime çalışmalarının, fikir dünyasını zenginleştirecek soru ve etkinliklerin bulunmaması gibi özelliklerinden dolayı eleştirilir. Türkçe dersi için yeni ders kitaplarının biçim, içerik, sayfa yapısı, resimler bakımından öğrencinin ilgisini çekecek şekilde hazırlanması gerektiği belirtilir. (MV, 1991 (b), s. 43)

Ana Dili Komisyonu Raporuna göre okuma kitapları çocuğun anlayış, anlatış ve karakter oluşumuna birinci derecede yardım ettiği için bu kitaplardaki parçalarda ifade, imla ve şive yanlışlarının bulunmamasına; bu parçalarda milli ve ahlaki değerler açısından şüpheli parçalara yer verilmemesine dikkat edilmelidir. Hazırlanacak yeni Türkçe kitaplarında okuma parçalarından sonra gerekli kelime çalışmalarıyla ana ve yardımcı fikirlere ait açıklamalar ve bu fikirleri bulduracak sorular sorulmalıdır. (MV, 1991 (b), s. 44)

Ana Dili Komisyonunda lise edebiyat ders kitapları hakkında da değerlendirmeler yapılmıştır. Komisyona göre liselerdeki mevcut edebiyat kitapları, yazar ve şairlerin hayatları ve eserleri hakkında bir yığın bilgiyle doludur. Bu bilgilerin yoğunluğu nedeniyle öğrenciler edebi tür ve hareketleri konusunda toplu görüş ve bilgi sahibi olamazlar. Bir eser ve onun sahibine dair ayrıntılı verilen bilgiler, unutulmaya mahkum olmanın yanında edebi kültür kazandırma bakımından bir önem de taşımaz.

Ana Dili Komisyonuna göre edebiyat öğretiminin amacı, öğrencilerin önüne edebi bilgileri sermek değildir. Edebiyat derslerinin amacı; edebiyatımızın muhtelif devirlerini, genel seyri ve o seyir içinde gerçek değeri olan kimselerin kişiliklerini anlatarak; bu kişilerin eserleri hakkında toplu bir bilgi ve görüş sahibi etmek, düşündürmek, okutup yazdırmak suretiyle gençlerin zihni faaliyetlerini geliştirmektir.(MV, 1991 (b) s. 45)

Ana Dili Komisyonu dil eğitiminin amaçlarına uygun olması için yapılması gereken önemli işler olduğunu sıralar. Komisyona göre çocuklarımızın ve gençlerimizin sadece ders kitaplarıyla yetinmesi düşünülemez. Onların okuma zevkini, anlayış ve yazma kabiliyetini geliştirecek; edebi kültürünü zenginleştirecek yardımcı kitaplar da hazırlanmalıdır. Öğrencilerimizin en ciddi ihtiyaçlarından biri de sözlüklerdir, ortaokul ve lise öğrencileri için iki sözlük acilen hazırlanmalıdır. Lise öğrencileri, vekillikçe yayınlanmış olan klasikleri okumaya sevk edilmelidir.(MV, 1991 (b), s. 46)

Ana Dili Komisyonuna göre çocuklarımızın ve gençlerimizin yazma yeteneklerinin geliştirilmesi için mümkün olduğu kadar çok yazı yazmaları gerekir. Okullarda yazma derslerine ayrı saatler verilmeli, bu saatlerin nasıl kullanılacağı hakkında tamim ve talimatnameler hazırlanmalıdır. Okullarda duvar gazetesi, sınıf ve okul dergileri çıkarılmasına özen gösterilmeli; öğrenciler duygu ve düşüncelerini yazmaya teşvik edilmelidir. (MV, 1991 (b), s. 47)

Ana Dili Komisyonu; imlâ birliğinin sağlanması için okul kitaplarında, vekilliğin diğer yayınlarında ve yardım ettiği özel yayınlarda, resmi yayınlarda imla kılavuzuna kesinlikle uyulması gerektiğini belirtilir. (MV, 1991 (b), s. 48)

Ahlak İlkeleri Komisyonunda Türk ahlakının ilkeleri saptanarak her derecedeki okullarımızda ve okul dışında alınması gereken önlemler belirlenir.

Tarih Komisyonunda ise liselere sanat tarihi derslerinin konulması, tarih kitaplarının içeriğinde değişiklikler yapılarak okuma parçalarıyla zenginleştirilmeleri, mesleki ve teknik okullar için ayrı okul kitaplarının hazırlanması, tarih öğretmenlerinin sadece öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olan kişiler arasından atanması kararlaştırılmıştır. (Binbaşioğlu, 1999, s. 181- 182)

2.4.3.Birinci Neşriyat Kongresi (2 Mayıs 1939)

Birinci Türk Neşriyatını toplayan nedenler arasında; Atatürk'ün yaratıcı dehasıyla Türk milleti ve Türk gençlerinin hizmetine Latin harfleriyle sunulan, gelecek için ümit verici eserlerin sadece iyi niyetlilerin ve tesadüflerin eline bırakılmayıp belli bir program çerçevesinde zenginleştirilmesi düşüncesi vardır. Türk nesillerine irfan kapılarını açacak eserleri hazırlamak, bakanlığın ve o dönemdeki aydınların en önemli görevi olarak belirtilmiştir. Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nin amacı; sadece Maarif Vekilliğinin meşgul olduğu neşir işlerini değil, bütün yurt ve fikir hayatını ilgilendiren, her türlü neşir faaliyetlerinin ihtiyaçlarını ve sorunlarını tespit etmektir. (Yücel, 1993, s. 3)

Birinci Neşriyat Kongresinin programında yer alan konular şunlardır:

1. Birbiriyle alakalı ve aynı konuda neşriyat yapan iki resmi ve özel kuruluşun işbirliği yaparak farklı konularda çalışması, daha fazla eseri yayın dünyamıza katacaktır. Bu kuruluşların masraflarının bir kısmının karşılanmasıyla çalışma hızları artırılmalı, kapasiteleri genişletilerek farklı yayınlar için uygun hale getirilmelidir.

2. Batı kültürü ve düşünce dünyasını anlamamız ve genç nesillere anlatmamız için o dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerinin çevirisi yapılmalıdır. Hangi eserlerin, hangi yöntem ve tekniklerle çevrileceği kararlaştırılmalı; çeviri işi bir programa bağlanmalıdır.

3. Yeni Türk harfleriyle okuyup yazan nesil, yüksek tahsil sınıflarına kadar gelmiştir. Bu gençler yalnızca derslerle ilgili eserlerle yetiştirilemez. Zengin bir gençlik kütüphanesi oluşturulmalıdır.

4. Çocukları her türlü yanlış ve batıl inanışlardan uzak tutan; edebi zevklerini, milli ve insani duygularını yükselten; onlarda okuma zevklerini kökleştiren bir Türk Çocuk Edebiyatına ihtiyaç vardır.

5. Geniş halk kitlelerinin ülke ekonomisine olumlu katkısı, vatandaşlık bilincinde yetişmesi, millet ve yurt davalarının takipçisi olması için en kuytu köşelerdeki halkımızın da faydalanabileceği sistemli bir neşriyat programına ihtiyacımız vardır.

6. Geçmiş asırlardaki ilim ve sanat eserlerinden gençlerimiz faydalanmalıdır. Bu konuda nelerin yapılacağı ve yapılacak çalışmaların programı tespit edilmelidir.

7. Dillerin zenginliğini sözlükler, milletlerin kültür seviyelerini de ansiklopediler gösterir. Çeşitli bilim dallarına göre hazırlanmış sözlükler ve ansiklopediler için çalışmalar başlamalıdır. Milli bir ansiklopediye sahip olmak için atılabilecek en olumlu adımlar Neşriyat Kongresi'nde atılmalıdır.

8. Okuma ve okumanın amacı, öğrencileri hayatta ve mesleklerinde başarılı kılarak memlekete nasıl yararlı bir fert olacaklarını anlatmak olmalıdır.

10. Gazete ve dergiler yeni eselerin tanıtımında yetersizdir. Türk halkı, okuryazarlığın binlerce nimetlerinden geniş ölçüde faydalanan bir millet haline gelinceye kadar matbuat davasında canla başla çalışılmalıdır. Ayrıca eserlerin satış

ve dağıtma işlerindeki aksaklıklar halledilmeli, eserlerin depolarda kalması veya dağıtıldığı yerlerde bedelini ve kendisini kurtarmaması sorunlarına gerçekçi çözümler bulunmalıdır.

11. İki yüz on yıllık Türk matbaacılığı artık ihtiyaca cevap verememektedir. İyi tertip edilmemiş, baskısı iyi olmayan, zayıf ciltli nice değerli fikir eserleri kısa zamanda ele alınamayacak hale gelmiştir. Matbaacılığın genel kültür ve meslek bilgilerini memleketin ihtiyaçlarına uygun hale getirmek gerekir.

12. Eserlerin telifi hakkında mevzuat değişikliği; zamanın ihtiyaçlarına uygun, orijinal fikir ve sanat eserlerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir. (Yücel, 1993, s. 4-6)

Yücel; “ülkemizde telif ve tercüme ile oluşturulan eserlerin gün geçtikçe artmasına rağmen reklam yoksunluğu nedeniyle gerekli ilgiyi görmediklerini, bu durumun hem yazarı hem de eseri yayınlayanı olumsuz etkilediğini...” söyler. Bu olumsuzluğun giderilmesi için güzel neşredilmiş kitapların okunmasını teşvik etmek adına, 1939 mali bütçesinden ödenek ayrılır. CHP’nin yapmakta olduğu yardım ve teşvikten başka Maarif Vekilliği, 15.000 liraya yakın parayı matbaacı ve yayıncılara dağıtır. 1939 yılında Maarif Vekilliğine aynı maksatla verilen bu para 15.000 liradan 50.000 liraya çıkartılır. Ülkemizde kaliteli eser sayısını artırmak için değerli fikir ve sanat adamları ödülleriyle desteklenir. (Yücel, 1993, s. 5)

Yücel; 5 Mayıs 1939 tarihinde, Birinci Neşriyat Kongresi’ni kaparken yaptığı konuşmada, görüşülen konularda alınan kararların en kısa zamanda yasalaşacağını ve kongrenin irfan hayatımızda bir başlangıç olduğunu belirtir. (Yücel, 1993, s. 6-7)

Birinci Neşriyat Kongresinin hemen ardından, 28 Şubat 1940 tarihinde, Tercüme Heyeti ilk toplantısını yapmış; kongredeki Tercüme Encümenin Raporu incelenmiş ve Tercüme Bürosu çalışmalarına başlamıştır. (Çıkar, 1998, s. 82) Bu büro, tercüme faaliyetlerini düzene sokmak ve Atatürk zamanında da düşünülen fakat bir türlü gerçekleştirilemeyen belli başlı yapıtları milli kütüphanemize katmak için

kurulmuştur. Kurulan büro, özel girişim ve kuruluşlarla yürütülmesi gereken tercüme davasını, böyle bir imkan olmadığı için devlet eliyle yürütülmesini sağlamıştır.(Yücel, 1940, s. 1)

Yücel'in girişimiyle kurulan Tercüme Bürosunun faaliyetleriyle yayınlanan dünya klasikleri, hem batı hem de Doğu kültürlerinin, hem de eski Yunan ve Roma'nın en gözde yapıtlarını edebiyat dünyamıza kazandırır. (Gürsel, 1992, s. 323)

Tercüme Bürosunda 1940-1946 yılları Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyüboğlu' nun yönettiği yıllarda, sanat ve düşünce dünyamıza dokuz yüz eser kazandırılır. Türk düşünce dünyasını batılı eserlerle zenginleştirme çabasına paşalar, nazırlar ve devlet adamları gibi aydınlar da destek vermişlerdir. (Günyol, 1992, s. 328) Bu dönemde 1941 yılında on üç, 1942'de yirmi yedi, 1943'de atmış dokuz, 1944'te yüz dört, 1945'te yüz yirmi dokuz, 1946'da yüz elli dört cilt eserin çevirisi yapılmıştır. (Ötüken, 1949, s. 7)

Neşriyat Kongresi'nde ansiklopedik yayınların öneminin belirtilmesinden sonra, Maarif Vekâleti, İslam Ansiklopedisini çevirmeye karar verir ve bu iş için de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi görevlendirilir. 1941 yılında ansiklopedi bürosu kurularak, Tanzimat'tan beri hazırlayamadığımız Türk Ansiklopedisi için çalışmalar başlatılmıştır. Başlangıcında İnönü adını taşıyan bu ansiklopedinin ilk fasiküllerine eleştiriler olduğu gibi, 1950'lerde adı ile beraber içeriği de değiştirilmiştir. (Çıkar, 1998, s. 88)

Neşriyat Kongresi'nin ardından 1942 yılında Grand Memento Larousse'nin çevirisine başlanır. 1943- 1954 yılları arasında da Celal Esat Arseven' in hazırladığı Sanat Ansiklopedisi de yayınlanan eserler arasındadır.

Neşriyat Kongresinde alınan kararlardan yola çıkılarak Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi (1939), Teknik Öğretim (1940), Tercüme Dergisi (1940), Tarih Vesikaları (1941), Kadın- Ev (1943), Köy Enstitüleri (1945) gibi dergiler de yayın hayatımıza yerlerini almışlardır. (Çıkar, 1998, s. 89)

İrfan hayatımızı derinden etkileyen Neşriyat Kongresi'yle tercüme hareketlerinde, ansiklopedi çalışmalarında ve dergi dünyamızda canlanmalar görülür. Yayın dünyamızda görülen bu hareketlilik kongrenin önemini kısaca özetler.

5.4.4. Birinci Coğrafya Kongresi (2 Haziran 1941):

Yücel Dönemine kadar Maarif Vekilliği'nde coğrafya için programlar, kitaplar hakkında çeşitli toplantılar yapılsa da tüm sorunları bir çatı altında değerlendirerek, söz sahibi olan insanların görüş ve önerilerinin alındığı bir çalışma yapılmamıştır. Birinci Coğrafya Kongresi'nin amacı bu eksikliği gidermektir. Yücel'in kongre için tespit ettiği sorunlar ve üzerinde çalışılmasını istediği maddeler şunlardır: (Yücel, 1993, s. 93-95)

- 1) İlk, orta ve lise coğrafya programları birbirine bağlı ve uyumlu programlar değildir. Derslerde işlenen konular arası ahenk sorunu olduğu gibi farklı eğitim basamakları arasında da birliktelik yoktur.
- 2) Coğrafya alanında terimler arasında bir birlik sağlanamamıştır. Terimler herhangi bir söze karşılık bulma amacıyla değil, dilimizi olgunlaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. İlk ve orta öğretimde kullanılan yeni terimlerin yerini üniversitelerde eski terimlerin alması, milli kültürün oluşumunda en büyük ahenksizliktir.
- 3) Yer isimlerinin yazımında Maarif Vekilliğinin 1929' da hazırlattığı rapor etkili olmamıştır. Bu kongrede yer isimlerinin yazımı konusunda yoğun çalışılmalı ve kararların uygulaması kesinlikle yapılmalıdır.
- 4) Coğrafya öğreniminin kargaşalıktan kurtulması için tek kitapla eğitim yapılmalıdır. Resim harita ve içerik bakımından beslenen kitaplar öğretmen ve öğrencinin kolaylıkla ulaşabileceği türden kitaplar olmalıdır.

- 5) Vatanımızın güzelliklerinin ilim gözüyle görülüp anlatılması için coğrafya programlarının etkili ve güzel bir şekilde hazırlanması hedeflenir.

Tüm belirtilen maddeler üzerinde çalışma yapılarak, Türk Coğrafya Kurumunun kurulmasına karar verilen kongre, 21 Haziran 1941 tarihinde sona erer. (Yücel, 1993, s. 95)

5.4.5 Birinci Gramer Komisyonu Toplantısı (7 Temmuz 1941)

Yücel Döneminde yapılan bu toplantıda dilimizin ana kaidelerinin belirlenmesi ve dilimizin iskeletinin ortaya çıkarılması amaçlanır. Toplantıda, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk dili ve edebiyatı bölümünden Tahsin Banguoğlu' nun hazırladığı “Ana Hatlarıyla Türk Grameri” adlı eserin önemi belirtilerek değerlendirilmesi yapılır. Bu kitap hazırlanırken Türkçe ve edebiyat okutan be  yüz kişiye broşürler yollanmı , bu bro  rlere verilen cevapların değerlendirilmesiyle kitap son şeklini almıştır.

Birinci Gramer Komisyonu Toplantısını  u nedenlerle toplanmıştır: (Yücel, 1993, s. 101-102)

1) İmla Sorunları:

Türk yazı dilinde imlada birlik ve beraberlik yoktur. Gazeteler başka, edebi eserler başka türlü yazı diliyle yazmaktadır. Türk Dil Kurumu, bu konudaki karga alığı önlemek için imla kılavuzu hazırlama yönündeki çalışmalarını hızlandırmıştır.

2) Gramer Terimleri Sorunu:

Yücel Döneminde; terim olarak kullanılan İngilizce, Fransızca gibi kelimelerin hangi kaynaklı olduğuna bakılmayıp bilim sahasına uygun olup olmadığına dikkat edilmiştir. Terimler alanında da bir kargaşalık vardır. Bunu önlemek için Türk Dil Kurumu, yoğun bir çalışmayla belirlediği terimleri kurumlara bildirme kararı almıştır.

3) Dilimizin Yapısı:

Geçmişten günümüze dilimizin yapısı incelenerek ana öğelerini ve bunların zamanla değişen hallerini ortaya koyan bir çalışma yapılmamıştır. Dilimize hakim olmak, onun kurallarını tespit etmek, gelişimine katkıda bulunmak için dilimizin tüm parçaları incelenmeli ve iskelet yapısı ortaya çıkarılmalıdır..

Gramer Komisyonu çalışmalarını Bitirirken: (Yücel, 1993, s.103-104)

Komisyonun Faydaları:

- 1) Komisyonda üniversiteden, üniversite dışından, yayın dünyasından, eğitimcilerden oluşan birçok aydın; dil konusunda emeklerini ve çalışmalarını sergilemişlerdir. Komisyon üyeleri yapılan ilmi tartışmalarda, şahsi hususların dışına çıkıp sorunları tarafsızca tartışmışlardır.
- 2) Komisyon, dilimizin keşfedilmeye müsait zihin ve fikir unsurlarına sahip olduğunu ispatlamıştır. Komisyonda dilimizle ilgili fikirlerini söyleyen ve özellikle üniversitelerde görev yapan öğretim görevlerinin fikirlerini kitaplaştırmaları istenmiştir.
- 3) J. Deny'in Türkçenin Osmanlı lehçesine ait kitabı, Abdurrahman Efendinin grameri Ali Ulvi Elöve tarafından tercüme edilmiştir. Komisyonda bu eserler ışığında başka eserlerin de dil çalışmaları arasında yer alması, bunu gerçekleştirmek için çalışmalar yapılması istenir.

Dilimiz Türk kültürünün bel kemiğidir. Dil davası, Türklük bilincinin yaygınlaşması ve Türk kültürünün kurulması davasıdır. Komisyonda; imla, anasır lughatı, dilimizin hazineleri olan eski ve yeni metinlerin yayınlanması, tüm çalışmaların fişlenerek ansiklopediler oluşturulması ve dilimizin güzelliklerinin keşfedilmesi başlıkları altında çalışmalar yürütülmüştür.

5.4.6 Dördüncü Türk Dil Kurultayı (10 Ağustos 1942) :

Yücel, Türk Dili Kurultayı' nı açarken yaptığı konuşmada kurultayın önemini, toplanma nedenini ve çalışma programını kısaca özetlemiştir.

Yücel'e göre Cumhuriyet Döneminde dil üzerinde yapılan çalışmalar, tarihte eşi benzeri görülmedik bir inkılâp hamlesidir. Osmanlı Döneminde, sadeleşme ve halka dönüş faaliyetlerinde aydınlar arası yoğun tartışmalar gözlemlenirken; dil inkılâbı, Türk milleti, Türk devleti ve aydınların el ele vermesiyle gerçekleştirilmiştir.

1928 Alfabe değişikliğiyle başlayan Cumhuriyet dilciği, çocuklarımıza yüksek ve milli bir dil anlayışını beraberinde getirir ve dil alanında yapılan çalışmalar hızlanır. 1928 yılında başlayan Dil İnkılâbı'nın ilk on yılı başarılarla doludur. Bu süre içinde Türk dilinin yurt içinde ve dışında, zaman ve mekan bakımından uzak-yakın varlıkları derlenmeye çalışılır; zengin dil kaynakları incelenir. Tarama dergisi, Söz Derleme dergileri gibi dil anıtları oluşturulur. Türk dilinin canlı unsurlarını meydana çıkarmak için büyük çaba sarf edilir.

Yücel'e göre ilim ve teknik dilimizi millileştirmek için ilkokuldan en yüksek bilim kurumlarına kadar birçok bilim dallarında yeni terimlerle öğretim yapabilecek hale gelmemiz, dilimizin millileşmesinde geline nokta gösterir.

Cumhuriyet Döneminde dilimiz hakkında yapılan çalışmaların ana düşüncesi, Türk dilinden yabancı kuralların atılmasıdır. Bu dönemde okuryazar olan herkesin

zihninde Türkçe söyleme, Türkçe yazma, Türkçe anlama, Türkçe düşünme isteği belirir. (Yücel, 1993, s.156 - 157) İnönü, bu konuda aydının misyonunu “ulusa söz işittiren her aydınımız, dil işinde tek yabancı kelimesinin eksik olmasını, özenmeye değer bir zevk saysa birçok sıkıntıyı hiç fark etmeden geçirebiliriz” sözleriyle özetlemiştir. (Yücel, 1993, s.158)

Dil Kurultayında etimoloji, gramer, sentaks, gibi ince ve çetin ilim dallarının en karışık meseleleri görüşülür. Hazırlanacak Türk dili sözlüğü hakkında görüşler ileri sürülür. Kurultayda, bütün ilim kurumları ve bilim adamlarının destek ve emeğiyle sekiz on sene içerisinde Türk ilim ve teknik dilinin oluşturulması kararlaştırılır. (Yücel, 1993, s.158)

Yücel, Maarif Vekilliğinin yanı sıra Türk Dil Kurumu başkanlığını da beraber yürütmüştür. Onun dil kurumu başkanlığı yaptığı dönemde terimler sorunu (Coğrafya, Felsefe, Gramer); geniş bir anket sistemi ve dikkatle çalışan yüksek bilgilerin bir araya geldiği kongrelerle halledilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü Türk Dili Kurultayı’nın Lenguistik Etimoloji Komisyonu Raporu’nda Fuat Köseraif’in “Türkçemiz Bükünlü (flexionnel) midir?” ve Saim Ali Dilemre’nin “Ulusal Eskilikler Tarihi ve Türkçe” başlıklı raporları incelenir. İki raporun ortak yönü ise Türk Dillerinin Hint - Avrupa dilleriyle gramer ve etimoloji bakımından gösterdiği benzerliklerden bahsetmiş olmasıdır. (TDK, 1943, s. 58, 59)

Kurultayda Türk dilinin mukayeseli gramerinin bir an önce oluşturulması kararı alınır. Türk dilleri mukayeseli gramerinin hazırlanmasıyla Eski Türk Lehçelerine ait metinlerin neşrinin bir an önce yapılması amaçlanmıştır. (TDK, 1943, s. 58, 59) Türk kültürünün eskiliğini ispat eden eserlerden Cevat Emre’nin “Eski Türk Yazısının Menşei” adlı çalışması da kurultayda takdirle anılmıştır. (TDK, 1943, s. 58, 59)

Dördüncü Türk Dili Kurultayı’nın Lugat ve Filoloji Komisyonu Raporu’nda ise Örneklerle Tarama Sözlüğü Denemesi gözden geçirilir, çalışmaların müsbet ve

ilmi esaslara uygun olduğu görülür. Yabancı bilginlerin Türk Lehçeleri hakkında yazdığı eserlerin çevirisinin yapılarak basılması ve türlü lehçeleriyle yazılmış eserlerden taranacak kelimelerin kaynaştırılmasıyla Türk Lehçeler Lugatı'nın oluşumu planlanmıştır. (TDK, 1943, s. 60)

Dördüncü Türk Dili Kurultayı'nda Türk Dil Kurumunun çalışma örnekleri arasında bulunan Divan-ı Lügat-it Türk tercümesinin önemi ve Milli kütüphanemize kazandırılmasının memnunluğu belirtilir. Ali Şir Nevai'nin Türkçeyle Farsça' yı kıyaslayarak dilimizin üstünlüğünü gösteren "Muhakemet-ül Lugateyn" adlı eserinin Türkçe'ye çevrilerek basılması da bu dönemde yapılan önemli çalışmalar arasındadır. (TDK, 1943, s. 61)

Dördüncü Türk Dili Kurultayı'nda çalışmaları bitmek üzere olan Türkçe sözlüğün "A" harfine kadar olan kısmı değerlendirilerek çalışmalar hakkında tavsiyelerde bulunulur. Türk dilinin semantik bakımdan bir kelime ailesi sözlüğünün yapılması kararlaştırılır. (TDK, 1943, s. 61)

Kurultayda, Orhon Türkçesinden başlayarak tarih ve coğrafya boyunca Türk dilinin değişen lehçe ve gramerine ait çalışmalar takdirle karşılanır. Dil konularında karşılaşılabilecek herhangi bir gramer ve sentaks sorununu gidermeye ve bu konuda tereddütleri dağıtmaya yarayacak büyük bir Ana Dilbilgisinin (Akademik Gramer) mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda yapılması kararlaştırılır. (TDK, 1943, s. 65)

Dördüncü Türk Dil Kurultayının Terim Komisyonu Raporunda ise terimlerin Türkçe karşılığının bulunması, Türkçe karşılığının bulunamaması halinde eski şekillerinin kullanılması, yabancı dillerden alınan terimlerin evrensel nitelik taşıyan terimler olması üzerinde uzlaşılan maddeler arasındadır. (TDK, 1945, s. 239)

2.4.7. Beşinci Türk Dili Kurultayı (26 Kasım 1945) :

Komisyonunda incelenen çalışma ve eserler şunlardır:

- 1) Sıdıka Külürbaşı'nın "İmla ve Dil Arasındaki Münasebetler" başlıklı irdelemesi
- 2) Türk Dil Komisyonunca hazırlanan "Türk Diyelekleri Çeviri Yazı Sistemi" eseri
- 3) Fuat Köseraif'in "Türk Ulus ve Boylarının Dil Bakımından Sınıflandırılması" adlı eseri
- 4) Nureddin Sevin'in "Vokal Uyumu" irdelemesi
- 5) Saim Ali Dilemre' nin "Dil Olumu ve Dil Durumu" başlıklı irdelemesi
- 6) Ahmet Temir'in Uygurca "Kaltı Sözü ve Altay Diyeleklerindeki (Ka) zamiri Hakkında" adlı yazısı

Beşinci Türk Dili Kurultayı kararlarına göre Eski Türkçe metinler ve Türk diline dair sözlükler bir an önce yayınlanmalıdır. Yayın faaliyetlerini kolaylaştırmak, Türkoloji'ye ait eserlerin basımını kolay ve rahat bir şekilde yapmak için güzel bir basım evi kurulmalıdır. Kurulacak olan basım evinde yayınların baskı kalitesini artırmak, yayınlanacak eserleri dış özellikler (kapak, kağıt, cilt) bakımından daha kaliteli hale getirmek için yeni baskı makinelerine ihtiyaç duyulduğu belirtilir. Kurultayda alınan kararlar arasında Uygur- Çağatay Dilinin klasik eserlerinden olan Rabguzi'nin Kıssas'ül Enbiyası'nın Londra British Müzeum'da bulunan nüshasının fotokopisi elde edilmesi, Türk Dili Mukayeseli Grameri'nin bir an önce oluşturulması da vardır. (TDK, 1945, s. 98- 99)

Beşinci Türk Dili Kurultayı Lugat ve Filoloji Komisyonu çalışmalarına 28 Kasım 1945 yılında başlar. Komisyon; Dil kurumuna bastırılan Türkçe Sözlüğü, Tanıklarıyla Tarama Sözlüğünü, Hüseyin Kazım Kadri'nin Büyük Lugat adlı eserinin dördüncü cildini, Pekarsky'in Yakut Sözlüğünün birinci cildini, Yudahi'nin Kırgız Sözlüğünün birinci cildini inceleyerek kurultaya şu dileklerde bulunmuştur:

- 1) Türkçe Sözlüğün büyüğü hazırlanırken bunun yanında, öğrenciler için kullanımı kolay küçük bir sözlük hazırlanmalı ve sözlük baskıları resimli olmalıdır.
- 2) Türkçe karşılığı olan ve Batı dillerinden dilimize giren sözcüklere sözlükte yer verilmemelidir.
- 3) Hüseyin Kazım Kadri'nin Büyük Türk Lugatı' nın dördüncü cildinde geçen kelimelerin bir dizini yapılmalı ve kitaptaki yanlışlar düzeltilmelidir.
- 4) Fransızca'dan Türkçe'ye bir sözlük hazırlanmalıdır. (TDK, 1945, s. 98-99)

Beşinci Türk Dili Kurultayı Gramer ve Sentaks Komisyonu Raporunda ise Ahmet Cevat Emre'nin hazırladığı “Türk Dil Bilgisi” adlı eser incelenerek alanında kaynak eser olduğu belirlenir.

Gramer ve Sentaks Komisyonu Raporuna göre okullarda dilbilgisi derslerine önem verilmeli, öğretim usullerine göre okul grameri bir an önce tamamlanmalıdır. Öğretmenlerin bu alandaki eksikliklerini gidermek için konferanslar, kurslar tertip edilmelidir.

Beşinci Türk Dili Kurultayı Terim Komisyonu Raporu'nda, yüksek öğretimde terimlerin Türkçeleşmesi için çalışmaları hızlandırma kararı alınır. Rapora göre, Üniversite Düzenleme Komisyonu'ndan geçmiş olan terimlerin yüksek öğretimde kullanılması için Türk Dil Kurumu ile İstanbul Üniversitesi arasında işbirliği sağlanmalıdır. Yeni terimlerin bulunması ve türetilmesi esnasında kaynak olarak Eski Türkçe sözcükler ele alınmalıdır.

Beşinci Türk Dili Kurultayı Terim Komisyonu kararlarına göre yabancı dillerden alınacak terimlerin dilimizde okunuş, yazılış ve üretiliş kuralları hemen yayınlanmalıdır. Komisyon Raporunda, Türk Dil

Kurumundan geçmemiş terimlerin bazı kitaplarda, iş alanlarında kullanılmasının yanlışlığı hatırlatılarak; fikir kargaşalığının önüne geçilmesi için terimler konusunda herkese Türk Dil Kurumu'na uyma zorunluluğu getirilir. (TDK, 1945, s. 102- 103)

2.4.8. Üçüncü Tarih Kongresi (15 Kasım 1943) :

Türkler tarih sahnesinde sayısız başarılarına rağmen medeniyetsizlik ve savaşıklık gibi iddialarla suçlanmışlardır. Bu iddiaların çürütülmesi için Türklerin tarih sahnesinde aldığı yeri hakkıyla tespit etmek, dünya milletleri içindeki yeri ve insanlığa olan katkılarını değerlendirmek gerekir. Bu amaçlarla doğan Türk Tarih Tezi; Çin tarihlerinden Asya içlerine, İslam medeniyeti içinde fikirde ve sanattaki Türklerin Atatürk'te uyandırdığı araştırma isteği ve Atatürk'ün düşünce ve his dünyasında büyük yer tutan "...Türk milletinin özünden..." doğmuştur. (Yücel, 1993, s.216)

Türk Tarih Tezi, cumhuriyet nesillerinde yanlışları silen bir hakikat ışığıdır. Türkler tarih boyunca yaşamak için dövüşmüş, bu yolda tüm ihtiyaçlarını gidermek için medeni vasıtalarını kendisi yapmış ve onları başarıyla kullanmışlardır. (Yücel, 1993, s.216)

Milli birlik denilen kavram belli bir zamana özel, statik durucu bir kavram değildir. Milli birlik en eski geçmişlerden bu güne kadar gelen ve bu günden ileri zamanlara atlayacak canlı, hareketli, dinamik bir fikirdir. Yücel'e göre "tarih olmaksızın tarihe bakışta bir kaynaktan çıkmaksızın bu birliği duymaya ve anlamaya imkan yoktur." (Yücel, 1993,s.217)

Üçüncü Türk Tarih Kongresi 15 Kasım 1943 tarihinde bizzat İnönü'nün de katılımıyla Türk Tarih Kurumu başkanı Şemseddin Günaltay tarafından açılmıştır.(TTK, 1948, s.30)

Günaltay açılış konuşmasında “ırkımızın büyüklüğünü aydınlatan tarihimiz, bir bütün olarak ele alınmadıkça ... gerçek benliğimizin bulunamayacağını” söyler. Vazifelerinin Atatürk’ün çizdiği yolda “... Türklükleri unutulan ve inkâr edilmek istenen kavimlerin gerçek hüviyetlerini temellere dayanarak meydana çıkarmak, asırların mirası olan prejojelerin yaptırdığı isnatları, iftiraları çürütmek, haksızlıkları düzeltmek...” olduğunu söyler. (TTK, 1948, s.3)

Üçüncü Türk Tarih Kongresi üç büyük bölüme ayrılmıştır. A bölümünde preistonya, arkeoloji, antropoloji ve eski çağa; B bölümünde orta çağa; C bölümünde de yeni ve yakın çağlara ait tebliğler sunulmuştur. Kongre süresince bölüm ve genel heyet toplantıları düzenlenmiş, bu toplantılarda okunan tebliğler üzerinde ilmi tartışmalar yapılmıştır. (TTK, 1948, s.31)

Türk Tarih Kurumu toprakaltı araştırmalarında, ana kaynakların yayımında, arşiv incelemelerinde kitabetlerin tespitinde, tarihi anıtların açıklanmasında; Atatürk’ün “Biz daima hakikat arayan ve onu bulduğumuza kani oldukça cesaret gösteren insanlar olmalıyız” sözü esas alınır. Üçüncü Türk Tarih Kongresinde Tarih Kurumunun çalışmaları değerlendirilir ve sunulan tebliğler hakkında eleştiriler ve tartışmalar yapılmıştır. Sebepler ve sonuçlar ekseninde tarih konusunda yapılan çalışmalara hız verilerek genel bilgilere ulaşılmıştır. (Yücel, 1993,s.217)

2.4.9. Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu (16 Şubat 1945) :

Türk müzeciliğinin ve eski eserleri sistemli toplama hareketinin ilk habercisi Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşadır. Paşa, 1845’te eline geçirdiği eski eserleri Aya İrini’ de toplar. Türkiye’de asıl müzecilik, Hamdi Bey’e düzene girer. Hamdi Bey’in 1881’den 1925’e kadar geçen yarım asırda topladığı eser sayısı 109.000 iken; 1923’ten 1943’e kadar Cumhuriyet Döneminde toplanan eski eser sayısı 759.000’dir. Bu da Cumhuriyet Döneminde milli varlığımıza ne kadar kıymet verdiğinin bir göstergesidir. (Yücel, 1993, s.265)

Cumhuriyet Döneminde 17.000 eserli Konya Mevlana Türbesi ve Dolmabahçe Sarayı müze olarak açılır. Yaşadığımız topraklarda, bizden önceki devirlerin eserleriyle tarihe ışık tutma ve elde edilen birikimlerle kendi tarihimizi tanıtmaya yoluna gidilir. Bu dönemde yapılan Boğazköy, Alişar, ve Alaca kazıları oldukça başarılı kazılardır. Özellikle Atatürk yaşamının son on yılında eski eserler ve kazılarla yakından ilgilenmiş, tarih tezi üstündeki çalışmalar bu ilgiyi büsbütün artırmıştır. (Yücel, 1993, s. 266)

Cumhuriyet Halk Partisinin Beşinci Büyük Kurultayında müzelerimizi zenginleştirmek için eski eserlerin toplanması ve bu maksatla yapılacak taşıma işine önem verilmesi kararlaştırılır. Ayrıca mahalli, milli ve genel tarih konuları üzerinde yazılar, konferanslar, sergiler düzenlenerek halk kitlelerine bilgiler verilmesi; çevredeki müzelerle irtibata geçilerek eski eserlerin korunması da kurultayda alınan kararlar arasındadır. (Atasoy, 1992, s. 1466)

İnönü, “Türk sanat ve medeniyetinin kıymetli belgeleri olmak itibarıyla memleketin malı ve muhafazaları... olan bu gibi eserlere karşı gösterilecek ihmal ve lakaydiyi hiçbir sebep mazur gösteremez” sözleriyle eski eserler hakkındaki görüşlerini özetlemiştir. Onun döneminde eserlerin özüne ve milli ruhuna dokunulmadan onarılması konusunda bir dizi çalışmalar yapılır. (Yücel, 1993, s. 266) 1944 yılında yurt genelinde doksan Halkevinde tarih ve müze kolu kurulur. Bu kollarda görev yapanlar halkı aydınlatmak için klavuz kitaplar hazırlarlar. (Atasoy, 1992, s. 1466)

1944 yılının temmuz ayında TBMM’ nin kabul ettiği 4624 sayılı kanunla Eski Eserler ve Müze İşleri Maarif Vekilliğine bağlanmıştır. (Yücel, 1993, s. 267)

Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu açılış konuşmasında Yücel, komisyonun öncelikle yapması gereken işi, başta İstanbul olmak üzere tüm yurttaki tarihi ve sanat eserlerinin yerlerini tespit ederek haritalarla göstermek olduğunu açıklar. Bu haritalama işleminden sonra en çok tahrip olmuş eserlerden

başlayarak restorasyon yapıp onlara yeni hayat şartlarına göre yeni görevler verileceğini belirtir.

Yücel'e göre müzeler kendi başına bir okuldur ve öğrencileri medeni vasıflı tüm insanlardır. Müzesiz, tiyatrosuz ve kütüphanesiz bir yerde okul içi kültürün kuvvetli olması düşünülemez. Müzeler tarih öğretmenleri için bir laboratuvar olacağı gibi yüksek öğretim mensuplarına da canlı bir dersane görevi yaparlar. (Yücel, 1993, s. 268)

Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu' nun programı, kültür varlıklarının korunması ve onarılması için hazırlanan önemli bir programdır. 19 Ağustos 1945'te Yücel'in Tefik Fikret anısına açtığı Edebiyat-ı Cedide Müzesi, komisyondan sonra yapılan ilk çalışmalar arasındadır. (Çıkar, 1998, s. 111)

5.4.10. Beden Eğitimi ve Spor Şurası (18 Şubat 1946) :

Beden eğitimi dersinin Türk Eğitim Sisteminde programlara girmesi, Tanzimat yönetiminin Batı eğitim programlarını örnek almasıyla gerçekleşir. Ülkemizde bu ders, ilk defa Galatasaray Sultanisi'nde jimnastik dersleri adıyla eğitim programlarına girmiştir.

Tarihimizde on dokuzuncu asrın son yıllarında başlayan kulüp sporculuğu; bilgi yokluğu, sahasızlık, parasızlık, günah sayılma gibi nedenlerle fazla gelişmez. Meşrutiyet yönetimi, sayısı on beşi geçmeyen kulübün kurulmasına ve çalışmalarına müsaade eder. Dünya savaşı nedeniyle bu kulüplerin çalışmaları durur. O dönemdeki şehitlerin adları kulüplerin duvarlarına yazılır. Yerli azınlık ve işgal kuvvetlerinin takımlarına karşı Türk kulüplerinin yaptıkları karşılaşmalar, işgal altında üzüntülü şehir halkının milli duygu ve heyecanlarına tercüman olmuştur. İsyan ve dayanma hissinden gelen toplum bilinci, sporun İstanbul içinde yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır.

Bağımsızlık mücadelesinin ardından her varımızı büyük iradeyle yeniden kurmaya çalışan Cumhuriyet idaresi, spor işini de ihmal etmez. 1920’de İstanbul’da başlayıp 1923’e kadar kendi imkânlarıyla gelişen Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kurulur.

1936’ da İdman Cemiyetleri İttifakı Cumhuriyet Halk Partisine bağlı (Türk Spor Kurumu) adını alır. Türk Spor Kurumu, ilk spor merkezini Ankara’da kurar ve bütün memlekete spor faaliyetlerinin yaygınlaşması için çalışmalar yapar. Sonunda 3530 sayılı ve 1938 tarihli Kanun’la beden eğitimi ve spor işleri, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğünün kurulmasıyla devletleştirilir. (Atabeyoğlu, 1992, 2192- 2194) Selim Sırrı TARCAN’ın teşebbüsü ve bakanlığın ilgisiyle 1927’de Beden Terbiyesi öğretmeni yetiştirme çabaları, 1933’te Gazi Terbiye Enstitüsü içinde açılan beden eğitimi şubesiyle ileri bir organa kavuşur.

Yücel Döneminde 18- 24 Şubat 1946 tarihleri arasında toplanan Beden Eğitimi ve Spor Şurası’na; beden eğitimi ve sporda ana prensipleri gözden geçirmek, eksiklikleri belirlemek ve yeni bir program hazırlamak için; doktorlar, eğitimciler, sosyologlar, subaylar, dernek başkanları, mimarlar, spor yazarları ve gazeteciler katılırlar. (Yücel, 1993, s. 311)

Şurada incelenen konular şunlardır:

- 1) Öğretici ve idareci kadro, saha tesis ve malzeme sorunları
- 2) Beden eğitimi ve sporla ilgili mevzuat, teşkilat, tatbikat, kontrol ve mükellefiyet meseleleri
- 3) İzcilik
- 4) Okulda, orduda ve kulüpte beden eğitimi ve spor meseleleri
- 5) Sporda moral meseleleri (profesyonellik, amatörlük, spor adaleti)

(Çıkar, 1998, s. 108)

Yücel Beden Eğitimi ve Spor Şurası kapanış konuşmasında; beden eğitimi ve spor işinin memleketimizin ve milletimizin ana davalarından biri olduğunu, devletin

bu konuda düzenleyici bir rolü olması nedeniyle toplanan şuranın başarılı geçtiğini belirterek çalışmalara son vermiştir. (Yücel, 1993, s. 315)

III. HASAN ALİ YÜCEL DÖNEMİNDE RESMİ (GENEL) LİSELERDE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ

1.Hasan Ali Yücel Döneminde Liseler

1.1. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı Dönemine Kadar Liselerin Tarihi Gelişimi:

Osmanlı'da 1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'ne kadar orta öğretim okullarını medreseler oluşturur. Bu okullar kendine özgü yapısı, okuma yazma bilmeyenleri dahi bünyesine alması, Arapça ve Farsça'yı öğretim dili olarak kullanması nedeniyle tam bir orta öğretim kurumu sayılamaz. (Başaran, 2006, s. 106)

Medreseler uzun yıllar Osmanlı'nın İlmiye sınıfını, Kalemîye sınıfını, Mülkiye sınıfını yetiştiren okullardır. Yedinci ve on üçüncü yüzyıllar arasında dini eğitimin yanında doğa ve fen konularına da yer veren bu okullar; Osmanlı'nın düzenlemeleriyle kuruluş ve yükselme devrinde ilim ocağı vazifesi görmüş fakat Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde, değişen ve özelliklerini kaybeden birçok kurum gibi sadece dini bilgi veren bir yapıya bürünmüştür. (Başaran, 2006, s. 107)

Türk Eğitim Tarihinde, 1869 düzenlemeleriyle idadi ve sultaniler de orta öğretim okulu olarak eğitim sisteminde yerini alır. İdadiler, orta öğretimin ilk

kademesi olarak düşünülür ve sancakların merkezinde açılması kararlaştırılır. Genel Eğitim Tüzüğü (Maarifi Umumiye Nizamnamesi)'nden sonra İstanbul'da (1873) ve Mora'da (1875) olmak üzere ancak iki idadi açılmıştır. 1880'lerden sonra ise rüştiye ile birlikte bazı il merkezlerinde yedi yıllık, bazı büyük ilçe merkezlerinde de beş yıllık idadilerin açılması birbirini takip etmiştir. (Başaran, 2006, s. 108)

II Meşrutiyet Devrinde eğitim alanındaki yeni düzenlemelerde, orta öğretim alanındaki yedi yıllık idadilerin lise şeklinde yapılandırılması kararlaştırılır. Yeni programa göre rüştiyeler kaldırılacak; altı yıllık idadilerin ilk yıllarında hazırlatıcı temel dersler verilip sonraki yıllarda öğrenciler umumi ziraat, ticaret ve sanat kollarına ayrılacaktır. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle idadilerde mesleğe yönelik kollar sayılı yerlerde açılmış, bu okullar Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar eğitim sistemimizin ortaöğretim basamağını oluşturmuşlardır. (Unat, 1964, s. 46) 1924 yılında, lisenin birinci evresi olan idadilerin adı orta mektep olmuştur. (Başaran, 2006, s. 108)

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü)'nde, il merkezlerine üç yıllık sultanilerin açılması kararı alınır. Sultanilerin rüştiye üzerine altı yıllık eğitim veren ilk üç kademesinin kısm-ı âdi, sonraki üç yıllık kademesinin ise kısm-ı âlî olarak adlandırılması kararlaştırılır. İkinci kısımda eğitim tarihimizde ilk defa fen ve edebiyat şubeleri açılarak alan-bölüm ayrımı yapılması düşünülür. Sultaniler İkinci Meşrutiyete kadar Girit haricinde hiçbir yerde açılmaz. İkinci Meşrutiyetten 1923'e kadar tüm yurttan dörtü yatılı yirmi bir sultani mevcuttur.(Başaran, 2006, s. 109)

Meşrutiyet Devrinde, kızlara, erkeklere denk bir orta öğretim sağlamak için 1911 yılında binası yanan Darülmuallimat, Sultanahmet'te İnas İdadisi adıyla yeniden açılır ve 1913-1914 ders yılından itibaren Bezm-i Âlem meclisinde Vâlide sultanisi olarak on yıllık bir lise haline getirilir. Erenköy, Çamlıca ve Kandilli Kız liseleri de bu dönemde kurulmuştur. (Unat, 1964, s. 48)

1 Mart 1922’de Atatürk, TBMM’nin birinci dönem üçüncü toplantı yılını açarken yaptığı konuşmada; orta öğretimin amacının ülkemizin ihtiyaç duyduğu hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek ve öğrencileri yüksek tahsile hazırlamak olduğunu söyler. Ayrıca Atatürk “çocuklarımızın göreceği eğitimin sınırı ne olursa olsun; onlara bağımsızlığımıza, milli benliğimize ve milli geleneklerimize düşman olanlarla mücadele etmek gerektiği öğretilmelidir” diyerek Türk Cumhuriyeti’nde eğitimin amaç ve felsefesini kısaca özetlemiştir. (Cicioğlu, 1982, s. 159)

1923 yılında hükümetin çıkardığı Orta Mektepler Talimatnamesi’yle ödül, ceza, disiplin gibi konular yeniden düzenlenerek “mubassırlık” kaldırılır. Aynı tarihte toplanan I. Heyeti İlmiye sonucunda sultanilerin adı liseye çevrilir. Liseler bir ve iki devreli olarak ikiye ayrılır. Tek devreli liseler ortaokul düzeyinde iken, iki devreli liseler günümüz ortaöğretim kurumları seviyesinde eğitim verirler. I. Heyeti İlmiyeden sonra yirmi üç tam devreli lise açılarak öğrenci sayıları 7146’ya ulaşır.(Cicioğlu, 1982, s. 134)

1924 yılında toplanan İkinci Heyeti İlmiye’de bir evreli liselerin orta mektep haline gelmesi, orta mektep ve liselerin üçer yıllık ayrı ayrı okullar olması kararlaştırılır. Bu kararlar 1 Eylül 1924 tarihinden itibaren tek devreli liseler orta mektep olurken liselerin son sınıfında fen ve edebiyat olarak şube ayrımı yapılmıştır.(Cicioğlu, 1982, s. 134)

Liseler, ortaöğretim üzerine kurulmuş ve yüksek öğretime öğrenci hazırlayan bir kurum konumundadır. 13 Mart 1924 tarihinde çıkan 439 sayılı “Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu’yla da öğretmenlik mesleği çalıştıkları kurumlara göre sınıflandırılarak orta öğretimde görev yapacak öğretmenler belirlenmiştir. (Cicioğlu, 1982, s. 135)

1928 yılında toplanan Üçüncü Heyeti İlmiye’de orta öğretimle ilgili liselerin, öğretmen okullarının, meslek okullarının çoğaltılması ve takviye edilmesinin yanında yatısız okulların karma okullar haline getirilmesi planlanır. 22 Mart 1926 tarihli 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun’un yedinci maddesine göre orta öğretim

okulları liseler, orta mektepler, ilk muallim mektepleri ve köy muallim mektepleri olarak belirtilir. Aynı kanunun yirmi ve yirmi birinci maddeleriyle Milli Eğitim örgütü belirli bölgelere ayrılır. Bir ve birkaç ilden ilden meydana gelen bölgelere “Maarif Mıntıkası” adı verilir. Maarif emirlerinin yönetimi ve denetimindeki bu mıntikalarda her ile bir maarif müdürü, küçük idari bölümlere de maarif memuru tayin edilir. Bu kurulan sistem 1931 yılına kadar devam eder. 26.06. 1931 tarih ve 1834 sayılı kanunla bu uygulama yürürlükten kaldırılır. Maarif Eminlerinin kaldırılmasından sonra orta öğretim okulları Maarif Vekâleti Orta Tedrisat Dairesi’ne bağlanmıştır. (Cicioğlu, 1982, s. 137)

Orta öğretimin amaçları en açık ve geniş şekliyle 1927 yılında yayınlanan “Lise ve Orta Mektep Talimatnamesinde” açıklanır. (Cicioğlu, 1982, s. 159) Bu talimatname, öğretmenlerin Cumhuriyetin hedeflediği eğitimi vermeleri için program ve program dışı tüm fırsatlardan yararlanmalarını ister. Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe, Cumhuriyet ve Yurttaşlık dersleri bu yıllarda önemle üzerinde durulan ve işlenen derslerdir. (Akyüz, 2004,s. 320)

1.2. Hasan Ali Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığı Döneminde Liseler:

Atatürk Döneminde liseler belirli merkezlere toplanmaya çalışılmış, kurumların sayısını çoğaltmak yerine mevcut kapasitelerini artırma yoluna gidilmiştir. Bunda 1928’de Latin harflerinin kabulü ve halkın büyük bir çoğunluğuna okuma-yazma öğretme çalışmalarıyla ilköğretimin ön plana çıkmasının etkisi büyüktür. İnönü Dönemine gelindiğinde ise lise ihtiyacı açık olarak hissedilip CHP’nin Beşinci Kurultayı’nın 1 Haziran 1939 tarihindeki toplantısında, orta öğretim politikası yeniden düzenlenmiştir. Çalışmalar bölge ve çevre ihtiyaçları göz önünde tutularak orta mektep ve liselerin dengeli dağılımını esas almıştır.(Taşdemirci, 1998, s. 75)

CHP'nin her ile bir lise ve her ilçeye bir ortaokul açma hedefiyle 1938 yılında otuz altı olan lise sayısı 1946 yılında elli üçe, yüz on sekiz olan ortaokul sayısı da iki yüz ona yükselir. CHP'nin hedeflerinden biri de programlarda bölgesel şartlara uygun mesleki dersler konulmasıdır. Fakat Yücel Döneminde programlarda böyle bir değişiklik görülmez. (Taşdemirci, 1998, s. 76)

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 14 Temmuz 1943 tarihinde lise müdürlerine yaptığı konuşmada “lise eğitiminin daha yüksek öğretim derecelerine ulaşmak, bazı yetkileri elde etmek için geçirilecek bir eziyet dönemi olmadığını, asıl hedeflere ulaşmak yolunda hayatı kazanmanın esas şartı olduğunu” söyler. İnönü'ye göre lise eğitimi; kültür ve bilgi yönünden yetiştirdiği öğrencileriyle toplumdaki yanlış eğitim anlayışını değiştirip topluma eğitimin önemini hissettirmesiyle etkili olacaktır. Ona göre liseyi bitiren öğrenci gösterilen her dersi birazcık olsun başarmalıdır. Bu da toplumda; eğitimi, kültürü gerek görmeyecek kadar sapık ve sakat düşünceleri silme konusunda önemli bir gelişme olacaktır. (Taşdemirci, 1998, s. 77)

Yücel Birinci Maarif Şurasının açılış konuşmasında, orta öğretim kurumlarına ait sorunların en önemlisini; bu kurumların sayısı ile öğrenci miktarlarını ülkemizin ihtiyacına yönelik olumlu bir şekilde ayarlamak olduğunu belirtir. (Yücel,1993, s. 22) Yücel, liseleri “müsbet ilim zihniyetinin milli kültürün ve milli kültür tekevvünü içinde hümanizma ruhunun hal ve istikbâlini tayin edecek” kurumlar olarak gösterir. Genel kültürü vererek yüksek tahsil için aydın sınıfı yetiştirmekle görevli liselerdeki verimin artmasını, orta öğretimde ana hedef olarak belirler. (Yücel,1993, s. 23)

Gençlerin Hümanizma ruhuna uygun olarak yetişmesinde liseleri araç olarak gören Hasan Ali Yücel, bunu gerçekleştirmek için Yunan ve Latin Klasiklerini Türkçe'ye tercüme ettirmiştir. Yücel, bazı liselere (Ankara Erkek Lisesi, İstanbul Galatasaray Lisesi ve Vefa Erkek Lisesi) 1940-1941 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu'nun 30 Eylül 1940 tarih ve 186 sayılı kararıyla Latince şubesi açtırmıştır.(Taşdemirci, 1998, s. 78-79)

Yücel Döneminde 1940-1941 eğitim öğretim yılında, ülke genelinde gündüzlü eğitim yapan sayısı kırk yedi (47) olan resmi liselerde bin doksan iki (1092) öğretmen görev yapar. Yücel'in bakanlık görevinden ayrıldığı tarihte lise sayısı elli üçe(53)'e, öğretmen sayısı ise bin iki yüz seksen üç (1283)'e çıkar. Bakanlık döneminin sonunda, yabancı ve özel liselerle beraber ülke genelinde toplam seksen üç lise bulunur. (MEB, 1988, s. 103- 104) Bu dönemde; İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle sıkıntılı bütçeyi, halkın yüzde sekseninin okuryazar olmaması nedeniyle başlatılan ilköğretim seferberliğini ve ilköğretime öğretmen yetiştirme çalışmalarını düşündüğümüzde, ortaöğretimde gelinen nokta iyi bir başarıdır.

Yücel döneminde ortaöğretim çatısı altında ortaokullar, resmi liseler, özel liseler, mesleki ve teknik eğitim veren kurumlar bulunmaktadır. Gündüzlü eğitim yapan resmi liselerde öğrencilerin yüksek öğretime hazırlanmasının yanı sıra kültürel ve sosyal yönden de yeterli olması için çalışılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim veren kurumlarda, kazandırılan milli kültür unsurlarının yanı sıra öğrenciyi mesleğinde etkin hale getirme anlayışı vardır. Hasan Ali Yücel Döneminde edebiyat eğitimi incelenirken; eğitim, bilim ve kültür açısından öğrenciyi yetiştiren ve sonrasında el becerileriyle hayata döndürmek yerine, bilim ve kültür alanında tam yeterlilik için yüksek öğretime taşımayı hedefleyen resmi liselerin programlarının incelenmesi yerinde olacaktır.

2. Hasan Ali Yücel Döneminde Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları

2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri

Türk eğitim tarihinde 1065 yılında Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün kurduğu medreselerin önemi büyüktür. Medreselerin İslam dini ve bilimlerini ele alması, Kur'an ve Müslümanlık üzerine yazılmış kitapların Arapça olması, bu kurumlarda derslerin Arapça ve Farsça ağırlıklı işlenmesine neden olmuştur. Özellikle son

dönemlerinde, medreseler için Türkçe ders kitapları hazırlanmış ve bu okullarda öğretim dili Türkçe olmuştur.

1909 yılında medrese programlarında “fünun-u hazırâ” dersleri konmuş, “Osmanlı sarfı, nahiv ve belâgat, yazı, imla ve kitâbet” adıyla Türkçe dersleri de yer almıştır. 1923’te Ankara’da Şer’iye Vekâletinin yaptığı programa Türk edebiyatı da eklenmiştir.(Göğüş, 1978, s. 40)

Medreselerin yanında Fatih Sultan Mehmet Tarafından 1455 yılında açılan Enderun Okullarının da eğitim tarihimize önemi büyüktür. Enderun Mektebi (1455-1909); savaşlarda esir edilen ailelerin çocukları ile Türk ve Müslüman olmayan tebaadan seçilen, yaşları sekiz ve yirmi civarındaki gençleri; Türkçe, İslamiyet, Türk töresi, askerlik, görgü kuralları, beden eğitimi, müzik ve resim gibi konularda eğiten okullardır. Enderun’da Türkçe, Arapça, Farsça, Edebiyat, Tarih, Matematik, Kur’an, Hadis ve Tefsir dersleri okutulmuştur. (Karakuş, 1996, s. 79)

Medreseye gidemeyen çocuklar için Fatih Sultan Mehmet Sübyan Mekteplerinin açılmasını istemiştir. Okul programındaki dersler elifba, Kur’an, ilm-i hâl, tecvid, hat, Türkçe, Türkçe ahlâk risaleleridir. (Karakuş, 1996, s. 80)

III. Selim döneminde açılan Hendeshâne, Mühendishâne, Tıphâne-i Amire, Mekteb-i Harbiye gibi okulların amacı Batı’nın bilim ve tekniğini memleketimize getirmektir. Öğrencilerin “Türkçe bir kitabı okuyup anlamaması”nın tespiti üzerine II. Mahmut’un 5 Şubat 1839 tarihli Meclis-i Umûr-i Nâfia lâyihasıyla sıbyan okulları ikiye ayrılır. Birinci döneminde okuma-yazma ve Kur’an öğretilen bu okulların sınıf-ı sâni olarak adlandırılan ikinci döneminde “Türkçe inşa, el yazısı, Türkçe sarf ve nahiv, lûgat” öğretilmesi kararlaştırılır. II Mahmut zamanında ise Sıbyan mekteplerinin ikinci kademesi rüştiye olarak adlandırılır. (Göğüş, 1978, s. 41)

1839’da açılan ilk rüştiyeyi, Mekteb-i Maarifi Adliye ve aynı yıl açılan Ulûm-u Edebiye izler. Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Tıbbiyeye öğrenci yetiştirmek maksadıyla açılan idâdilerin programında; Türkçe Kitâbet ve İnşâ, Kavânîn-i

Osmaniye, Kırâat ve Kitâbet-i Türkî dersleri bulunur. 1869 Nizâm-nâmesi, idâdileri rüştiyelere dayamış ve öğrenim süresini üç yıl olarak belirlemiştir. (Karakuş, 1996, s. 81)

1868’de ilki Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi) adıyla açılan orta öğretimin en üst basamağını oluşturan sultanîler eğitim dünyamıza girer. Türk dili ve edebiyatı öğretimi için 1869 Nizamnamesine göre rüştiyelerde Lisan-ı Osmanî Kavâidi, İmlâ ve İnşa, Muntehâbat-ı Edebiye dersleri konulmuştur. İdâdilerde Mükemmel Türkçe Kitâbet ve İnşa dersleri yer alır. İkinci Meşrutiyetin ilanı ile beraber Türkçülük akımının etkisiyle 1909- 1910 yılında ilk defa edebiyat tarihi dersleri eğitim programlarımıza girmiştir. (Karakuş, 1996, s. 81)

2.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarından Hasan Ali Yücel Dönemine Kadar Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından liseler iki devre halinde düzenlenirken 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanun’u ile orta mektep, lise, muallim mektepleri programlarının eksik yönlerinin yeniden ele alınarak değerlendirilmesi sonucu, “içtimaiyat” dersi programlarda yer almaya başlar. Bu dönemde, ders çizelgeleri hazırlanırken; laiklik, çağdaşlaşma, müspet ilimler ve ulusal bütünlük esas alınmıştır. (Varış, 1988, s. 54)

Eğitim programları, eğitim faaliyetlerine yön vererek eğitimin aynı basamağında, aynı amaçlar çerçevesinde, aynı yönde yapılmasını - eğitimde birliği – sağlar; eğitimde verimi artırarak öğretmenlere de rehberlik eder. (Büyükkaragöz, 1997, s.3)

Ülkemizde eğitimde program anlayışı ve program geliştirme konusunda sistematik ve bilimsel araştırmalar gelişmiş ülkelere göre oldukça geç başlamıştır. Yücel Dönemini içine alan ve 1960 yılına kadar olan dönemde eğitim sistemimizde müfredat programları vardır. Müfredat programları, “eğitim kurumlarında okutulan derslerin isimleri, konuları, hangi sınıflarda öğretim ve öğrenme faaliyetlerinin

olduğunu, haftalık ders saatlerini belirten listeler” olarak tanımlanabilir. Müfredat programı Türk eğitim sisteminde merkezi yönetim tarafından belirlenerek eğitim kurumlarına gönderilir. Öğretmenlerin görevi ise bu programı aynen uygulamaktır.(Karakaya, 2004, s. 27)

Müfredatlar eğitim ve öğretim için amaçlar, ilkeler, metot ve tekniklerin belirtilmediği; öğretmenin okutacağı konuların en ince ayrıntısına kadar teker teker sıralandığı programlardır. Öğretmenin yeni konuları ele almasına izin vermeyen kalıplaşmış yapıları vardır. (Büyükkaragöz, 1997, s. 2-3)

Eğitim sisteminin merkeziyetçi bir yapıda olması nedeniyle ders listelerinin merkez örgütü tarafından belirlenmesi doğaldır. Fakat “eğitim amaçlarının, muhteva çabalarının, öğretim süreçlerinin, geliştirilen yöntem ve tekniklerinin objektif bir araştırma yaklaşımı ile ele alınmasına ilişkin teorik ve uygulamalı çalışmalar...” atmışlı yıllara kadar görünmez. Programlar atmışlı yıllara kadar sadece kabuk değiştirmiştir. Bu değişimler merkez örgütün “...araştırma yoksunu kurullarının verdiği kararlarla...” gerçekleşir. (Varış, 1988, s. 46)

Cumhuriyetin kurulmasının ardından tüm eğitim kurumları ve programları yeniden düzenlenmiştir. Cumhuriyetten sonra toplanan Heyet-i İlmiye toplantılarında eğitimciler, Türk dili ve Türk edebiyatını birlikte değerlendirmişlerdir. Bu derslerin ilkokuldan üniversiteye kadar isimlerinde farklılık olsa da özünde aynı şeylerden bahseden bir bütün olduğunu belirtmişlerdir. Türk dili ve edebiyatı programları ile ilgili tartışma ve eleştiriler; edebiyat tarihi, edebiyat tarihinde divan edebiyatı ve gramer derslerinin okutulup okutulmaması, Batı edebiyatından kimlerin ele alınacağı, Türkçe eğitimin ilkokuldan itibaren ele alınıp alınmaması konularında yapılmıştır. (Demir, 1997, s. 287)

Dil ve edebiyat eğitimi, farklı zamana göre değişik isimler alan derslerle yapılmıştır: Bu dersler 1924-1929 yılları arası Türkçe Edebiyat, 1929-1931 yılları arası Türkçe (Kıraat, Tahrir, Edebiyat Tarihi), 1931- 1949 yıllarında ise Edebiyattır.(Karakuş, 1996, s.83)

Orta ğretim kurumlarında ilk program 1924 yılında hazırlanmıştır. Bu programları 1927, 1929, 1930, 1931, 1934, 1935, 1938 ve 1949 programları izler. Yücel’in bakanlığı döneminde (1939-1946) 1938 programı uygulanmış; 1945 eğitim ğretim yılında hazırlanan Türkçe Metinler kitabının içeriğı de aynı yıl program olarak kabul edilmiştir. Çalışmamızda edebiyat programlarının Yücel dönemine kadar gelişmeleri gösterilecek, bu dönem programları ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.1. 1924 Müfredat Programı ve Özellikleri:

1924 yılında toplanan İkinci Heyet-i İlmiye’de orta ğretim için bir program hazırlanmıştır. Programın Türkçe bölümü Fuad Köprülü, Ali Canip Yöntem ve Süleyman Şevket Tanlı’ nın eseridir. “Lise Müfredat Programlarının Esbâb-ı Mucibe Lâyihası” adlı kitapçıkta bu programın ilkeleri yayınlanmıştır. (Karakuş, 1996, s.83)

İkinci Heyet-i İlmiye’de liselerin eğitim süresi üç yıl olarak düşünölüp son sınıfta fen ve edebiyat olarak şube ayırımına gidilmesi kararlaştırılır. 1924 programında; lise birinci sınıflarda işlenecek edebiyat tarihi derslerine zemin oluşturmaları için tür ve şekil bilgisine, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise edebiyat tarihi derslerine ağırlık verilmiştir. Lise son sınıfta yapılan edebiyat ve fen ayırımından sonra edebiyat şubelerine metin çalışmaları için ayrıca iki ders daha ilave edilmiştir.(Karakuş, 1996, s.84)

1924 Edebiyat programında; lise ikinci sınıfta Türk edebiyatının başlangıcından onuncu yüzyıla kadar olan dönemin, üçüncü sınıfta da divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatı dönemlerinin işleneceğı belirtilmiştir. (Karakuş, 1996, s.85)

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk müfredat programı olan 1924 programıyla derslerin içeriğı ve sınıflara göre dağılımını gösterilmiş; dersin nasıl işleneceğı

konusuna açıklık getirmiştir. Bu program, öğrencilerin Batı edebiyatıyla tanışması için bazı çalışmalara yer vermiştir.

1924 lise müfredat programı, edebiyat tarihine ve divan edebiyatına ağırlık verdiği belirtilerek programın hazırlayıcısı Ali Canip Yöntem tarafından eleştirilir. Komisyon çalışmalarının arasına bayram tatili girmesiyle Fuad Köprülü tarafından hazırlanan lise iki ve üçüncü sınıf programları, programın diğer hazırlayıcıları tarafından yetersiz bulunmuştur. 1924 programında Arap ve Acem edebiyatları içinde Batı edebiyatına yeterince yer verilmemesi eleştirilerin ana nedenini oluşturur.(Demir, 1997, s. 299)

1924 programı, Milli edebiyat anlayışı içinde Türk boylarının edebiyatlarını da programa alır. Azerbaycan, Kırım, Kazan, Türkistan sahalarında Türk dili ve edebiyatının gelişimi ve olgunlaşması gibi 1990'lı yıllarda programlarımızda görebileceğimiz konular, 1924 yılında hazırlanan programda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Demir, 1997, s. 299)

Türk boylarının müfredata girmesinde; Ziya Gökalp'in Türklerin değişik devletler altında, farklı coğrafyalarda yaşasalar bile Türk kültürünün bir bütün olduğu görüşü etkili olmuştur. Ali Canip Bey, Türk edebiyat tarihinin yazılmış olmaması ve bu dersleri okutacak öğretmenlerin bulunamayacağı bahanesiyle programın bu yönünü eleştirmiştir. (Demir, 1997, s. 301)

1924 programının tartışılan ve eleştirilen yönleri şunlardır:

- 1- Türk Edebiyatının bütün dönemlerini kapsamaması ve ayrıntılı olması
- 2- Divan Edebiyatına çok yer verilmiş olması
- 3- Batı Edebiyatına yer verilmemiş olması
- 4- Derslerin metne dayalı işlenmesi konusunda mecburiyet getirmesi
- 5- Yeni Türk devletinin tanıtılması demokratikleşme ve modernleşmeyle ilgili hedeflere ulaştırmakta yetersiz oluşu
- 6-Fuat Köprülü'nün Edebiyat Tarihi etütlerinin doğruluğunu kesinleşmiş bilgi gibi sunulmuş olması.
- 7- Köktürkçe, Uygurca gibi özel ihtisas gerektiren konuları ihtiva etmesi

(Demir, 1997, s. 303)

1924 programının eleştirilen yönleri, 1927 programının hazırlanma nedenlerini oluşturur. Yücel'in verdiği bilgilere göre ise 1924 müfredat programı orta öğretim tipini kabul etmiş Belçika müfredatları esasına göre düzenlenmiştir. “Müfredatın içeriği ve kitaplar ise Fransız numunesindedir.” (Yücel, 1994, s.184)

2.2.2. 1927 Müfredat Programı ve Özellikleri:

1924 programı; Cumhuriyet öncesi dönemdeki programlardan bir farkı olmadığı, eksiklerinin olduğu belirtilip bakanlık müfettişleri ve edebiyat öğretmenlerinin teklifleri sonucunda değiştirilerek 1927 müfredat programı hazırlanmıştır. (Dursunoğlu, 2006, s. 230) 1927 programı, 1340 (1924) tarihli “Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl” adıyla yayınlanmıştır. 1924 programının orta mektepler ile ilgili bölümü aynı kalmakla birlikte liselerin edebiyat programı değişmiştir.

1924 programı, liselerin birinci sınıfında yazılı anlatım çalışmalarına yer vermemiştir. Bu program, edebiyat tarihi ağırlıklıdır ve derslerin metne dayalı işlenmesine imkân vermeyen “okumaya dayalı” bir programdır. (Demir, 1997, s. 305) 1927 programında bu eksiklikler giderilerek haftalık üç saatlik dersin bir saati yazmaya ve iki saati de okumaya ayrılmıştır. Lise ikinci sınıfta haftada bir saat edebiyat tarihi, bir saat açıklamalı okuma ve bir saat de yazılı anlatım çalışmaları yapılmasına; altıncı sınıfta da aynen devam edilmesine karar kılınmıştır. (Karakuş, 1996, s.85) 1924 programında, altıncı sınıflarda fen ve edebiyat ders sayısı haftalık iki saat iken; 1927 programında üç saate çıkarılması da bu programının başlıca yeniliklerindendir. (Demir, 1997, s.306)

1927 programının 1924 programından farklarını sayarsak :

- 1.Divan Edebiyatı iyice azaltılmıştır.
- 2.Derslerin metne dayalı olarak işlenmesi öngörülmüştür.
- 3.Batı Edebiyatının önemli simalarına yer verilmiştir.

(Demir, 1997, 308)

1927 programında, lise ikinci sınıfların edebiyat tarihi dersleri, başlangıcından onuncu asra kadar edebiyatımızın Türk memleketlerinde ayrı ayrı kolları ve görünümleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Programın okuma derslerinde, Türk edebiyatının belirli dönemlerine ait eğitici-öğretici eserlerle Batı edebiyatından, özellikle bizde gelişmemiş ve denenmemiş tarz ve türlere ait, zengin örneklerin öğrencilere tanıtılması planlanır. Programın yazma derslerinde ise değerlendirme ve özetlemeye dayalı kompozisyon çalışmaları hazırlanmıştır. (Demir, 1997, s. 309)

1927 programında lise son sınıfta haftalık edebiyat dersleri; fen şubesinde edebiyat şubeleriyle ortak üç saat, edebiyat şubesinde ise ilave iki saat daha eklenerek beş saat olarak işlenmiştir. (Demir, 1997, s. 310)

1927 Programında, lise son sınıf edebiyat tarihi derslerinde onuncu asırdan itibaren Milli Edebiyat ve Cumhuriyet Devrine kadar olan bölüm bütünüyle ele alınmıştır. Okuma derslerinde ikinci sınıfın devamı olarak Milli edebiyatımızdan ve yabancı edebiyatlardan belirli tarz ve türlere göre seçilen parçalar işlenmiştir. Edebiyat şubelerine, aldıkları iki saatlik ilave derslerde Batı'daki edebi akımların örneklerini oluşturan eserlerle kendi türünün tipik örneği olan eserlere dayalı incelemeler yaptırılmıştır. (Demir, 1997, s. 310)

1924 programı; 1927 programındaki öğrencilerin okuduğu eserleri tahlil etmesi, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla yazabilmesi ve Batı klasikleriyle tanışması gibi amaçlardan yoksundur. Batı klasikleri olarak Reşat Nuri'nin tercüme ettiği dört ciltlik Fransız Edebiyatı Antolojisi ve Cihan Edebiyatından Numuneler adlı küçük kitaplardan oluşan otuza yakın eser bakanlık tarafından yayınlanır. (Yücel, 1994, s. 185) Ayrıca bakanlık lise iki ve III. sınıf müfredatına uygun Türk Edebiyatı Tarihi, Antoloji ve yerli yabancı eserlere ait broşürler hazırlamıştır. (Kantemir, 1976, s. 8)

1927 programı; ders saatlerinin hangi dersler için kullanılacağını ayrıntılı olarak belirtilmesi, lise son sınıf fen şubesinde edebiyat ders sayısının bir saat artarak üç saate çıkması, Batı edebiyatı örnekleriyle öğrencileri yeni kültür dünyasının

kapılarını açması, öğrencileri sadece okuyan değil, okuduğunu rahatlıkla yazılı olarak ifade edebilen kişiler olarak yetiştirmeyi amaçlaması yönüyle 1924 programından farklıdır.

2.2.3. 1929 Müfredat Programı ve Özellikleri:

Dil heyetinin çalışmaları sonucu, dilimizdeki seslerin karşılığı olarak Latin harfleriyle yirmi dokuz harfli bir alfabe oluşturulur. Yeni Türk alfabesinin 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmesiyle eğitim tarihimizde yeni bir çıkış açılır. (Dursunoğlu, 2006, s.231) Maarif Vekâleti; öncelikle Türkçe derslerinin, daha sonraları bir ve ikinci sınıflardaki eğitim faaliyetlerinin, en sonunda da bütün derslerin yeni harflerle yapılması emrini vermiştir. (Karakuş, 1996, s. 88)

Atatürk'ün sosyal hedefleri, Türk halkının kültür bakımından çağdaş bir millet haline gelmesi için en önemli kararlar ve uygulamalarla dolu bir program olarak karşımıza çıkar. Bu konular üzerine bir konuşmasında Zeynep Korkmaz, dil ve harf inkılâbının önemini şöyle özetlemiştir:

“...Harf inkılâbı da millî değerlere bağlı bir çağdaşlaşmanın ifadesidir. Ayrıca, sosyal ve kültürel alandaki öteki yeniliklere de temel oluşturan bir özellik taşımaktadır. Türk toplumunun kendi diline, kendi tarihine sahip çıkabilmesi, eğitim birliğine ve milli bir eğilim sistemine kavuşabilmesi, okuyup yazma öğrenmenin kolaylaştırılması ve kültür alanındaki gelişmelerde gerekli hamlelerin yapılabilmesi, her şeyden önce Türk ulusunun kendi dilinin özelliklerine uygun, kolay öğrenilir bir alfabe sistemine sahip olması ile gerçekleştirilebilirdi.”

(Dursunoğlu, 2006, s. 232)

Yeni Türk harflerinin kabul edilmesinin ardından, uygulamadaki 1927 programı farklı yönlerden eleştirilir. Batı edebiyatına yer verilerek divan edebiyatının programdan çıkarılması, edebiyat tarihinin Tanzimatla başlatılması, Milli Edebiyat

ve Cumhuriyet Dönemi edebiyatından örnekler alınarak cumhuriyet ruhunun ve çağdaş düşüncenin gençlere öğretilmesi devrin ortak görüşü haline gelir.(Demir, 1997, s. 329)

Harf İnkılâbı'yla ders kitaplarının yeni harflerle basılması gündeme gelir. Bu sorunun bir an önce halledilmesi için Maarif Vekâleti, özel matbaaları da görevlendirir. Ders kitabı geciken derslerde öğretmenler, öğrencilere not tutturarak ders işlemeye devam etmişlerdir. Arapça ve Farsça dersleri harf inkılâbıyla beraber programlardan çıkarılmıştır. (Karakuş, 1996, s. 88)

1928 Harf İnkılâbı'ndan sonra Türkçe ve edebiyat dersleri için yeni bir programa ihtiyaç duyulur. Milli Tâlim Terbiye Heyeti azalarından İhsan Bey'in başkanlığında toplanan komisyonda Müfettiş Ali Canip Bey, Müfettiş Hasan Ali Bey ve Dil Heyeti Azası Reşat Nuri Bey görev alır. Komisyonun hazırladığı program 13.10.1929 tarihinde kabul edilmiştir. (Demir, 1997, 327)

1929 programının “Esbâb-ı Mucibesinde”; edebiyat programlarının yeniden düzenlemesinin nedenleri; eski edebiyatın dil yönüyle hayatını kaybederek öğrencilerin ilgisini çekmeyecek kadar fosilleşmesi, harf inkılâbının etkisiyle Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması şeklinde sıralanır. 1929 programında edebiyat dersinin asıl amacı, milli ve medeni hayatın belirgin yönlerine akseden eserlerle öğrencide fikir ve his dünyası oluşturmaktır. Bu amaca ulaşmak için eski edebiyata daha sınırlı bir yer verildiği programın gerekçelerinde önemle belirtilir. (Yücel, 1994, s. 186)

Eski edebiyata, 1924 ve 1927 programlarının haftalık ders dağılımında daha fazla zaman ayrılırken 1929 programında bu süre kısıtlanmıştır. 1929 programında, eski edebiyat dersleri, bir senelik zaman diliminde haftada sadece bir saat işlenmiştir. Bu derslerde öğrencinin geçmişteki edebi değerlerimize teması ve bu derslerin fikri hayatımızda ne gibi tepkiler, yansımalar oluşturduğunun kavraması amaçlanmıştır.

1929 programı düzenlenirken önemle üzerinde durulan ayrıntılardan biri de yabancı edebiyatların şaheserlerinin öğrencilere tanıtılması konusu olmuştur. “Bununla gençlerin yaşadıkları hayatı duyurmak kadar yaşamak arzusunu hissetmeleri ve gerekli olan ideal hayata onları temas ettirmek...” hedeflenir. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere broşürler yayınlanır. Yabancı dillerden gelme kelimeleri kapsayan bir dil lûgatına ihtiyaç duyulduğu belirtilir. (Yücel, 1994, s. 187)

1929 Programı Türkçe ve edebiyat gibi bir ayrımı reddederek “lise son sınıftaki edebiyat dersiyle, orta mektebin ilk sınıfındaki Türkçe dersi mahiyet bakımından aynı şeydir” düşüncesiyle Türkçe Programı ismiyle yayınlanmıştır. (Yücel, 1994, s. 187) Bu programa göre dersler Tahrir, Kıraat, Gramer, Edebi Tetkikler ve Edebiyat Tarihi şeklinde düzenlenmiştir. Divan edebiyatı konuları azaltılmış, Batı edebiyatı konuları artırılmıştır. (Karakuş, 1996, s.89)

Programın içeriği incelendiğinde lise bir ve ikinci sınıflarda okunacak olan Edebiyat dersleri konularında bir değişiklik yapılmamıştır. Fakat lise üçüncü sınıfın programında XVI. Asırdan Tanzimat’a kadar geçen dönemi kapsayan Edebiyat Tarihi kaldırılmıştır. Edebiyat Tarihi konuları, derslerde Tanzimat Edebiyatıyla başlatılmıştır. (Demir, 1997, s. 327-328)

1929 programının hazırlayıcılarından olan Yücel, Hayat dergisindeki yazısında, yüzümüzü çevirdiğimiz Batı medeniyetine atıfta bulunarak medeniyeti bir duyuş ve düşünüş sistemi olarak tanıtmıştır. Yücel, bu duyuş ve düşünüşün işlendiği en güzel örnekler olan sanat eserlerinden faydalanılarak orta öğretim edebiyat derslerinde, öğrencilere olumlu his ve düşünce dünyası kurmamız gerektiğini söyler. Batı edebiyatının programlara girmesiyle aynı dergide yayınlanan başka bir yazısında, “gençliğimizin uyum zorunluluğu olduğu Batı hayatına, o hayatın ifadesi olan Batı kültürünü sindirme yoluyla dahil olacaktır” diyerek; bu kültürünün benimsenmesi hususunda edebiyat derslerin önemine dikkat çekmiştir. (Demir, 1997, s. 330)

Türkçe (edebiyat) dersinin işlenişi hakkında bilgiler verilmesi, derslerin ilke ve amaçlarının ilk dafa belirtilmesi; 1929 programını, 1924 ve 1927 programlarından ayıran belirgin pedagojik farklılıklardır. 1929 programında, Türkçe (edebiyat) dersinin ilke ve amaçları doğrultusunda; öğrencilere düşünme alışkanlığının kazandırılması, onların konuşma yazma yeteneklerinin geliştirilmesi, onlara Türkçenin öğretiminin önemi ve sessiz okuma alışkanlığının kazandırılması amaçlanmıştır. 1929 programının uygulanmasını ve önemini kavratmak için 2- 26 Ağustos 1930'da, Ankara'da Türkçe-Edebiyat Tedrisatı Kongresi toplanmıştır.(Demir, 1997, s. 331)

Bu programda Türkçe dersinin amaçları şunlardır:

1. Öğrenciyi, meramını ağızdan ifadeye alıştırmak,
2. Öğrenciyi, yazı ile meramını ifadeye alıştırmak,
3. Değerli kitaplarla temas ettirmek ve onları okurken, düşündürmeğe ve zevkini tatmağa alıştırmak,
4. Kültürel amaç olarak öğrenciye yeni ve daha yüksek zevk menbaaları vermek; meslekî amaç olarak öğrencinin ilerde gireceği herhangi işte azami başarı kazanmasına yardım etmek; millî, içtimai ve ahlâki amaç olarak öğrenciye asil idealler, millî, vatani ve kahramanca duygular telkin etmek; onu, içtimai ve millî hayatta daha faal bir fert olmak üzere yetiştirmektir.

(Kantemir, 1976, s. 10)

1929 programına göre Türkçe dersi; ilim dersi değil, bir sanat dersidir. Bu nedenle programda, öğrenciye bu dersin kuru bilgiler yerine idealler, tavırlar, beceriler kazandırması gerektiği belirtilir. Programda Türkçe derslerinde yazılı ve sözlü etkinliklerin birbiriyle aynı çizgide yürütülmesi gerektiği; derslerin gramer, tahrir, kıraat gibi bölümlere ayrılrsa da bir bütün olduğu vurgulanmıştır. Programa göre Türkçe (edebiyat) eğitiminin amaçlarına ulaşmasında, diğer branş öğretmenleri, öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatımlarına dikkat ederek Türkçe öğretmenlerine yardımcı olmalıdır. (Kantemir, 1976, s.11)

1929 Programıyla Türkçe adı altında bir bütün olarak görülen Türkçe ve edebiyat derslerinin amaçları ilk kez tespit edilmiş, 1950'lere kadar bu amaçlar değiştirilmeden program kitapçıklarına alınmıştır.(Demir, 1997, s. 327) Programda

metod ve ilkeler ayrı ayrı gösterilmiş; dersin amaçları çerçevesinde belirlenmiştir. (Karakuş, 1996, s.89) Programda edebiyat dersinin amaçları, dersin işlenişinde takip edilecek yolları ve dersin kapsamı bütün olarak şunlardır:

- 1.Edebiyat dersleri öğrencinin hayal gücünü genişletmeli, heyecanını artırmalı ve derinleştirmelidir.
- 2.Edebî eserlerin tetkiki öğrencide büyük şahsiyetlere karşı bir hayranlık uyandırmalıdır.
3. Edebiyat dersleri mütalâa zevkini en yüksek derecede inkişaf ettirmeli, öğrenciyi bir fikrin nasıl ifade edildiğini takdir etme seviyesine çıkarmalıdır.
- 4.Edebiyat dersleri öğrencide fikrî ve manevi gıdalar bulma arzusunu artırmalıdır
5. Öğrenci daha derin his ve daha canlı bir hayal gücü elde etmekle kalmamalı, daha doğru ve daha sağlam tarzda düşünme, okuduklarını hayatta uygulama yeteneği de kazanmalıdır.

Bu amaçlara ulaşmak için okutulacak edebî metinlerin seçilmesinde nelere dikkat edileceği, bu eserlerin hangi özellikleri taşıması gerektiği de açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hususlar dokuz maddeyle tespit edilmiştir.

(Demir, 1997, s. 400-401)

1929 Programında edebi bilgilerin kıraat derslerinde yeri geldikçe verilecek olması, programın önemli yeniliklerinden biridir. Edebiyat tarihi dersleri de lise ikinci sınıfta 1924 ve 1927 programları gibi XV. asrın sonunda kesilmemiş, XIX. asrın ortalarına kadar geçen zamanı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1929 programında, ders kitapları yazan kişilerden kitaplarda incelenen dönem ve edebî şahsiyeti örnekleyen metinler ve bu metinlerin şerh edilmesi istenir. (Demir, 1997, s.402) Programda lise son sınıf edebiyat tarihi derslerinde milli edebiyata ağırlık verilmiştir. (Demir, 1997, s. 403)

Okumaya verilen önem, öğrencilerin okuma alışkanlığını kazanması, okunan eserlerle ilgili yazılar yazılarak özetler çıkarılması, 1929 programının önemle üzerinde durulan konuları ve programın göze çarpan özellikleri arasındadır.(Karakuş, 1996, s.89)

Yücel'in ifadesiyle 1929 programı ile edebiyat programımız baştanbaşa değişmiştir. Ona göre program Batı ve Batı'dan gelen tesirleri esas alan anlayışla hazırlanır ve bu anlayışı doğuran güç ise Harf İnkılâbı ve büyük kurtarıcıdır.(Demir, 1997, s. 330)

2.2.4. 1934 Müfredat Programı ve Özellikleri :

1931 yılında “Orta Mektep Müfredat Programı 1931-1932 Senesi Tadilâtı” olarak yayınlanan programla ortaokul ve liselerde gramer dersleri yeniden düzenlenir. Bu derslerin kaldırılması da gündeme gelmiştir. Diğer konular 1929 programındaki haliyle aynen kabul edilmiştir. (Demir, 1997, s. 346)

1932 yılında toplanan I. Türk Dil Kurultayının amacı, dilimizin zenginliğini araştırıp ortaya çıkarmak ve dilimizin kendi varlığına yönelerek onu değerlendirip güçlendirmektir. Türk Dil Kurumu tarafından yapılan araştırmalar ve incelemelerin amacı, okullarda Türkçe ve Türkçe'nin öğretimi konusunun daha itina ile ele alınarak öğrencilere dilimizi doğru bir şekilde öğretmektir. 1932 yılında bakanlık, Türkçe öğretimini ders dışı faaliyetlerle desteklemek için, okullardan; sınıf ve okul kitaplıklarının kurulmasını, müsamere ve temsillerin düzenlenmesini, öğrencilerde estetik zevk ve okuma hevesi uyandırmak için önlemler alınmasını ister.(Duman, 1992, s. 6)

Türk Dil Kurumunun dilimizi inceleyip kurallarını tespit etme çalışmaları nedeniyle dilbilgisi dersleri, Atatürk tarafından verilen emirle eğitim programlarından kaldırılır. 1936 yılından itibaren dilbilgisi dersleri programlarımızda görülmez. (Duman, 1992, s. 7)

1935 yılında edebiyat programlarını ve kitaplarını incelemek üzere bakanlık bünyesinde iki kurul oluşturulur. Kurulların başında ise Hasan Ali Yücel ve Falih Rıfkı Atay vardır. İki kurul ortak çalışmalarıyla okutulan kitaplardaki konular ve öğrencilerin sorumlulukları üzerine yayınladıkları kılavuzlarında şu kararları alırlar:

1. Aruz vezninin kalıpları işlenmeyecek sadece hakkında genel bilgi verilecektir.
2. Söz sanatlarından sadece teşbih ve istiare anlatılacaktır.
3. Genel özellikleri verilen divan edebiyatının önemli şahsiyetleri seçilerek okutulan metinlerin anlamı açıklanacak, kullanılmayan yabancı kelime ve tamlamalardan öğrenci sorumlu tutulmayacaktır.

(Duman, 1982, s.7)

1935 yılında, edebiyat kitapları ve programlarını incelemek üzere toplanan kurulların kılavuzlarında, Türk kültür tarihi ve Garp kültür tarihini tanıtacak olan edebiyat tarihi kitaplarının yanında, yeni edebiyatımızın Batı edebiyatı içinde gelişmesine yarayacak yeni ders kitaplarına ihtiyaç duyulduğu belirtilir. Edebiyat tarihi derslerinde divan edebiyatımızdan herhangi bir şahsiyetin eseri tıpkı Fransız edebiyatından bir eser gibi farklı yöntem ve teknikle anlatılması planlanır. (Yücel, 1994, s. 190) Edebiyat Tarihi Dersleri ile ilgili Ali Canip Yöntem, “Liselerde Edebiyat Tedrisatı” başlıklı makalesinde şunlardan bahsetmiştir:

1. Liseler için sağlam ve sistematik bir edebiyat tarihi yazılmamıştır ve buna şiddetle ve süratle ihtiyaç duyulmaktadır.
2. Edebiyat kitaplarında yalnız birinci derecedeki yazarların ve eserlerin tanıtılması yeterli değildir. Bunun yanı sıra, ikinci hatta üçüncü derecedeki yazarların ve eserlerin tarihsel yönünden önemi göz önüne alınarak tanıtılmalıdır.
3. Edebiyat okutulurken amaç "Hayat manzarası" vermenin endişesini taşımali öğrencinin, gelişme döneminde zevklerini, evren görüşünü ve yaşantıya dönük düşüncelerini geliştirici yönde olmalıdır.

(Kantemir, 1978, s. 16)

1935 yılında toplanan kurulların hazırlamış olduğu kılavuzlar, o güne kadar gelen çerçeve program anlayışını yıkarak metinlerin tespitine kadar önem verilen ayrıntılı bir programa ihtiyaç duyduğumuzu belirtir. 1935- 1936 ders yılı programı

bu kılavuzların esaslarına göre oluşturulur. Bu kılavuzlar daha sonra hazırlanacak programlar için temel oluşturmuş, hazırlayıcılarına program geliştirme konusunda tecrübe edindirmişlerdir. (Demir, 1997, s.357)

1934 yılında eski programların son şekillerinin düzenlenerek yeniden hazırlanan 1934 programının önceki programlardan pek farkı yoktur. 1934 ve 1935 yılında program geliştirme konusunda geleceğe yönelik önemli çalışmalar başlamıştır. (Demir, 1997, s.360) Gramer derslerinin kaldırılması ve ortaokul ve lise derslerinin Türkçe ve Edebiyat olarak ayrı ayrı adlarla verilmesi 1934 programının belirgin farklılıklarıdır. (Karakuş, 1996, s. 90)

2.3. Hasan Ali Yücel Döneminde Türk Dili ve Edebiyatı Müfredat Programları

2.3.1. 1938 Müfredat Programı ve Özellikleri

1938 yılında hazırlanan Edebiyat müfredat programı, dersin önemi ve öğrenciye verilecek ödevlerle ilgili açıklamalar içermesi yönüyle 1934 programından farklıdır. (Karakuş, 1996, s. 92) Programın değişmesinde, 1937 Hükümet programında “...ulusal kültür açısından büyük önemi olan dil ve tarih araştırmalarına ve bunlarla ilgili işlere özellikle önem verileceği...” kararının etkisi büyüktür. Ayrıca ortaokullara ve liselere büyük önem verileceğinin, “Türk kültürünün aynası olan dilimizin en iyi şekilde telaffuzu ve estetik tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınacağı” kararları da müfredat programının değişiminde etkili olmuştur.(Kantemir, 1978, s. 17)

1937 yılında, Birinci Bayar Hükümeti programında; öğretmen yetiştirmeye önem verilmesi, Avrupa’nın tanınmış sanat merkezlerine öğrenci gönderilmesi ve ihtiyacımız olan ilim ve teknik şubeleri için değerli uzmanların getirilmesi şeklinde eğitim alanında önemli kararlar alınmıştır. (Ekinci, 1994, s. 8)

Hasan Ali Yücel Döneminde, zaman zaman yapılan bazı düzenlemelerle 1938 Müfredat Programı kullanılmıştır. Değişim ve gelişim çizgilerini izlediğimiz diğer müfredat programları ışığında, 1938 programının aslı şöyledir:

EDEBİYAT DERSİNDE ELDE EDİLECEK GAYELER

1. Edebiyat dersleri talebenin tahayyüli ve heyecani hayatını genişletmeli, derinleştirmelidir. Edebiyat evvel emirde "Hayat"ın ilhamı ve tefsiridir. O, beşer ruhunun asırdan asra terakki ve inkişafını gösterir. Edebiyat öğretmeni talebelerini okumağa sevk ederken o yolda rehberlik etmelidir ki talebe bu geniş hayatta bizzat kendi hayatlarının tahayyül edilmiş olduğunu görsünler ve bu suretle yavaş yavaş beşerî tabiate vazıf bir surette nüfuz ettikten başka kendi kendilerinde daha derinden ve daha hakiki bir surette anlamağa alışsınlar.
2. Edebiyatın tetkiki talebede büyük şahsiyetlere (ister muharrir, ister edebî eserlerin kahramanları) karşı bir hayranlık uyandırmalıdır. İnsanlar hayran oldukları şeylere doğru gayri meş'ur bir surette ilerler binaenaleyh Edebiyat öğretmeni, talebesinde en doğru ve en güzel olan şeyleri taktir kabiliyetini inkişaf ettirmelidir. Edebiyat dersleri talebe nazarında hayatın yüksek ve değerli ülkülerini yaratacak ve onları bu ülkülere doğru bir hareket takibine sevk eyleyecek malzeme hazırlamalıdır.
3. Edebiyat dersleri okunu zevkini azamî bir derecede inkişaf ettirmelidir. Bunun için edebî eserleri yalnız ifade ettikleri vak'alar ve fikirler itibari ile değil bir san'at eseri olmak üzere tetkik ettirmelidir. Edebiyat öğretmeni, edebî eserlerden talebesini zevk duymasını temin etmek için o eserlerde yalnız ne denildiğine ilgi uyandırmakla kalmamalıdır, bir fikrin nasıl ifade edildiğini takdir etmeye de onları alıştırmalıdır.
4. Talebede okuma zevkinin itiyad hâline gelmesi için Edebiyat dersleri öyle verilmelidir ki mevzular talebenin zihninde geniş bir ilgi ile canlansın ve hayatta kendi inkişafı, kendi zevkleri için fikri ve manevi gıdalar bulmak kabiliyeti ve arzusu onlarda artsın.
5. Edebiyatın saydığımız gayelerini tahakkuk ettirmek için edebiyat öğretmeni talebesinin fikri melekelerini meş'ur bir tarzda inkişaf ettirmeye çalışmalıdır. Talebe, daha derin duymaya, daha canlı tahayyül etmeye, daha doğru ve daha sağlam bir tarzda düşünmeye ve edebî eserleri yalnız doğru tefsir etmeye değil, aynı zamanda salim ve makul bir tarzda hayatına tatbik etmeyede sevk olunmalıdır.

Bu Gayeleri Elde Etmek İçin Seçilecek Edebî Eserleri Severken Takip Edilmesi
Lâzım

Gelen Esaslar:

1. Talebeye okutulacak ve tetkik ettirilecek edebî eserler talebenin ilgisini celp edecek bir mahiyeti haiz olmalıdır. Bir esere karşı ilgi duymadan ondan zevk alamaz. Zevk alınmadan da faydalı bir netice elde edilemez. Talebenin ilgisini celbetmeyeceği anlaşılan edebî eserler, tetkik mevzuu olmamalıdır.
2. Talebeye okuma kitabı olarak ayrıca tahsis olunacak edebî eserler müstesna olmak üzere derste tetkik ettirilecek eserler, talebenin zevk seviyesinden biraz yüksek olmalıdır. Aksi takdirde onların zevk mikyası yükseltilmemiş olur. Öğretmenin vazifesi, talebede mevrut olan fakat tebarüz etmemiş bulunan ilgileri keşfetmek ve onların daha zengin ve daha ince edebî eserlerden zevk almaları için kendilerine rehberlik eylemektir.
3. Edebiyatın ilk hedefi talebenin zihni ve manevî ufkunu genişletmektir. Binaenaleyh seçilecek eserlerde evvelâ aranacak meziyet "edebî kıymet" olmakla

beraber, bu eserler aynı zamanda düşündürme ve telkin etme kuvvetlerini haiz olmalı, salim ve gayri manevi, ahlaki, ilmî ve kahramanca ülküleri, asıl hareketleri, saf ve teiniz duygulan ihtiva etmelidir. Yüksek edebi bir değeri olsa bile çocukları hayattan bezdirecek, yahut aykırı düşüncelere sürükleyecek eserler tavsiye edilmemelidir.

4. Edebiyat dersleri, muhtelif tipte edebî eserlerden teşekkül etmelidir: Öyleki Hey'et-i Umumiyesi talebe zevkinin tenevvü'ünü temin etmeli, gençle Edebiyatın vüsat ve şümulü hakkında bu fikir husule getirmelidir. Çünkü Edebiyat, hayali her cephesinden ifade eder. Bu surede meselâ "lirik şiirler" hakkında pek az incizap duyan bir gencin "tiyatro" veya "hikâye" gibi eserlerle düşüncesi ve zihni faaliyeti inkişaf ettirilmiş, bu iki nev'i eserlere karşı ilgisiz olan bir gencin de meselâ "hitabet" e dair eserlere ait temayülünü canlandırmağa imkân bulunmuş olur.

5. Liselerde Edebiyatın gayesi talebenin zihnî ve manevî ufkunu genişletmek olduğuna göre sırf tarihi ehemmiyeti haiz, fakat en küçük bedii kıymetten mahrum eserlerin mütalâa ve tetkikini "Yüksek Tedrisat"a bırakmak icap eder. Bunun için divan edebiyatından seçilecek parçaların bedaiî kıymeti olması, bu günün gençliğini mümkün merteye yadırgatmaması lâzımdır. Bu cihetler unutulmamak şanı ile Divan Edebiyatından alınacak parçaların zamanlarına ait düşünüş ve duyuş tarzlarını temsil eden eserlerden seçilmesi muvafıktır.

6. Yukarıdaki esaslar dikkatten uzak tutulmamak şartı ile eski edebiyatımızın büyük şahsiyetlerim talebeye tanıtmak ve eski Türk edebiyatının kıymetlerini hissettirmek ve bu vasıla ile de gene talebenin fikri seviyesini ve manevi ufkunu genişletmek lâzımdır.

7. Bugün Edebiyat tedrisinden beklenen bir fayda da gençlere, içinde yaşadıkları hayatın kıymetini takdir ettirmektir. Öyleki beşeri tabiatı daha vazih bir surette anladıktan başka mensup olduktan Millî ve medeni dünyayı daha derinden ve daha hakiki surette idrak etmiş olsunlar. Bunun içinde gerek Milli gerek yabancı yeni eserlere daha fazla yer vermek, eski edebiyatın kıymetlerini takdir ettirmeye yaramayacak eserlere daha az zaman ayırmak icap eder.

8. Bütün bu esasların temini talebede 'okuma zevkinin' inkişaf etmesine bağlı olduğu için Edebiyat muallimi yalnız ders kitapları ile iktifa etmeyerek ders dışında muhtelif tipte roman, küçük hikâye, tiyatro, tenkit, hitabet ve sair nev'ilere ait eserler okutulmalı ve talebeyi birinci derecede matlup olan şahsi mesaiye sevk ederek, bunlara dair dissertation (mutalâaname) ler, compterendu (icmal) ler yaptırmalıdır. Bir öğretmen muvaffakiyeti, talebesinde uyandırdığı okunu zevki ve tetkik merakı ile ölçülür.

9. Talebenin Türk Edebiyatına dair öğreneceği metinlerin tarihî mevki'ini tayin ve takdir edebilmesi için, ellerine muhtasar ve mülâhhas bir Edebiyat Tarihi verilmelidir.

I. Sınıf

(2 ders Okuma, 1 saat Tahrir)

Edebiyat tedrisatında esas metinlerdir. Aşağıdaki bahisler metinlere istinaden verilecektir.

Nesir - nazım, vezin, kafiye Aruz. Aruz (Aruz vezni hakkında toplu ve kısa bilgi verilecektir. Vezin şekilleri öğretilmez.) Aruzun, yerini hece veznine bırakması. Mecazlar: Teşbih, İstiare

Tanzimatı müteakip başlayan Avrupai edebiyatta nesir ve nazım nev'ileri bu münasebetle Tanzimatın fikri ve edebî cepheleri.

Divan edebiyatında neşir ve nazım nev'ileri: Bu nev'ilere ait parçalar izah edilirken Divan Edebiyatının başlıca karakterleri toplu olarak gösterilecektir.

Tahrir

Talebenin umumî bilgi seviyelerine uygun mevzular, tasvir, tahkiye, mektup, ufak dissertation (mütalâaname)ler, compte - rendu (icmâl)ler.

II. Sınıf

(I ders Edebî Okuma, I saat Tahrir, 1 saat Türk Edebiyatı Tarihi)

Edebî Okuma:

Divan Edebiyatına ait parçalar Edebiyat Tarihi içinde gösterileceğinden edebî okumada Tanzimat ve ondan sonraki Edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler ve Halk Edebiyatına ait parçaların en güzidelerinden terbiyevî esaslara göre seçilmiş parçalarla Garp Edebiyatından bilhassa kendi Edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir. Bu günün ihtiyaçları ve lisan inkılâbı nazarı dikkate alınacağından Tanzimat ve Servetti Fünun muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir.

(Bakanlıkça hazırlanan ve hazırlanmakta olan Garp Edebiyatları Antolojilerinden de istifade edilmelidir.)

Tahrir:

Talebenin umumî bilgi seviyelerine uygun mevzular: Tasvir, tahkiye, gerek Kıra'at kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde mevcut parçalarda, gerekse öğretmenlerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair eissertation (mütalâaname)ler ve gene bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir eser (meselâ bir roman veya piyes) hakkında compte - rendu (icmâl)ler.

Türk Edebiyat Tarihi:

Menşeyinden Tanzimat'a kadar Edebiyatımızın Divan, Halk ve Zümre Edebiyattan cepheleri nazarı dikkate alınarak toplu ve kısa malumat. (Edebiyat Tarihi öğretiminde esas, edebî devirler, müesseseler ve hareketler olmalıdır. Büyük şahsiyetler, bu devirlerdeki müessese ve hareketlerin mümessili olmak bakımından gösterilecektir. İkinci, üçüncü derecedeki edebî elemanlar, ancak içinde bulundukları devirde büyük mümessilleri hazırlama veya devam ettirme rolleri bakımından mevzu bahs edilebilirler. Özerlerinde fazla durmak lüzumsuzdur. Bilhassa Divan Edebiyatı gösterilirken bu Edebiyatın Çağatay Azeri ve Osmanlı lehçelerinde doğuşuna âmil olanlar, kendi nebinde onu tekamül ettirenler ve tarihe intikali sırasında seleflerine nazaran büyük bir mana ifade edenlerden bahsedilecektir. Meselâ Âşık Paşa. Şeyhî, Bakî, Ali Şir Nevâî, Fuzûlî. Nef'î, Nabî, Nedim. Şeyh -Galip bu görüşle tetkik olunacaklardır

Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye muntehap parçalar gösterilecek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, san'at oyunları izah ve teşrih edilecek Edebiyat Tarihi ne ait kitap da gene bu tarzda, yani yalnız tarihî malumatı ihtiva etmek değil, seçilmiş parçaların da havi olmak, ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak suretiyle yazılacaktır.

III. Sınıf

(Haftada 3 ders müşterek. Edebiyat kolu için ayrıca 2 ders)

Müşterek 3 saat

(1 ders Edebî Okuma, 1 ders Tahrir, I ders Türk Edebiyatı Tarihi)

Edebî Okuma: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Tahrir: İkinci sınıfta olduğu gibi.

Türk Edebiyatı Tarihi: Tanzimat'tan zamanımıza kadar Millî Edebiyat Cereyanı etrafıyla gösterilecektir.

Edebî müessese ve hareketler. Büyük mümessiller, ikinci sınıf programında izah edildiği veçile edebî müessese ve hareketler içinde tesir ve mevkileri bakımından

tetkik olunacaktır. Bu edebi hareketler arasındaki münasebetler, aksülâmeller, bugünkü Edebiyatımızı hazırlayan ana fikirler izah olunacaktır. Millî Edebiyat Cereyanı, bu görüşle belirtilecektir.

Edebiyat kolunun fazla iki saati, edebî metinlerin tetkikine ayrılmıştır. Türk ve ecnebi Edebiyatlarından başlıca eserler, öğretmenlerin nezaretinde veya talebeye vazife olarak verilip tahlil ettirilecektir. Tanzimattan sonra Edebiyat eserlerimizin gaip Edebiyatı ile münasebet ve alâkası bilhassa aranacak ve tebarüz ettirilecektir. Edebî meslekler hakkında bu tahlil ve tetkik vesilelerinden istifade olunarak esaslı ve toplu malumat verilecektir.

(Edebiyat programı hakkında 1935'te neşredilen Kılavuzun sınıf kitaplarına ve kitapların kullanılış tarzına ait hükümleri, usul itibari ile yapılmış tavsiyeler olduğu gibi tatbik edilecektir.)

(Duman, 1992, s. 112- 117)

1938 Edebiyat Müfredat programının farklı özellikleri şunlardır: (Demir, 1997, s. 376)

- 1) Programda gramer dersleri tamamen kaldırılmıştır.
- 2) 1929 programı gibi ortaokul ve liseler Edebiyat dersleri için ayrı program hazırlamıştır.

1938 müfredat programında sade bir dil kullanılmıştır. Programda lise birinci sınıfta, iki saat okuma ve bir saat yazma dersleri bulunur. Okuma dersleri, metinler üzerinde edebiyat türlerinin gösterilmesi şeklinde işlenir. Lise birinci sınıfta edebi okuma derslerinde, öğrencilere, edebî türlerine göre metin örnekleri ve bu metinlerin yapısından hareketle kaleme alındığı devirlerin özellikleri kavratılmaya çalışılır. Lise ikinci sınıfta, edebi okuma derslerinde Tanzimat Dönemi ve devamındaki dönemler ele alınır. Dil inkılâbının amaçları ve öğeleri üzerinde önemle durulur. Lise üçüncü sınıfta ise ikinci sınıfın okuma programına devam edilir. (Demir, 1997, s. 412)

1938 programında, Tahrir derslerinin içeriğinde bazı yenilikler görülür. Lise birinci sınıfta öğrencinin seviyelerine göre ödevler verilmesine dikkat edilir. İkinci sınıfta ise tahrir dersleri, yazarların edebî kişiliklerini inceleme çabasıyla roman ve piyes özeti etkinlikleriyle işlenir. Bu uygulamayla derslerde sadece ders kitabının değil broşür, dergi gibi araçların kullanıldığı görülür. Lise üçüncü sınıf Tahrir derslerinde, ikinci sınıfta başlayan uygulamalar devam eder. Kişilik ve eser tahliliyle beraber özetleme çalışmalarına hız verilir. (Demir, 1997, s. 414)

Edebî bilgiler dersi, lise birinci sınıfta haftada iki saat “Edebi Okuma” adıyla okutulur. Edebi bilgilerden nesir ve nazım konusu ele alınıp; vezin, kafiye ve aruz hakkında kısa bilgiler verilerek; aruzun yerini heceye bırakması konusunda çalışmalar yapılır. Edebi bilgiler dersinde öğrencilere mecazlardan sadece teşbih ve istiare öğretilip diğerleri gösterilmez. Tanzimatla şekillenen edebiyatımızın nazım şekilleri ve şiir türleri, Tanzimat’ın fikrî ve edebî cepheleriyle beraber ele alınır. Divan edebiyatında ise başlıca karakterler ön plana çıkarılarak bunlar ışığında bu edebiyatın nesir ve nazım türleri gösterilir. Daha önce programlarda “Arapça ve Acemce terkiplerin anlam ve önemi açıklanacaktır” ifadesi, 1938 programında yer almaz. (Demir, 1997, s. 416)

Edebiyat tarihi dersleri, 1938’den önceki programlarda olduğu gibi lise ikinci sınıfta işlenmeye başlanır. 1938 programında lise ikinci sınıfın bir saati edebiyat tarihi dersine ayrılmıştır. Edebiyat tarihi dersleri, kaynağından Tanzimat’a kadar olan dönemi; divan, halk ve zümre edebiyatları başlığı altında toplu ve kısa bilgi vererek işlemeyi amaçlar. Edebiyat tarihi dersi işlenirken edebî devirler, müesseseler ve hareketler ele alınmış, işlenecek şahsiyetlerin devirleri temsil edecek güçte birinci derecede önemli şahsiyetler olmasına dikkat edilmiştir. (Demir, 1997, s. 417)

1938 Edebiyat programında lise üçüncü sınıf Edebiyat tarihi derslerinde, konu olarak Milli edebiyatı hazırlayan sebepler ve Tanzimat’a kadar gelen edebî akımlar ele alınmıştır. Edebiyat şubesinin fen şubesinden farklı ilave iki ders saatinde, Batı edebiyatı edebî akımları gösterilmiştir. (Demir, 1997, s. 417)

1936 yılında Türk Dil Kurumu’nun çalışmalarıyla tamamlanan Türkçe terimler, 1937-1938 eğitim öğretim yılında ders kitaplarının hazırlanışında kullanılmıştır. 1939 yılında Edebiyat programlarına, Türkçe ve Edebiyat derslerinin kredisi ve sınıf geçme başlıklı yeni maddeler eklenir. Edebiyat sınavlarında soruların yapısı değişerek çok yönlü sorularla farklı ölçme ve değerlendirme uygulamaları başlatılır. (Duman, 1992, s. 8)

2.3.2. 1942-1944 Dönemi Edebiyat Programları ve Özellikleri

1942 yılında lise üçüncü sınıf programlarında değişiklik yapılmıştır. “Klasik Şube, Lise III Edebiyat Programı” başlıklı, Talim Terbiye Heyetinin 2.11.1942 tarih ve 336 sayılı kararı ile yeni müfredat programı hazırlanır. Program haftada beş saat olan edebiyat dersleri dört saate indirilerek birer saat edebiyat tarihi, tahrir, edebi okuma ve metin tetkiki şeklinde düzenlenmiştir. (Dursunoğlu, 1996, s.235) Programın aslı şöyledir:

1942 Klâsik Şube Lise III Edebiyat Programı
KLASİK ŞUBE
LİSE: 3 EDEBİYAT PROGRAMI
(Haftada 4 saat)

1 saat (Edebiyat ve Fen şubelerinin müşterek saatleri gibi) Edebiyat Tarihi'ne;
1 saat (yine aynı suretle tahrir, geriye kalan 2 saat de Edebî Okuma'ya ve metin tetkiklerine ayrılacaktır.

Edebiyat Tarihi:

Edebiyat Tarihi'nde, Tanzimat'tan zamanımıza kadar edebî hareketler, müesseseler, şahsiyetler ve eserleri gösterilip tanıtılacaktır. Buna göre, bu sınıfın Edebiyat Tarihi bahislerini şu suretle plânlamak lâzımdır:

1. Tanzimat devrine giriş: Cemiyet hayatımızda yenilik ihtiyacı ve yenilik fikirleri, bu fikirlerin ilk tezahürleri; Gülhane Hattı; Tanzimat'ın siyasi ve idarî karakterleri (Bu bahis, toplu bir bakış halinde gösterilecektir.)
2. Tanzimat hareketinin fikir hayatımızdaki akisleri ve tezahürleri; ilk Tanzimat muharrirleri: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal; bu üçünün edebiyatımıza vermek istedikleri istikamet; fikirleri ve eserleri.
3. Tanzimat edebiyatının gelişmesi: Abdülhak Hamit, Recaizade Ekrem; şahsiyetleri ve eserleri.
1896'ya kadar şiir, roman, tiyatro, tenkid, gazetecilik gibi belli başlı edebî nevilerin gösterdiği gelişmeye toplu bakışlar. (Bu planda isimleri zikredilmeyen Ahmet Mithat, Ahmet Vefik Paşa, Sami Paşazade Sezai, Muallim Naci gibi muharrirlerden, muhtelif edebî nevi ve hareketlerinin gelişmesi sırasında ehemmiyet derecelerine göre bahsedilecektir.)
4. Serveti Fünun Edebiyatı: Bu yeni hareketin doğusundaki fikrî ve edebî âmiller (Garp edebiyatlarını daha yakından ve daha iyice tanımak); bu hareketin edebiyatımızda nasıl bir ilerleme merhalesi olduğu; Serveti Fünun hareketinde önem verilen başlıca edebî neviler: nazım, hikaye ve roman; Serveti Fünun nazımının hususiyetleri; Tevfik Fikret, şahsiyeti ve eserleri; Serveti Fünun nesrinin hususiyetleri; Serveti Fünun romancılığı; Halit Ziya Uşaklıgil, şahsiyeti ve eserleri; Cenap şahabettin'in nazmı ve nesri (Bu teşekkülün diğer şair ve muharrirlerinden Serveti Fünun nazım ve nesrinin mahiyeti ve gelişmesi dolayısıyla bahsedilecektir).
5. 1908'den sonra edebiyatımızın aldığı yeni istikamet (Bu arada Fecri Ati hareketine kısaca temas edilecektir); Millî Edebiyat cereyanının gelişmesi; bu

cereyanı 1908'den önce hazırlayan âmilleri; milliyet fikri ve dil; Tanzimatçılarla onları takibedenlerin dil hakkındaki düşünceleri ve dilin sadeleşmesi hususundaki hizmetleri; Genç Kalemler, Ziya Gökalp, Cumhuriyet devrinde dil hareketleri.

1906'den zamanımıza kadar şiirin gelişip ilerlemesi: Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı; bu şairlerin eserlerindeki hususiyetler.

Hikâye ve roman: Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin.

Tiyatro: Sahne faaliyetinin artması dolayısıyla bu nev'in ilerleyişi (belli başlı tiyatro muharrirleri bu ilerleyiş anlatılırken zikredilecektir.)

(Bu son devrin diğer şair ve muharrirlerinin isimleri edebî okuma saatlerinde, okunan eserleri dolayısıyla geçecektir.)

Not:

(Edebiyat Tarihi bilgileri daima metinlerle izah ve takviye edilmeli; gerek edebiyat tarihi, gerek edebi okuma derslerinde talebeyi mümkün olduğu kadar çok metinle temas ettirmek fırsatları aranmalıdır.)

Tahrir :

Talebenin umumî bilgi seviyesine uygun mevzular: Tasvir, tahkiye, gerek okuma kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde mevcut parçalarda, gerekse öğretmenlerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissertasyon (mütâlâanameler); yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller, büyükçe bir eser (meselâ bir roman veya piyes) hakkında compte-rendu (icmal)ler.

Edebî Kıraat ve Metin Tetkiki:

Bu saatlerde Türk ve ecnebi edebiyatlarından seçilmiş eserler, öğretmenin nezaretinde okunarak ve talebeye yazılı ifade şeklinde verilerek tahlil ettirilecektir. Tanzimat tan sonraki edebi mahsullerimizin Garp edebiyatlarıyla münasebet ve alâkası bilhassa aranıp tebarüz ettirilecektir.

Bu şubenin edebi okuma ve metin tetkiki saatlerinden birinin klâsik eserlerin dilimizdeki tercümelerine tahsis e dilmesi ve meselâ bir büyük eserin baştanbaşa okunması ve bu suretle talebeye asliyle tercümesini karşılaştırmak fırsatının da verilmesi yerinde olur.

(Duman, 1992, s. 118- 119)

Yücel Döneminde, 1942 yılında Edebiyat derslerinin bir kolu olan tahrir dersleri ve etkinliklerinde düzenlemeler yapılmıştır. 26 İkincikanun 1942 tarih ve 155 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Ortaöğretim Okullarında Talebeye Yaptırılacak Tahriri Vazifeler Talimatnamesi'nde; tüm derslerdeki etkinlikler düşünülerek bu etkinliklerin düzenlenmesinde dikkat edilecek noktalar üzerinde durulmuştur.

Ortaöğretim Okullarında Talebeye Yaptırılacak Tahriri Vazifeler Talimatnamesi'nde, öğretmenlerden tahriri (kompozisyon - yazı) vazifeleri düzenleyerek bu konuya önem vermeleri ve yapılacak çalışmaların takipçisi olmaları istenir. Talimatnamede, genellikle öğrencilerin önceden edindiği bilgilerin tekrarı olması istenen bu tahriri görevler; gözlem ve incelemeye dayanan görevler, düşünme ve yargılamaya götüren görevler, hayal gücünü geliştirerek estetik zevki gösterecek görevler, öğrencilerin belli alanlardaki alışkanlık ve hünerlerini gösteren görevler olarak gruplandırılmıştır.

Edebiyat derslerinde yapılan kompozisyon-yazı etkinlikleri; öğrenciyi düşünmeye ve yargılamaya götüren, onun hayal gücünü zenginleştirerek onda estetik zevk oluşturmayı amaçlayan, onun hüner ve alışkanlıklarını ortaya koyan etkinlikler bütünüdür. Yücel Döneminde Maarif Vekilliği, edebiyat dersleri ve diğer derslerde tahrir vazifelerinin önemine dikkat ederek öğrencilerin eğitimde aldığı bilgileri kendi çabaları ve yetenekleriyle kullanabileceği ürün esaslı değerlendirme modeline önem vermiştir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken noktalar Tebliğler dergisinde yayınlamıştır.

26 İkinci kanun 1942 tarih ve 155 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan tahrir vazifelerinde dikkat edilmesi gereken kurallar şunlardır:

“...Madde 3 — Vazifeler, talebenin okuduğu derslerle, yaptığı müsvevteler ve tecrübelerle sıkı bir surette ilgili olmalıdır.

Madde 4 — Muayyen bir gayeyi göz önünde bulundurmadan sadece talebeyi işgal için vazife verilmez.

Madde 5 — Yazı derslerinde bir ibarenin veya bir sahifenin birçok defalar aynen yazdırılması, bir haritanın mihaniki olarak kopye ettirilmesi gibi mihaniki vazifeler verilmez.

Talebeye vazife verilirken dikkate alınman lâzım gelen noktalar

Madde 6 — Öğretmen, vereceği vazifenin mevzuunu talebeye vazih olarak anlatmalı, bu hususta talebeyi tereddüde düşürecek nokta bırakmamalıdır.

Madde 7 — Talebeye verilen vazifeler çok müşkül olmamalı ve talebenin yaş ve bilgi seviyesinden yüksek bulunmamalıdır.

Madde 8 — Gençlerde vazife yapmak itiyadını hâsıl etmek, çalışma zevkini uyandırmak için önceleri kısa ve kolay vazife vermekle işe başlayıp, talebenin iktidarı yükseldikçe tedricen vazifeleri yükseltmek lâzımdır.

Madde 9 — Bir sınıf talebesine yaptırılmak üzere aynı vazifeler verileceği gibi, sınıfta bulunan talebenin seviye, istidat ve iktidarına göre güçlük itibarıyla biri birinden farklı vazifelerde verilebilir. Meselâ bir sınıftaki talebeyi zayıf, orta ve kuvvetli diye üç gruba ayırarak her birine seviyeleriyle mütenasip vazifeler verilebilir. Bu suretle her seviyede bulunan talebeyi biraz daha yükseltmeğe ve ileri götürmeğe imkân verilmiş olur. Zayıf talebe tedricen kuvvetleştikçe bunların vazifeleri de ona göre yükseltilir.

Madde 10 — Öğretmenin verdiği vazife, talebeyi tetkik ve tettebbua sevk edecek mahiyette ise talebenin yaşı, seviyesi, vaziyeti, vasıtaları o tetkik ve tettebbuu yapmağa müsait bulunmalıdır.

Madde 11 — Öğretmen, talebeyi okul kitaplarından başka herhangi bir esere veya mecmuaya müracaat mecburiyetinde bulunduracak bir vazife verecekse talebenin o eser veya mecmuayı evinde veya okulda bulup kolaylıkla bunlardan istifade edeceğine emin olmalıdır. Aksi takdirde böyle bir vazife vermemelidir.

Madde 12 — Öğretmen, herhangi bir eser veya mecmuanın tetkikini icap ettirecek bir vazife verdiği zaman o eserin hangi sahifesine ve o mecmuanın hangi sayısına müracaat edeceğini talebeye bildirmelidir.

Madde 13 — Öğretmen, talebesine vereceği vazife mevzuunu tespit ederken bir taraftan talebenin diğer derslere de çalışmak mecburiyetinde olduğunu, öte taraftan o vazifenin vasat kabiliyette bir talebe tarafından ne kadar müddet zarfında yapılabileceğini göz önünde bulundurmalı ve vereceği vazifenin talebenin diğer derslere çalışmasına engel olmayacak ve kısa bir zamanda yapılabilecek bir mahiyette olmasına dikkat etmelidir.

Madde 14 — Vazifenin mevzuu, talebenin bir müddet tetkiklerde bulunmasını icap ettiriyorsa öğretmen, talebenin bu tetkikleri yapmasına zaman ve imkân vermemelidir.

Madde 15 — Bir gecede talebenin birkaç vazife birden yapmağa mecbur olacak bir vaziyete düşmemesi için bir sınıfın öğretmenlerinin birbirleriyle anlaşarak o sınıf talebesinden vazife alacakları günleri ona göre tespit etmeleri lâzımdır.

Madde 16 — Tahrirî vazifelerin temizliğine ve intizamına da dikkat etmek lâzımdır. Yalnız öğretmen, talebesinin yazacağı vazifeyi mutlaka muayyen bir kâğıda veya muayyen bir deftere yazmağa mecbur tutmamalı, talebenin malî vaziyetinin müsait olduğu kâğıda veya deftere yazmasına müsaade etmelidir.

Madde 17 — Tahrirî vazifeleri öğretmenin tensibine göre kurşun kalemle veya mürekkeple azdırılabileceği gibi, imkan bulan talebe yine öğretmenin müsadesiyle makine ile de yazabilir.

Madde 18- Talebeye bayram ve tatil günlerinde yapılmak üzere vazife verilmez.”

Ortaöğretim Okullarında Talebeye Yaptırılacak Tahriri Vazifeler Talimatnamesi; etkinliklerin belirlenmesinde, öğrenci seviyelerinin göz önüne alınarak onların görevlendirilmesinde, öğrencilerin araştırma sürecinde karşılaşacağı kaynak, zaman gibi problemlerin çözülmesinde, etkinliklerin hazırlanışının diğer derslere engel olmayacak şekilde düzenlenmesinde; öğretmenin önemini ve

görevlerini kısaca belirtmiştir. Talimatnamede bayram ve tatil günleri öğrenciye etkinlik verilmemesi, etkinlikler belirlenirken öğrencilerin ilgi, yetenek, seviye ve yaş gruplarının göz önüne alınması gibi maddeler eğitim açısından önemli yeniliklerdir.

Bakanlık tarafından Dilbilgisi kitabı yazmakla görevlendirilen Tahsin Banguoğlu, eserini 1940 yılında tamamlar. Kitap hakkında Türkçe-edebiyat öğretmenleriyle dil alanında çalışanların yorum ve değerlendirmeleri, 1941 yılında Ankara’da yapılan Gramer Kongresinde ele alınır. (Duman, 1992, s. 8) Necmettin Halil Onan tarafından hazırlanan Ortaokullar için Dilbilgisi I. adlı eserin yöntemi ve terimleriyle dilbilgisi eğitiminde farklı bir yol izlenir. Bu çalışmaların yapıldığı yıllarda lise edebiyat programları dilbilgisi dersinden yoksundur. (Göğüş, 1978, s. 49)

18 İkinciteşrin 1940 tarih ve 96 sayılı Tebliğler dergisinde, Talim Terbiye Heyetinin 15. 11. 1940 tarih ve 2- 4025 sayılı genelgesine göre 1940-1941 ders yılında, liselerin birinci ve ikinci sınıflarında ortaokul birinci sınıf için tespit edilen gramer müfredatı gösterilecek; 1941-1942 ders yılında lise ikinci ve üçüncü sınıflarda orta ikinci sınıfın müfredatı takip olunacaktır. Tebliğler dergisinde yayınlanan dilbilgisi müfredatı şöyledir:

**Ortaokul
I. Sınıf : Haftada I Saat**

1. Türkçenin Sesleri

1. Vokaller:

- a) Kalın ve İnce
- b) Düz ve Yuvarlak
- c) Geniş Dar
- d) Kısa ve Uzun Vokaller.

2. Konsonantlar:

- a) Patlayıcı ve Sızıcı
- b) Tonlu ve Tonsuz Konsonantlar,
- c) Dudak, Diş,Damak, Gırtlak Konsonantları
- d) Akıcı ve Katı Konsonantlar.

II. Seslerin Birleşmesi:

- 1. Hece: a) Hecenin Yapısı
- b) Türkçenin Heceleri

2. Vokallerin Benzeşmesi

- a) Vokal Ahengi Kanunları
- b) Vokal Ahengine Uymayan Haller

3. Vokallerle Konsonantların Benzeşmesi:

- a) Sonseste Tonsuzlaşma
- b) İç Seste Tonsuzlaşma
- c) Atlama

4. Konsonantların Benzeşmesi:

- A) İçseste Çift Konsonantlar

5. Ses Düşmesi Ve Ses Türemesi

- a) Çift Vokallerin Giderilmesi b) Orta Hece Düşmesi

6. Vurgu ve Ton a) Vurgu

Fonetik Bahsi Hülasa Olarak Okutulmalıdır.

Morfoloji:

(bu bahsin tetkikine girişilmeden evvel, çocuklara cümle mefhumu hakkında umumî malûmat verilmeli ve kelimeye cümle unsuru olmak itibarıyla geçilmelidir.)

a) Kelimelerin Yapısı

b) Kelimelerin Tasnifi.

1. Kelime Tasrifi:

1. İsim:

- a) İsim Ve Nevileri,
- b) İsimlerde Kemmiyet,
- c) İsimlerin Tasrifi,
- d) İzafet,
- e) İsimlerde Küçültme.

2. Sıfat:

- a) Sıfat Ve Nevileri
- b) Sıfat Terkibi
- c) Tavsif Sıfatları
- d) Tayin Sıfatları.

3. Zamir:

- a) Zamir Ve Nevileri
- b) Şahıs Zamirleri
- c) İşaret Zamirleri
- d) Mülkiyet Zamirleri
- e) Mutayaat Zamirleri,
- f) Sorgu Zamirleri,
- g) Müphem Zamirler

4. Zarf:

- a) Zarf Ve Nevileri
- b) Zarflarda Mukayese, Tekit Ve Küçültme

5. Edat: Edat Ve Nevileri.

6. Rabıt: a) Rabıt Ve Nevileri.

7. Nida.

8. Fiil:

- a) Fiil Ve Nevileri
- b) Fiilin Binası
- c) Fiil Müştakları
- d) Fiillerin Tasrifi
- e) Fiilin Sorgu Şekilleri
- f) Cevher Fiili
- g) Mudil Fiiller
- h) Tasvir Fiilleri.

II. Sınıf: Haftada Bir Saat

Bu sınıfa 1940 -1941 yılında birinci sınıfa ait müfredat, 1941 – 1942 ders yılında da aşağıdaki müfredat gösterilecektir.

Morfoloji:

II. Kelime Teşkili:

- a) Kelime Hazinesi
- b) Türkçenin Teşkil Vasıtları.
- 1. İştikak:
 - a) Denominal İsim Tabanları
 - b) Denominal Fiil Tabanları
 - c) Deverbal İsim Tabanları
 - d) Deverbal Fiil Tabanları.

2. Terkip:

- a) Mürekkep İsim Tabanları
- b) Mürekkep Fiil Tabanları

Sentaks

- a) İfade
- b) Kelimelerin Gruplandırılması
- I. Tayin Grupları
 - a) İzafet
 - b) Sıfat Terkibi
 - c) Edat Grupları
 - d) Zarf Grupları
 - e) İsim Grupları
 - f) Atıf Grupları
 - g) Unvan Grupları

II. Hüküm Grupları:

- 1. Basit Cümle:
 - a) Kaziye Ve Cümle
 - b) Cümlelerin Mütetimmimleri
 - c) Fiil Cümlesi
 - d) İsim Cümlesi.

2. Mürekkep Cümle:

- a) Mürekkep Cümle Ve Nevileri
- b) Tetabulu Cümle
- c) Tertipli Cümle.

III. Noktalama

III. Sınıf

Bu sınıfta bu ders yılında birinci ve ikinci sınıflara ait müfredatın hepsi ve gelecek yıl sadece ikinci sınıfa ait müfredat gösterilecektir.

Birinciteşrin (Ekim) 1942 tarih ve 192 sayılı Tebliğler dergisinde yayımlanan Talim Terbiye Dairesinin 30 / 9 / 1942 tarih ve 2-1449/16 sayılı genelgesine göre Dilbilgisi derslerinin işlenmesi konusunda şu açıklamalar yapılmıştır:

- 1) İlkokulların dört ve beşinci sınıfları; ortaokulların, öğretmen okullarının, ortaöğretim ve mesleki eğitim veren okulların bütün sınıflarında haftalık ders saatlerinin en az biri dilbilgisine ayrılacaktır.
- 2) Dilbilgisi dersleri, diğer derslerden kopuk olarak değil; okuma, yazma ve imlâ derslerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilip öğrenciye sözlü ve yazılı etkinlikler yaptırılarak işlenecektir.
- 3) Dilbilgisi derslerinde öncelikle ilköğretim ve öğretmen okullarında Dilbilgisi I kitabı okutulacaktır. İlkokul dört ve beşinci sınıfta, kitap iki bölüm şeklinde anlatılacak, beşinci sınıfta öğrencilere dilbilgisi konusunda toplu bilgi verilecektir.
- 4) Liselerde, edebiyat programlarında Dilbilgisi dersleri için ayrı bir ders saati ayrılmayacaktır. Lise öğrencilerinin yeni Dilbilgisi kitabını satın alma zorunluluğu da yoktur. Liselerde Dilbilgisi dersleri, gerek okuma ve gerek yazı derslerinde, Dilbilgisi I kitabındaki usul ve terimlerden faydalanılarak işlenecektir.
- 5) Dilbilgisi derslerinin amacı; tanımlar ve kurallar öğretmek değil, ana dilin güzel kullanımıyla iyi düşünmek, iyi anlamak, söz ve yazı ile isteklerin doğru ve güzel bir şekilde ifade edilmesini sağlamaktır. Yani dilbilgisi dersleri; okuma, yazı, imlâ gibi derslerle aynı hedefe ulaşmayı amaçlar.
- 6) Dilbilgisi derslerinin amacı, öğrencilerin doğru cümle kullanmasını sağlamak ve öğrencilere kelimelerin cümle içinde görevlerine göre almış oldukları değişik şekilleri tanıtmaktır. Öğrenciye sorulacak sorular onu gözlem ve araştırmaya yönlendirmelidir. Derste gösterilen ince noktalar ve ayrıntılar öğrencilere soru olarak yöneltilmemelidir.

- 7) Dilbilgisi kitaplarında konular daima örneklendirilerek anlatılmıştır. Kitaplarda öğrencilerin tanım ve bilgi ezberlemeleri yerine öğrenmeleri gereken şeyler gösterilerek somutlaştırılmıştır. Dilbilgisi derslerinin işlenişinde de kitaptaki usullerin kullanılması, öğrencilerin anlayacağı tarzda tarifler yapılması istenmiştir.
- 8) Öğrencilerin büyük çoğunluğu duygu, düşünce ve bilgilerini düzgün cümlelerle ifade edememekte, kelimeleri cümle içinde yanlış kullanmaktadır. Bu olumsuzluğun tüm dersleri etkilemesi sonucu, ifade ve imlâ bozuklukları sadece Türkçe ve Edebiyat öğretmenleri tarafından değil, tüm öğretmenler tarafından düzeltilmeye çalışılmalıdır.
- 9) Eğitim-öğretim yılı başında, Türkçe ve Edebiyat öğretmenleri, okul müdürlerinin başkanlığında toplanıp dilbilgisi kitaplarını gözden geçirerek ana dili öğretimi konusunda önemli gördükleri noktaları bakanlığa bildireceklerdir.

2.3.3. 1945 Türkçe (Edebiyat) Programı ve Özellikleri

II. Maarif Şurası Ana Dili Komisyonu Raporunda Lise edebiyat programlarının gözden geçirilerek “ortaöğretimin her derecesinde ve bütün sınıflarda milli dil tedrisatının, bir bütün olarak Türkçe adı altında toplanması ve programlarda bu noktanın açıkça belirtilmesi” kararlaştırılır. (MV, 1991, s. 40)

İkinci Maarif Şurası’nın Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi hakkındaki dileklerini göz önüne alan bakanlık, 1944 – 1945 eğitim öğretim yılından başlayarak edebiyat öğretimine yeni bir yön vermeyi ve önceki ders kitaplarını yenilemeyi kararlaştırır. (MEB, 1945, s. 1)

1945 yılında ortaokullar için hazırlanan Türkçe kitaplarında; metinler sadece duygu ve düşünce yönüyle değil, tür ve düzen yönüyle de ele alınarak; öğrenciler

sözcük çalışmalarına, metinler üzerinde dilbilgisi çalışmalarına ve yazma etkinliklerine yönlendirilir. (Duman, 1992, s. 8) Liseler için hazırlanan Türkçe IV ve V (Türkçe Metinler I ve II) kitaplarının giriş bölümünde, “Türk Yazınının Gelişimiyle İlgili Tarihler” başlığı altında, edebiyatımızın yüzyıllarda öne çıkan şahsiyetleri ve tarihten önemli olayların gösterildiği tablo yer alır. Bu kitaplarda, edebiyat ve Türkçe ayrımını reddedip edebiyat derslerini Türkçe derslerinin devamı olarak gören düşünceden hareketle birtakım kararlar sıralanır. Bu kararlar arasında **yürürlükte olan edebiyat programının kaldırılarak “Türkçe Metinler” kitabının içeriğinin programın yerini tutacak şekilde tertip edildiği** belirtilir. (MEB, 1945, s.1) Kitapta dersin işlenişi, amaçları ve kitaplar hakkında yapılan açıklamalar şunlardır:

LİSE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TUTULACAK YOL

İkinci Maarif Şûrasının Türk dili ve edebiyatı öğretimi hakkındaki dileklerini göz önünde tutan Bakanlığımız, 1944 - 1945 yılından başlayarak liselerde edebiyat öğretimine yeni bir yön vermeğe ve evvelki ders kitaplarını sıra ile yenilemeğe karar vermiştir.

A. — Liselerde okutulacak edebiyat kitaplarının hazırlanmasında aşağıdaki esaslara göre hareket edilmiştir:

1) Liselerde, bugüne kadar edebiyat adı altında okutulan dersler Türkçe adını alacak ve daha önceki öğretim basamaklarında verilen Türkçe derslerinin devamı olacaktır. Bu maksatla lise edebiyat dersleri programı tamamen kaldırılmış ve, bakanlıkça hazırlatılan bu «Türkçe metinler» kitapları programın yerini tutacak şekilde tertip edilmiştir. Ve lise Türkçe öğreniminin esasını bu kitaplar teşkil edecektir.

Edebiyat sözü öteden beri yanlış anlamalara sebep olmakta, öğrencinin zihninde metinlerin dışında bir edebiyat bilgisi olduğu zannını uyandırmakta idi. Eski programın, metinlerden ayrı olarak istediği edebiyat ve tarih bilgileri de bu yanlış düşünüşün devam etmesine meydan veriyordu. Türkçe ve edebiyat kavramlarını birleştirmekle bu iki öğretimin aynı esaslara dayanması, okuma kitaplarıyla edebiyat kitaplarının aynı amaca yönelmesi gereğini belirtmiş oluyoruz.

Bu yeni öğretimin amacı, öğrencinin Türk dilinin tarih boyunca verdiği değerleri, edilgin kalmayarak, kendi yapıcı zekâsını kullanarak tanıması, benimsemesidir, öğretmenin ve kitabın kılavuzluğu ile metinlerin özüne varacak olan öğrenci bir parçasını gördüğü eserlerin bütünü tanımak, metinler üzerinde işlemeğe başlayan düşüncesini daha başka eserlerle doyurmak isteyecektir. Öğrencinin bu ihtiyacı Bakanlığın ve öğretmenin tavsiye edeceği kitaplarla beslenecektir.

Türk dilinin ve edebiyatının geçmişinde orta öğretim çağındaki inkılâp çocuklarına düşünme, konuşma ve yazma örneği olabilecek klâsik metinler, doyurucu bir halde değildir. Bu yüzden yalnız kendi edebiyatımızdan alınacak metinlerle yeni kültür amaçlarımıza varamıyoruz. Eski metinlerimizi her

zaman birer örnek olarak değil, çok defa eski değerlerimizi, dilimizin ve edebiyatımızın geçmişini tanıtmak için veriyoruz.

Bugünün anlayışıyla edebiyat kültürü nazımdan çok nesirden faydalanılarak verilebilir. Bu kültürü orta öğretimde verebilmek için eski nesrimizden sınıfa girebilecek metinler bulmak çok güçtür. Dilimize çevrilmiş dünya klâsikleriyle bu eksikimizi tamamlamak zorundayız. Bakanlığımız bu maksatla bir tercüme serisine başlamıştır. Bu yıl 209 u bulan bu tercümeler Türkçe öğretiminin çevresi içine girecektir.

2) Liselerde Türkçe öğretimi, ortaokullarda olduğu gibi, yalnız metinler üzerinde yapılacak; dil, edebiyat ve tarih bilgileri metinlerin özünü ve değerini aydınlatmak maksadıyla, metinler üzerinde verilecektir.

3) Türk edebiyatına ait her türlü bilgiler sınıflara dağıtılarak parça parça değil, her sınıfta öğrencinin seviyesine göre ayarlanarak her yıl zenginleşen bir bütün halinde verilecektir. Türk edebiyatının her devresinde ve her yazarında ilkokuldan liseye kadar her sınıfın seviyesine uygun parçalar bulunabilir. Lisenin her üç sınıfında öğrenci kavrayabileceği eski ve yeni metinlerle Türk edebiyatını başlangıçtan zamanımıza kadar bütün devirleri ve yönleriyle görecektir.

4) Nevilere, çeşitlere, nesir ve nazım şekillerine, dil ve anlatım özelliklerine, edebî okullara ait bilgiler de metinlerin imkân verdiği ve gerektirdiği ölçüde her üç sınıfta anlatılacak, tekrar tekrar üzerinde durulacaktır. Bu bilgiler öğrencinin anlayış seviyesiyle birlikte her yıl zenginleşecektir.

B) Bu esaslara göre hazırlanan kitapların plânı şudur:

- 1) Türk edebiyatının gelişimiyle ilgili tarihler.
- 2) Metinler ve açıklamalar.
- 3) Kitapta adı geçen yazarların hayatlarına ve eserlerine ait bilgiler (Biyografya Notları).
- 4) Dil ve edebiyat terimlerini açıklayan bir sözlük.

Kitaplarda Türkçe öğretimini doğrudan doğruya ilgilendiren, metinler bölümüdür 1, 3 ve 4 üncü bölümlerdeki bilgiler metinlerin daha iyi kavranmasına yardım edecektir. Bu bilgileri öğretmen metnin gereklerine ve öğrencinin anlayış durumuna göre zenginleştirebilir, öğrenci bunlara öğretmenin kılavuzluğu ile başvuracaktır.

Lisenin üç sınıfı için hazırlanmakta olan bu kitaplar birbirini tamamlayarak bir bütün kuracaktır. Her kitapta Türk edebiyatının her devrinden örnekler bulunmasına rağmen bu örnekler öğrenci seviyesi düşünülerek seçildiği için, her zaman devirlerin en belirtici eserlerinden alınamamıştır, öğrenci ancak üç kitabı bitirdiği zaman kaynaklarından bugüne kadar Türk edebiyatını bütün yönleriyle görmüş olacak, bir sınıfta eksik kalan taraflar öteki sınıflarda doldurulacaktır.

C. — Kitaptaki her metin üzerinde yapılacak çalışmalarda göz önünde tutulacak esaslar şunlardır:

- 1) Öğretmen öğrenciye en az bir hafta evvel, okunacak metni gösterecek, bu metin üzerinde kendi kendine nasıl çalışacağını, kitabın hangi bölümlerine ve başka hangi yardımcı kitaplara başvuracağını söyleyecektir.

2) Derste metin, kimden ve nereden alındığı söylenerek kısaca tanıtılacaktır.

3) Metnin yüksek sesle doğru okunmasında öğretmenin titiz davranması ve öğrenciye okuduğunu tam anlayarak ve anlatarak okumak alışkanlığını kazandırması lâzımdır.

4) Metnin incelenmesine geçmezden önce parçanın yahut alındığı eserin şekil ve nevi özellikleri belirtilecektir. Bu bilgiler eski edebiyat öğretiminde olduğu gibi metinden ayrı ve bir defada anlatılıp geçilmeyecek, her metnin gereklerine göre parça parça ve türlü vesilelerle tekrarlanarak verilecektir. Böylece öğrencinin bir parça üzerinde edindiği şekil ve nevi bilgileri sık sık tazelenmiş ve yeni bilgilerle tamamlanmış olacaktır.

5) Kelimeler ve deyimler metinden ayrı birer lügat olarak öğretilmeyecek, metindeki yerlerine göre ve metnin daha iyi kavranmasına yardım edecek şekilde açıklanacaktır, öğretmen kitapta anlamları verilmemiş kelimeler üzerinde durabileceği gibi, verilen anlamları daha fazla açabilecektir. Bu arada öğretmen, öğrenciyi kelimelerin devirlere, çevrelere, yazanlara ve metinlere göre nasıl yeni mânalar kazandığını görmeye alıştırmalıdır.

6) Kelimeler ve deyimler anlaşıldıktan sonra öğretmen metnin dilinde ve ifadesinde yazarları, devirleri birbirinden ayıran özellikleri göstermeye ve değerlendirmeye, öğrenciyi üslûp yolu ile yazarları ve devirleri tanıyacak hale getirmeye çalışacaktır. Bu çalışma sırasında öğretmen dil bilgisi ve söz dizimi üzerinde durmak ve öğrencinin ortaokulda edindiği bilgileri tazelemek, zenginleştirmek fırsatını arayacaktır. Bu türlü çalışmalar öğrenciye, yazarın dil ve ifade özelliğini belirtmede ve üslûp yoluyla yazarın değerini görmede, dil bilgisi ve söz dizimi bilgilerinin ne kadar önemli olduklarını öğretecektir.

Eski kelimeleri yahut bugün kullandığımız kelimelerin eski anlamlarını öğretmek, öğrenciye faydasız bir bilgi yüklemek sayılmamalıdır. Bu sayede öğrenci eskiyi yeniden ayırt etmeye, kelimeleri yerinde kullanmaya alışacak, dolayısıyla dil devrimimizi daha köklü bir bilinçle kavrayacaktır. Öğretmen, fırsat buldukça eski kelimeleri dil bilgisi yönünden de inceleyecek; yapılaşlarını, köklerini, kaynaklarını ve türlü şekillerini gösterecektir.

7) Yukarıki çalışmaların amacı metnin özüne varmayı kolaylaştırmaktır, öğrenci, dile ve şekle ait güçlükleri aştıktan sonra metindeki fikirleri ve duyguları, parçanın mâna ve sanat değerini kavramaya çalışacaktır. Bu çalışmaların başarısı, öğretmenin üzerinde durulacak noktalar bulup yerinde ve düşündürücü sorular ve açıklamalarla öğrenciyi metnin özüne ve havasına sokabilmesine bağlıdır. Metnin özü ve değeri kavrandıktan sonra öğretmen bilhassa son sınıfta parçayı yazarın hayatına, yaşadığı devre, çağdaşlarının düşünüş çevresine bağlayacak, diğer sanat ve fikir eserleri arasındaki yerini belirtecektir. Bunun için de mümkün olduğu kadar fikirleri öğrenciye buldurmaya çalışacaktır.

8) Öğretmen, parçalar üzerinde öğrencilere yazma ödevleri vererek metin üzerindeki konuşmaların toplu bir görüşe götürülmesine yardım edecektir. Ayda bir verilecek olan bu ödevleri öğretmen düşünce ve ifade bakımlarından birer metin gibi inceleyip tenkid etmelidir. Düşünmeye alışmanın en verimli yolu yazmaktır.

Liseler için komisyon tarafından hazırlanan Türkçe IV ve V kitaplarında, Batı ve yakın dönem Türk edebiyatı metinlerine daha fazla yer verilmiştir. Kitaplarda edebiyat ve edebiyat tarihi bilgileri, bu bilgilere kaynak olabilecek metin örneklerinin yardımıyla öğrencilere sunulmuştur. (Duman, 1992, s. 8)

Programın hedef, davranış ve içerik yönünden farklılıkları şunlardır:

- 1) Programda; düzeyine uygun seçilen metinlerle öğrencilerin ilgi ve dikkatinin derse çekilmesi, onlarda bir kısmı verilen metnin devamını araştırıp okuması için merak duygusunun uyandırılması, onların metinden aldığı güzel duygu ve hazları başka metinlerle doyurmak için güdülenmeleri amaçlanır.
- 2) Programa göre eski eserlerimiz, dil ve edebiyatımızın geçmişini tanıtmada dışında; inkılâp çocukları için düşünme, yazma ve konuşma örneği olabilecek doyurucu nitelikte bulunmazlar. 1945 programında bu açığın kapatılması için tercümelere başvurulur. Programın içeriğinin belirlenmesinde dönemin eğitim politikasının ve eğitime yüklenen misyonun önemi büyüktür.
- 3) Daha önce hazırlanan edebiyat kitaplarında genel bilgiler verildikten sonra onları açıklayıcı, pekiştirici ve kavratıcı mahiyette metin örnekleri verilmiştir. İçeriği yeni bir program olarak düşünülen yeni kitaplarda dil, edebiyat ve tarih bilgileri, işlenen metnin özünü aydınlatmak için metinler üzerinde gösterilerek, kazanımlar özelden genele doğru sıralanmıştır.
- 4) Türkçe IV ve V kitaplarıyla hazırlanan yeni programda, Türk Edebiyatı kronolojik olarak tasnif edilmiş, her yıl ayrı bir döneminin işlenmesi yerine başlangıçtan geline nokta kadar tüm yönleriyle edebiyatımız, her öğretim basamağında tekrar tekrar ele alınmıştır. Öğrenciler her yıl düzeylerine göre değişen metinlerle, aynı dönem eserlerini karşılaştırarak ve dönem özelliklerini hatırlayarak eğitimlerine devam etmişlerdir.
- 5) Ana ders materyali olan kitapların hazırlanışında; kelime ve deyimlerin açıklanması, metnin dil ve anlatım özelliklerine dair sorular sorulması ve metni anlamaya yönelik sorular yöneltilmesi şeklinde daha önce ders kitaplarında görmediğimiz farklı bir metod kullanılmıştır.
- 6) Programda derslerin işlenişinde, metne nasıl çalışılacağı ve faydalanması gereken kaynaklar gösterilerek işlenecek metinler bir hafta önceden ödev

verilip öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin artırılması hedeflenmiştir.

- 7) Kelime ve deyimler metinlerin bizzat içinde öğretilmiş, amaçlara ulaşmak için metinden hareket edilerek hedef- içerik uyumu sağlanmıştır.
- 8) Programda; dil ve şeklinin yanında metindeki fikir, duygu ve sanat değerini kavrayıp; yazarın hayatı, yaşadığı devir ve çağdaşların düşünceleri değerlendirmeleri sonucu öğrencilerin ulaştıkları genel bilgileri bir yazı şeklinde tasarımları istenmiştir.

17 Eylül 1945 tarih ve 346 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Talim Terbiye Dairesinin 15 / 9 / 1945 tarih ve 2- 972/11 sayılı genelgesinde ortaokul ve liselerde Türkçe öğretimi konusunda şunlardan bahsedilmiştir:

- 1) 1945 ve 1946 yıllarından itibaren ortaokul ve liselere Türkçe eğitimi Türkçe Metinler kitabındaki esaslara göre işlenecektir.
- 2) Lise I. sınıfta Türkçe IV. (Türkçe Metinler I) kitabı, yılsonuna kadar tüm konuların işlenmesi şartıyla okutulacaktır. Metinler üzerinde verilecek bilgilerin dışında ayrı bir müfredat programının olmadığı belirtilerek öğretmenlerin kitaptan çıkarılması ve eklenmesi istediği her şeyi, ders yılı sonuna kadar bakanlığa bildirmesi istenmiştir.
- 3) Lise I. sınıftan itibaren haftalık ders saatlerinin biri okumaya ayrılacaktır. Bu ders için hazırlanan klasik eserler bakanlık tarafından yayınlanacaktır. Lise I. sınıfta okuma dersinde Moliere'nin "Cimri" adlı eseri öğrencilere okutulacaktır. Öğretmenler, okunacak sahneleri çocuklara söyleyip okuduğu bölümün önemini ve eserdeki yerini belirterek öğrencileri güdülemeye çalışacaktır. Eserin hepsi (ya da iki perdelik bölümü) ders yılı sonunda kitabın sonundaki öğütler de göz önüne alınarak sahneye konulacaktır.

Öğrenciler, I. sınıf okuma derslerinde ayrıca öğretmenlerinin belirlediği eser listesinden seçtiği bir eseri yazılı ve sözlü olarak tanıtacaktır. Eserlerin tanıtımında yazar ve onun yaşadığı devir kısaca ele alınacak ve eserin öneminden bahsedilecektir.

- 4) Lise II. Sınıfta Türkçe II (Türkçe Metinler II) kitabı, ders kitabı olarak okutulacaktır.

Okuma saatlerinde Swift'in "Gulliver'in Seyahatleri" adlı romanı okutulacaktır. Ayrıca her öğrenciden biri sözlü biri yazılı olmak üzere iki kitap tanıtması istenecektir. Sözlü tanıtımlar için on beş günde bir saat ayrılacak ve başarılı olanlar ödüllendirilecektir.

- 5) Lise III. sınıfta da Lise II. sınıfın kitabı okutulacaktır. Okuma derslerinde Shakespeare'nin Hamlet'i ile Sophokles'in Kral Oidipus'u okunacaktır. Her öğrenci II. sınıfta olduğu gibi yazılı ve sözlü iki kitap tanıtımı yapacaktır.
- 6) Yücel, genelgenin sonunda dil eğitiminin geldiği nokta ve öğretmenlere düşen görevler konusunda şu açıklamaları yapmıştır:

"Milli eğitim bakanlığı, dar olduğunu en çok öğretmen arkadaşlarımın takdir edeceği her imkândan faydalanarak Türk cemiyetinin anlama ve anlatma vasıtası olan dilimiz üstünde yaptığı bu çalışma ve çalıştırma vasıtalarını gençliğimizin zihin eğitiminde başarı ile kullanırmak ister. Öğretmenlerimiz bu hazırlayıcı çalışmada emek verenlerin istekleriyle duygularını birleştirdikleri zaman söylediğim başarımın elde edilmesine engel olarak hiçbir şey kalmaz. Bu yolda denemeleri ve emekleri birikmiş ileri milletlerin dil öğretimindeki metodları bize uygulanmış **Türkleşmiş ve Türkçeleştirilmiştir.** Alışkanlıkların durdurucu etkilerinden meslektaşlarının kendilerini korumalarını eskimiş üstün medeniyetli memleketlerde kullanılmaktan uzun zamandan beri düşmüş yöntemleri devam ettirmemelerini, Türk dili ve sosyal bir gerçek olarak bütünlüğü ile kavrayıp kavratmak sistemi, şahsi mülahazalardan kaçınarak müşterek bir iyi niyetle ve anlayışla Bakanlığın bir emri olduğu kadar, kendilerinin de davaları olarak gerçekleştirmelerin dilerim."

Yücel Dönemini de içine alan zaman diliminde edebiyat dersi müfredat programları konusunda yapılan çalışmaları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- 1) Türk eğitim tarihinde edebiyat dersi müfredat programı, ilk olarak 1924 yılında Heyet-i İlmiye çalışmalarıyla hazırlanmıştır. Programda lise öğretiminin ilk yılı tür ve şekil bilgisine ayrılmıştır. İkinci sınıfta

edebiyatımızın başlangıcından onuncu yüzyıla kadar olan bölümü, son sınıfta ise divan ve Tanzimat edebiyatı dönemlerinin okutulması planlanmıştır.

1924 programı; divan edebiyatına çok zaman ayırması, Köktürkçe ve Uygurca gibi özel ihtisas gerektiren konuları ihtiva etmesi, Batı edebiyatına yer vermemiş olması gibi nedenlerle eleştirilmiştir. 1924 programıyla Türk boylarının edebiyatları, ilk defa edebiyat programımıza girmiştir.

- 2) 1927 programında haftalık ders saatleri ilk defa tahrir, kıraat ve edebi bilgiler olarak düzenlenmiştir. Programda öğrenci sadece okuyan öge konumundan çıkarılmış, düşündüklerini rahatlıkla ifadesi için programa yazma dersleri konulmuştur. 1927 programıyla lise son sınıf fen şubelerinde edebiyat ders sayısı bir saat artırılmıştır. Divan edebiyatı konularının azaltılması, Batı edebiyatının önemli simalarına yer verilerek öğrencilere yeni kültür dünyasının kapılarının açılması, derslerin metne dayalı olarak işlenmesi, 1927 programının belirgin farklılıkları arasındadır.
- 3) 1928 Harf İnkılâbı sonrası edebiyat programlarında beliren düzenleme ihtiyacı, 1929 programını doğurmuştur. Program, ortaokul ve lise edebiyat derslerinin bir bütün olduğu düşüncesinden hareketle Türkçe Programı adıyla yayınlanmıştır. 1929 programında Arapça ve Farsça dersleri tamamen kaldırılmış, divan edebiyatı konuları azaltılmış, gençlerin ideal his ve fikirlerle tanışması için Batı edebiyatı örneklerine yer verilmiştir.

1929 programı, ilk defa edebiyat derslerinin amaçlarının belirlendiği programdır. Programda öğretim faaliyetlerinde yapılacak çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, öğretimde kullanılacak metod ve ilkeler kısaca açıklanmıştır.

1929 programında; öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılması konusunun önemine değinilmiş, öğrencilerin okuduğu eserlerle ilgili yazılar yazıp özetler çıkarması planlanmıştır.

- 4) 1932 yılında toplanan Birinci Türk Dili Kurultayı'nda dilimizin kurallarının incelenip tespitler yapılması, zenginliğinin ortaya konması amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Dilimizde Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından yapılan bu araştırmalar sonuçlanana kadar dilbilgisi derslerinin müfredat programlarından kaldırılmasına karar verilmiştir. 1934 yılında edebiyat programları, dilbilgisi dersleri kaldırılarak yeniden düzenlenmiştir.
- 5) 1937 Hükümet Programının etkisiyle hazırlanan 1938 programında sade bir dil kullanılmış ve gramer dersleri yer almamıştır. Türkçe ve edebiyat dersleri için ayrı ayrı program hazırlanmıştır. Programda derslerin işleniş ön plana çıkmış, bu konuda alınacak önlemler sıralanmıştır. Tahrir derslerinde kişilik, eser tahlilleriyle özetleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Edebi bilgiler dersinde aruz ölçüsünün yerini hece ölçüsünün alması hedeflenmiştir. Son sınıf edebiyat şubesinde, fen şubesinden ayrı olarak işlenen ilave iki ders saatinde konu olarak Batı edebiyatı edebi akımları örnekleriyle ele alınmıştır.
- 6) 1942 yılında, edebiyat programlarında yapılan düzenlemede son sınıftaki edebiyat ders saatleri beş saatten dörde düşürülmüş; dersler edebiyat tarihi, tahrir, edebi okuma, metin tetkiki şeklinde yeniden düzenlenmiştir.
- 7) 1942 yılında, Tebliğler dergisinde yayınlanan talimatnameyle edebiyat derslerinde öğrencilere verilecek tahriri vazifeler hakkındaki esaslar sıralanmıştır. Öğrencilerin kazandığı bilgiyi işlemesine önem verilmiş ve "ürün esaslı" değerlendirme metoduna geçiş yapılmıştır.
- 8) 1942 yılında, Dilbilgisi derslerinin müfredat programları ve dersin işlenişinde uygulanacak yöntem ve tekniklerle beraber uyulması gereken kurallar belirlenerek Tebliğler dergisinde yayınlanmış; 1935'ten beri programlarda yer almayan bu dersler tekrar edebiyat programlarına girmiştir.
- 9) 1945 yılında içeriği edebiyat programı olarak düşünülen Türkçe Metinler (I-II) kitapları; edebiyat tarihinin kronolojik ve tüm şubelerini aynı yüzyıl çatısı altında ürünleriyle tanıtan tasnifi, konuların metin esasına göre işlenmesi, konuların öğretim yöntem ve teknikleri, konuların seçiminde öğretim

zamanının göz önünde bulundurulması gibi program geliştirme konusunda kendinden sonra çığır açan yenilikleri beraberinde getirmiştir.

- 10) 1945 yılında, Türkçe Metinler kitabının yayınlanmasıyla Türkçe öğretiminin nasıl yapılması konusunda Tebliğler dergisinde genelge yayınlanmış, genelgede kitapların işlenmesinde dikkat edilecek noktalarla beraber derslerde öğrenciye okutulması hedeflenen Batı edebiyatı eserleri de tek tek belirtilmiştir.

3. Yücel Döneminde Öğretmenlerin Yetiştirilmesi

Toplumda tüm bireylerin merak ettiği geleceğin dünyasını iyi yetiştirilmiş insanlar şekillendirecektir. Bu kuram, insanların yetişmesinde etkili role sahip olan öğretmenlerin günümüz ve geleceğimiz açısından önemini hatırlatır. Öğretmenler görüşleri, değer yargıları, sosyal eğilimleri, davranışları yönüyle öğrenciler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu etki sayesinde tüm eğitim sistemlerinin en önemli ve asıl parçasını öğretmenler oluşturur.

Eğitim kurumlarında eğitime tâbi tutulan kişilerin (çocuk-genç-yetişkin) “...öğrenme yaşantıları kazanmalarına kılavuzluk etmek ve yön vermekle görevli kişilere...” öğretmen denir. Kısaca öğretmen planlı eğitimi sunan kişidir. (Ergun, 1999, s. 61)

Öğretmen olmak, genç neslin eğitimi için topluma karşı olan sorumluluğu kabul etmek demektir. Öğretmenlik mesleği, eğitim alanında hayli kaliteli aktiviteyi ve her gün talep etmeyi temsil eder. (Sünbül, 1995, s. 245)

Eğitim sistemini yönlendiren ve biçimlendiren; öğrenci, öğretmen ve eğitim programı olmak üzere üç temel öge vardır. Sistem içinde öğretmenler, öğrenciler ve eğitim programını etkileme yönüyle en baskın öğelerdir.

Eğitim kurumlarının gelişimi ve çeşitlenmesi; temel eğitim olan ilköğretimin hedeflerine ulaşmasının ardından toplumun eğitimde yakaladığı çizgi, toplum ihtiyaçları ve eğitim hedefleri doğrultusunda yapılan faaliyetlerle gerçekleşir. İhtiyaçlar doğrultusunda ortaöğretim kurumu olan liselerin sayılarının artmasıyla bu kurumlarda yeni öğretmenlere ihtiyaç duyulur. Çalışmamızda, Yücel Dönemi öncesi ve esnasında, Edebiyat öğretmenlerini de kapsayan orta öğretime öğretmen yetiştirme konusu; gelişimi, kurumları ve alınan kararlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

3.1. Yücel Dönemine Kadar Öğretmen Yetiştirme Sistemine Genel Bir Bakış

Türk eğitim tarihinin bilinen ilk öğretmenleri Sıbyan mekteplerinde görev yapan alt düzey medresede yetişen muallimler ile üst düzey medreselerde yetişip bu kurumlarda görev yapan müderrislerdir. (Ergün, 1987, s.10)

On dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Fatih Sultan Mehmed'in Sıbyan mekteplerinde muallim olacaklar için uygulattığı ayrı bir programdan başka, öğretmen yetiştirme sisteminde bir değişiklik görülmemiştir. (Duman, 1991, s.11)

On sekizinci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren başlayan Batılılaşma ve modernleşme çalışmaları, askeri alanda açılan okullarla sivil okulları beraberinde getirir. (Koçer, 1987, s. 5) Yeni okulların açılması ve amaçlarına ulaşması için programların yenilenmesi, kitap ve ders araçlarının hazırlanması ve yeni eğitim modeline uygun öğretmenlerin yetişmesi gereklidir. (Duman, 1991, s.13)

Okulun ve derslerin amaca ulaşmasında öğretmenlerin fonksiyonunu değerlendiren zamanın yöneticileri, 16 Mart 1848 yılında İstanbul'da rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla Dârulmuallimîn'i açarlar. (Unat, 1964, s. 31)

Tanzimattan önce tek eğitim kurumu olan medreselere öğretim görevlisinin yetiştirilmesi, herhangi bir programa ve şarta bağlı değildir. Sonraları

Dârulmuallimîn-i Rüşdî adını alan okulun açılması, ülkemizde öğretmenliğin ayrı bir meslek olarak değerlendirilip öğretmenlerin ayrı bir okulda, farklı programlarla yetiştirme uygulamasının ilk adımı olmuştur. Bu gelişmeleri 1868’de açılan Dârulmuallimîn-i Sıbyan izlemiştir. (MEB, 1995, s. 20)

1869 tarihli Maârifî Umumiyye Nizamnâmesine göre; öğretmen okulları, o dönemde yeni açılan okulların kuruluş felsefesi ve sistemine paralel olarak müfredat programlarında meslek bilgisi derslerine de yer vermiştir. Nizamnâme’de değişik kademelerdeki öğretmenlere bir üst düzeye geçme imkânı tanınmış; öğretmen yetiştirme işi yüksek öğretim düzeyine taşınmıştır. Bu dönemde kurulacak okulların tüm ihtiyaçları düşünülmüş; bünyesinde rüştiye, idâdiye ve sultânilere öğretmen yetiştirecek olan Büyük Dârulmuallimîn ve Dârulmuallimât adında iki yeni öğretmen okulunun açılması kararlaştırılmıştır. (Duman, 1991, s.16)

İlk açılan öğretmen okulları yeni bir düşünce ile ortaya çıksa da programlarında medresenin etkisi açıkça görülür. Öğrencileri öğretmenliğe hazırlayacak ders ve etkinlikler yerine; onların Arapça, Farsça ve riyaziye gibi genel derslerde başarılı olması istenir.(MEB, 1995, 20)

Tanzimat Döneminde, orta dereceli okul öğretmeni yetiştirme çabaları içinde 1875’de askeri okullar için sivil öğretmenleri yetiştiren Menşe-i Muallimîn kurulması da yer alır. Sadece İdâdi sınıfları açılan bu kurum 1877’de kapanmıştır. Bunların dışında 1882’de uygulama okulu olarak da Darülameliyat kurulmuştur.(Küçükahmet, 1999, s.32)

1869 Nizamnâmesi’nin ardından Kız Rüştîyeleri ve Sıbyan Okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870’de Dârulmuallimât; 1891 yılında ise Büyük Dârulmuallimîn (Dârulmuallimîn-i Âliye) faaliyete geçmiştir. Dârulmuallimîn-i Âliye cumhuriyet öncesi dönemde rüştiyelerin üzerinde ortaöğretime (sultânilere) öğretmen yetiştirmeye yönelik açılan ilk kurum olmuştur. (Türer, 2006, s. 1)

1869 Nizâmnâmesi'nin açmayı öngördüğü öğretmen okulları yirmi üç yıl sonra tamamlansa da medrese etkisi, zaman zaman kapatılmaları ve programlarının değişmesi nedeniyle sistemli faaliyette bulunamamışlardır. (Duman, 1991, s. 17)

Meşrutiyet döneminde II. Abdülhamit, bozulmaya başlayan merkezi otoriteyi telgraf, demiryolu ve dini motiflerle yeniden kurmaya çalışmış ve bu otoriteyi “taşraya taşıyan ara devlet kadrolarının” yetişmesi amacıyla rüştiye ve idâdileri, İstanbul dışında da yaygınlaştırmıştır. II. Meşrutiyetin ilanına kadar öğretmen yetiştiren kurumların sayısı otuz bire yükselmiş ve programlarda Usûl-ü Tedrîs dersi yer almıştır. (Türer, 2006, s. 1)

1900 yılında uygulamaya konulan Muallimlikte Mesleki İhtisâs Tesisine Dair Kanun'la ilk defa öğretmenliğin tanımı yapılarak yetki ve haklarının belirlendiği, öğretmenlikte branşlaşma çalışmalarının başladığı görülür. 1908 yılında Dârülmuallimîn-i Âliye (Yüksek Öğretmen Okulu) öğrencileri, alan bölüm derslerini İstanbul Dârülfunûn'un ilgili fakültelerinde görmeye başlarlar. Bu gelişme ile eğitim sistemimize program olarak fakültelere bağlı öğretmen okulu örneği de girmiş olur.(MEB, 1995, 21)

Dârülmuallimîn programlarında yapılan bazı düzenlemeler, öğretmenliğin meslek olarak seviyesini yükseltici tedbirlerdir. Yeni programda öğrencilerin öğretmen okuluna girebilmesi için sınav şartının yanında derslerinde de başarılı olması istenir. Zeki ve çalışkan öğrencileri daha erken mezun etme ve atamalarında başarı derecelerini göz önüne alma, okulun öğretim süresini daha uzun tutma, sınavları ciddi bir şekilde yapıp başarısız olan öğrencileri okuldan uzaklaştırma yeni Dârülmuallimîn programının belli başlı maddeleridir. Usûl-i İfade ve Talim Dersleri gibi öğretmenlik meslek derslerinin Dârülmuallimîn programlarına girmesiyle eğitimde yeni bir çıkır açılmıştır. (MEB, 1995, s. 21-22)

Dârülmuallimîn'den mezun öğretmenlere atamalarına kadar bekleyecekleri süreç içinde memur maaşı verilerek okula devam etmeleri istenmiş ve bu yolla atanıncaya kadar kendilerini yetiştirmeleri düşünülmüştür. (MEB, 1995, s. 23)

II. Meşrutiyet Döneminden itibaren vilayetlerin idaresine bırakılan öğretmen okullarının birçoğu, kaynak azlığı ve ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı durum nedeniyle kapatılmıştır. Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından, öğretmen okulları, mahalli idarelerin yerine direk bakanlığa bağlanarak kalıcı bir kurum haline getirilmiştir.

Ülkemizin işgal edildiği ve savaşların devam ettiği sırada, 15 Temmuz 1921’de, ülkenin eğitim sorunları göz önüne alınarak milli eğitim programı düzenlemek ve eğitim sorununa köklü, kalıcı çözüm bulmak için Maarif Kongresi adıyla bir toplantı yapılır. (Duman, 1991, s. 21) Atatürk, 1 Mart 1922’de TBMM’yi açarken yaptığı konuşmada milli eğitimin temel amacının halkı eğitmek olduğunu belirtir. Atatürk, ülkenin ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirmek için orta ve yüksek öğretime de önem verileceğini bu konuşmasında sözlerine ekler. (Duman, 1991, s. 27)

Kurtuluş Savaşının ardından Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla topluma yön verenler, eğitim sistemimizdeki tüm aksaklıkları belirleyerek onu cumhuriyeti yaşatacak yeni nesilleri yetiştiren bir sistem haline getirmek için bazı düzenlemeler yapmışlardır. 23 Nisan 1920’de kurulan TBMM, o dönemdeki tüm sıkıntı ve belirsizliklere rağmen bir ülke için gerekli olan her konuyu değerlendirir. 9 Mayıs 1920’de mecliste okunan programda, eğitim kurumlarının çağa uygun şekilde yeniden düzenlenmesi; milli karakterimiz, tarihimiz, coğrafi ve sosyal özelliklerimize uygun yeni ders kitaplarının hazırlanması gerektiği önemle belirtilir.(Duman, 1991, s. 20)

Atatürk’ün görüş ve talimatları doğrultusunda eğitimde izlenecek politika ve yapılacak işler şunlardır: (Duman, 1991, s. 25)

1. Maarif siyaseti "birlik" esasına dayanacaktır.
2. Maarifin başlıca üç görevi vardır. Bunlar; çocukların yetiştirilmesi, halkın eğitimi ve milli güzidelerin yetiştirilmesidir.

3. Maarifin bu görevlerini yapabilmesi için gerekli vasıtalar temin edilecektir. Bunun için, öğretmenlerin yetiştirilmesine, binaların ıslahına ve ders aletlerinin teminine çalışılacaktır.
4. Hükümet bütün eğitim kademelerinin gelişimi için azami gayreti gösterecektir.
5. İlköğretim okulları ile ortaokullara öğretmen ve ilköğretim müfettişleri yetiştirmek için kız ve erkek, orta öğretmen okulları açılacaktır.
6. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin aynı mesleki formasyonu almaları ve uygulama yapmaları sağlanacaktır.
7. Ülkenin belli yerlerine kız ve erkek öğretmen okulları ile tam devreli liseler açılacaktır.
8. Bir, beden eğitimi öğretmeni yetiştiren okul açılacaktır.
9. Kadınlarımızın eğitimine erkekler kadar önem verilecek iye bu maksatla, kız ilk öğretmen okulları, kız liseleri ve kız sanayi ortaokulları açılacaktır.

Maarif Vekâleti, İstanbul'daki öğretmen okullarını kendisine 1922 yılında bağlamış; 1928 yılında da kadrolarını yeniden düzenlenmiştir. (Öztürk, 1996, s. 167) 14 Ağustos 1923'de mecliste Bakanlar Kurulu Programı'nda öğretmen yetiştirmede kaynak birliğine gidilmesini sağlayacak bir tasarıdan bahsedilmiştir. Bu tasarıda ilköğretim okullarına ve idâdilere, öğretmen-müfettiş yetiştirmek için orta öğretmen okullarının açılması; yetiştirilecek öğrencilerin yüksek öğretim okullarıyla aynı mesleki bilgileri alıp uygulama olanaklarının sağlanması kararlaştırılır. (MEB, 1995, s.24)

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda, Ankara Hükümetine bağlı otuz sekiz vilayet ve sancakta iki bin üç yüz kırk beş (2345) ilkokul vardır. Ortaöğretimde ise yirmi sekiz sultâni, atmış idâdi ve on sekiz öğretmen okulu bulunur. (Başgöz, 1995 s. 55)

Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitim sistemimiz ortak amaç etrafında toplanma ve ortak hedeflere ulaşma gibi birlik anlayışından yoksundur. Bir yanda medreseler; bir yanda azınlık okulları; bir yanda da Batı düşüncesine ve modellerine göre eğitim öğretim yapan, aralarında irtibat olmayan ve birbirleriyle çelişen okullar bulunur. Bunları değerlendiren Cumhuriyet yönetimi, yeni bir eğitim anlayışı ve politikasıyla işe başlar. 3 Mart 1924 tarihli Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nun (Öğretimin

Birleştirilmesi Kanunu) mecliste kabul edilmesinden sonra medreseler kapanır; yabancı okulların programları Maarif Vekâletince düzenlenir; eğitim sistemimiz milli, çağdaş ve laik bir yapıya kavuşur. (MEB, 1995, s. 25)

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında toplanan I. Heyeti İlmiye’de “Dârülmuallimîn ve Dârülmuallimât Nizâmnâme ve Programları’nın düzenlenmesi, Terbiye-i Bedeniye Dârülmuallimîn’i, İstanbul Dârülmuallimîn ve Dârülmuallimâtı’nda birer kısmı tâli (yan branş) oluşturulması, Dârülmuallimîn-i Âliye’de öğrenciye mesleki dersler verilmesi” gibi ortaöğretim öğretmeninin yetişmesi konusunda belli başlı bazı kararlar alınır. (MEB, 1995, s.24)

Birinci Heyet-i İlmiyede uzlaşılan Dârülmuallimîn ve Dârülmuallimât’da orta kısım açılması uygulamaya konulmuş; bu okullar, programında Tabiiyyat, Riyaziyat, Edebiyat, Tarih ve Coğrafya bölümleriyle eğitime başlamıştır. (Öztürk, 1996, s. 168)

Birinci Heyet-i İlmiye toplantısının ardından 14 Ağustos 1923’te, TBMM’de okunan hükümet programında, kız-erkek orta öğretmen okulları ile beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bir okulun açılması gündeme gelir. Bu okulların hiçbiri eğitim hayatına uzun süre devam edemez. 1924-1925 öğretim yılında, İstanbul Kız ve Erkek Öğretmen Okullarında ilköğretmen okulu mezunlarını imtihanla alan birer Orta Darülmuallimin ve Darülmuallimat şubeleri açılır. Bu kurumlar açıldıktan bir yıl sonra kapanır ve öğrencileri Yüksek Öğretmen Okuluna devredilir. (Duman, 1991, s. 28)

Birinci Heyet-i İlmiyede düzenlenen “Orta Tadrîsât Muallimleri Kanunu Lâyihası” nın 1924 yılında kabulü ile öğretmenlik mesleği yasalara dayanan bir meslek haline gelir. (Öztürk, 1996, s. 168)

22 Mart 1926 tarihli 789 sayılı “Maarif Teşkilâtına Dair Kanun” ile Türk Milli Eğitim Teşkilatının yapısı ve özellikleriyle beraber öğretmenlik mesleği “devletin genel hizmetlerinde Talim-Terbiye (Eğitim ve Öğretim) görevini üzerine

alan, bağımsız sınıf ve derecelere ayıran bir meslek” şeklinde tanımlanmıştır. (Ocak, 2005, s.2)

Atatürk, toplumun gelişmesinde ve kendini yenilemesinde öğretmenlerin önemini her fırsatta dile getirerek; 24 Mart 1923’de Kütahya’da yaptığı konuşmada, öğretmenleri insan topluluğunun en özverili ve saygıdeğer kişileri olarak tanıtmıştır. 25 Ağustos 1924’de Ankara’da toplanan Öğretmenler Birliği Genel Kongresinde ise birçok alanda yapılan inkılâpların gerçekleşmesi ve toplum tarafından benimsenmesinin öğretmenlerin başarısına bağlı olduğunun altını çizen Atatürk, “öğretmenler Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür kuşaklar ister” sözüyle konuşmasını tamamlar. (MEB, 1995, s. 26)

Atatürk Döneminde, halkın büyük bir çoğunluğunun okuryazar olmaması ve özellikle kırsal kesimde yaşayan nüfusun ilköğretimden mahrum olması gibi nedenlerle ilköğretim alanında yapılan çalışmalar hızlanır. Bu dönemde halkın büyük bir çoğunluğunu içine alan ilköğretim faaliyetleri son hızıyla devam ederken ortaöğretim alanındaki uygulamalar bu çalışmaların gölgesinde kalmıştır.

Atatürk Döneminde ortaöğretime öğretmen yetiştirme işi, ilk defa 1924’te Konya’da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi’nde ele alınmıştır. Kongreden bir gün önce Orta Dârümuallimîn ve Dârümuallimât kapatılarak uygun bir yerde Orta Muallim Mektebi açılması kararlaştırılır. 1924 yılında, John Dewey’in Maarif Vekâletine sunduğu raporuna göre genel ortaöğretime öğretmenini yetiştirmek için mevcut öğretmen okullarında özel dersler verilmeli ve şubeler açılmalıdır.(Öztürk, 1996, s. 169)

Atatürk Döneminde ortaöğretime öğretmen yetiştirme işinin sistemli olmayışı, bu kademelerdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin amaçlarına ulaşamamasına ve istenilen öğretmen modelinin yetiştirilememesine neden olmuştur. 1936 Maarif Vekâleti bütçesi görüşülürken Antalya Milletvekili Türkan Baştuğ, ortaöğretimde öğretmenlerin yoğun olarak derse girdiklerini, pedagoji ve psikoloji bilmemeleri sonucu eğitim seviyelerinin düşük olduğunu belirtmiştir. (Öztürk, 1996,

s. 170) Bu sorunların temelinde; ortaöğretimdeki öğretmenlerin farklı kaynaklardan gelmesi, öğretmenlik vasfı bulunmayan kişilerin bu meslekte olması ve sayılarının yetersiz olması gibi belli başlı sorunlar vardır. Göreve gelen bakanlar bu sorunların çözümüyle ilgilenmiştir. (Duman, 1991, s. 30)

1925-1929 yılları arası bakan olarak görev yapan Mustafa Necati; ortaöğretim okullarının öğretmen ihtiyacının karşılanması için Yüksek Öğretmen Okulunu ıslah etmeyi, Darülfünundan yararlanarak iki yıllık bir Orta Muallim Mektebi açmayı düşünür. Dönemin Milli Eğitim Bakanlarından Abidin Özmen, 26 Temmuz 1934'te yaptığı açıklamada; öğretmen açığının kapatılması için Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye Enstitüsü mezunları ve ehliyetnâmeli öğretmenlerden, üniversite mezunları ve üniversiteyi Avrupa'da okumuş gençlerden faydalanılması gerektiğini belirtir. Tüm çalışmalar öğretmen açığını kapatma konusunda yetersiz kalır. Aranılan vasıflarda öğretmen bulunamaması sonucu, bakanlık, ortaöğretim kurumlarında yardımcı öğretmen çalıştırılması hakkında kanun tasarısı düzenleyerek istenen özelliklere sahip olmayan kişileri, öğretmen açığının kapanması için görevlendirir. Gazi Terbiye Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu'nun öğrenci kontenjanları artırılır. (Duman, 1991, s.32)

26 Mayıs 1936'da Saffet Arıkan, ortaöğretimde öğrenci sayısının cumhuriyetin ilk yıllarına göre altı yedi kat arttığını buna rağmen öğretmen sayısının ihtiyaçlarımızın çok gerisinde olduğunu söyler. Bu konuya çözüm olarak ehliyetnâmeli, yardımcı, vekil öğretmenlere görev verilmesinin yanında ikili öğretim yaptırılarak ve ders sayılarının artırılarak onlardan daha çok yararlanma yoluna da gidilir. (Duman, 1991, s. 33)

1936 yılına kadar öğretmenler için açılan kurslar, pedagoji ve genel eğitim metodları alanında öğretmenleri yetiştirip onlar için birer hizmet içi eğitim vazifesi görmüştür.(Öztürk, 1996, s. 178)

Maarif Vekâleti, 1936 yılında ortaöğretimde artan öğrenci sayısının öğretmen ihtiyacını karşılamak için ilkokul öğretmenlerinden faydalanmıştır. Öğretmen

okullarından mezun olmuş ve iki-üç yıl iyi sicil almış öğretmenler sınava tabi tutulmuş, başarılı olanlara ehliyetnâme verilmiş, başarılı olamayanlar ise Gazi Terbiye Enstitüsünde kurs alarak ortaokullarda görevlendirilmiştir. Ortaokul öğretmenleri ihtiyaç doğrultusunda liselere kaydırılmış, bu yolla liselerdeki öğretmen açığı kapatılmaya çalışılmıştır. 15 Haziran 1936'da yapılan sınavda yüz yetmiş iki (172) ilkokul öğretmeni, üç sömestr devam edecek kurslara kabul edilmiştir. (Öztürk, 1996, s. 179) Bu şekilde orta öğretime direk sınavla üç, kurs sonrası ise kırk dokuz kişi Türkçe-edebiyat öğretmeni olarak geçmiştir. (Öztürk, 1996, s. 226)

7 Haziran 1925'te kabul edilen Orta Tedrisat Muallimliği İmtihanı Talimatnamesi gereğince ilkokul öğretmenlerinin Dârülfünûn' da yapılan muallim muavinliği sınavlarıyla ortaöğretime öğretmen olarak geçmesi mümkündür. (Öztürk, 1996, s. 180) 1927-1928 eğitim öğretim yılında Gazi Orta Muallim Mektebi'nde açılan Terbiye-i Ruhیات Kursularının amacı, öğretmen okulları ve orta öğretimde açılan Pedagoji sınıflarına Terbiye, Ruhیات ve Usûl-ü Tedrîs öğretmeni yetiştirmektir. (Öztürk, 1996, s. 226)

Atatürk Döneminde ortaöğretime öğretmen yetiştiren başlıca kurumlar; Yüksek Muallim Mektebi, Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü ve Musiki Muallim Mektebidir. Yüksek Muallim Mektebi kanalıyla İstanbul Üniversitesi de orta öğretime öğretmen yetiştirmiştir. Muallim Mektebi öğrencileri derslerinin büyük bir çoğunluğunu, İstanbul Üniversitesi'nin Fen ve Edebiyat Fakültelerinde almışlardır. (Öztürk, 1996, s. 182)

Atatürk Döneminde öğretmenlerin yetişmesi için bazı kurslardan da faydalandığı görülür. Beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için Terbiye-i Bedeniye kursu, 1926-1929 yılları arasında açılmış ve bu tarihler arası 211 öğrenci mezun olmuştur. Bu kurs, 1932-1933 yılında Gazi Terbiye Enstitüsü'nün beden eğitimi şubesinin açılmasına kadar geçen sürede beden eğitimi öğretmen açığını büyük ölçüde kapatmıştır. (Öztürk, 1996, 226)

Atatürk Dönemi öğretmen yetiştirme uygulamaları, Osmanlı'dan sonra genç cumhuriyetin cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve lâiklik ilkeleriyle yeniden biçimlendirilir. Öğretmen okullarının bu dönemde sayı ve kapasite olarak hedeflenen başarıya ulaşamamasının ana nedeni maddi imkânsızlıklardır. Bu okulların sık sık değişen teşkilât yapısı ve müfredat programları; okulların eğitim-öğretim etkinlikleri ve eğitim hedefleri yönünden istikrarsızlıklarına neden olmuştur. (Öztürk, 1996, s. 252)

3.2. Yücel Döneminde Ortaöğretim Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi:

Yücel'e göre eğitim meselesi söz konusu olduğunda; program, ders kitapları, ders araç gereçleri, öğretmenler olarak dört esaslı unsur ön plana çıkar. Bu unsurların en önemlisi ve önceliklisi öğretmenlerdir. Çünkü öğretmen, kitapların eksikliğini ve kötü yönlerini giderir; programlar yüklü ise hafifletebilir; ders araç ve gereçleri yoksa elde bulunan tüm imkânları zorlayarak ürünler ortaya koyabilir. Öğretmen yetersiz ise diğer unsurların eğitimde bir anlamı yoktur. Yücel'e göre öğretmenlerin yetişmesi, eğitim sorununun çözümünde ilk ele alınması gereken konudur. (Yücel, 1993, s. 10)

Yücel'e göre öğretmen bilgi yönünden ne kadar donanımlı olursa olsun, kendine verilen öğrencileri olgunlaştırmada, onun terbiyeci ve eğitimci yönü ön plana çıkar. Öğretmenin eğitim öğretim faaliyetlerini amaçlarına uygun olarak yürütmesi, derste etkili öğretim yöntem ve tekniklerini kullanabilmesi için pedagoji eğitimi alması gereklidir. Yücel, öğretmenlere pedagoji eğitiminde şekilci anlatımdan çok, gösterip-yaptırarak bir şeylerin kazandırılmasını; bilgi ve terbiyeyi kazandırmada kullanılan öğretim yöntemlerinin sade, anlaşılır ve kolay uygulaması gerektiğine dikkat çeker. (Yücel, 1993, s. 251)

17- 24 Temmuz 1939 tarihleri arasında toplanan Cumhuriyet eğitiminin plan ve esaslarının görüşüldüğü I. Maarif Şurasında, çeşitli öğretim kademelerindeki kurumların yönetmelik ve müfredat programlarına yönelik hazırlanan komisyon

raporlarında orta öğretime öğretmen yetiştirme konusu da ele alınmıştır. (MV, 1991 (a), s. 673)

Plan komisyonunun ortaöğretim raporunda öğretmenler hakkında şu görüşler belirtilir: (MV, 1991 (a), s. 673- 674)

- 1) Yardımcı öğretmenlerden yüksek öğrenim görenler kadroya alınmalıdır.
- 2) İstanbul ve Ankara’da yardımcı olup da öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitime devam edenler görevden alınmalı ve bu şekilde yapılan öğretmenliğe müsaade edilmemelidir.
- 3) Orta Öğretmen Okulunun yatakhane, yemekhane, laboratuvar ve dersaneleri artırılmalı, okul her yıl üç yüz öğretmen yetiştirecek şekilde donatılmalıdır.
- 4) Orta Öğretmen Okulunda eğitim gören her öğretmen adayı, bu okullarda birbirine yakın iki dersi okutacak şekilde yetiştirilmelidir. Bu sayede öğrencisi az olan ortaokullara daha az öğretmen görevlendirilecek, farklı alanlarda yetişen öğretmen çocukların eğitiminde daha etkili olacaktır.
- 5) İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakültesiyle Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi beş yıl içinde, her yıl yüz genç mezun edecek şekilde düzenlenmelidir. Yirmi otuz liralık burslarla bu fakültelere yüz elli öğrenci alınmalıdır.
- 6) Türk Dil Kurumu, İstanbul Edebiyat Fakültesi, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi çalışmalarını ana dil eğitiminin amaçları doğrultusunda düzenlemelidir.

15-21 Şubat 1943 tarihleri arası yapılan İkinci Maarif Şurası’nın açılış konuşmasında Yücel, öğrencileri “...görmeye, gördüğünü anlatmaya, gördüğü ve görmediği şeyler üstünde düşündürmeye...” alıştırarak, onları zihinsel yönden gelişmesine katkıda bulunacak öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bu ihtiyacın giderilmesinde öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi

Eğitim Enstitüsü ve İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü gibi kurumlara büyük görevler düştüğünü hatırlatır. Ayrıca “...ödev bilinci içinde, meslek ahlakı kuvvetli, inançları sağlam...” öğretmen yetiştirmenin gereği üzerinde önemle durur. (MV, 1991 (b), s. 60)

İkinci Maarif Şurasının Ana Dili Komisyonu Raporu’nda Türkçe öğretmenlerine de değinilmiştir. Rapora göre, hazırlanan programların uygun bir şekilde uygulanması ve ana dili öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşılması için Türkçe öğretmenleri özenle yetiştirilmelidir. İlkokullara öğretmen yetiştiren okulların Türkçe programları incelendiğinde; bu programların öğretmen adaylarına uygulanacak ana dili eğitimi için yetersiz olduğu belirtilir. (MV, 1991 (b), 1991, 41)

İkinci Maarif Şurasının Ana Dili Komisyonu, yaptığı incelemelerle ortaokul eğitimi üzerine üç yıllık meslekî eğitim veren ilk öğretmen okullarının birinci sınıfında üç, son iki sınıfında da ikişer saat okutulan edebiyat derslerinin sadece edebi kültür verecek yeterlilikte olduğunu belirtir. Öğretmenlerin ana dilini öğrencilerine etkili biçimde öğretebilme olgunluğuna gelmesi için şu önlemler sıralanır: (MV, 1991 (b), 1991, 41)

- 1) Öğretmen okullarına alınacak öğrenci için sıkı bir Türkçe sınavı yapılmalı, öğretmen okullarının programında Türkçe saatleri artırılmalıdır.
- 2) Ana Dili Komisyonunun önerdiği öğretmen okulları programına göre ilk iki yılda öğrencilere Edebiyat bilgisi verilmeli; son sınıfta ise gramer ve sentaks uygulamaları yaptırılmalıdır. Programda ilkokul Türkçe ders kitaplarına, çocuk edebiyatından metin incelemelerine, diksiyon ve deklamasyona önem verilerek Türkçe öğretim yöntemleri öğretmen adaylarına önemle anlatılmalıdır. Bunların yanında el yazısı derslerinin de yer aldığı programı bitiren adaylar Türkçe sınava tâbi tutularak mezun edilmelidir.
- 3) Ana Dili Komisyonunda, ortaokul öğretmenlerinin eğitimleri ve yetişme programları incelenmiş; Gazi Terbiye Enstitüsünün Türkçe - Edebiyat şubesinin programları iyi bir Türkçe öğretmeni yetiştirecek özellikte olduğu

belirtilmiştir. Komisyonunda, ehliyetnâmeli ve başka kaynaklardan yetişen öğretmenlerin meslekte yetersizliği vurgulanmış; enstitünün tüm şubelerinde Türkçe'ye gereken önemin verilmesi ve mezun olacak öğretmen adaylarına Türkçe sınav yapılması istenmiştir.

- 4) Yüksek Öğretim Kurumlarının bütün fakültelerinde "...milli dil kültürün esâslı bir dava olarak göz önünde tutulması..." ve öğrencilerin "...öz, güzel ve geniş bir Türkçe ülküsü ile yetişmesini sağlayacak etkin tedbirler alınması..." bir zorunluluk olarak belirtilir. Bu şekilde yetişen tarih, coğrafya ve tüm branş öğretmenlerinin kendi derslerini dolaylı olarak Türkçe dersinin yardımcısı haline getirmesi planlanmıştır.

Ana Dili Komisyonunda, öğretmenlerin mesleğe yönelik bilgisini tazelemek ve artırmak için yardımcı kitaplar ve neşriyatın önemine değinilmiştir. Bu konuda alınması gereken tedbirler şunlardır: (MV, 1991 (b), 42)

- 1) İlköğretim Dergisi gibi ortaokul öğretmenleri için de bir dergi yayınlanmalıdır.
- 2) Öğretmenler için yardımcı kitaplarla metot kitapları hazırlanmalıdır.
- 3) Öğretmenler öğrencilerin doğru ve akıcı okumaları için bir ezber antolojisi oluşturmalı, okul gösterileri için rehber yaptırılmalı, temsil yazdırılmalıdır.
- 4) Meslekî yayınlar ve çocuk edebiyatı hakkında yılda en az iki defa kısaltılmış tarif ve açıklamaları bulunduran bibliyografyalar yayınlanmalıdır.
- 5) Öğrencilere şive ve telaffuz öğretmek maksadıyla içinde şiir, şarkı ve nutuk örnekleri bulunan gramofon plakları hazırlanarak dinletilmelidir.

Yücel Döneminde orta öğretim okullarında büyük bir öğretmen açığı vardır. 22 Aralık 1943 tarihinde TBMM'de, yürürlükte bulunan Orta Öğretim Okullarında Yardımcı Öğretmenlerin Çalıştırılması Hakkındaki Kanun'un süresinin beş yıl daha

uzatılmasına karar verilmiştir. Bu sürenin uzatılması, öğretmen açığının en büyük delilidir. Yücel Döneminde, ortaöğretimdeki öğretmen açığının kapatılması amacıyla mevcut öğretmen yetiştiren kaynakların kapasiteleri artırılır. Yücel, Gazi Terbiye Enstitüsü mevcudunun dört yüz kişiye çıkarıldığını, 1945 yılında bu sayının beş yüzü bulacağını söyler. Liselere öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretmen Okulunun da mevcut kapasitesi yüzde on artırılmış, Balıkesir’de yeni bir orta öğretmen okulu açılması da planlanmıştır. (Yücel, 1993, s. 251)

1944 yılına gelindiğinde ortaöğretimde bin dört yüz otuz yedi (1437) öğretmene ihtiyaç vardır. Orta öğretim öğretmenlerimiz; Ankara Gazi Terbiye Enstitüsünde, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunda, Ankara Dil Tarih Coğrafya ve Fen Fakültelerinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakültelerinde, yabancı memleketlerin üniversitelerinde, Güzel Sanatlar Akademisinde, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsünde, Kız ve Erkek Yüksek Meslek öğretmen okullarında yetişmektedir. Bu kurumların öğretmen açığını kapatmada yetersiz olması nedeniyle Necati Bey Terbiye Enstitüsü ve Orta Öğretmen Okulu hizmete girmiştir. (Yücel, 1993, s. 251)

16 Ekim 1944 tarihinde, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsünün açılış töreninde Yücel; “...milletimizin eğitiminde bütün kolların bir bütün olduğunu, bunları bir arada düşünmeden alınacak önlemlerin, yapılacak işlerin verimli olamayacağına...” dikkat çeker. Orta öğretimde planlanan şeyleri şöyle sıralar: (Yücel, 1993, s. 250)

1. Ortaöğretim kurumları için yeter sayıda ve vasıfta öğretim ve idare elemanı yetiştirmek, bugünkü öğretmenlerimizin meslek bilgilerini yenilemek ve kuvvetlendirmek.
2. Ortaöğretim binalarını hijyen kurallarına, yeni eğitim ve öğretim icaplarına uyarak yapmak, bunları, her dersin islediği çevre vücuda getirilmek üzere plan dahilinde düzenlemek, değiştirmek ve yeniden yapmak.
3. Öğretimi teorik bilgiler halinden çıkarıp tatbiklerine öğrenciyi alıştırmak için laboratuvar atölyeler kurmak, bunları gerekli ders araçları ile donatmak.
4. Öğretimi belli maddelerin tekrarı halinden çıkarıp, tam eğitim ruhu ile yaşayan bir duruma getirmek. Fikirde, bilgiyi tatbikli, ahlâk ve beden eğitiminde, öğrenciyi hareketli kılmak. Aydın Türk vatandaşını bu üç eğitimin ahengi içinde muvazeneli, ifadeli bir insan olarak yetiştirmek.

3.3. Yücel Döneminde Ortaöğretime Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Uygulamalar

3.3.1. Yüksek Muallim Mektebi

Yüksek Muallim Mektebi, İkinci Heyeti İlmiye (1924) kararlarıyla İstanbul Dârülmualimîn-i Âliye'sinin Âli kısmının Dârülfünûn'a bağlanmasıyla kurulmuştur.(Öztürk, 1996, s. 182).

Maarif Vekâletinin 7 Haziran 1924'de çıkardığı okul yönetmeliğini; okuldaki memur ve idarecilerin yönetmeliği, okul öğrencilerinin tatilde yapacakları işlerle ilgili yönerge, dil ve bitirme sınavlarıyla ilgili yönetmelikler izlemiştir. Tüm bu çalışmalar sonucu Yüksek Muallim Mektebi sağlam bir yapıya kavuşmuştur. (Duman, 1991, s. 43) Orta öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek için kurulan bu okul; Edebiyat, Felsefe, Tarih ve Coğrafya, Riyaziye, Fizik, Kimya, Sanayi-i Nefîse gibi şubelerden oluşmuştur. Öğrenim süresi dört yıl olan okulun ilk üç yılında meslekî dersler verilmiş, son yılı ise staja ayrılmıştır. (Öztürk, 1996, s. 185)

Yüksek Muallim Mektebi, 1924 Yönetmeliği ile Fransız Yüksek Öğretmen Okulunu model almıştır. 22 Mart 1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 7. maddesinde Yüksek Muallim Mektebinin, lise öğretmenlerini yetiştiren bir kurum olduğu belirtilmiştir. 16 Ağustos 1934 yılında Yüksek Muallim Mektebinin Cumhuriyet Dönemindeki yapılanmaları başlangıç kabul edilerek onuncu kuruluş yıldönümü kutlanmıştır. Bu tarihte okulun adı Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur.(Eşme, 2003, 38-39)

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri İstanbul Üniversitesinin Edebiyat ve Fen Fakültelerindeki dersleri takip etmişler; öğretim teknikleri, öğretmenlik mesleğine hazırlayıcı bilgileri ve yabancı dil eğitimlerini kendi okullarında görmüşlerdir.

Yüksek Öğretmen Okulu eğitim bakımından üniversiteye; öğretmenlik mesleğine hazırlanma, barınma, yeme, giyme gibi maddi imkânlar yönüyle Maarif Vekilliğine doğrudan bağlıdır. (MV, 1991, s.611) Öğretmen adayları kendi okullarında yabancı dil, Terbiye, Terbiye Tarihi, Mukayeseli Maarif Teşkilatı, Tedris Usûlü, Mektepler Hıfzısıhhası gibi derslerin yanında meslekî bilgi veren çeşitli konferanslarla eğitilmişlerdir. (Duman, 1991, s. 44)

Edebiyat öğretmenlerini yetiştiren Yüksek Öğretmen Okulu edebiyat şubesinde; Türk Edebiyatı Tarihi, Şerh-i Metin dersleriyle beraber Arap, Acem, İngiliz, Alman edebiyatları içinden en az biri Batı edebiyatından olmak şartıyla iki ders seçtirilerek eğitim-öğretim yapılmıştır. (Öztürk, 1996,s. 185)

Yüksek Öğretmen Okulu; maddi imkânsızlıkların getirdiği bütçe azlığı, müstakil bina bulunamaması, öğretmenlik mesleğinin diğer mesleklerden geri kalması ve cazip olamaması gibi nedenlerle orta öğretimdeki öğretmen açığını kapatmada yetersiz kalmıştır. (MV, 1991 (a), 612)

Birinci Maarif Şurası'nda Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğünce hazırlanan raporun incelenmesi sonucu, okulda öğretmen adaylarının yetişmesinde “müzakereci öğretim yöntemlerinin genişletilmesi” için laboratuvar ve kütüphanelerin yeniden düzenlenmesi ve Vefa Lisesinin staj okulu olarak kullanılması kararlaştırılır. (MV, 1991, 570) Şurada ayrıca bu okul mezunu öğretmenlerin mesleğe fazla maaşla başlatılmaları, okulda geçen öğrencilik sürelerinin kıdemlerine sayılmaları ve göreve ilk başlayışta öğrencilere tazminat verilmesi gibi bazı kararlar da alınmıştır. (MV, 1991 (a), s. 611-618)

Birinci Maarif Şurasında alınan kararların etkisi, Yüksek Öğretmen Okulunda görülmeye başlanmış; şuradan bir yıl sonra okul hakkında üç ayrı talimatname yayınlanmıştır. Bunlar: 9 Eylül 1940 tarihli 87 sayılı Tebliğler dergisinde Talim Terbiye Heyetinin 28.08.1940 tarih ve 167 sayılı kararıyla yayınlanan Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi, Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Staj Talimatnamesi, 23 Eylül 1940 tarih ve 89 sayılı Tebliğler dergisinde Talim terbiye

Heyetinin 28.08.1940 tarih ve 167 sayılı kararıyla yayınlanan Öğrenci Kayıt ve Kabul Talimatnamesi'dir. (Eşme, 2003, s. 41)

Birinci Maarif Şurası kararlarıyla Yüksek öğretmen okulu hakkında yayınlanan talimatnameler okulun yapısını değiştirmiştir. Okulun yeni yapılanmasında şu bölümler bulunur: Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Fizik-Kimya, Tabii İlimler, Felsefe, Coğrafya, Matematik, Yabancı Diller, Tıp ve Yüksek Ticaret.(Eşme, 2003, s.42)

1940 yılında hazırlanan yeni talimatnameyle Yüksek Öğretmen Okulu, Fransız Yüksek Öğretmen Okulunun yapısına çok yakın bir görünüme kavuşmuştur. Bu noktaya ulaşmasında bakan olarak görev yapan Hasan Ali Yücel'in ve Almanya'dan Nazi baskısıyla Türkiye'ye gelen bilim adamlarının katkıları olmuştur.(Eşme, 2003, s.43)

Yücel'in 5 Haziran 1946 tarihinde bakanlık görevinden ayrılmasının ardından 12 Haziran 1946 yılında çıkarılan üniversiteler kanunuyla İstanbul Üniversitesi hocalarının başka kurumlarda ve Yüksek Öğretmen Okulunda görev alması yasaklanır. Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğü, bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için İstanbul Üniversitesine başvuruda bulunur. Üniversitenin öğrenci düzenleme komisyonunun raporunda Yüksek Öğretmen Okulunun üniversiteye bağlanması istenir. Komisyonun bu önerisi üniversite senatosunda kabul edilmez ve Yüksek Öğretmen Okulu eğitim kalitesini kaybeder. (Eşme, 2003, s.51)

1946 yılından sonra Yüksek Öğretmen Okulunun durumu, 22 Ağustos 1949 yılında toplanan Dördüncü Maarif Şurasında ele alınır. 10 Haziran 1948'de Milli Eğitim bakanlığına gelen Tahsin Banguoğlu, yaptığı konuşmada Yüksek Öğretmen Okulunu eleştirmiş, şuraya üniversite eğitiminden sonra öğrencilerin devam edeceği iki yıllık bir yüksek Öğretmen Okulu önerisinde bulunmuştur. Dördüncü Maarif Şurasının kararlarının etkisiyle yüz yıllık geçmişi olan Yüksek Öğretmen Okulu, 1949-1950 ders yılı başında kapatılmıştır. (Eşme, 2003, s.56)

3.3.2. Gazi Orta Muallim ve Terbiye Enstitüsü

13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu’nu ortaöğretim öğretmenlerinin Dârülfünûn ve Yüksek İhtisâs Mektepleri mezunları arasından da seçilebileceğini belirtmiştir. Bu kanun sonrası uzmanlık alanında yapılan sınavları geçen öğretmen adayları, muallim muavini sıfatıyla gönderildiği okulda bir yıl staj görerek aynı okuldan öğretmenliğe yönelik kabiliyet ve ustalıklarının onaylanmasıyla göreve başlamışlardır. Kanunda resim, el işleri, müzik beden eğitimi öğretmenlerinin meslekî bilgi veren yüksek okul mezunlarından ve ehliyetnâme alanlardan seçilebileceği belirtilerek; orta öğretimde öğretmen kaynakları kısaca özetlenmiştir. (Öztürk, 1996, s. 229)

7 Haziran 1925 tarihli “Orta Tedrisat Muallimliği İmtihan Tâlimatnamesine” göre ehliyetnâme sınavına girerek öğretmen olmak isteyenlerde şu şartlar aranmıştır:

- 1) Türk olmaları
- 2) Yaşlarının en az yirmi en fazla kırk olması ve öğretmenliğe engel bedenî ve ruhi bozukluklarının olmaması
- 3) Herhangi bir suçtan hükümlü olmaması
- 4) Tam devreli lise, yedi yıllık idâdi, dört veya beş yıllık öğretmen okulu diplomasına sahip olmaları
- 5) Öğretmen okulu mezunlarının en az iki yıl başarıyla görev yapmış olmaları istenir.

Talimatnamede ehliyetname açılacak bilim dalları; Türkçe, Tarih, Coğrafya, Mâlumat-ı Vataniye, Riyaziye, Tabîîye, Fizik, Kimya, İktisattır. Bakanlık, ehliyetnâme sınavlarına, özellikle 1930’lu yıllarda artan nüfus ve öğrenci sayısına paralel olarak sık sık başvurmuştur. (Öztürk, 1996, s. 230)

Mutafa Necati Bey tarafından, ortaöğretime öğretmen yetiştirmek amacıyla eğitim öğretim süresi iki yıl olarak tasarlanan Orta Tedrisat Muallim Mektebi, 1926

yılında sadece Türkçe şubesiyle Konya’da açılmıştır. 1927- 1928 yılında Ankara’ya taşınan bu okul, 1929 – 1930 öğretim yılında yeni binasına geçerek Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını almış; aynı yıl bünyesine pedagoji şubesi de açılmıştır. (Duman, 1991, s. 47 - 48)

22 Mart 1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun’un 7. maddesine göre orta tedrisat mektepleri; liseler, orta mektepler, ilk muallim mektepleri ve köy muallim mektepleridir. Orta Muallim Mektebi ise ortaokul, ilkokul ve köy muallim mekteplerinin öğretmenlerini; ilköğretim müfettişleriyle müdürlerini yetiştirir. (Duman, 1991, s. 42) Bu okul 1926 - 1938 yılları arası yapılan çalışmalar sonucu Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Tabî İlimler, Riyaziye, Pedagoji, Resim-İş, Beden Terbiyesi, Müzik şubelerinden oluşan bir kurum haline gelir.(Öztürk, 1996, s. 203)

Atatürk Döneminde Gazi Terbiye Enstitüsü Türkçe-Edebiyat kolundan toplam iki yüz öğrenci mezun olmuştur. Bu mezunların elli yedi tanesi bayan, yüz kırk üç tanesi erkektir. Bu mezunların yüz iki (102) tanesi, yapılan sınavla ilkokul öğretmenleri içinden seçilen adayları, ortaöğretime direk veya aldığı eğitim sonucu gönderen “B” Seksiyonu ile yetiştirilmiştir. (MV, 1991 (a), s. 589)

Birinci Maarif Şûrasında, Gazi Terbiye Enstitüsü hakkında hazırlanan raporda ortaokul öğretmeni olarak mezun olacak öğretmenlerin lise öğretmenliğine geçiş yapabilecekleri belirtilir. Ortaokul öğretmenlerinin üç yıl başarıyla yaptıkları görevlerinin ardından ait olduğu branşa dair üniversitede laboratuvar; enstitüde ise alan derslerine devam ederek alacakları iki sömestrlik bir eğitimin sonunda lise öğretmeni olması uygun görülmüştür. (MV, 1991 (a), s. 576-577)

Gazi Terbiye Enstitüsünde; öğrenci olmak için öğretmen okulu veya olgunluk diplomasına sahip lise mezunu olmak gibi eğitim şartının yanında her yönden sağlam ve sıhhatli olmak, yirmi beş yaşından büyük olmamak, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, seçme sınavında başarı göstermek gibi şartlar aranır. (MV, 1991 (a), s. 561)

Gazi Terbiye Enstitüsünde, öğretmen adaylarının aldıkları eğitimin kaliteli olması için derslerde devam devamsızlık konularına dikkat edilir ve her ders için yılsonunda ayrı ayrı sınav yapılır. Üçten fazla dersten başarılı olmayanlar sınıfta kalırken, üçten az başarısız dersi olan adaylar için eylül ayında bütünleme sınavları açılır. Öğretmen adaylarına, mezuniyet öncesi danışman gözetiminde liselerde ders anlatırma şeklinde tatbikat sınavı uygulanır; başarılı olan öğrenciler, tüm dersleri içine alan bir mezuniyet sınavına tâbi tutularak mezun edilirler. (MV, 1991, s. 565)

Gazi Terbiye Enstitüsünün Sınav Talimatnamesi'nin altıncı maddesine göre Türkçe-Edebiyat şubesine öğrenci almak için yapılan sınavlarda; öğretmen adaylarına yeni bir metin üzerinde açıklama yapma, kompozisyon yazma gibi yorum sorularının yanında; liselerin son sınıf edebiyat şubelerinde okunan Edebiyat Tarihi konularından da teorik bilgiler sorulmuştur. (MV, 1991, s. 563)

Birinci Maarif Şurasının Gazi Terbiye Enstitüsü Raporunda; enstitünün kısaca tarihçesi, binası, laboratuvar, atölye, amfi dershaneleri, ders aletleri ve derste kullanılan araç-gereçler anlatılmıştır. (MV, 1991, s. 582) Ortaokullardaki öğretmen açığının kapatılması için ilkokul öğretmenleri arasında yapılan sınavda başarılı olanlara hemen ehliyetnâme verilerek başarılı olamayanları ise bir yıl kadar enstitüde eğitime alıp yeterli hale getirerek ortaokul öğretmeni yapma işi olan “B Seksiyonu”, Birinci Maarif Şurası kararlarıyla kaldırılmış ve öğretmen okullarının kontenjanları artırılmıştır. (MV, 1991, s. 576)

Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü eğitim kadrosunda dönemin en seçkin insanları yer alır. Edebiyat alanında İbrahim Necmi Dilmen, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı gibi Türk Edebiyatının önde gelen simaları bu kişiler arasındadır. (Öztürk, 1996, s. 205)

Birinci Maarif Şurasında Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesinin kayıt kabul şartları şunlardır : (MV, 1991, 568)

- 1) Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesinin kayıt ve kabul şartları
- 2) Öğretmen Okulu mezunu olmak,
- 3) Otuz yaşından büyük olmamak, (İlk Öğretmen Okulu mezunu olan müfettişler yaş kaydından müstenadır)
- 4) Askerliğini yapmış ve en az dört yıl öğretmenlik etmiş olmak,
- 5) İlk Öğretim Dairesi sicillerine göre İlköğretim Müfettişliği vazifesini yapabileceği önceden tespit edilmiş olmak
- 6) Yapılacak yazılı sınavda başarı göstermiş olmak.

Gazi Terbiye Enstitüsünde; 1937-1938 yılında müzik, 1941-1942 yılında Fransızca, 1944-1945 yılında İngilizce, 1947-1948 eğitim öğretim yılında Almanca bölümleri açılır. 1946-1947 öğretim yılında; enstitüde az öğretmenle çok hizmet vermek için Türkçe, Tarih, Coğrafya bölümleri ile Matematik, Fizik, Tabi Bilimler Bölümleri toplu dersler adı altında birleştirilmiştir. (Arslanoğlu, 1997, s. 178)

Yücel Döneminde Gazi Terbiye Enstitüsünde yeni düzenlemeler yapılmış, 1943 yılında okulun yönetmeliği çıkarılmıştır. Enstitü için 1941 yılında düzenlenen yeni programda, tüm bölümlerin öğretmenlik meslek derslerinde bir azalma olur. Bu azalmanın Türkçe-Edebiyat bölümündeki oranı % 13 kadardır. 1941 enstitü programının en belirgin özelliği ise öğretmenlerden daha çok faydalanmak amaçlı yan branş uygulamasını getirmiş olmasıdır. 1944 programında ise genel kültür dersleriyle öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin ağırlığı yeniden artırılmıştır.(Duman, 1991, s. 50)

Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsünün 1943 yılında yayınlanan Yönetmeliğinin ikinci maddesine göre bu okul, başta Türkçe-Edebiyat olmak üzere dokuz şubeden oluşur. Türkçe-Edebiyat şubesinin öğretim süresi iki yıldır. Yönetmeliğe göre Türkçe-Edebiyat bölümü son sınıf öğrencileri okulun son döneminde seminer çalışmaları yapmalıdır. Bunu yapamayan öğrenciler mezuniyet sınavına giremezler. (Duman, 1991, s. 51)

Eğitim tarihimizde, Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü; verdiği mezunlarla ilköğretimin “gelişmesi ve çağdaşlaşması”, öğretmen okullarının etkili ve

tutarlı hale gelmesi, özel eğitim çalışmalarının başlaması konularında ilkleri başarmış ve öncülük yapmıştır. Ortaokullara öğretmen ve müfettiş yetiştirmenin yanında yeni açılan enstitülere öğretim üyesi sağlama, enstitü programlarını yenileme ve geliştirme çalışmaları; enstitünün eğitimimize önemli katkılarından birkaçıdır.(MEB, 1995, s. 29)

3.3.3.Yardımcı Öğretmenlik Uygulaması:

Öğrenci sayısının hızla artması ve öğretmen yetiştirme kaynaklarının yetersiz kalması nedeniyle Maarif Vekâleti, 20. 12 1934 tarih ve 2624 sayılı “Orta Tahsil Mekteplerinde Yardımcı Muallim Çalıştırılması Hakkında Kanun” ile yardımcı öğretmen çalıştırmaya karar vermiştir. Yardımcı öğretmenlerden lise veya dengi bir okul, yüksek okul yahut da beş altı yıllık bir öğretmen okulu bitirmeleri şartı aranır. Bu Kanun bir yıllığına çıkarılmıştır, hızla artan öğretmen ihtiyacının karşılanamaması nedeniyle Yücel Döneminde bile uygulanmıştır. (Öztürk, 1996, s. 231)

22 Aralık 1943 tarihinde Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki Kanun süresinin beş yıl daha uzatılmasına dair kanun tasarısı görüşülürken yaptığı konuşmada Yücel; ortaöğretim konusunda öğretmenlerin yetişmesi, ders araç gereçleri ve bina yönünden eksikliklerin tamamlanması için bir program hazırlandığını duyurur. Yücel, öğretmenlerin hepsinin Ankara, İzmir ve İstanbul şehirlerinde görev yapmak istediklerini, bu durumun büyük şehirler dışındaki liseleri olumsuz etkilediğini belirtir. Yücel, Döneminde ihtiyaç duyulan yerlere öğretmen ataması yapılarak bu olumsuzluk yok edilmeye çalışılır. (Yücel, 1993, s. 219)

1943 yılında Maarif Vekilliğinde, toplam altı yüz (600) yardımcı öğretmen görev yapar. Bunların dört yüz yirmi dört (424) tanesi İstanbul içinde görev alır. Görevini iyi yapan, müfettiş raporları ile müdür sicilleri iyi olan yardımcı

öğretmenler kadroya alınır. Yücel, 1943 yılında yetmiş (70) yardımcı öğretmenin kadroya alındığını, ayrıca ihtiyaç duyulan yere gitmeyi kabul eden ve başarılı olan yardımcı öğretmenlerin de kadroya alınacağını belirtir. Yücel yardımcı öğretmenlerle eğitimde kalitenin yakalandığını, liselerin seviyelerinin yükseldiğini savunur; bunun ispatı olarak da Siyasal Bilgiler, Tıp Fakültesi, Mühendis Okulları, Eczacılık Fakültesi gibi sınavla öğrenci alan okulları birincilikle kazanan Kastamonu ve Denizli gibi il merkezinden gelen öğrencileri gösterir. (Yücel, 1993, s. 220)

Yücel Döneminde öğretmen açığının kapatılmasında, öğretmenlerin haftalık ders saatlerinin artırılması gibi bir öneride bulunulur. Yücel, öğretmenlik mesleğinin zorluklarına değinerek bu uygulamanın eğitime bir katkısının olmayacağını savunur. Aynı dönemde öğretmen açığının kapatılması için öğretmen okullarının eğitim öğretim zamanının kısaltılması da gündeme gelmiştir. Yücel, öğretmen okulu programlarının oldukça yoğun olduğunu, daha sıkı bir uygulamanın öğrencilerin sağlığına zarar vereceğini ve tüm bu olumsuzlukların eğitimin kalitesine yansıtacağını söyleyerek bu tasarıyı da reddeder. (Yücel, 1993, s. 220)

Yücel Dönemine kadar öğretmenlik mesleğinin tarihi gelişimi ve ortaöğretim öğretmenlerinin yetişmesi konusunda yapılan çalışmalar şunlardır:

- 1) Eğitim tarihimizde öğretmenler Tanzimat dönemine kadar sistemli ve düzenli bir eğitimden geçmemiştir.
- 2) Tanzimatla beraber yoğunlaşan Batılılaşma ve Modernleşme çalışmaları sonucu açılan yeni okullarda; değişen eğitim amaçlarına uygun, medrese etkisinden uzak yeni bir öğretmen tipine ihtiyaç duyulmuştur.
- 3) Öğretmenlik, ilk defa Tanzimat Döneminde bir meslek olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde eğitim kademelerine ayrı ayrı öğretmen yetiştirmek için okullar açılmış, Genel Eğitim Tüzüğüyle eğitimde ve öğretmen yetiştirme alanında yapılacak işler planlanmıştır. Bu tüzükte yer alan Dârülmuaallimîn-i Âliye adlı

okul, cumhuriyet öncesi dönemde rüştiyelerin üzerinde ortaöğretime (sultânilere) öğretmen yetiştiren ilk kurum olmuştur.

- 4) Tanzimat Döneminde, Genel Eğitim Tüzüğüyle planlanan yeni anlayışın öncüsü olarak kurulan öğretmen okulları, medrese etkisinden kurtulamamıştır. Bu okulların programlarının çok sık değişmesi ve zaman zaman kapatılmaları, amaçlar doğrultusunda sistemli çalışmalarına engel olmuştur.
- 5) Meşrutiyet Döneminde, merkezi otoriteyi güçlendirmek için taşrada artan rüştiye ve idâdilerle ihtiyaç duyulan öğretmen sayısı giderek artmış ve ülke genelinde öğretmen okullarının sayısı otuz bire yükselmiştir.
- 6) Öğretmenliğin tanımının yapılarak yetki ve haklarının belirlenmesi, 1900 yılında uygulamaya konulan Öğretmenlikte Mesleki Uzmanlık Oluşmasına Dair Kanun'la gerçekleşmiştir.
- 7) 1908 yılında Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin İstanbul Üniversitesi'nde ders görmeye başlaması, öğretmenlerin yüksek öğretim seviyesinde eğitilmesinin başlangıcı olmuştur.
- 8) İkinci Meşrutiyet Döneminde il idarelerine bırakılan öğretmen okullarının birçoğu kapatılmıştır.
- 9) Atatürk Döneminde, halkımızda görülen eğitim eksikliği, ülkenin düştüğü kötü durumların ana sebebi olarak belirtilmiştir. Kurtuluş Savaşı sonuçlanmadan yapılan toplantılarda eğitim sorunları ele alınmıştır.
- 10) Atatürk Döneminde Tevhid-i Tedrisat Kanunu (13 Mart 1924) ile eğitimde birlik sağlanmış ve 22 Mart 1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Yasa'yla da eğitim sistemimizin örgütlenmesi gerçekleştirilmiştir. Yasanın on ikinci maddesinde "...eğitimde asıl olan

muallimlikdir...” ibaresiyle öğretmenliğin eğitim sistemindeki önemi gösterilmiştir.

- 11) Atatürk’ün 1 Mart 1922’de TBMM açış konuşması sonrasında sultânilere (Liselere) öğretmen yetiştiren kurum olan Dârülmualimîn-i Âliye (yüksek öğretmen okulu) öğrencilerinin aynı mesleki formasyonu almaları ve uygulama yapmaları kararlaştırılır.
- 12) Atatürk, 1 Mart 1923’de meclisin dördüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada; öğretmenlik mesleğinin diğer meslekler gibi refah seviyesinin yüksek, daima ilerleyen bir konumda olması gerektiğini belirtmiştir. Bu konuşmadan bir yıl sonra 13 Mart 1924 tarihli “Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu” kabul edilmiştir. Bu kanunla ilk defa öğretmenlik mesleği devletin genel hizmetlerinden sayılarak eğitim öğretim görevini yerine getirmekle görevli bir meslek olarak tanımlanmış; öğretmenler ilk, orta ve yüksek olmak üzere bulundukları okullara göre üç kademeye ayrılmıştır.
- 13) 10 Haziran 1930 tarihli ve 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun’un dördüncü maddesi, öğretmenliğin ilk yılını staj yılı olarak belirtmiş; bu yılsonunda uygun sicil ve teftiş raporu alan kişiler öğretmen ünvanı almışlardır.
- 14) Atatürk Döneminde John Dewey’in 1924 yılında Maarif Vekâletine sunduğu raporunda, ortaöğretim öğretmenin yetişmesi için mevcut öğretmen okullarında yeni şubeler açılması ve bu şubelere özel dersler verilmesi istenmiştir.
- 15) 1924’te Konya’da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresinde, ortaöğretime öğretmen yetiştiren Dârülmualimîn ve Dârülmualimât’ın kapatılarak yerine orta öğretmen okulunun açılması kararlaştırılmıştır. 1926 yılında Konya’da Türkçe şubesiyle açılan Orta Tedrisat Muallim Mektebi bir yıl sonra

Ankara'ya taşınmış; 1929-1930 yılında ise Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını almıştır.

- 16) Atatürk Döneminde orta öğretime öğretmen yetiştiren kurumlar; Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü, Mûsikî Muallim Mektebi'dir.
- 17) Atatürk Döneminde 1936 yılında, öğretmenler için pedagoji ve genel eğitim metodu kursları açılmıştır. Bu kurslarla, özellikle farklı kaynaklardan gelen öğretmenlerin mesleki bilgi edinmesi amaçlanmıştır.
- 18) Öğretmen okullarının artan öğrenci sayına nispeten öğretmen açığını kapatamaması nedeniyle ilkokul öğretmenleri arasında yapılan sınavı geçen öğretmenlere orta öğretimde görev verilmiştir. Sınavı geçemeyenler ise Gazi Terbiye Enstitüsünde üç sömestrlik bir eğitime tabi tutularak orta öğretimde görevlendirilmişlerdir. Bu şekilde orta öğretime direk sınavla üç, kurs sonrası ise kırk dokuz kişi Türkçe-Edebiyat öğretmeni olarak atanmıştır.
- 19) Beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için açılan Terbiye-i Bedeniye, öğretmen okullarının pedagoji bölümlerine öğretmen yetiştirmek için açılan Terbiye-i Ruhیات gibi kurslar da Atatürk Döneminde orta öğretime öğretmen yetiştiren kaynaklar arasındadır.
- 20) Atatürk Döneminde öğretmen yetiştirme uygulamaları Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Lâiklik ilkeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Öğretmen okullarının sayı, kapasite, eğitim yönünden hedeflere ulaşmasında maddi imkânsızlıklar, okulların sıklıkla değişen teşkilat yapıları ve müfredat programları etkili olmuştur.

Yücel döneminde ortaöğretim öğretmenlerinin yetişmesi konusunda yapılan çalışmalar şunlardır :

- 1) Yücel Döneminde Birinci Maarif Şurası (17 – 24 Temmuz 1939) Plan Komisyonunun Ortaöğretim Raporunda; yüksek öğrenim almış yardımcı öğretmenlerin kadroya alınması, öğretmen açığını kapatmak ve öğretmenlerden daha fazla faydalanmak için öğretmen okullarında yakın branşlarda okuyan öğrencilerin iki dersi de okutturacak şekilde yetiştirilmesi, Orta Öğretmen Okulunun donanımı güçlendirilerek yılda üç yüz mezun yetiştirecek şekilde kapasitesinin artırılması alınan başlıca kararlar arasındadır. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin alan/bölüm derslerine katıldığı İstanbul Üniversitesi Edebiyat-Fen Fakültesi ve öğrencilerinden ortaöğretimde öğretmen olarak faydalanılan Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin kapasitelerini her yıl yüzer öğrenci mezun edecek kadar artırmaları, programlarını eğitim hedeflerine uygun olarak yeniden düzenlemeleri de kararlaştırılan maddeler arasındadır.
- 2) İkinci Maarif Şurasında (15 – 21 Şubat 1943) ezberden uzak, gördüğünü anlatan ve görmediği şeyler üzerinde düşünmeye yönelten, öğrencinin zihinsel gelişimini destekleyici öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Eğitim ve öğretimde kullanılan yöntem ve tekniklerin seçiminde, öğretmenliğin karakter ve davranış yönü ön plana çıkan bir meslek olarak algılanmasında ve eğitimin her alanında başarıya ulaşılmasında öğretmen yetiştiren kurumların rolleri belirtilmiştir.
- 3) İkinci Maarif Şûrası'nın Ana Dil Komisyonu Raporu'nda, İlköğretmen Okullarının Türkçe Programları hedef ve içerik bakımından eksik bulunmuştur. Bu programa göre yetiştirilen öğretmenler, anadil konusunda öğrencilerine bilgi ve beceri kazandırmada etkili olamamışlardır. Temel eğitimi gerçekleştiren ve dil eğitiminde büyük bir öneme sahip ilkokul öğretmenlerinin yetişmesinde; gramer, sentaks, çocuk edebiyatı, diksiyon ve el yazısı gibi dersleri içine alan bir program hazırlanması kararlaştırılmıştır. İlköğretmen okulu adaylarına öncelikle Türkçe sınav yapılması, öğretmenlerin bilgilerini tazelemesi için dergiler, yardımcı kitaplar, meslekî yayınlar ve çocuk edebiyatı hakkında bibliyografyalar hazırlanması gibi tedbirler sıralanmıştır. Öğretmen adaylarının dil eğitimlerinde ezber antolojisi

oluşturulması; onlara okul gösterileri hazırlanması; tiyatro yazdırılması; şive ve telaffuz öğretmek için şiir, şarkı, nutuk örnekleri bulunan gramofon plaklarının dinletilmesi planlanan etkinlikler arasındadır.

- 4) İkinci Maarif Şûrası'nın Ana Dil Komisyonu Raporunda Gazi Terbiye Enstitüsü Türkçe-Edebiyat Programının iyi bir Türkçe öğretmenini yetiştirecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Liselere öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarında ise dilimizin esaslı bir dava olarak ele alınması, öğrencilerin Türkçe ülküsü ile yetişmesinin sağlanması ve tüm branşların öğretmen adaylarına verilecek etkin bir eğitimle dolaylı olarak Türkçe-Edebiyat dersinin yardımcısı haline getirilmesi planlanır.
- 5) Yücel Döneminde; ortaöğretim okullarının öğretmen ve idareci olarak eksikliklerinin tamamlanması; ders içeriği ve eğitim öğretim amaçlarına uygun çevre düzenlemelerinin yapılması; öğretimi ezbercilikten kurtarıp okulların laboratuvar, atölye ve ders araçlarıyla donatılması planlanan faaliyetler arasındadır. Bu dönemde ortaöğretimde asıl amaç; bilgiyi uygulamalı, ahlak ve beden eğitiminde öğrenciyi hareketli kılarak Türk gençliğini dengeli ve ifadeli bir insan olarak yetiştirmek olmuştur.
- 6) Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu, Ankara Dil Tarih Coğrafya ve Fen Fakülteleri, Güzel Sanatlar Akademisi, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, Kız ve Erkek Yüksek Meslek Öğretmen Okulları, Necatibey Terbiye Enstitüsü ve Orta Öğretmen Okulu, yabancı ülkelerin üniversiteleri Yücel Döneminde orta öğretime öğretmen yetiştiren belli başlı kurumlardır.

Bu okullar içinde Türkçe (Edebiyat) öğretmenin yetiştirdiği tek kurum, 22 Mart 1926 yılında çıkan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un yedinci maddesinde liselere öğretmen yetiştiren kurum olarak belirtilen İstanbul Yüksek Öğretmen Okuludur.

- 7) Yücel Döneminde orta öğretimde öğretmen açığının kapatılamaması nedeniyle 22 Aralık 1943'te Ortaöğretim Okullarında Yardımcı

Öğretmenlerin Çalıştırılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Yücel, yardımcı öğretmenlerin görevinde başarılı olanlarının kadroya alınacağını belirtmiş; 1943 yılında görev yapan altı yüz yardımcı öğretmenden yetmiş tanesi kadroya alınmıştır.

- 8) Yücel Döneminde öğretmen açığının kapatılması için öğretmen okullarının öğrenim sürelerinin kısaltılması ve öğretmenlerin ders sayılarının artırılması gibi öneriler olumsuz bulunarak reddedilmiştir.
- 9) Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri, alan bölüm derslerini İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakültesinde; öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ve yabancı dil derslerini de kendi okullarında görmüşlerdir.
- 10) Yüksek Öğretmen Okulunda meslek bilgisi dersleri olarak öğretmen adaylarına Terbiye, Terbiye Tarihi, Mukayeseli Maarif Teşkilatı, Tedris Usûlü, Mektepler Hıfzıssıhhası gibi dersler verilmiş; mesleki bilgi veren çeşitli konferanslarda düzenlenmiştir.
- 11) Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat Şubesinde; Türk Edebiyatı Tarihi, Şerh-i Metin dersleriyle beraber Arap, Acem, İngiliz, Alman edebiyatlarından, en az biri Batı edebiyatı olmak şartıyla, iki ders seçilerek eğitim öğretim yapılmıştır.
- 12) Birinci Maarif Şurası'nda (17 – 24 Temmuz 1939) Yüksek Öğretmen Okulunun bina, kütüphane, laboratuvar gibi eksikliklerinin giderilerek okulda öğrencilerin müzakereci eğitim yöntemleriyle yetiştirilmesi planlanır. Öğretmen adaylarının bilgilerini pratiğe dökmesi ve eksik yönlerini görmesi için Vefa Lisesi'nin staj okulu olarak Yüksek Öğretmen Okuluyla işbirliği yapması kararlaştırılmıştır.
- 13) Yüksek Öğretmen Okulu'nun öğretmen ihtiyacını karşılayamama nedenleri arasında maddi imkânsızlıklar ve öğretmenlik mesleğinin diğer meslekler karşısında cazibesinin olmaması sıralanmıştır. Bu olumsuzlukları gidermek için alınan tedbirler arasında; öğretmenlerin fazla maaşla göreve başlatılmaları, göreve ilk başlayışta tazminat verilmesi ve okulda geçen

öğrencilik sürelerinin mesleki kıdemlerinden sayılması gibi maddeler sıralanabilir.

4. Yücel Döneminde Ders Kitapları

Ders kitapları öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla yazılan, ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru biçimde öğrencilere sunan ana kaynaklardır. (Duman, 2004, s.18)

Ders kitabı hazırlanırken bakanlığın hedeflerine ve belirlediği öğretim programlarına uygun içerik seçilmeli, bu içeriğin işlenmesinde onu diğer disiplinlerle ilişkilendirecek yöntem ve stratejiler belirlenmelidir. (Duman, 2004, s. 20)

Ders kitapları; çalışmaların planlamasında, ders yükünün hafiflemesinde, ödev ve birçok araştırma konusunda, öğretmenler için ideal bir kaynaktır. Öğrenci açısından ise konular ve bilgiler arasında bağlantı kurularak zihinde anlamlandırılması, öğrenilen bilgilerin tekrar gözden geçirilmesi, öğrencinin derse önceden hazır bir şekilde gelmesi, öğrenciyi yalnız çalışmalarında aktif düşünen ve sorumluluk hisseden bir yapıya büründürmesi gibi faydalar sıralanır. (Duman, 2004, s.29)

Ders kitapları seçiminde ve değerlendirilmesinde temel alınacak ölçütler biçimsel görünüm, bilimsel içerik, dil ve anlatım olmak üzere üç grupta toplanır. Biçimsel görünüm iç ve dış kapak özelliklerini (renk, yazı, büyüklük) kapsar. Metinlerin hedeflere yönelik bilgi ve kazanımları içermesi, günlük hayatla bağlantılı ve öğrenci düzeyine uygun olması, ders kitaplarının bilimsel içerik bakımından taşınması gereken niteliklerdir. Kitaplar dil ve anlatım yönünden ise duru ve anlaşılır bir dille yazılmalıdır. (Demirel, 2007, s. 54 - 55)

Yücel, 1935 yılında edebiyat kitapları ve programlarını incelemek üzere toplanan iki kurultan birine başkanlık yapmıştır. Kurullar divan edebiyatının sadece genel özellikleriyle anlatılmasına, konu olarak aruz kalıplarının işlenmemesine, söz sanatlarından sadece teşbih ve istiarenin ele alınmasına, kullanılmayan yabancı sözcüklerden öğrencilerin sorumlu tutulmamasına karar vermiştir. (Duman, 1992, s. 7)

Birinci Maarif Şurası'nda Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkındaki Talimatname'ye göre ilk ve ortaöğretim okulları için aynı tür ve tipteki tüm okullarda, aynı kitabın okunması demek olan devlet kitabı uygulaması kabul edilmiştir. (MV, 1991, s. 632) Türk Dil Kurumu'nun dil çalışmaları ile ders kitaplarının standartlaştırılması arasında paralellik vardır. 1939 yılında Arapça ve Farsça terimlerin kullanılmasının yasaklanması ve yeni terimlerin dilimize yerleşmesinin sağlanması, devlet kitabı uygulamasının nedenleri arasındadır. (Çıkar, 1998, s. 103)

Maarif Vekilliği, ders kitaplarının hazırlanmasında yarışmalar düzenlemiş ve yarışma şartlarını; yarışmaya katılacak kitapların basım şekli, içerik gibi özelliklerinin yanında derece yapacak kitapların telif haklarını; Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkındaki Talimatname'de yayınlamıştır. Maarif Vekilliği yarışmaya katılan eserlerin dil ve üslubuna, ilmi sıhhatine ve pedagojik kıymetine önem vermişlerdir. Maarif Vekilliği, yarışmaya girerek ders kitabı olamayıp sadece ödülü hak eden eserlerin sahibi tarafından bastırıldığında yardımcı kitap olarak kabul edileceğini bildirilmiştir. (MV, 1991 (a), s. 635)

Vekilliğin 20.12.1939 tarih ve 2/2766-38 sayılı genelgesi ile lise, ortaokul, ilk öğretmen okulu öğretmenlerinden; okul kitaplarının hatalarını, olumlu ve olumsuz yönlerini belirten bir rapor sunmaları istenmiştir. İncelenen öğretmen raporları yazarlara ve yayınevlerine gönderilmiş ve kitapların düzeltme kılavuzları bu belgeler ışığında hazırlanmıştır. Ders kitaplarının eğitim ve öğretimdeki fonksiyonunu tam olarak yerine getirmesi ve eksikliklerinin giderilmesi, 1940 yılında yayınlanmaya başlayan bu düzeltme kılavuzlarının sayesinde olmuştur.

Yücel, 1 Ekim 1941 tarihinde okul kitapları hakkında Ulus gazetesine verdiği demeçte; okul kitaplarının hazırlanması, bastırılması ve dağıtılmasının kendi döneminde devletleştirilen işlerden biri olduğu söyler. Yücel bu demecinde, döneminde ders kitapları konusunda yapılan çalışmaları şöyle özetlemiştir: (Yücel, 1993, s.108)

- 1) Ders kitaplarının basımının kolaylaşması için ilk olarak Maarif matbaası ikiye ayrılmış ve bir kısmı Ankara'ya nakledilmiştir.
- 2) Yücel Döneminde Maarif Vekilliği, kitapların basım ve dağıtımını kolaylaştırmak için tüm yurdu içine alan esaslı bir organizma kurmuştur. Merkezi İstanbul ve Ankara'da bulunan; Erzurum, Diyarbakır, Trabzon, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Samsun, Adana, Antakya, Afyon, İzmir gibi büyük şehirlerde birer yayınevi ve birer deposu olan; tüm yurda ders kitaplarını aynı anda ulaştırmayı hedefleyen bir teşkilat kurulmuştur.
- 3) Kitapların satımında dağıtım teşkilatına ait yayınevleri kurulmuş ve bazı kitapçılara bu konuda yetki verilmiştir.
- 4) Eldeki imkânların son haddine kadar kullanılıp rahatça satın alınabilmesi için en ucuza mal edilen ders kitaplarının her yıl dağıtım problemini çözmek amacıyla öğrencilerin eski kitaplarını yeni ders yılında arkadaşlarına devretmeleri kararlaştırılmış, bu konuda okul idareleri görevlendirilmiştir.

Yücel Döneminde İkinci Maarif Şurası (15- 21 Şubat 1943) Ana Dili Komisyonu Raporu'nda ortaokul Türkçe ders kitapları konusunda yapılan tespitler ve alınan kararlar şöyledir:

- 1) İlk ve ortaokullardaki Türkçe kitapları, sadece çeşitli metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş; okuma parçası sonrası kelime ve fikir açıklamaları olmayan kitaplardır.

- 2) Ortaokullarda okutulan Türkçe kitaplarındaki metinler, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerine, ilgi ve seviyelerine uygun değildir.
- 3) Kitaplardaki metinler, yazılış değerleri ve pedagojik özellikleri bakımından da yetersizdir. Öğretim yöntem ve teknikleri konusunda öğretmene yardımcı konumunda olamayan bu kitaplardaki bilgi ve hedef davranışlar; öğretmenin kendi yetenekleri ve tecrübeleriyle öğrenciye kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu durum ana dili öğretiminin istenilen seviyeye ulaşamamasının en önemli sebebidir.
- 4) Ders kitapları şekil ve içerik olarak öğrenci için göz alıcı, zevk verici ve faydalı olmalıdır. Kitaplardaki yazı, resim ve sayfa düzeni kitabın içeriği kadar önemlidir.
- 5) Ders kitaplarındaki parçalar özenle seçilmeli, kitapta halk edebiyatının bütün türlerinden sınıf seviyelerine göre değerli örnekler verilmelidir.
- 6) Ders kitapları, öğrencilerin anlayış ve algılayış kabiliyetlerini geliştirdiği karakter oluşumuna birinci derecede yardım ettiği için; parçalarda ifade, imla ve şive yanlışları bulunmamalı, milli ve ahlaki duygular yönünden en az şüphesi olan parçaların bile kitaplarda yer almasına kesinlikle fırsat verilmemelidir.
- 7) Öğrenciye okuduğu parçanın ana fikrini kavraması amacıyla her parçanın altında ana ve yardımcı fikirleri örnekleyen-destekleyen açıklamalar bulunmalı, bu fikirleri bulduracak sorular sorulmalıdır.
- 8) Ortaokulda öğrenciye kazandırılması hedeflenen ana fikir, yardımcı fikir, açıklık, duruluk, sadelik gibi üslup bilgisi konuları; üçüncü sınıf kitaplarında toplanmıştır. Bu konular ortaokulun üç sınıfına da yayılmalı, öğrenciler okudukları metinler üzerinde tahliller yapabilmelidir.

İkinci Maarif Şurasında ortaokul Türkçe ders kitapları dış özellikler; muhteva; muhtevanın seçiminde öğrenci düzeyi, ilgi ve ihtiyaçlarının göz önüne

alınıp alınmaması, öğretim yöntem ve tekniklerine uygunluk gibi farklı açılardan değerlendirilmişlerdir.

İkinci Maarif Şurası Ana Dil Komisyonu'nda edebiyat ders kitapları hakkında yapılan tespitler ve alınan kararlar şunlardır: (MV, 1991, s.44 - 46)

- 1) Liselerde edebiyat eğitiminin amaçlarına ulaşamamasında kitapların payı büyüktür.
- 2) Edebiyat derslerinde; yazar ve şairlerin hayatı, eserleri hakkında bir yığın bilgi verilir. Bu yazar ve şairler hakkındaki “hüküm ve düşüncelerin” ezberletilmeye çalışıldığı öğretim metodu kullanılır. Bu tarz; öğrencilerin edebi tür ve hareketlerinin önemi, gelişim çizgileri hakkında toplu bir görüş ve kavrayış sahibi olmasını engeller. Edebiyat ders kitapları da bu öğretim metoduna uygun, ayrıntılı bir şekilde yazılmış; öğrencilere metinlerle gerçek anlamda “...meşgul olma imkânını...” vermemiştir. Hiç okunmayan bir yazarın eseri ve hayatı hakkında öğrenilen bilgiler unutulmaya mahkumdur. Bu metinlerin öğrenciye edebi kültür kazandırma konusunda pek kıymeti yoktur.
- 3) Edebiyat kitapları hazırlanırken eğitim ve öğretim zamanı gibi genel ve “...hakiki imkânlar hesaplanmaksızın...” yazılmışlardır. Edebiyat öğretmenleri, yıllık ders saatinin yüzde yetmiş beşini kitaplardaki bilgiyi öğrenciye vermek için harcamış; geriye kalan zaman diliminde ise yazma, metin okuma gibi önemli faaliyetleri yaptırmışlardır.
- 4) Edebiyat öğretiminin amacı; Edebiyat Tarihine ait tüm bilgileri öğrencilerin gözlerinin önüne sermek değildir. Amaç, edebiyatımızın çeşitli devirlerdeki genel seyri ve o seyir içinde gerçek değeri olan kimselerin kimlikleriyle eserleri hakkında öğrencilerimizi toplu bir bilgi ve görüş sahibi etmektir. Bunun yanında öğrenciyi düşündürme, ona okuma ve yazma faaliyetleri yaptırarak zihin faaliyetlerini hayatta kendilerine yarayacak şekilde düzenlemektir. Müfredat programları ve çeşitli sebeplerle yayınlanan

genelgelerde, edebiyat öğretiminin belirlenen amaçlara yönelik işlenmesi gerekirken yazılan ders kitaplarının amaçlarla aynı paralellikte yazılmaması, dersin verimliliğini olumsuz etkilemiştir.

- 5) Edebiyat derslerinin verimi ve etkisinin artırılması için lise eğitiminde her basamağa özel; içerikleri eğitim amaçlarına, eğitim zamanına, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun yeni kitaplar hazırlanmalıdır. Kitapların hazırlanmasında edebiyat tarihi ve edebi görüşleri konu alan eserlerin yanında metin kitaplarından da faydalanılmalı, öğretimde metinler esas alınmalıdır.
- 6) Edebiyat dersinde öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanması, düşündüklerini rahatça ifade edebilmesi için onlara Vekillikçe yayınlanmış klasik eserler okutturulmalıdır.

Yücel Döneminde Vekillik, Birinci Maarif Şurası Neşriyat Komisyonunun Okul Kitapları Hakkındaki Talimatnameye Dair Raporu'nda yer alan, Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkındaki Talimatname'nin üçüncü maddesi gereğince gerek gördüğü devlet kitaplarını doğrudan doğruya bir uzmana ve uzman bir heyete yazdırabilir. (MV, 1991, s. 633) Bu nedenle edebiyat kitapları 1944 yılında Sabahattin Eyüboğlu, Pertev Naili Boratav ve Mustafa Nihad Özön'den oluşan bir komisyon tarafından Türkçe Metinler adıyla hazırlanmıştır. (Karakuş, 1996, s. 242)

1944 yılında Maarif Vekâletinde kurulan komisyon, edebiyat derslerini Türkçe derslerinin devamı olarak kabul ettiği için derslerin adını Türkçe olarak değiştirmiş ve hazırladıkları kitabın adını ise Türkçe Metinler koymuştur. Kitapta metinler sadece duygu ve düşünce yönünden ele alınmamış; dil, dilbilgisi, kompozisyon açısından da incelenmiştir. Öğrencilerin bilgilere metinler üzerinden ulaşması hedeflenmiştir. (Duman, 1992, s. 8) Bu kitap yöntem farklılığıyla kendinden sonraki tüm kitaplara öncülük etmiş, dil ve edebiyat öğretiminde ders kitabı özelliği taşıyan ilk eser olmuştur. (Karakuş, 1996, s. 242)

4.1. Yücel Döneminde Genel Liselerde Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları:

14 Eylül 1939 tarih ve 37 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 16/ IX / 1940 Tarih ve 33/ 7514 sayılı genelgesine göre 1939-1940 eğitim-öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I

Edebiyat	Ali Canip YÖNTEM
----------	------------------

LİSE II

Edebiyat Tarihi Dersleri	Agâh Sırrı LEVENT
--------------------------	-------------------

LİSE III

Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip YÖNTEM
---------------------------	------------------

Edebi Yeniliğimiz	İsmail Habip SEVÜK
-------------------	--------------------

Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat ÖZON
---	--------------------

16 Eylül 1940 tarih ve 88 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 16/ IX / 1940 Tarih ve 88/ 9215 sayılı genelgesine göre 1940-1941 eğitim-öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I

Edebiyat	Ali Canip YÖNTEM
----------	------------------

LİSE II

Edebiyat Tarihi Dersleri	Agâh Sırrı LEVENT
--------------------------	-------------------

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi	Necmettin Halil ONAN
-------------------------------	----------------------

LİSE III

Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip YÖNTEM
---------------------------	------------------

Edebi Yeniliğimiz	İsmail Habip SEVÜK
-------------------	--------------------

Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat ÖZÖN
--------------------------------	--------------------

8 Eylül 1941 tarih ve 138 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 8/ IX / 1941 Tarih ve 83/ 7624 sayılı genelgesine göre 1941-1942 Eğitim- Öğretim Yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I

Edebiyat

Ali Canip YÖNTEM

LİSE II

Edebiyat Tarihi Dersleri

Agâh Sırrı LEVENT

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi

Necmettin Halil Onan

LİSE III

Türk Edebiyatı Antolojisi

Ali Canip YÖNTEM

Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I

İsmail Habib SEVÜK

Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi

İsmail Habib SEVÜK

Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi

Mustafa Nihat ÖZÖN

7 Eylül 1942 tarih ve 188 sayılı Tebliğler dergisinde Neşriyat Müdürlüğünün I/ IX/ 1942 Tarih ve 7943 sayılı genelgesine göre 1942-1943 eğitim-öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I:

Edebiyat

Ali Canip YÖNTEM

Güzel Yazılar IV

Süleyman Şevket TANLI

LİSE II:

Edebiyat Tarihi Dersleri

Agâh Sırrı LEVENT

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi

Necmettin Halil ONAN

Türk Edebiyatı Tarihi

Hıfzı Tevfik GÖNENSAY

Nihat Sami BANARLI

(Yardımcı)

LİSE III:

Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip YÖNTEM
Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I.	İsmail Habib SEVÜK
Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi	İsmail Habib SEVÜK
Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat ÖZÖN

30 Ağustos 1943 tarih ve 239 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 18/VIII/1943 tarih ve 9190 sayılı genelgesine göre 1943-1944 eğitim öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I

Edebiyat	Ali Canip YÖNTEM
Güzel Yazılar IV	Süleyman Şevket TANLI
Edebî Bilgiler	Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)

LİSE II

Edebiyat Tarihi Dersleri	Agâh Sırrı LEVENT
İzahlı Divan Şiiri Antolojisi	Necmettin Halil ONAN
Türk Edebiyatı Tarihi	Hıfzı Tevfik GÖNENSAY Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)
Halk Şiiri Antolojisi	P. N. BORATAV
İzahlı Eski Metinler Antolojisi.	H. V. FIRATLI Şükrü KURGAN

LİSE III

Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip YÖNTEM
Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I	İsmail Habib SEVÜK
Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi	İsmail Habib SEVÜK
Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat ÖZÖN

11 Eylül 1944 tarih ve 293 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 2/ 1X/1944 tarih ve 83/10433 sayılı genelgesine göre 1944-1945 eğitim öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I:

Türkçe Metinler I

Edebiyat

Güzel Yazılar IV

Edebî Bilgiler

Edebiyat Bilgileri

Komisyon (Yeni kitap)

Ali Canip YÖNTEM(Yardımcı)

Süleyman Şevket TANLI

(Yardımcı)

Nihat Sami BANARLI

(Yardımcı)

İsmail Habib SEVÜK

(Yardımcı)

LİSE II:

Edebiyat Tarihi Dersleri

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi.

Türk Edebiyatı Tarihi

Halk Şiiri Antolojisi

İzahlı Eski Metinler Antolojisi.

Agâh Sırrı LEVEND

Necmettin Halil ONAN

Hıfzı Tevfik GÖNENSAY

Nihat Sami Banarlı (Yardımcı)

P. N. BORATAV

H. V. FIRATLI

Şükrü Kurgan

LİSE III:

Türk Edebiyatı Antolojisi

Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I

Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi

Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi

Ali Canip YÖNTEM

İsmail Habib SEVÜK

İsmail Habib SEVÜK

Mustafa Nihat ÖZÖN

3 Eylül 1945 tarih ve 344 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 2/ IX/ 1945 tarih ve 83/11230 sayılı genelgesine göre 1945 - 1946 eğitim- öğretim yılı edebiyat ders kitapları:

LİSE I:

Türkçe Metinler I	Komisyon
Yazma Dersleri	Namdar Rahmi KARATAY (Yardımcı)
Edebiyat	Ali Canip YÖNTEM (Yardımcı)
Güzel Yazılar IV	Süleyman Şevket Tanlı (Yardımcı)
Edebî Bilgiler	Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)
Edebiyat Bilgileri	İsmail Habib SEVÜK (Yardımcı)

LİSE II:

Türkçe Metinler II	Yeni kitap
Yazma Dersleri	Namdar Rahmi KARATAY (Yardımcı)
Edebiyat Tarihi Dersleri	Agâh Sırrı LEVEND (Yardımcı)
İzahlı Divan Şiiri Antolojisi	Necmettin Halil ONAN (Yardımcı)
Türk Edebiyatı Tarihi	Hıfzı Tevfik GÖNENSAY Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)
Halk Şiiri Antolojisi	P. N. BORATAV H. V. FIRATLI (Yardımcı)

İzahlı Eski Metinler Antolojisi

Şükrü KURGAN

(Yardımcı)

LİSE III:

Türkçe Metinler II

Yeni kitap

Türk Edebiyatı Antolojisi

Ali Canip YÖNTEM

(Yardımcı)

Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I

İsmail Habib SEVÜK

(Yardımcı)

Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi

İsmail Habib SEVÜK

(Yardımcı)

Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi

Hıfzı Tevfik GÖNENSAY

(Yardımcı)

Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi

Mustafa Nihat ÖZÖN

(Yardımcı)

Hasan Ali Yücel' in başkanlığının sona ermesiyle onun döneminde edebiyat dersleri için komisyon tarafından hazırlanan Türkçe Metinler I, II, III kitaplarının yerine Süleyman Şevket Tanlı tarafından hazırlanan Güzel Yazılar I,II, III kitapları tercih edilmiştir. 8 Eylül 1947 tarih ve 450 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Yayın Müdürlüğünün 82/ 13035 sayı ve 6/ 9 / 1947 sayılı genelgesine göre 1947-1948 Eğitim Öğretim yılı edebiyat ders kitapları şunlardır:

LİSE I:

Güzel Yazılar I

Süleyman Şevket TANLI

Yazma Dersleri

Namdar Rahmi KARATAY

(Yardımcı)

Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş

Mustafa Nihad ÖZÖN

Edebiyat

Ali Canip YÖNTEM

(Yardımcı)

Güzel Yazılar IV	(1943- 1946 baskıları) Süleyman Şevket TANLI (Yardımcı)
Edebî Bilgiler	Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)
Edebiyat Bilgileri	İsmail Habib SEVÜK (Yardımcı)
Yazın Bilgileri ve Tarihsel Dilbilgisi	Tahir NEJAT GENCAN (Yardımcı)
LİSE II:	
Tarih Boyunca Güzel Yazılar II.	Süleyman Şevket TANLI
Yazma Dersleri	Namdar Rahmi KARATAY (Yardımcı)
Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş	Mustafa Nihad ÖZÖN
Edebiyat Tarihi Dersleri	Agâh Sırrı LEVEND (Yardımcı)
İzahlı Divan Şiiri Antolojisi	Necmettin Halil ONAN (Yardımcı)
Türk Edebiyatı Tarihi	Hıfzı Tevfik GÖNENSAY Nihat Sami BANARLI (Yardımcı)
Halk Şiiri Antolojisi	P. N. BORATAV H. V. FIRATLI (Yardımcı)
İzahlı Eski Metinler Antolojisi	Şükrü KURGAN (Yardımcı)
Türk Edebiyatında Nazım	Hikmet İLAYDIN
Yazın Bilgileri ve Tarihsel Dilbilgisi	Tahir NEJAT GENCAN
Divan Şiiri Antolojisi	Vasfi Mahir KOCATÜRK
Lügaççeli ve İzahlı Antoloji	M. Sadullah SANDER

LİSE III:

Tarih Boyunca Güzel Yazılar II.	Süleyman Şevket TANLI
Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi I	İsmail Habib SEVÜK (Yardımcı)
Tanzimattan Beri Edebiyat Antolojisi,	İsmail Habib SEVÜK (Yardımcı)
Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi	Hıfzı Tevfik GÖNENSAY (Yardımcı)
Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat ÖZÖN (Yardımcı)
Türk Edebiyatında Nazım	Hikmet İLAYDIN
Yazın Bilgileri ve Tarihsel Dilbilgisi	Tahir NEJAT GENCAN

4.2. Edebiyat Ders Kitaplarının İçeriklerinin Karşılaştırılması**4.2.1. Lise I. Edebiyat (Ali Canip Yöntem)**

14 Eylül 1939 tarih ve 37 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğü'nün 16/ IX / 1940 tarih ve 33/ 7514 sayılı genelgesine göre 1939 /1940 eğitim-öğretim yılında lise birinci sınıflar için edebiyat ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İçindekiler

Acımak romanından	Reşat Nuri
Açık Deniz	Yahya Kemal
Açık Hava Mektebi	Ömer Seyfeddin
Ada Yolu	Fazıl Ahmet
Ahlâk	Ziya Gökalp
Anadolu Toprağı	Orhan Seyfi
Araba Sevdası	Recaîzade M.E.

Arıburnu	İsmail Habib
Arapça Değil mi Uydur Uydur Söyle	Reşat Nuri
Asarı Atika Mütihazsısı Mister Pikvik'in Keşfi	(Kâmuran Şerif)
	Charles Dickens
At	Faruk Nafiz
Bahar	M. Ali Tevfik
Bekçi Destanı	
Bekçinin Şarkısı	Yaşar Nabi
Bir Çiftlik Manzarası	Orhan Seyfi
Bir Faziletin Kıymeti	Ahmet Haşim
Bir Nutuktan	Atatürk
Bırak Beni Haykırayım	Mehmet Emin
Bora İle Güneş	La Fontaine
	(Siraceddin)
Bourgeois Gentilhomme'dan	Molier
	(Siraceddin)
Bozgun	Aka Gündüz
Bugünün Çocuklarına	İbrahim Alâeddin
Canavar'dan	Faruk Nafiz
Çalığışu'ndan	Reşat Nuri
Çimen Tepe	Süleyman Nazif
Damla Damla'dan	Ruşen Eşref
Destan, Pazvantoğlu	
Denizaşırı'dan	Falih Rıfkı Atay
Denizden Beklediğimiz	Faruk Nafiz
Don Quichotte'tan	Cervantes
	(Yusuf Şerif)
Emil'den J.J. Rousseau	(Reşat Nuri)
Eski Mekteplerde Hayat'tan	Ahmet Rasim
Eşek İle Tilki Hikâyesi	Şinasi
Evliya Çelebi	M. Fuad Köprülü
Fare İle Kedi Ve Horoz	La Fontaine
	(Siraceddin)
Filozof Portresi	Voltaire
Gemiciler	Enis Behiç
Gülle Bülbül Efsanesinden	Orhan Seyfi
Güstav Flober	Ahmet Şuayıp
Halid Ziya	İsmail Habib
Han Duvarları	Faruk Nafiz
Hatırat	Atatürk
Hayvanlar Arasında	Ahmet Haşim
Hitabe	Hamdullah Suphi
Hitabe	Ruşen Eşref
Horace'tan	Corneille
	(M. Ali Tevfik)
İlk Şairlerimiz	Fuad Köprülü
İlyad'dan (Homer)	Ömer Seyfettin

Karadenize Çıkış
Kâtip Çelebi
Kır Çiçeği'nden
Kırlangıç

Kızılıcak Dallan'ndan
Kollejde

Komşu Hatırı
Koşma
Koşma
Köyde Kış
Kuğu
Kurdun Ölümü

Kurt İle Ayı
Le Cid'den

Montague'nün Mektuplarından

Mani
Mavi Ve Siyah'tan
Medenî Lehçe
Melek
Münzevi
Milli Neşîde
Eski Mektepte Hayat'tan Mektup Seyri
Müzakere Salonunda
Münakkit
Merdiven
Mirasyedi Destanı
Mermer Tezgâhı
Medeni Lehçe
Nimetşinas'tan
Namık Kemal
Pazvantoğlu Destanı
Rüya Kıyılarında
Rüşvet
Sanat
Sergüzeşt
Ses Duyan Kız
Sanat Ve Tabiat
Sefiller'den Bir Süvarinin Hücumu

Tuhaf Bir Zulüm
Tebessüm
Türkü
Türkü Âşık
Vatan Yahud Silistre

Fazıl Ahmet
Fuad Köprülü
Burhan Cahit
Michelet
(Reşat Nuri)
Reşat Nuri
Andre Theuriet
(Hakkı Süha)
Ercüment Ekrem
Derdli

Faruk Nafiz
Buffon
Alfred De Vigny
(Reşat Nuri)
Ziya Gökalp
Corneille
(Reşat Nuri)

Karacaoğlan
Halit Ziya
Ahmet Haşim
Faruk Nafiz
Faruk Nafiz
Enis Behiç
Ahmet Rasim
Ruşen Eşref
Ahmet Haşim
Ahmet Haşim
Selimi
Ömer Seyfeddin
Ahmet Haşim
H.R. Gürpınar
İsmail Habib

Yusuf Ziya
Ömer Seyfeddin
Faruk Nafiz
S. Paşazâde Sezai
Y. Kadri Karaosmanoğlu
J.J. Rousseau
(Victor Hügo'dan)
Reşat Nuri
Ömer Seyfeddin
Ziya Gökalp
Koroğlu
Hasan
Namık Kemal

(Yöntem, 1940, s. 318- 321)

4.2.2. Türkçe Metinler I. (Komisyon)

11 Eylül 1944 tarih ve 293 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 2/ 1X/1944 tarih ve 83/10433 sayılı genelgesine göre 1944-1945 eğitim öğretim yılında lise birinci sınıflar için edebiyat ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Türk yazınının gelişimiyle ilgili tarihler
Lise Türkçe öğretiminde tutulacak yol

VIII. YÜZYIL

GÖKTÜRK YAZITLARI

XIII. YÜZYIL

YUNUS EMRE

- I. Acep şu yerde var m' ola
- II. Taştın yine deli gönül

XV. YÜZYIL

KÂBUSNÂME
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ
Dirse Han ile Boğaç Han hikâyesi

KAYGUSUZ ABDAL

- I. Cümle kaplumbağalar
- II. Bir kaz aldım ben karıdan

XVI. YÜZYIL

FUZULİ

- I. Leylâ ve Mecnun
- II. Şikâyetname
- Mersiye

BAKİ

PİR SULTAN ABDAL

- I. Bir bülbülcük konmuş dağlar başına
- II. Öt benim san tamburam
- III. Bülbül olsam varsam gelsem

XVII. YÜZYIL

NEF'Î

Gazel

KARACAOĞLAN

- I. Bana kara diyen dilber
- II. Ala gözlü nazlı dilber
- III. İzin ver hey ağam ben de gideyim
- IV. Çıktım seyreyledim Niğde'yi Bor'u

KÂTİBİ

I. İşte gider olduk senden

ÂŞIK

I. Ulu ulu kervan geçmiş
II. El diline bakıp nefsin incitme

EVLİYA ÇELEBİ

Evliya Çelebi Seyahatnamesi

NAİMA

Naima Tarihi

GEVHERİ

I. Gönümüz bağlandı zülfün teline .

XVIII. YÜZYIL

NEDİM

Şarkı

XIX. YÜZYIL

DADALOĞLU

I, Kalktı göç eyledi Avşar illeri.
II. Dinlen ağalar birem birem söyleyim
III. Şu yalan dünyaya geldim çeleli .

ERZURUMLU EMRAH

I. Tutam yâr elinden tutam

DERTLİ

I. Telli sazdır bunun adı

SİNASI

Şair Evlenmesi

ZİYA PAŞA

Çocukluk Anılarından

AHMET VEFİK PAŞA

Zor Nikâhı

NAMIK KEMAL

I. Hürriyet Kasidesi

ABDÜLHAK HÂMÎT TARHAN

II. Vatan yahut Silistre
Makber

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ

Sergüzeşt

TEVFİK FİKRET

Halûk'un Bayramı

CENAP ŞAHABETTİN

Özdeyişler

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Mai ve Siyah

HÜSEYİN RAHMÎ GÜRPINAR

Hakka Sığındık

XX. YÜZYIL

ZİYA GÖKALP	I. Türkçülük II. Mektuplar
YAHYA KEMAL BEYATLI	I. Rintlerin Ölümü II. Deniz Türküsü
AHMET HAŞİM	I. Piyâle II. Son Şarklı
ÖMER SEYFETTİN	Yalnız Efe
KAĞIZMANLI HIFZI	Ağıt I, II.
HALİDE EDİP ADIVAR	Sinekli Bakkal
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU	Yalın Söz
REŞAT NURİ GÜNTEKİN	Tulûat Tiyatroları
HASAN-ÂLİ YÜCEL	Nutuk
FALİH RIFKI ATAY	Ateş ve Güneş
ATATÜRK	Konuşma
İSMET İNÖNÜ	Hitabe
	(MEB, 1945(a), s.4 -7)

4.2.3. Türkçe Metinler II. (Komisyon)

3 Eylül 1945 tarih ve 344 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğü'nün 2/ IX/ 1945 tarih ve 83/11230 sayılı genelgesine göre 1945-1946 eğitim öğretim yılında lise ikinci ve üçüncü sınıflar için edebiyat ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Lise Türkçe öğretiminde tutulacak yol
Türk yazınının gelişimiyle ilgili tarihler

XIII. YÜZYIL

YUNUS EMRE	I. Aşkın aldı benden beni II. Sana ibret gerek ise
------------	---

XIV. YÜZYIL

KISAS-I ENBİYA

I. Dünyanın yaratılışı

II. Yusuf ve Zeliha

XV. YÜZYIL

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ
SÜLEYMAN ÇELEBİ
ÂŞIKPAŞAZADE
SINAN PAŞA

Kanlı Koca oğlu Kanturalı Hikâyesi
Mevlüt
Âşıkpaşazâde tarihi
Tazarrunâme

XVI. YÜZYIL

HATAYÎ
FUZÛLÎ
BAĞDATLI RUHÎ
KÖROĞLU

Gece Gündüz Hayaline Dönerim
Gazel
Terkib-i Bend
I. Karşıdan Gelen Piyade
II. Mert Dayanır Namert Kaçar

XVII. YÜZYIL

NEF'Î
EVLİYA ÇELEBİ
NAİLÎ
KARACAOĞLAN

Kaside
Evliya Çelebi Seyahatnamesi I, II
Beyitler
I. Nedendir de Kömür Gözlüm Nedendir?
II. Hazır Ol Vaktine Nemçe Kiralı

XVIII. YÜZYIL

YİRMİSEKİZ ÇELEBİ MEHMET
NEDİM
ŞEYH GALİP

Sefâretnâme
Gazel
Hüsn ü Aşk

XIX. YÜZYIL

AHMET MİTHAT
NAMIK KEMAL
ÂLİ BEY
MEHMET MURAT
RECAİZÂDE MAHMUT EKREM
NABİZADE NÂZİM

Felâtun Bey ile Rakım Efendi
Zavallı Çocuk
Lehçet-ül Hakayik
Üdebamızın Nûmune-i İmtisalleri
Araba Sevdası
I. Kara Bibik
II. Kariûnime
Tarih-i Kadîm
Kırk Yıl
Kavgalarım
Kadınlar Vaizi
Eski Günler

TEVFİK FİKRET
HALÎT ZİYA UŞAKLIGİL
HÜSEYİN CAHİT YALÇIN
HÜSEYİN RAHMÎ GÜRPINAR
AHMET RASİM

XX. YÜZYIL

YAKUP KADRÎ KARAOSMANOĞLU
AHMET HAŞİM

Yaban
I. Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar

YAHYA KEMAL BEYATLI

ATATÜRK
İSMET İNÖNÜ
MEHMET İZZET
HASAN-ÂLİ YÜCEL
VEYSEL

NURULLAH ATAÇ
NECİP FÂZIL KISAKÜREK
AHMET HAMDİ TANPINAR
MUSTAFA SEYYİT SUTÜVEN
AHMET MUHİP DIRANAS
CAHİT SITKI TARANCI

II. Mukaddeme
III. Bülbul
I. Düşünce
II. Hayyam
III. Şevk
IV. Aşk (Lirizm)
Nutuk
İlk Öğretimin Yeni Yılı
Millet, Devlet, Hanedan ve Demokrasi
Köy Enstitüleri
I. Sazım
II. Toprak
Karalama Defterinden
Sayıklama
Bursa'da Zaman
Sutüven
Sokak
Bahar Sarhoşluğu

(MEB, 1945(b), s.4 -6)

4.2.4. Güzel Yazılar I (Süleyman Şevket Tanlı)

8 Eylül 1947 tarih ve 450 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Yayım Müdürlüğünün 82/ 13035 sayı ve 6/ 9 / 1947 sayılı genelgesine göre 1947-1948 eğitim öğretim yılında edebiyat ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Yazılar

Doğru sözler
Tiryaki Sözlerinden
Durgun Deniz
Gül-Bülbul
Memleket İçin
Akşam
Mersiye
Beyitler
Yarın
Akşam
Nine Vatan
Yalvarış
Gönül
Koşma

Yazanlar

Kemal - Hâmit
Cenap Sahabettin
Cenap Sahabettin
Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Reşat Nuri Güntekin
Celâl Sahir Erozan
Ziya Gökalp
F. A. Aykaç, H. F. Ozansoy, K.Kamu
Abdullah Cevdet
Necip Fâzıl Kısakürek
Tevfik Fikret
Ziya Gökalp
R. T. Bölükbaşı
Tokadizâde Şekip

Anadolu'dan Bir Ses
Bursa'da Zaman
Bir Yolcuya
Ahmed'im
Şehit Osman'ın Yüreği
Tabiat odam
Gemiciler
Bahar
Yurdumuz
Mülkiye Marşı
Sofra
Barbaros
Hân-ı Yağma
Beyitler

Bir İçim Su
Doğru Sözler
Çınar
Beyitler - Mısralar
Ağaç
Gece
Gurbetteki Kuş
Bir kıta
Mısra ve Beyitler

Açık Deniz
Mısra ve Beyitler

Bir kıta
Anama
Afşar Türküsü
Mohaç Türküsü
Vatan Türküsü
Gelin Arabası
Kartal Köyü
Hiciv
Taslama
Veli Baba
Gazel
Şiir
Şiir
Sirano'dan bir sahne
Felâket Karşısında
Karagöz - Hacivat
Ortaoyunu
Mahalleye Mevkuf
Eskici
Velinimet
Bir Sahtekârlık Davası
Hasta
Hasta

Mehmet Emin Yurdakul
Ahmet Hamdi Tanpınar
Necmettin Halil Onan
Faruk Nafiz Çamlıbel
Mehmet Emin Yurdakul
Ahmet Kutsi Tecer
Enis Behiç
Mehmet Akif Ersoy
Tevfik Fikret
Halûk Nihat Pepeyi
Faruk Nafiz Çamlıbel
Yahya Kemal Beyatlı
Tevfik Fikret
Y. K. Beyatlı, Tevfik Fikret,
M. A. Ersoy
Tevfik Fikret
Tevfik Fikret, Ahmet Haşim
Tevfik Fikret
M. A. Ersoy - Süleyman Nazif
Ahmet Haşim
Yahya Kemal Beyatlı
Faruk Nafiz Çamlıbel
Mithat Cemal Kuntay
F. N. Çamlıbel, A. M. Tarhan,
M. A. Ersoy, Ziya Paşa
Yahya Kemal Beyatlı
A. H. Tarhan, Ragıp Paşa,
M. Ekrem, İ. Alâettin
Şükûfe Nihal Başar
Hüseyin Nail

Yahya Kemal Beyatlı
Namık Kemal
Mehmet Akif Ersoy
Mehmet Akif Ersoy
Eşref
Ruhsatî
Tevfik Fikret
Yahya Kemal Beyatlı
Yahya Kemal Beyatlı
Nurullah Ataç
Rottan (Sabri Esat Siyavuşgil)
Reşat Nuri Güntekin

Ahmet Rasim
Halit Ziya Uşaklıgil
Refik Halit Karay
Ömer Seyfettin
Reşat Nuri Güntekin
Mehmet Akif Ersoy
Mithat Cemal Kuntay

Sanatının Tabiliği	Mithat Cemal Kuntay
Gezinti	Yahya Kemal Beyatlı
Magosa'da	Namık Kemal
Fransa'da seçim	Şinasi
Neme Lâzım	Hüseyin Cahit Yalçın
Gönüllü Arkadaşlara	Namık Kemal
Naci'ye Mektup	Ahmet Mithat
Eytam-ı Şühedaya	Cenap Sahabettin
Allaha Ismarladık	Falih Rıfkı Atay
Bir Dağ Gezintisi	Ahmet Haşim
Diyojen' den	Namık Kemal
Lehçet-ül-hakayık	Âli
Destan	Âşık Cefai
Ayı ve Tef	F. Celâlettin
Üç fıkra	Fâzıl Ahmet - Refik Halit
Kaza Teknesi	Mehmet Akif Ersoy
Kurban Bayramı	Ahmet Rasim
İstanbul	Fâzıl Ahmet Aykaç
Anadolu	Refik Halit Karay
Anadolu	Falih Rıfkı Atay
Marmara'da Mısır	Fâzıl Ahmet Aykaç
Nefî için	Tevfik Fikret
Başka Bir Şair için	Ahmet Haşim
Yüz, Saç, Göz	Refik Halit Karay
Neşe	Tevfik Fikret
Şekspir	Abdülhak Hamit Tarhan
Süleyman Nazif	Hakkı Süha Gevgin
İstanbul Mehtapları	Refik Halit Karay
Boğaziçinde Son Vapur	Refik Halit Karay
Akşam	Edib Ayel
Bahtiyar	Halit Ziya Uşaklıgil

(Tanlı, 1947, s.231 – 232)

Yücel döneminde eğitim araçlarının en önemlisi edebiyat eğitiminde kullanılan ders kitaplarının özellikleri şunlardır:

- 1) Yücel Döneminde edebiyat dersleri, ortaokuldaki Türkçe derslerinin devamı olarak görülmüş ve Vekillikçe görevlendirilen komisyonun hazırladığı kitaplar Türkçe Metinler adını almıştır.
- 2) Türkçe Metinler kitabı, liselerdeki edebiyat müfredat programlarının yerini tutacak şekilde düzenlenmiş; yayınlanmasıyla birlikte liselerdeki ders

programları uygulamadan kaldırılarak Türkçe öğretiminin esasını bu kitaplar oluşturmuştur.

- 3) Türkçe Metinler kitabıyla liselerde Türkçe dersi metin esas alınarak işlenmeye başlamıştır. Dil, edebiyat ve tarih bilgilerinin metinler üzerinde öğrenciye sunulması planlanmıştır.
- 4) Türkçe Metinler kitabı, Türk edebiyatının kronolojik tasnifini yaparak ayırdığı yüzyıllarda, edebiyatımızın tüm bölümlerinden örnekler sunup onu bir bütün olarak ele almıştır.
- 5) Lise öğretiminde; her yıl yüzyıllara göre kronolojik tasnifi yapılan edebiyatımızın bir bölümü değil, üç yılda da başlangıcından geldiği noktaya kadar bütünü ele alınmıştır.
- 6) Aynı yüzyıla ait metinlerin seçiminde, öğrencilerin öğrenim basamağındaki seviyeleri düşünülerek hareket edilmiştir. Lisenin her basamağında öğrencilerin kavrayabileceği eski ve yeni metinlerle Türk edebiyatının başlangıçtan geldiği noktaya kadarki bütün devirlerini ve yönlerini görmesi amaçlanmıştır.
- 7) Tür, çeşit, nesir, nazım şekilleri, dil ve anlatım özellikleri, edebi okullara ait bilgiler, kitaptaki metinlerin imkân verdiği ölçüde lisenin üç öğrenim basamağında da anlatılıp; tekrar tekrar üzerinde durulmuştur. Öğrencilerin bilgileri bu yolla hem pekişmiş hem eksik olan yönleri tamamlanarak zenginleşmiştir.
- 8) Türkçe Metinler kitabının içeriğinde, Türk edebiyatının başlangıçtan hazırlandığı güne kadar geldiği noktayı bir bütün olarak gösteren, kronolojik tasnifli bir cetvel hazırlanmıştır. Kitabın sonunda yazar ve şairlerin hayatlarına, edebi kişiliklerine dair bilgiler verilmiş; dil ve edebiyat terimlerini açıklayan bir sözlük de eklenmiştir. Kitapta her metinden önce

hazırlık çalışması olarak yazar, metin ve devirle ilgili kısa bilgi verilmiş; metnin okunmasından sonra kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklayıcı kelime çalışmaları hazırlanmıştır. Dil ve anlatım özellikleriyle metnin yapısı hakkında bilgi verilen kitapta, konuların kavranması için metin üzerine çalışmalar başlığı altında, parçayla ilgili sorular öğrencilere yöneltilmiştir.

- 9) Türkçe Metinler kitabı öğretim yöntem ve teknikleri bakımından da öğretmene kaynaklık etmiştir. Kitapta dersin işlenişi konusunda şu uyarılar yapılmıştır:
 - a) Metinler, öğrencilere nasıl çalışılacağı gösterilip yardımcı kaynaklar konusunda açıklamalar yapılarak bir hafta önceden ödev olarak verilmelidir.
 - b) Derste metnin kimden ve nereden alındığı belirtilerek yüksek sesle okutulmalıdır.
 - c) Tür ve şekil bilgileri sık sık tekrarlanarak metin üzerinde işlenmelidir.
 - d) Kelimeler ve deyimler parçadan bağımsız bir şekilde değil bizzat metnin içinde anlamlandırılacaktır. Kelimelerin yerlere, devirlere ve zamanlara göre farklı anlamlar kazanabileceği gösterilecektir.
 - e) Üslup yoluyla yazarları ve devirleri birbirinden ayıran yönler ortaya konularak öğrencilerin de bu ayrımı yapabilmesi sağlanacaktır.
 - f) Dilbilgisi ve sözdizimi konusu, dil ve ifade zenginliğinin esere kattığı güzellik, üslup yoluyla yazarların kazandığı değerler gösterilerek metinler üzerinde anlatılacaktır.
 - g) Dil devriminin daha iyi kavranması için öğrencilere eski kelimelerin dilbilgisi yönünden yapıları, kökleri ve kaynakları gösterilecektir.
 - h) Metin Üzerinde yapılan çalışmaları toplu olarak değerlendirmesi için öğrencilere yazma ödevi verilmelidir.
- 10) Yücel Dönemi başlangıcında ders kitabı olarak okutulan Ali canip Yöntem' in Edebiyat adlı kitabında konular tür esasına göre tasnif edilmiş, ele alınan parçalar sunulacak bilgileri gösterme ve örneklendirme amacıyla kitaba alınmıştır. Kitap, konularının seçiminde öğrenciye yönelik, öğretim yöntem

ve tekniklerine uygunluk ilkelerinin esas alınmaması, geniş muhtevasıyla da eğitim öğretim programlarına uygun olmaması nedeniyle ders kitabı özelliği taşımamaktadır.

Türkçe Metinler kitabının yerine kabul edilen Süleyman Şevket Tanlı' nın Güzel Yazılar isimli kitabı da metin esasına göre yazılmıştır. Güzel Yazılar serisinin ilk kitabında lise birinci sınıf öğrencilerine edebî bilgileri kavratmak maksadıyla konular tür esasına göre tasnif edilmiştir. İkinci kitapta kronolojik tasnif yapılarak edebiyatımızın genel özellikleri kavratılmaya çalışılmıştır. Üçüncü kitapta konular döneme dayalı tasnif edilerek Tanzimat edebiyatı ve yeni Türk edebiyatları örnek metinlerle işlenmiştir.

4.3. Yücel Döneminde Türkçe – Edebiyat Dersleri İçin Öğrencilere Önerilen Kitaplar

1. 27 Şubat 1939 tarih ve 7 sayılı Tebliğler dergisinde, Yayın Direktörlüğünün 17.2.1939 tarih ve 83/ 1140 sayılı genelgesinde erkek koleji öğretmenlerinden Baha Toven tarafından yazılan Noktalama adlı kitap, Türkçe derslerinde faydalı görülmüştür.
2. 17 Nisan 1939 tarih ve 14 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 20.12.1941 tarih ve 10871 sayılı genelgesine göre Türkçe Terimler Cep Kılavuzu esas alınarak terimler öğretilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu kılavuzda astronomi, biyoloji, botanik, fizik, jeoloji, kimya, matematik ve zooloji dersleri için kabul edilen Türkçe terimlerin hepsi bir arada bulunmaktadır. Kılavuzda Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin ana dilimizin öztürkçe sözlerle kendi varlığına kavuşması davasında, yapmakla mükellef oldukları vazifeleri hatırlatılarak terimlerin konuşma diline de yerleşmesi için gayret göstermeleri istenmiştir.

3. 16 Mart 1942 Tarih ve 163 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Talim Terbiye Dairesinin 3.3.1942 tarih ve 2236/5 sayılı genelgesine göre Yeni İmla Kılavuzu önerilmiş ve Türkçe öğretmenlerinin yeni kaideleri öğrencilere öğretmesi, yeni alfabe ve harf inkılâbının gerçekleşmesinde öğretmenlerin görev ve sorumluluklarından bahsedilmiştir.
4. 4 İkincikanun 1943 tarih ve 205 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 4.1.1943 tarih ve 8324 sayılı genelgesine göre Osman Yalçın tarafından hazırlanan “Yeni Okulda Yeni Yazı” adlı kitap öğrencilere faydalı görülmüştür.
5. 3 İkincikanun 1944 tarih ve 257 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 82/13161 genelgesine göre Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş adlı eser liselere, öğretmen okullarına ve köy enstitülerine yardımcı kitap olarak tavsiyesi uygun görülmüştür.
6. 5 Mart 1945 tarih ve 318 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 5.3.1945 tarih ve 83/2811 sayılı genelgesine göre Hıfzı Tevfik Gönensay tarafından hazırlanan “Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi” adlı kitap, lise son sınıf öğrencileri için yardımcı kitap olarak kabul edilmiştir.
7. 12 Şubat 1945 tarih ve 315 sayılı Tebliğler dergisinde Neşriyat Müdürlüğünün 9.11. 1945 tarih ve 83/ 1690 sayılı genelgesine göre Ali Ertan tarafından yazılan Yazma Sanatı Hakkında Öğütler adlı kitap incelenmiş ve öğretmen okullarıyla ortaokullara tavsiye edilmesi uygun görülmüştür.
8. 14 Eylül 1945 tarih ve 347 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 13.09.1945 tarih ve 83/11304 sayılı genelgesine göre Ruhi

Aytaç tarafından hazırlanan “Türk Dili Kılavuzu” adlı eser tüm okullara önerilmiştir.

9. 28 Ocak 1946 Tarih ve 365 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 14.1.1946 tarih ve 83/445 sayılı genelgesine göre Mithat Sadullah Sander ile Abdülkadir Keçecioğlu tarafından hazırlanan “Edebiyat Derslerinin Özü” adlı kitap öğrencilere tavsiye edilmiştir.
- 10.1 Nisan 1946 tarih ve 374 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 4.3.1946 Tarih ve 83/3320 sayılı genelgesine Recep Gökyayla tarafından hazırlanan Büyük Harfler adlı kitap bütün okullara tavsiye edilmiştir.
- 11.1 Nisan 1946 tarih ve 374 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Neşriyat Müdürlüğünün 1.3.1946 tarih ve 83/ 3151 sayılı genelgesine göre Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük öğrencilere tavsiye edilmiştir.
- 12.22 Ekim 1945 Tarih ve 351 sayılı Tebliğler dergisinde Neşriyat Müdürlüğünün 11.10. 1945 tarih ve 83/12300 sayılı genelgesine göre Cevdet Kudret Solok’ un hazırladığı “Türk Edebiyatı Hikâye ve Roman Antolojisi” adlı eserin okullara tavsiyesi uygun görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- 1) Eğitimci, yazar, şair, devlet adamı olan Yücel’in tüm özellikleriyle kültür ve eğitim dünyamızın şekillenmesinde büyük rolü ve emeği vardır. Cumhuriyetle birlikte çağdaş kültürün Türk halkına tanıtılması, benimsetilmesi ve halkın bu kültürel değerlerle iç içe yetişmesi için eğitimde belirlenen hedefler doğrultusunda en etkili ve kalıcı adımlar Hasan Ali Yücel döneminde atılmıştır. Bakanlığı döneminde Birinci Maarif Şurası, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Birinci Neşriyat

Kongresi, Birinci Coğrafya Kongresi gibi ilklerini sıralayabileceğimiz; kültür, sanat, eğitim ve yayın dünyamızda dönüm noktası olan, sürekli devam edecek çalışmalar başlatılmıştır.

Öğretmenlik mesleğinden Milli Eğitim Bakanlığına uzanan dönemde Yücel, toplumumuzun geri kalmışlık nedenlerini, bu konuda en büyük misyonu olan eğitimin sorunlarını iyi tahlil etmiş; bu gözlemleri, onun bakanlık dönemini, eğitimde yıllanmış problemlere getirdiği kalıcı ve etkili çözümleriyle başarıya taşımıştır.

2) Yücel Dönemi başlangıcında, kırsal kesimde yaşayan yüzde seksen (% 80) oranındaki nüfusumuzun yüzde atması (%60) eğitimden yoksundur. Tüm halkımıza eğitim hizmetlerini götürmek için kırk bin öğretmene, otuz bin okula ihtiyaç vardır. Halkın bir türlü gerçekleştirilemeyen temel eğitiminin sağlanması ve bu amaç için tüm imkânların seferber edilmesi demek olan İlköğretim Davası, Yücel Döneminde bakanlığın ana hedefi olmuştur. Bu davanın halledilmesi için çalışmalara öğretmenlerin yetiştirilmesiyle başlanmıştır. Öğretmenlerin köyde kalma ve ortama ayak uydurma sorunlarını gidermek; onları köyde sosyal, ekonomik ve kültürel hayata katkıda bulundurmak; eğitilen köy toplumunun Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsemesini sağlamak için köylü çocuklar öğretmen olarak açılan Köy Enstitülerinde yetiştirilmiş ve tekrar köylerine gönderilmiştir. Köy okullarının açılması için bina ve lojman yapımında tüm halk görevlendirilmiş; tüm yurttan başlatılan eğitim seferberliğiyle Yücel Dönemi başlangıcında 6.700 olan ilkokul sayısı, dönemin sonunda 13.655'e yükselmiştir. 1936 yılında % 23.3 olan okur yazar oranı da 1946 yılında % 30.3 seviyesine ulaşmıştır.

3) Bakanlık görevine başladığı ilk günde eğitim sistemini tek çatı altında toplayarak eğitim basamakları arasında irtibat, düzen ve ahenk sağlamayı hedefleyen Yücel; ortaöğretim alanında da dönüm noktası sayılan yenilik ve gelişmelere imza atmıştır. Orta öğretimin ikinci basamağı olan liselerde eğitim ortamının standartlara ulaşması için bina, tesis gibi dış öğelerin yanı sıra müfredat, ders kitapları, öğretmenlerin yetişmesi gibi eğitim faaliyetlerinin mahiyeti ve içeriğine yönelik çalışmalar yapılmış, kararlar alınmıştır.

4) Şairlik ve yazarlık vasfına sahip olan Yücel'e göre Arapça ve Farsça gibi yabancı öğeler, Türk dilinin yapısını bozmuştur. Birinci Türk Dil Kurultayı'nda dilimizin yabancı unsurlardan temizlenmesi gerektiğini, dil kurallarının tespit edilmesiyle yeni kelime türetmenin mümkün olacağını savunmuştur. Dilde sadeleşme ve yenileşme taraftarı olan Yücel, divan edebiyatının artık önemini kaybettiğini, bizi hep aynı kavramlar etrafında dolaştırıp aynı şeyleri düşündürdüğünü, yeni hayatın değişen özelliklerine artık yabancı kaldığını söylemiştir. Ona göre gençlerde ideal his ve düşünce ufkunun oluşması için Batı edebiyatıyla tanışmaları gerektir. Yücel'in dil ve edebiyat görüşü lise edebiyat eğitimine de yansımıştır. 1928 Harf İnkılâbı nedeniyle Arapça ve Farsça kaideleri lise programından kaldıran, divan edebiyatına haftada bir saat olmak üzere bir yıl süre veren, 1929 lise edebiyat müfredat programını hazırlayan heyette Yücel'de vardır. 1929 müfredat programında milli ve medeni hayatın belirgin yönlerini anlatan, öğrencilerde olumlu duygu ve düşüncelerin uyanmasını sağlayacak Batı edebiyatı eserlerine ilk defa yer verilmiştir.

5) Yücel Döneminde ülke genelinde elli üç lise bulunur. Özel liseler ve yabancı liselerin eklenmesiyle bu sayı seksen üçe çıkar. Liselerde görev yapan öğretmen sayısı ise bin iki yüz seksen üç (1283)'tür.

6) Yücel'in bakanlık görevine başladığı ilk yıllarda edebiyat derslerinde 1938 programı kullanılmıştır. 1938 programında, dilimizin kaidelerini belirleme çalışmalarının bu yıllarda da devam etmesi nedeniyle gramer dersleri yer almaz. Dil konusunda yapılan çalışmaların etkisiyle programın dili sadeleştirilmiş, lise ikinci sınıf okuma derslerinde dil inkılâbının amaçları ve önemi üzerinde durulmuştur. 1938 programıyla edebiyat tarihi derslerinde Tanzimat'a kadar olan dönem divan, halk ve zümre edebiyatı başlığında kısa bilgiler verilerek işlenmiştir. Programda Batı edebiyatı metinlerine yer verilmiş, son sınıf lise edebiyat kolunda iki saatlik ortak dersler dışındaki ekstra derslerde Batı edebiyatı edebi akımları gösterilmiştir. Yücel Döneminde ayrıca 14 Birinciteşrin 1940 tarih ve 92 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Talim Terbiye Heyeti'nin 30.09.1940 tarih ve 186 sayılı kararı gereğince

Ankara Erkek Lisesi, İstanbul Galatasaray Lisesi ve Vefa Erkek Lisesinde Latince şubesi açılmış, bu okullarda Latince dersleri verilmeye başlanmıştır.

7) Yücel Döneminde liselerde edebiyat eğitimi için tasarlanan asıl program 1945 yılında Türkçe Metinler I ve II kitabının yayınlanmasıyla yürürlüğe girer. Bu kitapların içeriği öğretim programı olarak düşünülmüş, kitapların yayınlanmasıyla yürürlükteki programlar kaldırılmıştır.

8) Türkçe Metinler kitabıyla Türk Edebiyatı kronolojik bir tasnife tabi tutulmuş, kitabın giriş kısmında yüzyılların önemli siyasi olayları ve yaşadığı döneme tanıklık eden tüm edebiyat şubelerindeki önemli şahsiyetlerin sıralandığı bir cetvel hazırlanmıştır. Türk edebiyatının aynı yüzyıl içinde tüm şubeleriyle bütünlük esası içinde ele alınması, kitabın ve içeriğinden oluşan programın en belirgin farkıdır. Kitabın önsözünde edebiyat ve Türkçe ayrımı da reddedilmiş, edebiyat dersleri ortaokul derslerinin devamı olarak kabul edilmiş ve Türkçe adını almıştır.

9) Lise Türkçe derslerinde, Yücel Döneminde hazırlanan kitaplarla metin esaslı eğitime geçilmiştir. Bilgilerin öğrencilere hazır, ezbere sunulması yerine; öğretilecek kural ve kaidelerin metinler üzerinde anlatılması, ele alınan yüzyıl özelliklerinin üsluba yansıyan taraflarının gösterilmesi planlanmıştır. Metinler seçilirken öğrencilerin ilgi, seviye, algı ve dikkat düzeyleri dikkate alınarak onların his ve düşünce dünyasını aydınlatacak mahiyette olmasına dikkat edilmiştir. Kitabın yapısı ve konuları, eğitim-öğretim zamanına uyacak şekilde düzenlenmiştir. Türkçe Metinler kitabı, metin sonrası kelime çalışmaları ve konuya yönelik pekiştirici sorularıyla; kitap sonunda yazar ve şairlerin hayatlarına dair bilgi vermesi ve öğrenciye yönelik yardımcı bir sözlük bulundurmasıyla öğretim yöntem ve tekniklerine uygun, ders kitabı özelliği taşıyan ilk eserdir.

10) Türkçe Metinler kitabının içeriği olan 1945 lise Türkçe Programı; öğrenciye görelilik, zamana uygunluk, amaçlara uygunluk, öğretim yöntem teknik ve stratejilerine uygunluk gibi döneminde ilk olan özelliklere sahiptir. Kitapların içeriği olan metinler ise öğrencide yüzyıllara göre gelişen ve değişen edebiyatımızın tüm

yönlerini adım adım gösterecek onlarda olumlu his ve fikir hayatının oluşmasına yardım edecek özelliktedir. Kitaplarda divan edebiyatı konuları, öğrencinin genel bilgi edinmesi amacıyla yüzeysel işlenmiştir. Lise Türkçe eğitiminde Batı edebiyatına fazla önem verilmesi, kitabın içeriği olan programın milli ve manevi olarak öğrencilere kazandırması gereken eğitiminin uzak hedeflerinden bahsetmemesi eleştirilere sebep olmuştur.

11) Yücel Döneminde 1935'ten itibaren kaldırılan dilbilgisi derslerine, dilimizin kaidelerinin belirlendiği Tahsin Banguoğlu tarafından hazırlanan Ana Hatlarıyla Dilbilgisi adlı eserle yeniden başlanmıştır. 18 İkinciteşrin 1940 tarih ve 96 sayılı Tebliğler dergisinde ortaöğretim okulları için 1940-1941 ders yılında uygulanması kararlaştırılan Dilbilgisi müfredatı yayınlanmış, Birinciteşrin (Ekim) 1942 tarih ve 192 sayılı Tebliğler dergisinde dilbilgisi derslerinin işlenişinde uyulması gereken kurallar belirtilmiştir.

12) 17 Eylül 1945 tarih ve 346 sayılı Tebliğler dergisinde, Türkçe dersinin işlenmesinde uyulacak esasların yanında okuma dersinde öğrencilere okutulacak Batı edebiyatı eserleri de belirtilmiştir. 26 İkincikanun 1942 tarih ve 155 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Ortaöğretim Okullarında Talebeye Yaptırılacak Tahriri Vazifeler Talimatnamesi'nde liselerde Türkçe derslerinde verilecek ödevler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Batı edebiyatı ürünleriyle tanışan öğrencilerin dilimizi kurallarına uygun ve rahatlıkla kullanması, öğrendiği şeyleri düşünce dünyasında şekillendirerek kazanımlarını beceriye dönüştürmesi planlanmıştır.

13) Yücel Döneminde eğitim sisteminin en önemli ögesi olan öğretmenlerin yetişmesi konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Birinci Maarif Şurası'nda orta öğretime öğretmen yetiştiren kurumların programlarını milli eğitimin amaç ve ilkelerine göre ayarlamaları gerektiği belirtilerek artan öğrenci sayısına paralel olarak ortaya çıkan öğretmen açığını kapatmak için kurumların kontenjanlarının artırılması kararlaştırılmıştır.

İkinci Maarif Şurasında öğretmenliğin karakter ve davranış yönü ağır basan bir meslek olduğu belirtilmiştir. Öğrencileri düşünmeye yönelten, zihinsel gelişimine katkıda bulunan, öğretmede yöntem ve teknikleri ustalıkla seçebilen, konu alanı ve genel kültür bilgisinde yeterliliğe sahip öğretmenlerin yetişmesi için önlemler alınmıştır. İlköğretmen okullarıyla beraber geleceğin nesillerini yetiştirecek tüm öğretmen adaylarına ana dil eğitiminin özenle yapılması; öğretmen adayları sık sık Türkçe sınavlara tabi tutulması; öğretmenleri yetiştirecek programların gramer, sentaks, çocuk edebiyatı, diksiyon ve el yazısı derslerini içine alacak şekilde düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Yücel Döneminde öğretmenlerin bilgilerini yenileme ve gelişmelerden haberdar olması için dergiler, yardımcı kitaplar, mesleki yayınlar ve çocuk edebiyatı bibliyografyaları hazırlanmıştır. Edebiyat öğretmenlerinin yetiştiği Yüksek Öğretmen Okulu hakkında 9 Eylül 1940 tarih ve 87 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Okul Talimatnamesi ve 23 Eylül 1940 tarih ve 89 sayılı Tebliğler dergisinde yayınlanan Kayıt Kabul Talimatnamesiyle, okul faaliyetleri amaçlara uygun öğretmen yetiştirilmesi için yeniden düzenlenmiştir.

14) Yücel Dönemi Liselerde gerçekleşen edebiyat eğitiminde ilk ders kitabı özeliği taşıyan Türkçe Metinler I ve II adlı eserler hazırlanmış; ezberci eğitim anlayışını yıkıp öğrenciyi öğrenmede etkin konuma getiren yöntem ve tekniklerin kullanılmasını sağlayan, öğrenciyi Batı edebiyatıyla ürünleriyle tanıştıran müfredat programı oluşturulmuş; bilgi, beceri, kaynak ve genel kültür yönünden öğretmen yetiştirme sistemi yeniden düzenlenmiştir.

15) Toplumda ilgi ve ihtiyaçlara göre ideal birey ve ideal öğrenci modeli zaman içinde değişime uğrar. Öğretmen odaklı eğitim anlayışıyla bilgiyi depolayan ve buradan seçip çıkararak kullanan öğrenci modeli, değişen dünyamıza ve ihtiyaçlarımıza artık cevap verememektedir. Çünkü zamanımızda olağanüstü bilgi birikimiyle bir patlama yaşanmış, her türlü bilgiye ulaşmak ise bir tuşa dokunmak kadar kolaylaşmıştır. Bu kolaylık sonrası, öğrencilerin; bilgiyi taşıma ve zamanı gelince kullanma modeli değersizleşmiş, bilgileri kullanarak onlardan yeni ürün ve

kompozisyonlar ortaya koyan modeli popüler olmuştur. Yücel Döneminden günümüze öğretmen ve öğrenci modelleri, toplumdaki değişimler ve yönelimler dikkate alınarak; yetişme şartları ve tüm özellikleriyle tanımlanmalıdır.

16) Edebiyat eğitiminde başarının sağlanması ve amaçlara ulaşılması için ders hedeflerinin davranışa dönüştürülmesi ve öğrencilere ürün odaklı değerlendirme modelinin uygulanması gereklidir. Edebiyat dersinde hedef-davranışlar belirlenirken; hedeflerin açık, seçik, anlaşılır olmasına; öğrenci yaşantısına dönük olmasına; konu alanı ile ilişkili olmasına; hangi özellikleri kazandıracağını belirtecek kadar genel, kazandıracağı özellikleri başka özelliklerle karıştırmayacak kadar sınırlı olmasına dikkat edilmelidir. Edebiyat derslerinin ilk amaçlarının belirlendiği 1929 programından günümüze kadar değişen tüm edebiyat programlarının hedefleri ortaya konmalı, yukarıda saydığımız ölçütlere uygun olup olmadığı değerlendirilmelidir.

17) Edebiyat dersinin amaçlarına ulaşmasında, bilgi ve kültür bakımından öğrencileri aydınlatmasında eğitimde kullanılan programların içeriği de çok önemlidir. Edebiyat programlarını içeriği hedeflerle tutarlı olmalı; konuları birbiriyle çelişmemeli; öğrenci ilgi, ihtiyaç düzeyine uygun olmalı; öğrenme-öğretme etkinlikleriyle bağdaşmalı; öğrencilerin günlük hayatıyla ilgili, yaşama dönük olmalıdır. Bu sayılan maddeler ışığında Yücel döneminden günümüze kadar tüm programlar incelenerek içerik analizleri yapılmalı, öğrencinin benimsediği ve etkilendiği parçalar esas alınarak edebiyat derslerinin içeriği yeniden düzenlenmelidir.

18) Edebiyat dersinde ideal bir sınıf ortamı oluşumunda öğretmenlerin rolü büyüktür. Edebiyat öğretmenleri yeterli konu alanı bilgisine; öğrenci durumu, zaman gibi eğitim ortamında tüm öğeleri analiz ederek uygun yöntem ve stratejiyi belirleyecek kadar öğretmenlik meslek bilgisine; öğrencilerin sosyal, kültürel ve bireysel işlevlerini gerçekleştirmek için yeterli genel kültür bilgisine sahip olmalıdır. Yücel Döneminde Yüksek Öğretmen Okulunda pedagoji eğitimi verilmeye başlanmış; öğretmenlerin genel kültür bilgisini artırma amaçlı kitaplar ve dergiler yayınlanmıştır.

Yücel Döneminden zamanımıza kadar edebiyat öğretmenlerinin yetiştiği okullar, yetiştirme şartları ve programları, incelenip-karşılaştırılarak; farklılıklar ve gelişmeler ortaya konmalıdır. Günümüzün tüm siyasi, politik, kültürel olayları ve millet hayatında önemi ve değeriyle edebiyat derslerinin genel durumu doğrultusunda “uygun öğretmen modeli” belirlenmeli; Eğitim Fakültesi Edebiyat Öğretmenliği Bölümü öğrencilerimiz bu modele uygun olarak yetiştirilmelidir.

19) Edebiyat derslerinin zevkli, istenilen bir ders olması ve öğrencilerde olumlu his ve düşünce dünyasının oluşumuna katkıda bulunması için öncelikle geçmişten günümüze bu derslerini etkileyen tüm öğeleri içine alan, bir Türk Edebiyatı Eğitim Tarihi hazırlanmalıdır. Böyle bir çalışmada edebiyat derslerinin gelişim ve değişim çizgileriyle edindiğimiz birikimler, dersler konusunda sağlam, kalıcı ve tutarlı kararlar almamızı sağlayacaktır. Eğitimin çağdaş değerler ve bilgiler ışığında şekillendiği Yücel Dönemini konu alan çalışmamız, bu konuda atılan ilk ve öncü adım olduğu kanısındayım.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKYÜZ, Yahya.(1997). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye). İstanbul: İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları
- AKYÜZ, Yahya.(2004). Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2004). (9. Baskı). Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- AYDIN, Mehmet.(1997 a). Hasan Ali Yücel' in Yazın Etkinlikleri. Hasan Ali Yücel'e Armağan. Coşturoğlu, Ali., Emiralioğlu Mehmet. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları
- AYDIN, Mehmet.(1997 b). Hasan-Âli Yücel'in Eğitim ve Dil Anlayışı. Hasan Ali YÜCEL Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara
- AYDOĞAN, Mustafa.(1997). Hasan Ali Yücel Köy Enstitüsü ev Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları. (2. Baskı). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları
- AYDOĞAN, Mustafa. (2000). Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar. (I. Baskı). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları
- ARSLANOĞLU, İbrahim. (1997). Türk Eğitim Sistemi. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları
- BAŞGÖZ, İlhan. (1995). Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk (Sorunlar – Çözüm Aramaları – Uygulamalar). Ankara: Başbakanlık Basımevi

- BAŞAR, Erdoğan .(1997). Eğitimci ve Devlet Adamı Yönüyle Hasan Ali Yücel. Hasan Ali Yücel’e Armağan. Coşturoğlu, Ali., Emirlioğlu Mehmet. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları
- BAŞARAN, İbrahim Ethem. (2006). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. Ankara: Ekinoks Yayıncılık
- BAŞARAN, Mehmet.(1997). 1940 Aydınlanmacılığı ve Hasan-Âli Döneminde Lise. Hasan Ali Yücel Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara
- BEN, Mustafa.,YAŞAR Seracettin., Leblebici, Ahmet. (1995) . Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (1923-1983). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (1993). Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri “Tarihsel Bir Çerçeve”. (1. Baskı). İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit (1999). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi. Ankara: Tekışık Yayıncılık
- BOLULU, Osman.(1997a). Şair Hasan Ali Yücel. Hasan Ali Yücel’e Armağan. Coşturoğlu, Ali., Emirlioğlu Mehmet. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları
- BOLULU, Osman.(1997b). Hasan-Âli Yücel’in Şiirleri ve Şairliği. Hasan Ali YÜCEL Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara
- BOYBEYİ, Songül. (1998). Hasan Ali Yücel’in Biyografisi. 100.Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel. Boybeyi, S. (Ed.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- BÜYÜKKARAGÖZ, S. Savaş. (1997). Program Geliştirme “Kaynak Metinler”. (I. Baskı). Konya: Kuzucular Ofset
- CİCİOĞLU, Hasan. (1982). Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi

- ÇAĞLAR, Behçet Kemal. (1937). Hasan Ali Yücel Hayatı ve Eserleri. İstanbul: Nümune Matbaası
- ÇIKAR, Mustafa (1998). Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu (2. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- DOĞAN, Hıfzı. (1972). Öğrenci Öğretmen ve Program Yönünden Türk Orta Öğretim Sisteminin Değerlendirilmesi. (I. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- DUMAN, Tayyip. (1991). Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme. (I. Baskı). İstanbul: MEB yayınları
- DUMAN, Tayyip. ÇAKMAK, M. (2004). Ders Kitaplarının Nitelikleri. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Küçükahmet, L. (Ed.). Ankara . Nobel Yayın Dağıtım
- DUMAN, Tayyip. (2005). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin Tarihçesi. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu. Özbay, Murat. (Ed.). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları
- DÜNDAR, Ali. (1997a). Hasan Ali Yücel’de Dil ve Düşünce. Hasan Ali Yücel’e Armağan.Coşturoğlu, Ali., Emirlioğlu Mehmet. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları
- DÜNDAR, Ali.(1997b). Hasan-Âli YÜCEL’de Yazın ve Dil. Hasan Ali Yücel Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara
- EKİNCİ, Yusuf. (1994). Hükümet ve Siyasi parti Programlarında Milli Eğitim. Ankara: Tekışık Web-ofset tesisleri
- ERGUN, Mustafa., ERGEZER, Bahattin., ÇEVİK, İzzet., Özdaş, ALİ. (1999). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (I. Baskı). Ankara: Ocak Yayınları

- EKİNCİ, Yusuf. (1994). Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920- 1994). Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri
- EŞME, İsa. (2003). Yüksek Öğretmen Okulları. İstanbul: Bilgi-Başarı yayın evi
- GEDİKOĞLU, Şevket. (1949). Niçin Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri. Ankara: İdeal Matbaa ve Cilt Evi
- GEDİKOĞLU, Şevket. (1971). Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri. Ankara. İş Matbaacılık ve Ticaret
- GEDİKOĞLU, Şevket. (1978). Cumhuriyet Döneminde Eğitimde Kemalist İlkeler ve Uygulamalar, Sonuçlar ve Sorunlar. İstanbul: Çağdaş Yayınları
- GÖĞÜŞ, Beşir. (1971). Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1970' den ayrı basım). Ankara: Talim Terbiye Dairesi Ofseti
- GÖĞÜŞ, Beşir. (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi. Ankara: Gül Yayınevi
- GÜNEŞ, Muharrem., GÜNEŞ, Hasan. (2003). Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum. Ankara: Anı Yayıncılık
- İMER, Kamile. (1976). Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım evi
- KANTEMİR, Enise. (1976). Türkiye' de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi-Alan Araştırması-.(I. Baskı). İstanbul: MEB Basım Evi
- KARAKAYA, Şerafettin. (2004). Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları ve Yeni Yönelimler. (I. Baskı). Ankara. Asil Yayın Dağıtım
- KARAKUŞ, İdris. (2000). Türkçe ve Türk dili ve Edebiyatı Öğretimi. Ankara: Sistem Ofset Yayınları
- KAVCAR, Cahit. (1982). Edebiyat ve Eğitim. Ankara: AÜSBF Basın-Yayın Yüksekokul Basımevi

- KÜÇÜKAHMET, Leyla. (1999). Türkiye’de Öğretmenlik Mesleği Kazandırmanın Tarihi Gelişimi. Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Küçükahmet, L. (Ed.). İstanbul: Alkım Yayıncılık
- LEVEND, Agah Sırrı. (1972). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri. (Üçüncü Baskı) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- (MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1945a). Türkçe IV. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- (Milli Eğitim Bakanlığı). (1945b). Türkçe V. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- MEB(Millî Eğitim Bakanlığı). (1953). Millî Eğitim ile İlgili Kanunlar I . Ankara: Millî Eğitim Basım Evi
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). 1972. Orta Öğretim programlarındaki Yönelmeler (1924- 1970). Ankara
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (1995). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme. Ankara: Millî Eğitim Basımevi
- MEGSB(Millî Eğitim Gençlik ve Spor Başkanlığı). (1988). Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1923-1988). Ankara: Millî Eğitim Basımevi
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. (1995). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme (1848 – 1995)
- MV (Maarif Vekâleti). (1934). Liselerde Müfredat Programı. İstanbul
- MV (Maarif Vekilliği). (1943). Köy Enstitüleri Öğretim Programı. Ankara
- MV(Maarif Vekilliği). (1991a). Birinci Maarif Şurası (17- 29 Temmuz 1939) Çalışma Programı, Konuşmalar, Lahikalar.(Tıpkı Basım). İstanbul: Millî Eğitim Basım Evi

- MV(Maarif Vekilliği). (1991b). İkinci Maarif Şurası (15- 21 Şubat 1943) Çalışma Programı, Konuşmalar, Lahikalar. (Tıpkı Basım). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi
- MEGSB (Milli Eğitim Gençlik Ve Spor Bakanlığı). (1988). Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemimdeki Gelişmeler (1923-1988). Ankara
- OCAK, Gürbüz. (2005). Meslek Olarak Öğretmenlik. Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Keskinlik, K. (Ed.). Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- OGAN, M. Raif. (19509. Hasan Ali Yücel'in Masalı. İstanbul: Küçük Gazete Yayınları
- OĞUZKAN, A. Ferhan.(1985). Orta Dereceli Okullarda Öğretim-Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler). Ankara: Emel Matbaacılık
- OĞUZKAN, A. Ferhan. (1987). Hasan Ali Yücel. Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri. Sorguç, H. Bahir. (Ed.). Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayınları
- ONARAN, Şerif Mustafa.(1997). Deneme Yazarı olarak Hasan-Âli Yücel. Hasan Ali Yücel Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara
- ORHON, Orhan Seyfi. (1944). Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'e Açık Mektup. İstanbul: Ülkü Basımevi
- ÖNERTOY, Olcay. (1997). Hasan Ali Yücel' in Edebiyatımıza Katkıları. Hasan Ali Yücel'e Armağan. Coşturoğlu, Ali., Emirlioğlu Mehmet. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları
- ÖTÜKEN, Adnan. (1949) Dünya Edebiyatından Tercümeler Klasikler Bibliyografyası 1940- 1948. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- ÖZALP, Reşat(1956). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim. Ankara: Maarif Basımevi

- ÖZTÜRK, Cemil. (1996). Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- SAKAOĞLU, Necdet. (1923). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. (2. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları
- SANÇAR, Necdet. (1947). Hasan Ali ile Hesaplaşma. İstanbul: Aylık Kurt Yayınları
- SÜNBÜL, Ali Murat. (2005). Bir Meslek Olarak Öğretmenlik. Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Demirel, Ö., Kaya, Z. (Ed.). Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- ŞENGÖR, A.M.C.(2001). Hasan Ali Yücel ve Türk Aydınlanması (2. Baskı). Ankara: Tübitak Yayınları
- TANLI, Süleyman Şevket. (1947). Güzel Yazılar I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- TAŞDEMİRCİ, Ersoy. (1998). Hasan Ali Yücel'in Türk Milli Eğitimine Hizmetleri. 100.Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel. Boybeyi, S. (Ed.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- TDK (Türk Dil Kurumu). (1943). IV. Türk Dil Kurultayı (Toplantı Tutulmaları, Tezler). Ankara: Alâeddin Kırıl Basımevi
- TDK (Türk Dil Kurumu). (1945). V.Türk Dil Kurultayı (Birleşimler, Tutanaklar, Tezler). İstanbul: Cumhuriyet Basımevi
- TTK (Türk Tarih Kurumu). (1948). III. Türk tarih Kongresi Ankara 15-20 Kasım 1943 (Kongreye Sunulan Tebliğler). Ankara: TTK Basımevi
- UNAT, Faik Reşit. (1964). Türk eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- URAZ, Murad. (1939). Edebiyat Antolojisi III. 1908- 1923 Arasından Yetişen Şairlerimiz. İstanbul: Semih Lütü Kitabevi

VARIŞ, Fatma. (1988). Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”.

(IV. Baskı). Ankara: Yelkentepe Yayınları

YILDIZ, Kaya (2003). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme. Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Karşlı, Durdu M. (Ed.). Ankara: Pegem-A Yayınları

YÖNTEM, Ali Canip.(1940). Edebiyat. (13. Baskı). İstanbul: Kanaat Kitapevi

YURDAKUL, Şükran.(1997). Hasan-Âli Yücel’in Edebiyat Tarihçiliği. Hasan Ali Yücel Günleri, 26-27 Aralık. Edebiyatçılar Derneği, Ankara

YÜCEL, Hasan Ali. (1960) Dinle Benden.(1. Baskı). İstanbul: Tan Matbaası

YÜCEL, Hasan Ali. (1961). Allah Bir. Ankara: TTK Basım Evi

YÜCEL, Hasan Ali. (1990). Geçtiğim Günlerden.(1. Baskı) İstanbul: İletişim Yayıncılık

YÜCEL, Hasan Ali. (1993). Mili eğitimle ilgili Söylev ve Demeçler. (I. Baskı) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

YÜCEL, Hasan Ali. (1994). Türkiye’de Orta Öğretim. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları

TEZLER

DEMİR, Celâl. (1997). Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde) Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı

DiNÇ, Sait. (1999). Cumhuriyet döneminde yapılan Milli Eğitim Şuraları ve Alınan Kararların Uygulamaları (1923- 1960). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı

- DUMAN, Asiye. (1992). 1923-1957 Yılları Arasında Ortaokul ve Liseler İçin Hazırlanan Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
- KALYONCUOĞLU, Zeynep. (2002) Cumhuriyet Dönemi Eğitimde Hasan Ali YÜCEL ve Köy Enstitüleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Ana Bilim Dalı
- KARAKUŞ, İdris. (1996). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Müfredat Programları, Ders kitapları ve Anadili Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı
- SÖNMEZ, Şinasi. (1996). Eğitim ve Siyasette Hasan Ali YÜCEL. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Ana Bilim Dalı
- TÜRKKAAN, İlknur. (1996).Cumhuriyet Döneminde Milli Eğitim Bakanı Olarak Hasan Ali Yücel. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı

MAKALELER

- ATABEYOĞLU, Cem. (1992).Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası.
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. VIII, s. 2187- 2197
- ATASOY, Sümer. (1992). Türkiye’de Müzecilik. Cumhuriyet Dönemi Türkiye
Ansiklopedisi, C. VI, s. 1458-1466
- DURSUNOĞLU, Halit. (2006). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe ve
Edebiyat Öğretiminin Ortaöğretimdeki Tarihi Gelişimi. Milli Eğitim Dergisi
Kış/ 2006. 227- 245
- ERGÜN, Mustafa. (1987). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. c 2.
s 10-18. <http://egitim.aku.edu.tr/mergun.htm> adresinden 15 Temmuz 2008
Tarihinde alınmıştır.
- GÜNYOL, Vedat. (1992). Türkiye’ de Çeviri. Cumhuriyet Dönemi Türkiye
Ansiklopedisi. C II. S. 324- 330
- GÜRSEL, Nedim. (1992). Uygarlık ve Çeviri. Cumhuriyet Dönemi Türkiye
Ansiklopedisi. C II. S. 320- 324
- TÜRER, Ali. (2006). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunlar I. Abece . S.
235 (Mart) <http://public.cumhuriyet.edu.tr/~aturer/ogretmenyetistirme.html>
adresinden 15 Haziran 2008 tarihinde alınmıştır.
- YÜCEL, Hasan Ali.(1934). Öz Türkçe Nedir?, Varlık, c 2, s 35, 162
- YÜCEL, Hasan Ali.(1935a) Niçin Az Okuyoruz, Varlık, c 2, s 39, 225-226.
- YÜCEL, Hasan Ali.(1935b). Yeni Türk Gramerine Doğru, Varlık, c 2, s 43, 280
- YÜCEL, Hasan Ali.(1938). Edebiyatımızda Tenkit, Varlık, c 5, s 118, 730.
- YÜCEL, Hasan Ali. “Önsöz” Tecüme, C1, S1, 19 Mayıs 1940, s. 1-2

EKLER

EK-1:

Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi

YILLAR		1924	1930	1934	1940
Ortaokul ve Lise Edebiyat Kolu	Yüzde indeks	15.5 100	16.1 103	14.0 90	15.5 100
Orta okul ve Lise Fen Kolu	Yüzde İndeks	14.0 104	14.8 110	14.0 90	13.8 102

(MEB, 1972, s. 12)

EK-2:

Ortaokul- Lise Edebiyat Kolunda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Haftalık Ders Dağılımındaki Yeri

YILLAR	HAFTALIK DERS SAATLERİ TOPLAMI	DERS SAATİNİN PROGRAM İÇERİSİNDEKİ YERİ (% OLARAK)	ORANIN DEĞİŞME İNDEKSİ 1970- 100
1924	27	15.5	100
1931	29	14.2	91
1934	26	14.0	90
1938	27	15.5	100

(MEB, 1972, s. 29)

EK-3:**Ortaokul- Lise Fen Kolunda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinin Haftalık Ders Dağılımındaki Yeri**

YILLAR	HAFTALIK DERS SAATLERİ TOPLAMI	DERS SAATİNİN PROGRAM İÇERİSİNDEKİ YERİ (% OLARAK)	ORANIN DEĞİŞME İNDEKSİ 1970- 100
1924	24	13.8	102
1931	26	13.1	97
1934	26	14.2	105
1938	24	13.8	102

(MEB, 1972, s. 30)

EK-4 :**Yıllara Göre Uygulanan Lise Programlarında Türk Dili ve Edebiyatı Dersleri**

YILLAR	SINIFLAR				TOPLAM	
	I.SINIF	II. SINIF	III.SINIF FEN	III.SINIF EDEBİYAT	EDEBİYAT	FEN
1924-1927	3	3	2	5	11	8
1927-1931	3	3	3	5	11	9
1931-1934	3	3	2	5	11	8
1934-1937	3	3	2	5	11	8
1937-1938	3	3	2	5	11	8
1938-1947	3	3	2	5	11	8

(MEB, 1972, S. 119- 123)

EK-5:**Yıllara Göre Türk Dili Ve Edebiyatı Dersi Haftalık Dağılım Çizelgesi**

1929- 1934 YILLARI ARASINDA LİSELERDE OKUTULAN EDEBİYAT DERSLERİ				
	I SINIF	II. SINIF	III. SINIF FEN	III. SINIF EDEBİYAT
Edebî Kıraat	2	1	1	1
Tahrir	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	1	1	1
Edebî Tetkikler (Müşterek)	-	-	-	2
TOPLAM	3	3	3	5
1934- 1937 YILLARI ARASINDA LİSELERDE OKUTULAN EDEBİYAT DERSLERİ				
DERSLER	1. SINIF	II. SINIF	III.SINIF FEN	III.SINIF EDEBİYAT
Kıraat	2	1	1	1
Tahrir	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	2
	3	3	3	5
1937- 1949 YILLARI ARASINDA LİSELERDE EDEBİYAT DERSLERİ				
DERSLER	I SINIF	II.SINF	III.SINIF FEN	III. SINIF EDEBİYAT
Edebî Okuma	2	1	1	1
Tahrir	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	2
TOPLAM	3	3	3	5

(Karakuş, 1996, s. 87-92)

EK-6: Yücel Dönemi Edebiyat Ders Kitaplarının İçeriklerinin Tasnifi

	Eski Edebiyat	Yeni Türk Edebiyatı	Halk Edebiyatı	Manzum	Mensur
Edebiyat (Ali CANİP)	–	88	19	34	73
Türkçe Metinler I	3	38	16	30	27
Türkçe Metinler II	12	32	9	26	27
Güzel Yazılar I	4	83	5	46	46